

**МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Жадан Євгеній Володимирович

УДК 342.92

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ НА
РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ**

Подається на здобуття наукового ступеня **доктора юридичних наук**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С.В. Жадан

Науковий керівник – **Ліпинський Владислав Віталійович**,
доктор юридичних наук, професор

Дніпро – 2024

АНОТАЦІЇ

Жадан Є.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права», м. Херсон, 2024.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявляється у визначенні теоретико-правових та прикладних аспектів моделі адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні.

У роботі визначено сучасний стан регіональної екологічної політики та охарактеризувати проблеми її реалізації; встановлено сутність концепції сталого розвитку як нормативно-правового базису для формування політики у сфері охорони довкілля на регіональному рівні; відображено сутність та структуру адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні; охарактеризовано нормативні засади адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні; описано систему суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні та її розвиток; встановлено співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні; визначено форми участі громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики; обґрунтовано сутність та види

інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні; охарактеризовано економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні; відображено соціальні інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні; охарактеризовано контрольно-наглядові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні; досліджено зарубіжний досвід реалізації адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні; обґрунтовано напрями забезпечення ефективності адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні.

Визначено, що перспективними видами економіко-правових інструментів, що підлягають запровадженню згідно чинного законодавства є : посилення взаємної екологічної відповідальності усіх учасників відносин в агропромисловому комплексі; розроблення, сприяння впровадженню та запровадження моніторингу дотримання мінімальних екологічних стандартів у всіх галузях виробництва; гармонізація норм у сфері стандартизації та сертифікації адаптація промислового виробництва до екологічних вимог; запровадження моделі екоіндустріальних парків; забезпечення екологічності енергетичного сектору та досягнення чистої генерації енергії ті інші.

На основі здійсненого узагальнення наукових публікацій та практик правозастосування в зарубіжних країнах зроблено висновок про те, що запровадження децентралізованого управління у сфері екологічної політики призводить до запровадження двохрівневої системи побудови владних органів, які у сукупності мають гарантувати забезпечення права особи на безпечне довкілля та здійснення природоохоронної функції, що має

будуватися на здійсненні так званого принципу «екологічного федералізму». Висловлено авторський підхід до необхідності поглиблення принципу «екологічного федералізму» через використання засад субсидіарності відповідальності держави за результативність здійснення політики із забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

Визначено, що здійснення децентралізації природоохоронної функції має здійснюватися з врегулюванням змісту адміністративно-територіального устрою держави, регіональних ландшафтних особливостей тощо.

Зроблено висновок, що наявним є процес стагнації впровадження в Україні принципів екологічної федералізації, що вимагає перегляду підходів до встановлення централізованої урядової компетенції щодо закріплення природоохоронних нормативів, розмірів податків, зборів та платежів.

Визначено, що структурно концепція регіональної екологічної політики має складатися із таких розділів, як: досягнення балансу повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування; екологізація господарської діяльності; вжиття заходів із зменшення антропогенного впливу на довкілля; усунення наслідків заподіяння екологічної шкоди; оптимізація заходів із екологічного оподаткування та інших механізмів стимулювання інвестицій у сфері природокористування; забезпечення збереження біорізноманіття; екологічне страхування.

До організаційних напрямів забезпечення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення регіональної екологічної політики в Україні віднесено: проведення паспортизації підприємств, діяльність яких має підвищену екологічну загрозу, здійснення аудиту та моніторингу їх діяльності, встановлення гранично допустимих нормативів забруднення довкілля, запровадження механізму екологічного страхування їх функціонування; запровадження спеціального загальнонаціонального реєстру дисциплінарних проваджень, що дозволить підвищити якість громадського контролю; розширення повноважень громадськості у сфері природоохорони юрисдикційними повноваженнями із здійснення контролю за додержанням

земельного та природоохоронного законодавства, вирішення земельних спорів; здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами; розгляду справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення екологічного законодавства; здійснення контролю за забезпеченням загального і спеціального природокористування.

Ключові слова: адміністративні процедури, адміністративно-правові засади, адміністративно-юрисдикційна діяльність, адміністративно-правові інструменти, громадськість, регіональна екологічна політика, органи місцевого самоврядування.

Zhadan Ye.V. The administrative and legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine. - Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Legal Sciences on the specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – University of Customs and Finance, Dnipro, International University of Business and Law, Kherson, 2024.

The dissertation provides a theoretical generalization and a new solution to the scientific task, which is manifested in the definition of theoretical-legal and applied aspects of model of the administrative-legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine.

The work defines the current state of regional environmental policy and characterizes the problems of its implementation; the essence of the concept of sustainable development as a regulatory and legal basis for the formation of policy in the field of environmental protection at the regional level is established; the essence and structure of the administrative and legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the

regional level in Ukraine are reflected; the regulatory principles of the administrative and legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine are characterized; described the system of subjects of the administrative-legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine and its development; the ratio of competences of the subjects of the administrative-legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level is established; the forms of public participation in the implementation of regional environmental policy are defined; the essence and types of instruments of the administrative-legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine are substantiated; the economic and legal instruments of the administrative and legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine are characterized; the social instruments of the administrative-legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine are reflected; the control and supervision tools of the administrative-legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine are characterized; the foreign experience of implementing the administrative and legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine was studied; directions for ensuring the effectiveness of the administrative and legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine are substantiated.

It was determined that promising types of economic and legal instruments to be implemented in accordance with current legislation are: strengthening of mutual environmental responsibility of all participants in relations in the agro-industrial complex; development, promotion of implementation and introduction of

monitoring of compliance with minimum environmental standards in all branches of production; harmonization of standards in the field of standardization and certification, adaptation of industrial production to environmental requirements; introduction of the model of eco-industrial parks; ensuring environmental sustainability of the energy sector and achieving clean energy generation are others.

On the basis of the generalization of scientific publications and law enforcement practices in foreign countries, it was concluded that the introduction of decentralized management in the field of environmental policy leads to the introduction of a two-level system of building authorities, which in aggregate should guarantee the provision of the individual's right to a safe environment and the implementation of environmental protection functions, which should be based on the implementation of the so-called principle of "ecological federalism". The author's approach to the need to deepen the principle of "ecological federalism" through the use of the principles of subsidiarity of the state's responsibility for the effectiveness of the policy of environmental protection is expressed.

It was determined that the decentralization of the nature protection function should be carried out with the regulation of the content of the administrative-territorial structure of the state, regional landscape features, etc.

It was concluded that there is a process of stagnation in the implementation of the principles of environmental federalization in Ukraine, which requires a review of approaches to establishing centralized government competence regarding the establishment of environmental standards, the amount of taxes, fees and payments.

It was determined that structurally, the concept of regional environmental policy should consist of such sections as: achieving a balance of powers of state authorities and local self-government; greening of economic activity; taking measures to reduce anthropogenic impact on the environment; elimination of the consequences of environmental damage; optimization of environmental taxation

measures and other mechanisms for stimulating investments in the field of nature management; ensuring the preservation of biodiversity; environmental insurance.

The organizational directions for ensuring the effectiveness of administrative and legal support for the implementation of regional environmental policy in Ukraine include: certification of enterprises whose activities have an increased environmental threat, audit and monitoring of their activities, establishment of maximum permissible standards of environmental pollution, introduction of a mechanism for environmental insurance of their functioning; introduction of a special nationwide register of disciplinary proceedings, which will improve the quality of public control; expansion of the powers of the public in the field of nature protection with jurisdictional powers to monitor compliance with land and nature protection legislation, resolve land disputes; implementation of control over the activities of business entities in the field of waste management; consideration of cases on administrative offenses or transfer of their materials for consideration by other state bodies in case of violation of environmental legislation; implementation of control over provision of general and special nature use.

Keywords: administrative procedures, administrative-legal principles, administrative-jurisdictional activity, administrative-legal instruments, public, regional environmental policy, local self-government bodies.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

**Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації:
*статті в періодичних фахових наукових виданнях України:***

1. Жадан Є.В. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 514-516. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/129>
2. Жадан Є.В. Зміст регіональної екологічної політики: правовий аспект *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 242-246. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.2.43>
3. Жадан Є.В. Суб'єктивне право на безпечне довкілля та його реалізація в процесі здійснення регіональної екологічної політики. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 225-229 <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.32>
4. Жадан Є.В. Екологічна безпека як складова регіональної політики: нормативний аспект. *Правові новели*. 2023. №19. С. 466-470. <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.62>
5. Жадан Є.В. Нормативно-правовий зміст регіональної екологічної політики. *Правова позиція*. 2023. №2 (39). С. 142-145. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.29>
6. Жадан Є.В. Сутність адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 348-352 <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.52>
7. Zhadan Ye. The essence and structure of the administrative and legal mechanism for ensuring sustainable development goals in the field of

environmental protection at the regional level in Ukraine. *Правові новели*. 2023. №20. С. 222-226. URL.: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.31>

8. Жадан Є.В. Форми участі та залученості громадськості у здійсненні регіональних екологічних програм: правове регулювання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Випуск 4 (51). С. 50-55. DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2023.9>

9. Жадан Є.В. Показники ефективності впровадження ідеї сталого розвитку як базису регіональної екологічної політики: адміністративно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 195-200. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.28>

10. Жадан Є.В. Структура Стратегії сталого розвитку: генеза наукових досліджень та нормативного регулювання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) № 6. С. 63-67. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/10>

11. Жадан Є.В. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні: термінологічно-понятійний аспект. *Law. State. Technology*. 2023. №4. С. 47-54. <https://doi.org/10.32782/LST/2023-4-8>

12. Жадан Є.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні: сучасний стан та структура. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №6. С. 683-685. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/160>

13. Жадан Є.В. Формування Концепції сталого розвитку як нормативно-правового базису для формування регіональної екологічної політики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 383-385 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/86>

14. Жадан Є.В. Економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей регіональної екологічної політики в

Україні. *Law. State, Technology.* 2024. №1. С. 26-33.
<https://doi.org/10.32782/LST/2024-1-4>

15. Жадан Є.В. Співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні. *Київський часопис права.* 2024. №1. С. 154-159. <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.20>

16. Жадан Є.В. Соціальні інструменти забезпечення цілей сталого розвитку в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 2. С. 615-620. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/151>

17. Жадан Є.В. Контроль та нагляд в механізмі адміністративно-правового забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 3. С. 621-626. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/150>

18. Жадан Є.В. Цифровізація діяльності із реалізації регіональної екологічної політики: адміністративно-правовий аспект. *Правова позиція.* 2024. №1. С. 9-12. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-1.2>

Статті в періодичних наукових виданнях, які індексуються в наукометричних базах Web of Sciences та Scopus:

19. **Zhadan Ye.,** Odnolko I., Hladii O., Bondarchuk O., Leonidova O. Anti-corruption reform as a component of the Sustainable Development Strategy and its impact on a safe environment: administrative, legal and criminological regulation. *Cuestiones Politicas.* 2022. Vol. 40. № 75. P. 232-242. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.15> (Web of Sciences)

20. **Zhadan Ye.,** Hladii O., Bondarchuk O., Minka T., Alforova T. The right to an enabling environment in the system of public interests of the territorial community within the implementation of the sustainable development goals.

Cuestiones Políticas. 2023. Vol. 41 № 76. P. 162-171.
<https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.08> (Web of Sciences)

21. Hladii O., Bondarchuk O., **Zhadan Ye.**, Kucher I., Samus V. Decentralization of Public Authorities in Ukraine: Administrative-legal, Environmental, Social and Customs Aspects. *Khazanah Hukum*. 2023. Vol 5. № 3. P. 183-193. DOI: <https://doi.org/10.15575/kh.v5i3.30377> (Web of Sciences)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

22. Жадан Є.В. Нормативне закріплення цілей сталого розвитку: стандарти ЄС. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 186-188. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-47>

23. Жадан Є.В. Трансформація права екологічної безпеки та суб'єктивного права на безпечне довкілля. *Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу: реалії та перспективи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 18 травня 2023 р.. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 184-186. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-315-9-46>

24. Жадан Є.В. Національна екологічна політика як складова Стратегії сталого розвитку: нормативно-правовий аспект. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р.. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 308-310 <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-85>

25. Жадан Є.В. Забезпечення раціонального використання природних ресурсів як зміст регіональної екологічної політики. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Рівне, 14 березня 2023

року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 177-179. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-49>

26. Жадан Є.В. Взаємодія громадськості та суб'єктів владних повноважень у здійсненні регіональної екологічної політики. *Молодь: наука та інновації*: матеріали XI Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 22–24 листопада 2023 року: у 2-х т. / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2023. Том 2. С. 227-229.

27. Жадан Є.В. Участь громадськості у розробці регіональних екологічних програм: нормативно-правовий аспект. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів*: матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Дніпро, 16 листопада 2023 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 66-69.

28. Жадан Є.В. Система органів публічної влади у сфері охорони довкілля в Україні. *Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи*: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 23 лютого 2024 р.. Тернопіль: Вектор, 2024. С. 205-208.

29. Жадан Є.В. Щодо нормативного та теоретичного розуміння категорії «регіон». *Актуальні проблеми правової науки* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 29 лютого 2024 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 39-43.

30. Жадан Є.В. Проблеми системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля. *Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції* : матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу у 2 частинах, м. Запоріжжя, 16 травня 2024 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. Частина 1. С. 93-98.

31. Жадан Є.В. Іноземний досвід використання економіко-правових інструментів забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні.

«Наукова весна» 2024: матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27–29 березня 2024 року.
Дніпро : НТУ «ДП», 2024. С. 374-375.

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	18
Вступ	19
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ.....	31
1.1. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення	31
1.2 Концепція сталого розвитку як нормативно-правовий базис для формування політики у сфері охорони довкілля на регіональному рівні.....	39
1.3. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні	55
1.4. Нормативні засади адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні	69
Висновки до першого розділу	99
РОЗДІЛ II. СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ	111
2.1. Система суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля.....	111
2.2. Співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні.....	138

2.3. Участь громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики.....156

Висновки до другого розділу194

РОЗДІЛ III. ІНСТРУМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ217

3.1. Сутність та види інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні217

3.2. Економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні228

3.3. Соціальні інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні247

3.4. Контрольно-наглядові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні274

Висновки до третього розділу315

РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ325

4.1. Зарубіжний досвід реалізації адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні325

4.2. Напрями забезпечення ефективності адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні336

Висновки до четвертого розділу	353
ВИСНОВКИ	360
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	370
ДОДАТКИ	421

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України

Міндовкілля України – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів

НПС – навколишнє природне середовище

ОВД – оцінка впливу на довкілля

ОТГ – об'єднана територіальна громада

ПЗФ – природо-заповідний фонд

ЦОВВ – центральний орган виконавчої влади

ВСТУП

Актуальність теми. Регіональна екологічна політика в Україні, що впроваджується за часів незалежності, на жаль, може бути охарактеризована як недостатньо ефективна. До показників низької ефективності здійснення екологічної політики також відносяться негативні статистичні дані із забруднення та деградації природних ресурсів. За офіційними статистичними показниками до початку повномасштабного вторгнення росії на територію України близько 20 % національних земель характеризуються за ступенем екологічної безпеки як несприятливі для проживання людей. За попередніми оцінками стан навколишнього середовища визначається як загрозовий на більше, ніж третині території України, і розмір екологічної шкоди вже перевищує понад 9 млрд дол США. В наслідок наявності забрудненого довкілля щорічно в Україні помирає 30000–35000 людей, а також заподіюється економічна шкода складає не менше від 10 % від вартості внутрішнього валового продукту.

Вказані статистичні дані про стан довкілля та природних ресурсів свідчать, що заходи з охорони довкілля не є достатньо ефективними. Збереження природи та раціональне використання ресурсів важливі для забезпечення сталого розвитку і збереження здоров'я громадян. Це підкреслює важливість прийняття заходів для зменшення забруднення та покращення стану довкілля.

Для покращення ситуації необхідно приймати невідкладні заходи з охорони довкілля, зменшення забруднення та раціонального використання природних ресурсів. Це може включати в себе впровадження суворих стандартів екологічної безпеки, підтримку відновлювальних джерел енергії, стимулювання ефективного використання ресурсів та залучення

громадськості до охорони довкілля, активізація процесів фінансової децентралізації. Зазначені обставини посилюють актуальність даної дисертації.

Стан наукової розробки проблеми визначається як такий, що не містить комплексного підходу до встановлення змісту регіональної екологічної політики, характеристики нормативних засад її здійснення. Але при цьому питання забезпечення раціональності використання природних ресурсів постійно проводяться та актуальними. В цьому сенсі варто виокремити публікації Ю.А. Волкової, Л.В. Горбайчук, Р.С. Кіріна, В. В. Костицького, В.А. Зуєва, Я.В. Лазура, Ю.О. Легези, Є.А. Гетьмана, Н.Ю. Задираки, О.О. Сурілової, В.Г. Чорної та ін.

Питання адміністративно-правового забезпечення права і свободи людини розглядалися в межах комплексних досліджень таких вчених, як: В.Б. Бевзенко, Ю.П. Битяк, М.Ю. Віхляєв, В.В. Доненко, О.Ю. Дубинський, Л.О. Золотухіна, Н.В. Коваленко, Т.О. Коломоєць, С.В. Кувакін, В.В. Ладиченко, Є.О. Легеза, В.В. Ліпинський, Б.О. Логвиненко, Д.В. Лученко, П.С. Лютіков, О.В. Марченко, Р.В. Миронюк, Т.П. Мінка, Н.В. Мішина, Н.Б. Новицька, Д.В. Приймаченко, В.В. Тильчик, Ю.С. Шемшученко та ін..

Але відсутніми є комплексні дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні, що обумовило мету та актуальність даного дослідження.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених Національною академією правових наук України 03 березня 2016 р.. Положення дисертації корелюються із вимогами Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII, Закону України від 9 липня 2022 року № 2389-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад

державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015; Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695, Концепції розвитку електронної демократії в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08 листопада 2017 р. № 797-р та ін..

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у визначенні на підставі аналізу доктринальних та нормативних джерел проблематики розуміння моделі адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні.

Для досягнення вказаної мети в дисертаційній роботі поставлено й вирішено такі основні *задачі*:

- визначити сучасний стан регіональної екологічної політики та охарактеризувати проблеми її реалізації;

- встановити сутність концепції сталого розвитку як нормативно-правового базису для формування політики у сфері охорони довкілля на регіональному рівні;

- відобразити сутність та структуру адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні;

- охарактеризувати нормативні засади адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні;

- описати систему суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні та її розвиток

- встановити співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні;

- визначити форми участі громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики;

- обґрунтувати сутність та види інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні;

- охарактеризувати економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні;

- відобразити соціальні інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні;

- охарактеризувати контрольні-наглядові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні;

- узагальнити зарубіжний досвід реалізації адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні;

- обґрунтувати напрями забезпечення ефективності адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з функціонуванням адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи склали загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання. Загальна концепція і система дослідження підпорядкована положенням діалектичного методу. Історико-правовий метод використаний для формування цілісного уявлення про зміст категорій «регіон», «регіональна екологічна політика», «адміністративно-правовий механізм забезпечення» (підрозділи 1.1, 2.1). Використання формально-догматичного методу дозволило розглянути сутність та структуру адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні, встановити співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні (підрозділи 1.2, 2.2). Засоби системно-структурного методу дозволили встановити форми участі громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики, а також проаналізовано сутність та види інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні (підрозділи 1.3, розділ 3). Логіко-нормативний метод покладено в основу дослідження економіко-правових, соціальних, контрольно-наглядових інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні (підрозділ 3.2, 3.3, 3.4). Із застосуванням порівняльно-правових методів досліджено моделі побудови адміністративно-правових механізмів забезпечення регіональної екологічної політики в світі та окремих зарубіжних країнах, зокрема, у Федеративній Республіці Німеччина, Сполучених Штатах Америки, Французькій Республіці та Республіці Польща, на основі чого розроблено пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні (підрозділ 4.1, 4.2).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, міжнародні нормативно-правові акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України у сфері розгляду та вирішення адміністративних спорів, законодавство зарубіжних держав, зокрема Республіки Польща, Федеративної Республіки Німеччини.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, акумульовані Державною службою статистики України за період 2018–2024 рр., інформація Єдиного державного реєстру судових рішень України та офіційних електронних ресурсів суб'єктів публічного адміністрування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних наукових досліджень, що присвячені визначенню сутності та окресленню особливостей адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій та висновків, зокрема:

уперше:

- визначено розуміння регіональної екологічної політики як запровадження дієвих механізмів адміністративно-правового забезпечення належності здійснення суб'єктивних екологічних прав, що пов'язується із задоволенням публічного інтересу у раціональному використанні природних ресурсів, що має розумітися як гарантування запобігання виснаження та деградації довкілля як базису для захисту права особи на фізичне існування та соціальне буття;

- зроблено висновок, що стратегія сталого розвитку України має три складові: соціальну, що складається із встановлення стану охорони здоров'я, рівня освіченості, рівня зайнятості, рівня суспільного добробуту, дотримання принципів справедливості, механізм забезпечення сприятливого

навколишнього середовища, що забезпечує фізичне існування людини та соціальних груп; економічну, що передбачає екологізацію виробництва, забезпечення природоресурсного потенціалу, впровадження інноваційних технологій тощо; екологічну, що вимагає визначення результатів запобігання проявів зміни клімату, запобігання засмічення та забруднення довкілля, відновлення екосистем суші та ін.;

- зроблено висновок, що здійснення регіональної екологічної політики має на компетенційному рівні відображатися через: нормативне закріплення специфіки геополітичного положення території; створення умов для забезпечення природно-ресурсного, виробничо-економічного та демографічно-соціального потенціалу адміністративно-територіальних одиниць; збереження екологічно безпечного стану навколишнього природного середовища;

- визначено поняття «інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні» як сукупності різноманітних засобів, прийомів, методів правового та не правового (політичного, економічного, фінансового, інформаційного) спрямування, що застосовуються в процесі адміністративних дій суб'єктів владних повноважень;

удосконалено:

- обґрунтування, що нормативно-правове регулювання здійснення регіональної екологічної політики вимагає подальшої активізації процесів із систематизації чинного законодавства, що пов'язується із доцільністю визначення кодифікованих підходів до розуміння змісту охорони довкілля, де необхідним є здійснити перехід від природоресурсного регулювання відносин до природо-територіального підходу побудови чинного законодавства у сфері забезпечення вимог екологічної безпеки та екологізації виробництва із закріпленням акценту не лише на рівні антропогенного навантаження на певну місцевість, а і ступеня заподіяної екологічної шкоди, якої зазнав регіон внаслідок російської військової агресії;

- розуміння права людини на безпечне довкілля як права, що забезпечує її фізичне існування та соціальне буття, що дозволило обґрунтувати підхід, що одним із показників ефективності здійснення екологічної політики має визнаватися не лише стан забруднення довкілля та стан використання природних ресурсів, але і стан охорони здоров'я населення, що залежить від інноваційності технологій виробництва, рівня його екологізації, ефективності побудови економіки «замкненого циклу» тощо, та має забезпечуватися системою суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля, серед яких має бути визнано не лише Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, а і Міністерство охорони здоров'я та Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України;

- розуміння соціальних інструментів забезпечення цілей сталого розвитку в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні як сукупності заходів, що здійснюються органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, громадськими організаціями, спрямованими на задоволення потреб жителів громади щодо проживання в умовах безпечного природнього середовища, забезпечення охорони, використання та відтворення природних ресурсів, гарантування екологічної безпеки, збереження природних ресурсів, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною територіальних громад, та формування екологічної правосвідомості населення;

дістали подальшого розвитку:

- розуміння сутності адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні, що полягає у його здатності гарантувати на засадах оперативності, всебічності та прозорості ухвалення управлінських актів з питань використання природних ресурсів, що вимагає активізації

процесів цифровізації владних відносин, адаптації національного законодавства України до «зеленого курсу» Європи;

- класифікація функцій, що виконуються громадськістю при здійсненні правомочностей у сфері охорони довкілля, які умовно поділені на: правотворчі (спрямовані на розробку та підготовку проекту нормативного акту, що може полягати у реалізації можливостей для обговорення анонсованих органами публічної адміністрації та представницькими органами нормопроектів); правореалізуючі (що пов'язуються із доступом до публічної екологічної інформації, із реалізацією права на мирні зібрання, громадські об'єднання відповідного профілю); правозастосовчі (що пов'язуються із вжиттям адміністративно-юрисдикційного провадження в окремих категоріях справ про адміністративні правопорушення); правовідновлювальні (що пов'язуються із застосуванням юрисдикційного та неюрисдикційного впливу на особу, внаслідок дій, рішень чи бездіяльності якої виникає правовий спір чи правопорушення);

- розуміння системи економіко-правових інструментів реалізації регіональної екологічної політики, де виокремлено: інструменти фіскально-бюджетного характеру (екологічне оподаткування, екологічні платежі і збори, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства, відшкодування в установленому порядку збитків навколишньому середовищу); інструменти фінансово-економічного стимулювання природоохоронної діяльності (пільгові податки, пільгові кредити, субсидії, при впровадженні найкращих з наявних технологій, нетрадиційних видів енергії, використання вторинних ресурсів та переробки відходів, а також при здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього середовища; формування ринку екологічних товарів, послуг та робіт; система страхування екологічних та економічних ризиків); інструменти, пов'язані із економічною оцінкою, аналізом впливу господарської діяльності на природне середовище (проведення економічної оцінки, моніторингу, аналізу впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище;

інструменти встановлення лімітів на викиди і скиди забруднюючих речовин і мікроорганізмів, лімітів на розміщення відходів виробництва і споживання та інші види негативного впливу на навколишнє середовище регулювання; встановлення цін на первинні ресурси і кінцеву продукцію); інструменти, пов'язані із включенням питань щодо цінності біорізноманіття, зеленої енергетики, ресурсноєфективного виробництва в місцеві програмні документи економічного характеру та плани розвитку економіки регіонів;

- розмежування понять «контроль» та «нагляд» у сфері забезпечення охорони довкілля, що полягає у встановленні адміністративно-процедурних аспектів впровадження покладених на суб'єктів владних повноважень функцій;

- розуміння побудови системи здійснення екологічної політики на засадах фінансової децентралізації, що є певним трендом розвитку країн ЄС (зокрема, такий принцип запроваджено у ФРН, Франції, Італії) та основою формування регіональної екологічної політики в країнах ЄС;

- обґрунтування доцільності подальшої правотворчої діяльності із розробки та прийняття Екологічного (Природоресурсного) кодексу, Законів України «Про екологічне страхування», «Про засади побудови економіки замкненого циклу та регіональну екологізацію виробництва», «Про екологічний контроль», а також внесення змін до чинного законодавства України, зокрема, до Кодексу адміністративного судочинства України, до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII, до Постанови Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1039 «Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розроблення теоретичних і прикладних проблем адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні (акт впровадження Університету митної справи та фінансів від 25.06.2024);

– *правотворчій та правозастосовній діяльності* – результати дослідження містять низку пропозицій щодо внесення змін до чинного адміністративного законодавства, викладені рекомендації можуть бути використані для підвищення ефективності практичної діяльності суб'єктів правозастосування у цій сфері (акт впровадження у діяльність Дніпропетровської обласної ради від 13.09.2024 № ВИХ-2162/0/2-24);

– *навчальному процесі* – у викладанні студентам закладів вищої освіти дисциплін «Адміністративне право України», «Інструменти публічного адміністрування», для підготовки відповідних підрозділів підручників і навчальних посібників із курсу «Адміністративне право України» та при розробці навчальних посібників, підручників тощо (акт впровадження Університету митної справи та фінансів від 26.06.2024).

Особистий внесок здобувача. Наукова новизна, висновки та пропозиції сформульовано автором самостійно з використанням новітніх досягнень вітчизняної науки адміністративного права, робіт іноземних учених й обґрунтовано на підставі власних досліджень. Окремі наукові праці здобувачем підготовлені у співавторстві. У межах підготовки наукових публікацій у співавторстві здобувачем зроблено особистий внесок, що полягає в отриманні таких наукових результатів:

– у науковій публікації «Anti-corruption reform as a component of the Sustainable Development Strategy and its impact on a safe environment: administrative, legal and criminological regulation» визначено структуру стратегії сталого розвитку;

– у науковій публікації «The right to an enabling environment in the system of public interests of the territorial community within the implementation

of the sustainable development goals» обґрунтовано розуміння права особи на безпечне довкілля як об'єкта регіональної екологічної політики;

– у науковій публікації «Decentralization of Public Authorities in Ukraine: Administrative-legal, Environmental, Social and Customs Aspects» досліджено поняття децентралізації здійснення екологічної політики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації були оприлюднені на 10 міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «Восьмі Таврійські юридичні наукові читання» (м. Львів, 2023 р.); «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу: реалії та перспективи» (м. Львів, 2023 р.); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Львів, 2023 р.), «Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану» (м. Рівне, 2023 р.); «Молодь: наука та інновації» (м. Дніпро, 2023 р.), «Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Дніпро, 2023 р.); Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи (Тернопіль, 2024 р.); «Актуальні проблеми правової науки» (м. Запоріжжя, 2024); «Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції» (м. Запоріжжя, 2024 р.); «Наукова весна 2024» (м. Дніпро, 2024).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображені у 21 наукових статтях, які опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук категорії Б та входять до міжнародних наукометричних баз, з них 3 статті – у зарубіжних наукових виданнях, що індексуються у наукометричній базі Web of Sciences, а також у 10 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 443 сторінки, у т. ч. основного тексту – 356 сторінки. Список використаних джерел налічує 448 найменування.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

1.1. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення

Національна екологічна політика в Україні, що впроваджується за часів незалежності, на жаль, може бути охарактеризована як недостатньо ефективна. серйозну проблему стосовно стану довкілля та природних ресурсів в Україні. Оцінка ефективності заходів з охорони довкілля може враховувати різні аспекти, і з огляду на наведені вами факти, можна зробити кілька важливих висновків. Одним із показників низької ефективності здійснення національної екологічної політики є негативні статистичні дані із забруднення та деградації природних ресурсів. За офіційними статистичними показниками до початку повномасштабного вторгнення росії на територію України близько 20 % національних земель характеризувались за ступенем екологічної безпеки як несприятливі для проживання людей. Триваюче повномасштабне вторгнення негативно позначилось на стані охорони навколишнього природного середовища. За попередніми оцінками стан навколишнього середовища визначається як загрозливий на більше, ніж третині території України, і розмір екологічної шкоди перевищує понад 9 млрд дол США. В наслідок наявності забрудненого довкілля щорічно помирає 30000–35000 людей, а також заподіюється економічна шкода складає не менше від 10 % від вартості внутрішнього валового продукту. Вказані статистичні дані про стан довкілля та природних ресурсів свідчать, що заходи з охорони довкілля не є достатньо ефективними. Збереження природи та раціональне використання ресурсів важливі для забезпечення сталого

розвитку і збереження здоров'я громадян. Це підкреслює важливість прийняття заходів для зменшення забруднення та покращення стану довкілля.

Для покращення ситуації необхідно приймати невідкладні заходи з охорони довкілля, зменшення забруднення та раціонального використання природних ресурсів. Це може включати в себе впровадження суворих стандартів екологічної безпеки, підтримку відновлювальних джерел енергії, стимулювання ефективного використання ресурсів та залучення громадськості до охорони довкілля. Зазначені обставини посилюють актуальність даної публікації.

Стан наукової розробки проблеми визначається як такий, що не містить комплексного підходу до встановлення змісту регіональної екологічної політики, характеристики нормативних засад її здійснення. Але при цьому питання забезпечення раціональності використання природних ресурсів постійно проводяться та є актуальними. Варто виокремити публікації Р. С. Кіріна [146], В. В. Костицького [167], В. А. Зуєва [138], Ю.О. Легези [186] та ін..

Але відсутніми є комплексні дослідження сучасного стану регіональної екологічної політики та виклики сьогодення, що обумовило мету даної дисертації.

Отже, метою підрозділу є пошук відповідей на питання встановлення змісту регіональної екологічної політики, формування напрямів подолання проблем її низької ефективності.

Належність здійснення екологічної політики є гарантією забезпечення права особи на безпечне довкілля, що в тому числі вимагає пошуку напрямів реалізації контрольної-наглядової діяльності держави, що має включати моніторинг і оцінка стану природних ресурсів, розроблення і виконання екологічних стандартів та нормативів; регулювання видобутку та використання ресурсів; захист незайнятих територій та біорізноманітності. Розроблення і виконання екологічних стандартів та нормативів допомагають

визначити допустимий рівень використання природних ресурсів і рівень забруднення. Вони повинні бути розроблені на основі наукових досліджень та враховувати потреби природи та здоров'я людей. При цьому держава повинна мати систему нагляду за видобутком та використанням природних ресурсів, щоб переконатися, що це відбувається в межах припустимих норм та з ефективним використанням ресурсів. Крім того до складових національної екологічної політики повинно відноситися збереження природних ландшафтів та охорона біорізноманітності також важливі завдання контролю і регулювання природних ресурсів.

Одним із ключових моментів здійснення національної екологічної політики є забезпечення ефективного нормативного регулювання взаємодії людини і суспільства з природою, що має спрямовуватися на дотримання вимог збалансованого сталого розвитку задля збереження природних ресурсів для теперішніх та майбутніх поколінь [384].

Основним функціональним змістом національної екологічної політики, на думку В. А. Зуєва, має визнаватися здійснення контрольного-наглядового провадження за використання природних ресурсів та сприяння дотриманню засад розумності та прозорості взаємодії людини, суспільств та держави [138, с. 24].

Ю.О. Легеза обґрунтовує хибність таких підходів, адже домінування контрольного-наглядового провадження у сфері природокористування свідчить про виконання державою ролі стороннього «спостерігача» [185, с. 56; 193]. Вочевидь, така роль не може відіграватися сучасною державою; держава може і повинна використовувати інструменти публічного адміністрування задля підвищення ефективності формування національного природно-ресурсного потенціалу.

Питання здійснення регіональної екологічної політики в таких умовах набувають надзвичайного важливого соціально-економічного, політичного та глобального значення і мають нагальний характер для збереження природи для теперішніх та майбутніх поколінь [188, с. 100].

Здійснення регіональної екологічної політики є базисом для формування стратегії розвитку системи національного виробництва товарів та послуг, впровадження політики споживання та енергозбереження, що базується на використанні природних ресурсів як основи Сталого розвитку держави.

Відповідно до змісту Конституції України природні ресурси розуміються як « національне багатство», що функціонує в межах штучно створеної правової конструкції – титулу власності українського народу, що по суті є певною юридичною фікцією і доволі спірним з точки зору затребуваності та практичної доцільності «спадком» радянських часів [162].

З врахуванням того, що важливою частиною здійснення регіональної екологічної політики є забезпечення раціонального підходу із використання природних ресурсів, варто дослідницьку увагу зосередити на встановленню змісту такого міжгалузевого науково-практичного інституту. Варто підкреслити, що тривалий час спостерігався підхід, що раціональність означає економічну прибутковість господарської діяльності у сфері природокористування.

Справді, питання раціонального використання природних ресурсів відіграє важливу роль у наукових дослідженнях та політиці, і розуміння цієї категорії може варіюватися в залежності від контексту і підходу. Спочатку, розуміння раціонального використання природних ресурсів дійсно базувалось на їх економічній складовій, оскільки головними цілями були ефективне використання ресурсів, збалансоване вирощування та забезпечення економічного зростання.

Однак з часом уявлення про раціональне використання природних ресурсів стало більш комплексним і широким. Сучасний підхід до раціонального використання ресурсів враховує не лише аспекти економіки, але і екологічні, соціокультурні та етичні чинники. Основні аспекти цього сучасного підходу включають:

1) економічна складова. Вона все ще є важливою, але тепер вона розглядається в контексті сталого розвитку і збалансованого підходу до економічного зростання, яке не шкодить навколишньому середовищу та забезпечує соціальну справедливість;

2) екологічна складова: Раціональне використання ресурсів повинно враховувати довкілля та біорізноманіття. Це означає зменшення забруднення, збереження екосистем і збереження видів;

3) соціально-культурна складова як врахування потреб та інтересів спільнот, забезпечення доступності ресурсів для всіх громадян і збереження культурних цінностей;

4) етична складова. Розуміння етики природокористування полягає у розумінні ресурсів як спадщини, яку ми маємо передати майбутнім поколінням, і прагнення до справедливості та етичності у використанні ресурсів.

Цей більш комплексний підхід допомагає забезпечити більш сталий і збалансований розвиток, а також зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь, враховуючи не лише економічні, але і екологічні, соціальні та етичні аспекти.

Отже, в умовах сьогодення викликами здійснення регіональної екологічної політики є питання досягнення обґрунтованого співвідношення між екологічними, економічними, соціальними та іншими потребами людини, суспільства та держави в контексті раціонального використання природних ресурсів. Співвідношення між раціональним використанням природних ресурсів і забезпеченням охорони навколишнього природного середовища дійсно є неоднозначним і складним завданням. Основні аспекти цього співвідношення мають включати: економічні аспекти (раціональне використання природних ресурсів передбачає їхню ефективну експлуатацію для задоволення потреб суспільства і створення економічних користей; проте це повинно враховувати не тільки короткострокову прибутковість, але й довгостроковий екологічний вплив і соціальну справедливість); екологічні

аспекти (забезпечення екологічної безпеки включає в себе збереження біорізноманіття, підтримку здоров'я екосистем, зменшення забруднення та ефективне використання води, повітря, лісів, мінеральних ресурсів та інших складових природи); соціальні аспекти (раціональне використання природних ресурсів повинно брати до уваги потреби і благополуччя людей, включаючи питання доступності ресурсів, справедливого розподілу користей і врахування прав і інтересів місцевого населення); законодавчі та нормативні аспекти (створення і виконання відповідних законів, стандартів та політик є необхідним для забезпечення раціонального використання ресурсів та охорони довкілля); інновації і технології (впровадження сучасних технологій і інновацій має знижувати негативний вплив людської діяльності на природу і робити використання ресурсів більш раціональним).

Таким чином, у сучасних умовах дійсно неможливо розглядати раціональне використання природних ресурсів як відокремлену категорію від охорони навколишнього природного середовища. Це має бути комплексним підходом, який забезпечує баланс між потребами сьогодення та майбутніх поколінь, а також між розвитком суспільства і збереженням природи.

Здійснення екологічної політики передбачається шляхом реалізації заходів із охорони навколишнього середовища та заходів із забезпечення раціонального використання природних ресурсів.

Ефективність здійснення регіональної політики у сфері охорони навколишнього середовища та заходів із забезпечення раціонального використання природних ресурсів є індикатором належності функціонування системи екологічних прав особи. Одним із головних екологічних прав особи є встановлене ст. 50 Конституції України є право кожного на безпечне довкілля [162].

Реалізація права особи на безпечне довкілля вимагає від держави дотримання вимог національної екологічної безпеки, що пов'язується із запобігання проявам надзвичайних екологічних ситуацій та їх наслідків,

профілактики екологічних правопорушень та екологічних злочинів, що є у складній сукупності критеріями ефективності здійснення як регіональної, так і загальнонаціональних політик.

Дійсно, питання встановлення змісту категорії «екологічна безпека» відноситься до складних міжгалузевих конструкцій, що вимагають здійснення наукового пошуку не лише в межах науки екологічного права, але і таких галузей права як конституційне, адміністративне, господарське, цивільне.

Основоположні фундаментальні засади розуміння категорії «екологічна безпека» викладено було у наукових розробках академіка В.І. Андрейцева [10, с. 24-26; 11, с. 8-11], де вченим обґрунтовується, що основним завданням забезпечення вимог екологічної безпеки є подолання наявних екологічних ризиків, а також сприяння уникненню ситуацій їх виникнення.

Одним із перших пошук напрямів оптимізації системи забезпечення вимог екологічної безпеки було здійснено у дослідженнях Ю.С. Шемшученка, В.Ф. Погорілка, де окрему увагу було приділено питанням гарантування належності здійснення в тому числі і суб'єктивних прав людини [412]. Зокрема, у наукових працях Ю.С. Шемшученка робиться наголос, що саме забезпечення та гарантування суб'єктивних прав особи на безпечне довкілля є унікальним індикатором досягнення ефективності державної та регіональної екологічної політик [412, с. 56-60].

Втім хотілось б зазначити, що попри публікування вище вказаних наукових праць ще у 70-х роках, побудова державної політики у сфері використання природних ресурсів на характеризувалась як політика екологізації виробництва. Тривалий час залишається пріоритетним розуміння раціональність природокористування як прибутковість господарювання, що пов'язується із використанням природних ресурсів, в тому числі шляхом забруднення довкілля.

Лише з початку 2000-х років особливо гостро постає питання щодо створення та запровадження дієвих механізмів запровадження адміністративно-правового забезпечення належності здійснення суб'єктивних екологічних прав, що пов'язується із задоволенням публічного інтересу у раціональному використанні природних ресурсів, що має розумітися як гарантування виснаження та деградації довкілля. Такий механізм має сприяти збалансуванню екологічних та економічних інтересів суспільства, гарантуванням здійснення суб'єктивних прав соціальної особи на безпечне для життя навколишнє природне середовище [186, с. 95-101].

Питання екологічного інтересу досліджувалось у наукових працях В. С. Шахова. Вченим екологічний інтерес як обумовлені зовнішніми факторами впливу потреби соціальної особи, так і в цілому суспільства, що гарантує якісне фізичне буття людини. Спрямовання реалізації екологічних інтересів пов'язується з подоланням проявів інтенсифікації природокористування у бік впровадження концепції сталого розвитку [407, с. 214].

У дослідженнях В.О. Богачової визначається екологічний інтерес як результат об'єктивізації суб'єктивного права на безпечне довкілля. Право на безпечне довкілля – це не лише право на безпеку природокористування, а і забезпечення якості довкілля як базису довкілля [35, с. 15].

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» до системи суб'єктивних екологічних прав особи відноситься право особи на доступ до публічної інформації про стан довкілля, право на створення природоохоронних об'єднань та участь в їх діяльності; право на екологічну освіту тощо [332].

Таким чином, суб'єктивні екологічні права об'єктивізуються у публічному екологічному інтересі, який визначає зміст державної та регіональної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Під суб'єктивним екологічним правом необхідно розуміти нормативно закріплену можливість реалізації участі соціальної особи у здійсненні природоохоронної функції держави.

Суб'єктивне право на безпечне довкілля та належність його реалізації сприяє задоволенню соціального інтересу, що розуміється як потреба у подоланні екологічних загроз та ризиків, екологізації виробництва, раціоналізації природокористування, що в результаті дозволяє говорити не лише про безпечне довкілля, але і про належну якість довкілля. Реалізація суб'єктивного екологічного права має відбуватися із дотриманням вимог національної безпеки, що розуміється як своєчасне та оперативне подолання негативних наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі, пов'язаних із російською агресією на території України.

Таким чином, здійснення та задоволення екологічних прав та інтересів пов'язано із реалізацією політики із охорони довкілля на загальнонаціональному та регіональному рівнях, що має переслідувати мету гарантування раціонального користування природними об'єктами як складової впровадження Стратегії сталого розвитку держави та соціуму.

1.2 Концепція сталого розвитку як нормативно-правовий базис для формування політики у сфері охорони довкілля на регіональному рівні

Сформована у сучасному світі ідея забезпечення сталого розвитку виходить із розуміння досягнення реалізації принципів гармонійності, збалансованості побудови взаємовідносин людини, суспільства та держави, що вимагає розвитку системи економіки замкненого циклу, запровадження альтернативних джерел енергії, розвитку форм доступу громадськості до здійснення функцій публічного управління та адміністрування в сфері охорони довкілля, забезпечення раціонального використання природних ресурсів [433]. Одним із пріоритетів забезпечення сталого розвитку є запровадження побудови сфери природокористування на засадах

екстенсивного виробництва, що має передбачати окрім здобуття корисних властивостей природних ресурсів та об'єктів, створення умов для їх відновлення, запровадження заходів із помірною використання, а також реалізації механізмів використання альтернативних джерел енергії, прагнення до максимальної переробки відходів тощо.

Дослідження проблематики визначення змісту політики Сталого розвитку вимагає звернення не лише до публікацій, здійснених в межах юридичної науки, але і в межах публікацій вчених-економістів, соціологів, екологів та інших комплексних наукових праць. Варто виокремити наукові публікації Є.О. Легези, Ю.О. Легези [198], Н.Ю. Задираки [127] Н.В. Мішиної [439] та ін.. Але при цьому питання формування та реалізації регіональної екологічної політики на основі ідеї Сталого розвитку не було здійснено, що визначає актуальність даного дослідження.

Метою підрозділу є встановлення особливостей формування Концепції Сталого розвитку як нормативно-правового базису для визначення регіональної екологічної політики.

Ідея сталого розвитку почала з'являтися на рівні міжнародних обговорень наприкінці 1970-х років – початку 1980-х рр.. Зокрема, одним із стратегічних документів, де започатковано формування стратегії сталого року є Всесвітня стратегія охорони природи (ВСОП), прийнята в 1980 р. [435]. Відповідно до змісту Всесвітньої стратегії охорони природи (ВСОП), прийнята в 1980 р. закріплюються принципи збереження живої природи та її відновлення, дотримання законів побудови природних систем Землі та збереження біологічного різноманіття. Ідеї, закріплені у Всесвітній стратегії охорони природи, у 1992 році були відображені у Конвенції про охорону біологічного різноманіття [156].

Концепція Сталого розвитку закріплюється у таких міжнародних актах, як: Стокгольмська Конференція ООН з питань навколишнього середовища 1972 року [441]; Ріо-де-Жанейрська конференція з охорони довкілля та розвитку [442], де було розроблено та закріплено 27 принципів забезпечення

здійснення охорони довкілля (Agenda 21). Відповідно до змісту звіту із проведеної у Ріо-де-Жанейро конференції з охорони довкілля та розвитку [442] визначено, що принципами Сталого розвитку є: визнання людини найвищою соціальною цінністю, що вимагає від держави створення сприятливого безпечного довкілля для її розвитку; використання природних ресурсів, що розташовані в межах території держави, регулюється на засадах національного суверенітету, і має відповідати вимогам задоволення потреб як сучасної генерації, так і прийдешньої; забезпечення сталості розвитку має визнаватися як пріоритетна першочергова потреба функціонування суспільства; глобалізація процесів із охорони НПС; обмін науково-технічними знаннями задля посилення розробки, адаптації, розповсюдження та передачі технологій, включаючи нові та інноваційні технології, що здатні задовольнити потреби екологізації виробництва; створення механізму здійснення функції громадського контролю та доступу до публічної екологічної інформації; екологізація національного законодавства; запровадження побудови системи оподаткування господарської діяльності на засадах поєднання заходів економічного стимулювання із запровадження екологічно сприятливих виробництв; проведення оцінки впливу на навколишнє середовище як інструменту публічного адміністрування у сфері охорони довкілля; збереження прав на територіальне розміщення націй та національностей відповідно до історії їх походження; недопустимість військової агресії, що створює загрозу життю та здоров'ю людини, а також екологічній безпеці держави. Очевидно, що не всі проголошені у Ріо-де-Жанейро принципи вдалось реалізувати, але при цьому варто зазначити, що певний рівень ефективності діяльності держав відбуваються [442].

Формування ідеї сталого розвитку відбувалось шляхом ухвалення ряду міжнародних актів та проведення міжнародних самітів і конференцій, зокрема, таким є Кіотський протокол 1997 року, ухвалений на конференції ООН зі зміни клімату [145].

Наступною важливою подією у процесах формування концепції сталого розвитку та її нормативного закріплення стала конференція, проведена у 2021 році в м. Глазго, де було ухвалено цілі Сталого розвитку країн світу – The 2030 Agenda for Sustainable Development [446]. Варто зазначити, що застосування категорії «сталий розвиток» дещо не відповідає перекладу з мови оригіналу, де має назву «*sustainable development*», що більш точно перекладається як «триваючий розвиток». В межах наукових публікацій триваючою є дискусія щодо розуміння змісту категорії «сталий розвиток».

З.В. Герасимчук, І.М. Вахович, І.М. Каменська зазначили, що сталий розвиток має розглядатися як функціонування окремої адміністративно-територіальної одиниці на засадах гармонізації факторів виробництва та сприяння забезпечення якості життя теперішніх і прийдешніх поколінь людства в умовах охорони природного та антропогенного довкілля [59, с. 8–9].

Ряд вчених наголошують на необхідності розуміння категорії «*sustainable development*» як збалансований розвиток, що вимагає поєднання як потреб екологічного балансу, так і соціально-економічної розвитку та задоволення потреб населення [200, с. 41].

Ключові принципи та підходи до розуміння сталого розвитку має розумітися через такі складові. Першим принципом побудови концепції сталого розвитку є забезпечення високої якості життя людей, охорони їх здоров'я, сприяння добробуту на засадах соціальної справедливості. Важливо враховувати, що досягнення високої якості життя повинно бути супроводжене соціальною справедливістю, щоб уникнути нерівності та дискримінації. Наступним принципом є взаємозалежність соціальних, економічних та екологічних цілей досягнення сталого розвитку. Забезпечення збалансованого розвитку вимагає урахування всіх аспектів суспільства для потреб сучасного покоління і майбутнього. Важливо розвивати суспільство, задовольняючи потреби сучасного покоління, але не

шкодячи майбутнім поколінням. Це вимагає раціонального використання ресурсів та створення ефективних технологій.

Варто виокремити три основні складові сталого розвитку: соціальну, економічну і екологічну. Є необхідним вирішити потреби у свідомому підході до вирішення питань, пов'язаних з економічним зростанням, екологією та здоров'ям людини. Орієнтація на людину та збереження стабільності соціальних і культурних систем є центральною категорією у впровадженні ідей сталого розвитку. Сталий розвиток має бути спрямований на захист і зміцнення соціальних та культурних цінностей, щоб забезпечити стабільність суспільства.

Сталий розвиток має базуватися на забезпеченні збереження довкілля та відновлення природних ресурсів, пошуку альтернативних засобів збереження культурної спадщини та створення базису для її відновлення. Реалізація політики сталого розвитку є неможливою без дієвого та ефективного нормативно-правового та організаційно-управлінського забезпечення її впровадження як на загальнонаціональному, так і на місцевому регіональному рівні, що є особливо важливим в умовах впровадження політики децентралізації [18].

В цьому сенсі приділимо окрему дослідницьку увагу питанню встановлення змісту екологічного складового елемента, що вимагає розроблення системи як природоохоронних заходів, так і перегляду підходів до формування системи економічних стимулів до впровадження інноваційних технологій захисту довкілля. На жаль, в умовах воєнної агресії росії на території України значні площі земель зазнали шкідливої з точки зору екологічної безпеки руйнації. І впровадження концепції сталого розвитку ускладнюється необхідністю створення умов не лише для розвитку виробництва, але і задоволення потреб оборони. Хоча безумовно навіть в таких складних умовах є необхідним поступова діяльність із екологізації виробництва, підвищенню рівня екологічної правосвідомості та зростанню рівня впровадження альтернативних джерел енергії.

Реалізація концепції сталого розвитку безпосередньо залежить від формування державної та регіональної політик у сфері охорони довкілля, від налагодження взаємодії уряду і суспільних недержавних організацій. Інституційно концепція сталого розвитку має забезпечуватися через сукупність таких елементів, як: політико-правовий елемент, що вимагає удосконалення змісту загальнонаціональної та регіональної політик; освітянський як формування кадрового забезпечення із впровадження вироблених системи природоохоронних заходів та підвищення рівня екологічної свідомості громадян; фінансово-економічний, що реалізується через забезпечення ефективності системи екологічних податків та зборів; економічно-структурний, що вимагає подальших процесів екологізації виробництва; громадський, що вимагає створення умов для активної залученості до процесів управління у сфері природокористування та впровадження діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля [126, с. 245–246].

Відповідність та результативність політики із впровадження концепції сталого розвитку вимагає розробки певної системи показників, що є критеріями та індикаторами успішності її реалізації. Наприклад, у ФРН розробка складових політики із впровадження ідеї сталого розвитку базується на формування чітких планів, досягнення яких контролюється на рівні федерального уряду та уряду земель. Одним із таких показників, у ФРН є наближення до 95% переробки побутових відходів до 2030 року; також до 2030 року заплановано повна відмова від автотранспортних засобів, що працюють на бензинових двигунах [428;429].

В Україні відсутньою є практика впровадження певних критеріїв успішної реалізації окремих стратегій чи концепцій. В окремих стратегічних документах зустрічаються поодинокі випадки щодо встановлення часових показників, однак при цьому вони часто застосовуються без врахування кількісних критеріїв оцінки успішності впровадження загальнонаціональних та регіональних політик в цілому, і зокрема, у сфері охорони довкілля.

Наприклад, у Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, ухваленої Розпорядженням КМ України від 8 листопада 2017 р. № 820-р, встановлюється, що спеціальними заходами у сфері побутових відходів є: розробка та прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на: функціонування реєстрів, де має бути відображено інформаційні відомості для суб'єктів господарювання із надання послуг із вивезення побутових відходів; встановлення режиму речових прав на побутові відходи; здійснення політики із економічного стимулювання діяльності із переробки побутових відходів; запровадження принципів побудови системи фінансування проведення природоохоронних заходів на принципах «забруднювач платить», «розширена відповідальність виробника», що передбачає запровадження підвищеної системи загальнообов'язкових платежів за забруднення довкілля; створення та функціонування механізму гарантій виплат, що мають надаватися на здійснення будівництва, експлуатацію, закриття, рекультивацію, а також подальший догляд і моніторинг полігонів побутових відходів впродовж не менш, ніж 30 років після закриття за рахунок тарифів на захоронення побутових відходів; визначення підстав застосування заходів юридичної відповідальності споживача послуг з вивезення побутових відходів у разі відсутності у нього цивільно-правового договору чи іншої форми правочину, що закріплюється його взаємозв'язок із особою, що надає житлово-комунальні послуги у сфері вивезення відходів; організація вивезення побутових відходів, що має бути відсортовано залежно від певних категорій, перевізниками, діяльність яких має бути підтверджена конкурсного відбору; підсилення розміру санкцій, що встановлюється за вчинення правопорушень за надання послуг з вивезення, перевезення побутових відходів на об'єкти поводження з побутових відходів (перероблення та захоронення), із порушенням вимог організації таких послуг; визначення вимог відповідності до матеріалів та продукції, що утворюється в процесі вторинної переробки відходів і їх повторного використання; мінімізація процесів утворення побутових відходів; доступ до

інформації з питань поводження із відходами; оптимізація механізмів поводження із відходами щодо забезпечення рентабельності таких операцій; залучення населення до роздільного збирання побутових відходів та стимулювання такого їх збирання; залученість населення до роздільного збирання відходів, в тому числі у селищах і селах; забезпечення умов безпечного поводження з окремими небезпечними відходами, зокрема, медичними відходами, електровідходами; функціонування у населених пунктах, де постійно проживає більш, ніж 50 тис. осіб, відповідних пунктів прийому побутових відходів задля дотримання вимог їх роздільного збирання; створення системи пунктів прийому побутових відходів, до складу яких входить небезпечні відходи, чи великогабаритні відходи; чи відходи, що можуть бути використані у якості вторинної сировини, чи відходи будівельних робіт; інші заходи. При цьому жоден із перелічених напрямів, що спрямовується на забезпечення ефективності здійснення політики із управління побутовими відходами, не має прямої вказівки на строки їх реалізації.

Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року має будову із градацією заходів забезпечення управління відходами, що поділяється на три етапи, де перший етап – це 2017-2019 рр., другий етап 2019-2023 рр., третій етап – 2023-2030 рр.. Зазначені вище заходи, зокрема, мали б бути вживаними та реалізованими впродовж другого етапу. Звичайно, умови воєнного стану знижують ефективність здійснення політики із питань управління побутовими відходами, але при цьому не повинні означити відсутність навіть спроб із їх впровадження. Тим більш, воєнний стан призводить до формування нової категорії відходів, управління якої Розпорядженням КМ України від 8 листопада 2017 р. № 820-р взагалі не було передбачено, і зміни до Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року не були внесені та не розробляються. Такою категорією є так звані «відходи війни», використання яких та ефективність управління якими є нагальною потребою та необхідністю сучасного суспільства.

Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року має декілька згадок термінів, із настанням яких пов'язується виконання певних заходів впливу. Наприклад, у 2023 році було заплановано забезпечити переробку 15% побутових відходів на засадах роздільності сортування та запровадження у дію сміттесортувальних ліній та сміттєпереробних заводів. До настання граничного строку дії Розпорядженням КМ України від 8 листопада 2017 р. № 820-р, тобто до 2030 року має бути забезпечено сортування та роздільне збирання близько 50% побутових відходів. Одним із заходів, що мав бути активно запроваджений Національною стратегією управління відходами в Україні до 2030 року було проведення загальнонаціональної інформаційно-освітнянської діяльності із формування підвищеного рівня екологічної правосвідомості щодо необхідності роздільного сортування відходів [358].

На разі такий підхід, що існує у процесі побудови загальнонаціональних стратегій у сфері охорони довкілля, який не передбачає чіткої планової підходів із їх реалізації, негативно впливає на ефективність їх здійснення, та впровадження до життя суспільства. Очевидно необхідним є відмова від такої юридичної техніки розробки та ухвалення загальнонаціональних програм у сфері охорони довкілля та встановлення в межах їх змістовної структури як якісних, так і кількісних показників реалізації таких політик.

Розробка таких якісних та кількісних показників має базуватися на наявних та вироблених світовою спільнотою показників рівня розвитку суспільства, здійснення природоохоронних заходів, визначених та сформованих критеріїв та індикаторів Сталого розвитку, що має відображати ряд важливих індикаторів суспільного, громадського та державницького життя. На основі напрацювань, що були вчинені такими суб'єктами, як Світовий банк (World Bank), Міжнародний інститут світових ресурсів та Інститут світового спостереження, Міжнародний інститут навколишнього середовища і розвитку (International Institute for Environment and

Development); Організація економічного співробітництва і розвитку (*Organisation for Economic Co-operation and Development*), вироблено ряд підходів до встановлення змісту та критеріїв визначення ефективності управління забезпечення сферою охороною довкілля, які було узагальнено у навчальній публікації, підготовленою Т. Гречко, С. Лісовським, С. Романюком, Л. Руденко [68;200].

Так, згідно із виробленими методиками оцінки ефективності впровадження політики Сталого розвитку показниками-індикаторами мають визнаватися такі відомості та дані: *первинні показники*, до яких відносяться площа держави, чисельність її населення, обсяг виробництва, рівень впливу на довкілля (до яких відносяться обсяги викидів до атмосферного повітря, обсяги видобування природних ресурсів), природоресурсний потенціал країни; *похідні показники*, до яких відносяться: кількісні та якісні показники розвитку населення, до яких відносяться характеристики рівня освіти населення, його професійна структура, рівень професійної кваліфікації; обсяги ВВП (ВНП, поєданого із ВДВ), показники виробництва; рівень освоєння території (загальна антропогенна освоєння, сільськогосподарська освоєння); *комплексні показники*, що відносяться до характеристик окремих галузей економіки (енергоефективність, водоемність, землевмісткість, рівень забруднення атмосфери тощо); продуктивність праці; *інтегральні показники* сталого розвитку, що визначають рівень системи збалансованості економіки та захисту довкілля в цілому: інтегральний показник заощаджень населення (*adjustednetsavings*), що відображає рівень економічного розвитку держави і суспільства, та має базуватися на основі валового національного доходу (GNI); інтегральний показник дійсних (справжніх) заощаджень (*genuine (domestic) savings*), відображає рівень збереження природних ресурсів та ефективність їх відновлення; інтегральний індекс сталого розвитку, що відображає рівень негативного впливу на довкілля, та обраховується на підставі застосування географічного становища території країни та її забруднення [68].

Отже, застосування зазначених показників є певним базисом для формування оцінки ефективності впровадження політики Сталого розвитку у сфері охорони в країні як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні вироблення регіональних характеристик.

На виконання вимог Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1 було ухвалено Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 [364], де проголошуються цілі Сталого розвитку до 2030 року. Адаптація щодо їх реалізації відбулася у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [400].

Відповідно до змісту Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 визначено було такі цілі Сталого розвитку, як: «1) подолання бідності; 2) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства; 3) забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; 4) забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; 5) забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат; 6) забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією; 7) забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх; 8) сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; 9) створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; 10) скорочення нерівності; 11) забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів; 12) забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва; 13) вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками; 14) збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку; 15) захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне

лісокористування, боротьба з опустеленням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття; 16) сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях; 17) зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку» [364].

Таким чином, цілі Сталого розвитку України до 2030 року стали стратегічною моделлю розвитку держави та суспільства. Складовими елементами розуміння сутності моделі розвитку держави і суспільства в Україні є такі: формування світоглядної парадигми, що вказує на те, що визначені цілі та принципи розвитку відповідають сучасним поглядам на сталість та ураховують взаємозв'язок економічних, соціальних та екологічних аспектів; досягнення балансу між економічним, соціальним та екологічним розвитком, що вимагає досягнення оптимального співвідношення між рівнем виробництва, соціального становлення суспільства та рівнем сприятливості довкілля задля досягнення гармонійного розвитку всіх сфер суспільства; забезпечення національних інтересів та виконання міжнародних зобов'язань; трансформація економічної діяльності, що базується на виділенні необхідності трансформації економічної діяльності з урахуванням принципів «зеленої економіки», що свідчить про орієнтацію на екологічну сталість; побудова мирного та безпечного суспільства, що вимагає визначення мети створення соціально згуртованого суспільства з належним врядуванням та інклюзивними інституціями; партнерство різних секторів, в тому числі побудови державно-соціального партнерства, що є відображенням важливості партнерства між державними органами, бізнесом, наукою, освітою та громадянським суспільством для досягнення цілей сталого розвитку; децентралізація та ефективність регіональної політики; збереження культурних цінностей.

Таким чином, стратегія сталого розвитку України має три складові: соціальну, що складається із встановлення стану охорони здоров'я, рівня освіченості, рівня зайнятості, рівня суспільного добробуту, дотримання принципів справедливості, механізм забезпечення сприятливого навколишнього середовища, що забезпечує фізичне існування людини та соціальних груп; економічну, що передбачає екологізації виробництва, забезпечення природоресурсного потенціалу, впровадження інноваційних технологій тощо; екологічну, що вимагається визначення результатів запобігання проявів зміни клімату, запобігання засмічення та забруднення довкілля, відновлення екосистем суші та ін..

Як зазначає Г.М. Буканов, побудова та впровадження Стратегії сталого розвитку України вимагає активізації із децентралізації публічної влади, і забезпечення соціально-економічного, екологічного та духовного зростання на рівні окремих адміністративно-територіальних одиницях [44, с. 120-123].

В межах даного дослідження предметом дисертаційних пошуків є саме встановлення регіонального екологічного становлення як складової Стратегії сталого розвитку. В цьому сенсі є необхідним зосередити дослідницьку увагу на встановленні змісту поняття «регіон». Доцільно акцентувати, що дана категорія є вживаною не лише в межах правових досліджень. Застосування категорії «регіон» є характерним для економічних публікацій та наукових праць, де воно застосовується як: індикатор місцевості (дисертація Р.А. Харитоненка на тему «Оцінка впливу деградаційних процесів на продуктивність сільськогосподарських земель на регіональному рівні» (2018 р.) [396]; дисертація Т.С. Миклуша на тему «Еколого-економічні засади розвитку комплексного природокористування у Карпатському регіоні» (2020 р.) [217]; дисертація Р.Л. Навроцького на тему «економічне стимулювання запровадження екологічних інновацій у регіоні (на прикладі Рівненської області)» (2017 р.) [226] та ін.); індикатор сфери виробництва та розподілу економічних сегментів (дисертація К.С. Богача на тему «Удосконалення економічного механізму управління природокористуванням у

вуглевидобувному регіоні» (2016 р.), де регіон використовується є індикатор територіального розташування підприємств вугледобувної промисловості [34], дисертація І.В. Бурича на тему «Формування портфелю інноваційних проектів для забезпечення «зеленого» зростання економіки регіону» (2016 р.) [46], де досліджено проблематика розвитку процесів екологізації виробництва залежно від територіальної приналежності підприємства та ін.).

В межах юридичних досліджень термін «регіон» розглядається як: географічно-територіальна одиниця (дисертація Х.М. Марич на тему «Правовий режим національних природних парків України (на матеріалах Карпатського регіону України)» (2013 р.)) [211] та ін.); принцип встановлення змісту формування місцевої політики у сфері охорони довкілля (дисертація О.С. Заржицького на тему «Правові аспекти регіональної екологічної політики» [132], дисертація Н.В. Барабашової на тему «Регіон у правовому забезпеченні екологічної безпеки України» (2013 р.) [23]) тощо.

На нормативному рівні категорія «регіон» як правило показує зв'язок певного суб'єкта чи об'єкта з відповідним місцем, територією, що обумовлює специфіку формування відносин між елементами правовідносин. Наприклад, у Постанові КМ України від 20 січня 1997 р. № 40 визначено, що «регіон» - це суб'єкт системи адміністративно-територіального устрою: Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь [287]. У Постанові КМ України від 19 грудня 2023 р. № 1331 регіон визначається як місце розташування об'єктів фонду захисних споруд, що має бути відображено на інформаційному порталі «Дія» [79].

Отже, в межах науково-практичних досліджень регіон переважно розглядається як адміністративно-територіальна одиниця [123, с. 32]. Регіон в межах наукових розробках характеризується такими параметрами, як: простір, розмір, функція і територія [125, с. 181].

В основу розуміння категорії «регіон» ряд вчених покладають не лише просторову характеристику, але і політико-правову, адміністративну та соціально-економічну, етнічну характеристики [126, с. 165]. Формування

регіону залежить від поєднання екологічних, соціальних, економічних, політичних, етнічних, технологічних характеристик територій [130].

Таким чином, при застосуванні терміну «регіон» у встановлення змісту екологічної політики має бути відображено соціальну, економічну, природничу (природоресурсну), етнічну, виробничу складову, що має формувати структуру відповідних стратегій розвитку.

Враховання природничого (природоресурсного) чи екологічного показника здатно найбільш повно відобразити рівень забезпечення права особи на безпечне довкілля як складової системи особистих немайнових прав людини, що забезпечують її фізичне буття (ст. 293 ЦК України) [399]. Екологічна складова системи механізму Сталого розвитку визначається встановленням змісту екологічних систем, характеристикою біологічного різноманіття, забезпечення природних умов для збереження живих організмів водних та земельних ресурсів тощо.

Природоресурсна система є базисом для функціонування економічної підсистеми, забезпечення валового регіонального продукту, доходів на душу населення. На інституційному рівні цілі сталого розвитку досягаються через функціонування системи органів державної та місцевої влади [30, с. 13].

Важливою характеристикою регіону є його соціальна складова, що визначається показниками чисельності населення, рівня його освіченості, мовної приналежності, культурної спадщини тощо.

Зміст регіону передусім визначається територіальними характеристиками, де важливе значення має встановлення просторо-територіальних меж, кордонів та розмірів, в межах яких функціонують суб'єкти господарювання.

Отже, регіон як комплексна територіальна система, об'єднує різноманітні аспекти. Передусім це територіальність. Регіон визначається як частина території держави, що може бути обмежена адміністративними кордонами областей, районів, або ж об'єднувати кілька областей. Це вказує на різноманіття регіональних географічних областей. По-друге, спільність

умов. Регіон володіє спільністю природних, соціально-економічних, національно-культурних умов. Це означає, що різні аспекти життя в регіоні можуть бути взаємопов'язані та взаємозалежні. По-третє, системний підхід. Регіон розглядається як інтегральна територіальна система, яка об'єднує різноманітні елементи, такі як екологічні, соціальні, економічні та інституційні. Це вказує на необхідність розглядати регіон як комплексну систему з взаємодіючими складовими. По-четверте, взаємодія та взаємозалежність. Елементи регіона взаємодіють та взаємозалежні. Це вказує на важливість розуміння взаємодії різних аспектів регіонального розвитку. Такий підхід до розуміння регіону допомагає врахувати його складові частини в контексті інтегрованої системи, що включає соціальні, екологічні, економічні та інші аспекти.

Принципово важливим питанням у встановленні адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики є вироблення ефективних інституційних управлінських підходів до реалізації та досягнення цілей Сталого розвитку як концепції розвитку країн ЄС.

В країнах ЄС існує декілька моделей адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики та цілей Сталого розвитку. Пріоритетною є модель, де функціонує центральний орган виконавчої влади у сфері охорони НПС та відповідні підзвітні йому територіальні одиниці. Така модель діє у більшості країн ЄС, зокрема, у Республіці Польща, Чеській Республіці, Болгарії, Хорватії, Латвії, Словаччині, Румунії [41, с. 175].

У ряді країн ЄС додатково функціонує міжвідомчий орган державної виконавчої влади, що виконує функцію системоутворюючого інституційного елементу у формуванні та здійсненні загальнонаціональної та регіональної політик [41, с. 174–175].

Ряд країн будують свою системи здійснення екологічної політики на засадах фінансової децентралізації, що визначається певним трендом розвитку країн ЄС (зокрема, такий принцип запроваджено у ФРН, Франції, Італії) [210]. Концепція фінансової децентралізації, покладена в основу

формування регіональної екологічної політики в країнах ЄС є особливо важливою і має розглядатися через встановлення специфічних функцій для нижчого та вищого рівнів влади. Нижчий рівень системи органів публічної влади відповідає за конкретні завдання, такі як збір інформації, формування проектів та їх оцінка. Вищий рівень має визначати загальні цілі, переговорювати з нижчим рівнем, розподіляти ресурси та забезпечувати інституційну підтримку. У такий спосіб відбувається розподіл завдань та адаптація до територій, що вказує на необхідність врахування унікальних характеристик і потреб різних регіонів при впровадженні децентралізаційних стратегій. Цей підхід передбачає розподіл влади та відповідальності між різними рівнями управління для досягнення збалансованого розвитку в межах певних територій.

1.3 Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні

Труднощі із застосуванням та реалізацією адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні пов'язується із неоднозначністю підходів до розуміння категорій «адміністративно-правовий механізм», що замінюються рядом суміжних, серед яких виділяються поняття «механізм державного управління», «механізм публічного адміністрування», «механізм соціального управління».

Відповідно до тлумачення іноземних мов термін «механізм» перекладається як певний засіб, знаряддя; у межах суспільно-правового регулювання категорія «механізм» застосовується як регулятор внутрішньому ладу, системи, структури [381, с. 309].

Адміністративно-правовий механізм співвідноситься з механізмом соціального управління. Останній розуміється як певна структурна система

зв'язків та взаємодії учасників суспільних відносин, зміст яких визначається функціональним призначенням та компетенцією суб'єктів владних повноважень [3, с. 5-8].

Встановлення змісту категорії «адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні» вимагає з'ясування окремих складових його частин, і передусім, необхідно зрозуміти зміст категорії «адміністративно-правовий механізм» та «регіональна екологічна політика».

Сьогодні українськими вченими напрацьовано чимало матеріалів щодо визначення змісту категорії «адміністративно-правовий механізм» у його співвідношенні з категорією «механізм державного управління».

Категорія «адміністративно-правовий механізм» та її співвідношення з «механізмом державного управління» визначається в контексті організації та функціонування системи управління в державі. В межах вітчизняної юриспруденції вивчають ці поняття для розуміння механізмів, за допомогою яких здійснюється управління державними справами та регулюванням суспільних відносин. Адміністративно-правовий механізм включає в себе систему адміністративних та правових інструментів, які використовуються для реалізації політики, регулювання взаємодії між органами влади та суспільством, забезпечення дотримання прав та обов'язків. Він враховує нормативно-правовий аспект та організаційні структури влади, які здійснюють адміністративні функції в межах правового регулювання.

Механізм державного управління є більш широкою категорією, яка включає в себе різноманітні елементи, такі як адміністративні, економічні, соціальні, технічні та інші. Він визначається як система інструментів, методів та процедур, що використовуються для реалізації державної політики, вирішення суспільних завдань та досягнення стратегічних цілей держави [65, с. 77-83].

У контексті української науки про державне управління, вивчення цих категорій спрямоване на розуміння, яким чином адміністративно-правовий

механізм вписується в загальний механізм державного управління та як вони взаємодіють для забезпечення ефективності та легітимності діяльності державних органів [377, с. 987-992].

Зміст механізму державного управління виходить через: встановлення системної структури елементів [2; 21; 220; 236]; як форма, засіб та спосіб впливу на учасників суспільних правовідносин [195, с. 104-114; 62, с. 128-134; 215, с. 8-14]; як функціональна сукупність повноважень владних органів [132; 138].

Комплексність взаємозв'язків та взаємовпливу елементів механізму державного управління відображає важливість глибокого розуміння та аналізу всіх аспектів адміністративно-правового механізму. У зв'язку з цим, більшість досліджень спрямовані на розкриття таких ключових аспектів. Адміністративно-правовий механізм характеризується системністю підходів та структури внутрішніх елементів, що впливають один на одного. Розуміння системних зв'язків сприяє забезпечення належного рівня ефективності державного управління.

Аналіз взаємодії об'єкта (суспільства, економіки, тощо) та суб'єкта (органів влади, управлінських структур) визначає, як вплив управління впливає на об'єкт і як об'єкт впливає на систему управління. Адміністративно-правовий механізм визначається комплексністю елементів. Дослідження включають вивчення різних складових механізму: правового, адміністративного, інформаційного, кадрового та інших. Розуміння, як ці елементи взаємодіють, сприяє більш ефективному функціонуванню державного управління. Важливим аспектом адміністративно-правового механізму управління є розуміння системи комунікацій між різними рівнями влади та суб'єктами управління, оскільки це визначає якість взаємодії та реалізації управлінських рішень.

Адміністративно-правовий механізм повинен бути здатним адаптуватися до змін в соціально-економічному середовищі та політичних умовах. Отже, адміністративно-правовий механізм має відповідати вимогам

гнучкості та динамічності відповідно до наявних історико-правових умов, в яких розвивається суспільство [405].

Розгляд адміністративно-правового механізму вимагає комплексних підходів, що допомагає розкрити всі його аспекти та розвивати підходи до його оптимізації та ефективності.

На думку Н.В. Мирної, є важливим взаємодії та взаємозв'язків різних елементів адміністративно-правового механізму у вигляді стійких залежностей та причинно-наслідкових зв'язків. Це вказує на необхідність створення цілісного та взаємопов'язаного механізму, який би враховував взаємодію між різними складовими системи державного управління. Необхідно підкреслити, що важливим є врахування системної природи державного управління у конкретних сферах суспільного буття. Це передбачає, що механізм управління повинен відповідати специфіці цільових завдань і функцій у кожній конкретній галузі чи сфері діяльності. Важливою є ідея обґрунтованого підходу до систематизації нормативно-правових актів. Це означає, що законодавство та норми, які стосуються конкретної галузі, повинні бути розроблені та узгоджені таким чином, щоб вони відображали потреби та інтереси цієї галузі. Це може включати в себе консолідацію нормативних актів, що дозволяє створити єдиний і зрозумілий нормативний каркас для даної області. Інкорпоративний підхід до систематизації нормативно-правових актів може включати в себе створення єдиного комплексу норм і правил, який забезпечує єдність та зручність управління та регулювання в конкретній сфері. Отже, системний, цільовий та консолідований чи інкорпоративний підхід до державного управління дозволяє враховувати комплексність та особливості конкретної галузі, забезпечуючи ефективну і законну реалізацію інтересів та потреб у цій галузі [218].

Розуміння адміністративно-правового механізму, наведене у публікаціях Н. Р. Нижник та О. А. Машкової виходить із встановлення внутрішніх, взаємообумовлених та зовнішніх взаємозв'язків і факторів, цілей

соціального управління, що потребує застосування економічних, фінансових інструментів впливу на предмет правового регулювання [229, с. 37, 49]. У змісті механізму державного управління мають бути належним чином відображені практичні заходи, засоби, стимули, що у своїй сукупності здатні позитивно впливати на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей [74, с. 116–117].

Визначення механізму державного управління обґрунтовується у роботах В. Я. Малиновського, де визначається необхідність пошуку його наукової комплексності, що є свідченням його об'єктивності, цілісності, та вимагає застосування доцільним методів управління [206, с. 103].

Питання встановлення змісту адміністративно-правового механізму державного управління вивчалось у публікаціях С. Т. Гончарука, де вчених така категорія розглядається як певна сукупність адміністративно-правових засобів (елементів), що функціонально спрямовується на забезпечення регуляції публічно-управлінських суспільних відносин [66, с. 23].

Вимагає критичної оцінки підхід до встановлення змісту адміністративного механізму публічного управління, основою якого є визначення жорсткого підпорядкування об'єктів управління, що базується на застосуванні імперативних та правообмежувальних заходів впливу [402, с. 10-12].

Варто наголосити, що практика здійснення державного управління дійсно базується на владному характері впливу, тоді як публічне управління характеризується диспозитивністю, залученням громадськості до здійснення функцій держави, делегуванням функцій держави органам МС тощо [17, с. 11]. Але при цьому здійснення публічного управління вимагає впровадження дієвих механізмів відповідальності органів державної влади, що є неможливим без дотриманням принципів прозорості та громадського обговорення прийняття управлінських рішень та актів.

Впровадження методів публічного управління має відповідати діяльності органів державної влади та регіональної (місцевої) влади [419, с. 196].

Визначення шляхів забезпечення ефективного публічного управління, особливо в сфері використання природних ресурсів, вимагає уважного розгляду на різних рівнях управління. На національному рівні важливо розробляти імовірні стратегії та політики, що враховують специфіку природних ресурсів країни. Це може включати: створення законодавства з регулювання використання природних ресурсів, що відповідає вимогам сталого розвитку; розвиток програм і планів збереження та використання природних ресурсів, наприклад, енергетичні стратегії, лісові програми, водні ресурси тощо; моніторинг та контроль за дотриманням встановлених норм і стандартів використання ресурсів; регулярне оцінювання і аналіз ефективності використання ресурсів для коригування стратегій. На регіональному чи місцевому рівні можливі шляхи забезпечення публічного управління використанням природних ресурсів, де є такі напрями: місцеві програми і проекти з енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії, водоохорони, тощо; створення місцевих установ або відділів для контролю за дотриманням екологічних стандартів; розвиток місцевих ініціатив з переробки відходів, утримання зелених зон, організації сортування відходів тощо; громадські організації та громадськість. Участь громадськості та громадських організацій є важливою для успішного публічного управління в сфері природних ресурсів, що має проявлятися через: залучення до розробки стратегій з управління ресурсами; моніторинг та контроль за дотриманням норм та стандартів; просвітницьку роботу з населенням щодо ефективного використання ресурсів та їх збереження. У випадку публічного управління використанням природних ресурсів, також важливо враховувати міжнародні аспекти у формі: співпраці з міжнародними організаціями для обміну досвідом та кращими практиками; участі у міжнародних договорах та угодах щодо збереження природних ресурсів;

взаємодії з іншими країнами для розробки спільних проектів з екології та природокористування.

Забезпечення ефективного публічного управління використанням природних ресурсів вимагає комплексного підходу на різних рівнях, включаючи урядові інституції, місцеву владу, громадськість та міжнародну співпрацю.

Р. С. Мельник акцентує увагу, що публічне управління є формою діяльності органів виконавчої влади, підкреслюючи, що публічне управління як відокремлений від політичної діяльності соціальний інститут є засобом реалізації останньої [215, с. 10].

В. Б. Авер'янов, приміром, визначає управління як владно-організуючий вплив керуючих суб'єктів на спільну діяльність людей з метою їх впорядкування, координації та спрямування задля ефективного досягнення загальних (спільних) цілей і завдань цієї діяльності [75, с. 243; 76, с. 14–15], акцентуючи увагу на примусовому характері владно-управлінської діяльності.

Прийняття адміністративної реформи у 1998 році, ухваленої Указом Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98 постало нагальне питання побудови управлінського механізму в цілому, і зокрема, у сфері охорони довкілля, на засадах «людиноцентризму» та відмови від «державоцентричного» підходів. З початку 2000-х років визначається, що об'єктом публічно-управлінських відносин є сукупність владних відносин, що функціонально спрямовуються на задоволення суспільних потреб та інтересів, що дозволяє врегулювати проблеми взаємовідносин людини, суспільства та держави із здійснення адміністративних реєстраційних, дозвільно-ліцензійних, контрольних-наглядових проваджень [180, с. 341].

Так, на думку Є. В. Курінного унікальність публічно-управлінських відносин полягає в їх універсальному характері, що дозволяє їм виконувати функцію соціального регулятора задля задоволення суспільних потреб та інтересів в різних сферах в цілому, і зокрема – у сфері охорони

навколишнього природного середовища [181]. Таким чином, адміністративно-правовий механізм перебуває у стадії реформування і поступового переходу до моделі, що є розбудованою на засадах «людиноцентризму».

Таким чином, актуалізується доцільність пошуку шляхів реформування структури адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні як складової адміністративної реформи.

Протягом усієї історії незалежності України спостерігалися процеси стагнації інституційних моделей забезпечення національної екологічної безпеки. Однією із проблем реалізації вимог національної екологічної безпеки в Україні є заявний характер управлінської діяльності при розробці та реалізації національних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку та охорони навколишнього середовища. Ця діяльність обмежується лише розробкою та прийняттям нормативних правових актів, без стратегічного планування їх реалізації та дотримання.

До стратегічних проблем забезпечення національної екологічної безпеки належить відсутність традицій наступності у реалізації державної та регіональної політики загалом, особливо у сфері національної екологічної безпеки. Крім того, ще одним питанням, яке потребує розгляду, є декларативний характер встановлення сутності та структури механізму національної екологічної безпеки та його функціонального змісту, який має бути спрямований на виконання вимог Європейського «Зеленого курсу».

Європейський «Зелений курс» є для України обов'язковою частиною стратегії розвитку, яка ґрунтується на визнанні її кандидатом на членство в Європейському Союзі. Шлях розвитку інтеграції України до ЄС має бути пов'язаний із прийняттям Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та її державами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого боку. Наступним кроком стало визнання України кандидатом у ЄС у 2022 році (23 червня 2022

року Європейська рада надала Україні статусу кандидата на вступ до Євросоюзу).

На українському нормативному рівні спроби впровадження категорії «національна екологічна безпека» у національний правовий простір робилися у 1995-1998 роках, коли було розроблено концептуальні підходи до встановлення структури та змісту механізму забезпечення вимог національної безпеки загалом та його структурної структури. елементи були відбиті. Однак, незважаючи на актуалізацію проблеми забезпечення вимог екологічної безпеки, починаючи з 1970-х років ХХ століття, стан правового регулювання забезпечення національної екологічної безпеки в Україні залишається досить неефективним і не відповідає вимогам сучасного європейського суспільства та Європейського «Зеленого курсу», до змісту якого входить створення такої моделі функціонування економіки, яка вимагає до 2050 року мінімізувати або повністю подолати проблему парникових газів, запровадити розвиток виробництва на основі принципів ресурсоефективності та конкурентоспроможності за умови відсутності ресурсної залежності та можливості «маніпулювання» енергоресурсами.

25 вересня 2015 року Резолюція 70/1 змінила наш світ: Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року. Цей історичний документ включає 17 цілей сталого розвитку, спрямованих на мобілізацію глобальних зусиль щодо викорінення бідності, зміцнення миру, захисту прав та гідності всіх людей та захисту планети. Резолюція починається з декларації, в якій йдеться: «Ми сповнені рішучості в період до 2030 року повсюдно покінчити з злиднями та голодом; побудувати мирне, справедливе та інклюзивне суспільство; захищати права людини та просувати гендерну рівність; та забезпечити довготривалий захист планети та її природних ресурсів. Ми також сповнені рішучості створити умови для сталого, інклюзивного економічного зростання, загального процвітання та гідної роботи для всіх, враховуючи різні рівні національного розвитку та потенціалу».

Після того, як 11 грудня 2019 року Європейський зелений курс був офіційно представлений президентом ЄС Урсулою фон дер Ляйєн в Європейському парламенті, ключовими напрямками EGD були визначені як чиста енергетика, боротьба зі зміною клімату, будівництво та реконструкція, стійка промисловість, стійка мобільність, зниження довкілля, біорізноманіття та стійка сільськогосподарська політика (Стратегія «Від ферми до виделки»).

Кліматична нейтральність до 2050 року є головною метою Європейського «Зеленого курсу». Для досягнення цієї мети ЄС одним із завдань є декарбонізація своєї енергетичної системи з метою досягнення «чистих нульових викидів парникових газів до 2050 року». Багато інших поточних та чинних правил також будуть переглянуті. 2023 року держави-члени оновлять свої кліматичні та енергетичні плани, щоб вони відповідали кліматичним цілям ЄС на 2030 рік. Ключові принципи включають пріоритет енергоефективності, розвиток енергетичного сектора, що базується головним чином на відновлюваних ресурсах, забезпечення доступного енергопостачання ЄС та наявність повністю інтегрованого, взаємопов'язаного ринку цифрової енергетики ЄС.

Концепція Сталого розвитку вимагає здійснення подальшої інформатизації суспільства. Цифровізація діяльності держави та її адміністративно-правового механізму є ознакою запровадження концепції публічного управління, де має забезпечуватися реальна влада народу шляхом застосування різноманітних форм демократії в усіх сферах суспільного життя, в тому числі в сфері охорони навколишнього природного середовища.

Таким чином, сутність адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні полягає у його здатності гарантувати на засадах оперативності, всебічності та прозорості ухвалення управлінських актів з питань використання природних ресурсів, що вимагає активізації процесів цифровізації владних відносин, адаптації національного законодавства України до «зеленого курсу» Європи.

Адміністративно-правовий механізм публічного управління у сфері використання природних ресурсів має спрямовуватися на забезпечення адміністративно-правових, економічних, організаційних і процесуальних гарантій та умов виконання державними та недержавними суб'єктами передбачених у законодавстві положень та досягнення ефективної взаємодії органів державної влади з іншими суб'єктами, внаслідок якої будуть дотримуватись права людини на сприятливе для життя та здоров'я навколишнє природне середовище та їх охорону в разі порушення.

Перейдемо до деталізації елементів адміністративно-правового механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів. Як було зазначено, до структури зазначеного механізму публічного управління належать його суб'єкти.

Такими суб'єктами зазвичай є державні органи (органи законодавчої, виконавчої та судової влади, прокуратури, адміністрації державних підприємств і установ); структурні підрозділи органів держави, посадові особи державних органів; власники природного ресурсу чи особи, які мають право на його використання (представник, менеджер, уповноважений власником); громадські об'єднання, кооперативи, органи самоврядування, самодіяльні організації громадян України, іноземці, особи без громадянства [26, с. 50].

Другим елементом адміністративно-правового механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів є сукупність адміністративних процедур.

Адміністративна процедура у адміністративно-правовому механізмі публічного управління взагалі й у сфері використання природних ресурсів зокрема має розглядатися як гарантія забезпечення законності; вона встановлює максимальну межу власного розсуду, що може бути застосований управлінцем, і вимагає від останнього при здійсненні адміністративної правозастосовної діяльності керуватися нормативними приписами.

До механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів належать природоохоронні процедури досягнення правової ефективності використання природних ресурсів (О. А. Улютіна [392], О. П. Шем'яков [408, с. 133–142], О. А. Вівчаренко [52] та ін.); дозвільно-ліцензійні процедури (С. М. Шершун [413, с. 91–100], К. С. Кучма [183]); контрольно-наглядові, в тому числі застосування засобів громадського контролю у прийнятті управлінських рішень (С. І. Хом'яченко [397], Г. В. Мороз [224]).

Реалізація таких адміністративних процедур забезпечується системою адміністративно-правових норм, які, відповідно, входять до структури механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів. Як зазначають О. І. Остапенко, З. Р. Кісіль, М. В. Ковалів, Р. В. Кісіль, норми адміністративного права відрізняються від норм інших галузей тим, що предметом їх регулювання є суспільні відносини, які виникають у сфері управлінської, виконавчої та розпорядчої діяльності держави. Науковці визначають адміністративно-правову норму як загальнообов'язкове формально визначене правило поведінки, встановлене або санкціоноване державою в особі її компетентних органів (посадових осіб) і призначене для організації та регулювання суспільних відносин у сфері державного та громадського управління, а також відносин управлінського характеру, що виникають в інших сферах державної діяльності і реалізація якого забезпечується державним примусом [233, с. 29].

С. Г. Стеценко під адміністративно-правовою нормою розуміє загальнообов'язкове правило поведінки, що встановлене державою з метою регулювання суспільних відносин, що входять до предмета адміністративного права, і забезпечене засобами державного примусу [385, с. 69].

В. Б. Авер'янов визначає адміністративно-правові норми як встановлені, санкціоновані або ратифіковані державою, формально визначені, юридично обов'язкові, охоронювані засобами державного примусу

правила поведінки учасників суспільних відносин у сфері реалізації виконавчої влади та управлінської діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, які забезпечують умови реалізації цими учасниками своїх прав та виконання покладених на них обов'язків [1, с. 110].

Ю. П. Битяк наголошує, що адміністративно-правові норми – це встановлені, ратифіковані або санкціоновані державою, забезпечені при необхідності її примусовою силою загальнообов'язкові, формально визначені правила поведінки, які надають учасникам суспільних відносин, що складають предмет адміністративного права, юридичні права й покладають на них юридичні обов'язки [26, с. 44–45].

На думку В. К. Колпакова та О. В. Кузьменко, адміністративно-правова норма – це обов'язкове правило поведінки, що встановлене й охороняється державою, метою якого є регулювання суспільних відносин, що виникають, змінюються і припиняються у сфері публічного управління [153, с. 48].

Адміністративно-правові норми у сфері використання природних ресурсів як складову механізму публічного управління можна розглядати як загальнообов'язкові формально визначені правила поведінки, встановлені, санкціоновані або ратифіковані державою в особі уповноважених на те органів державної влади для організації та регулювання суспільних відносин у сфері публічного управління з використання природних ресурсів, а також інших управлінських відносин, пов'язаних із ними.

Узагальнюючи, можна констатувати, що сутність механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів полягає у наявності інструментальних взаємозв'язків чотирьох елементів цього механізму: 1) нормативно-правового масиву; 2) структурованої системи суб'єктів публічного управління; 3) функцій, на виконання яких призначені суб'єкти публічного управління; 4) адміністративно-методичного арсеналу реалізації зазначених функцій.

Оптимізація адміністративно-правового механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів має спрямовуватися на

забезпечення прозорості набуття спеціальних прав на використання таких об'єктів, які відповідно до Конституції України є власністю українського народу. Ефективність механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів є гарантією успішної діяльності із запобігання корупції у цій сфері.

До структури механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів відносяться суб'єкти управління, наділені визначеними законодавством повноваженням, адміністративно-правові засоби впливу на об'єкт управління та сукупність процедурних гарантій, які охоплюються категорією адміністративних процедур, адміністративно-правові норми регулювання природоресурсних відносин, адміністративно-правові методи публічного управління.

Таким чином, під адміністративно-правовим механізмом публічного управління у сфері використання природних ресурсів пропонуємо розуміти систему організаційно-правових, економічних, процедурних гарантій, адміністративно-правових засобів впливу, що реалізуються в установлених законодавством формах органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, юридичними особами та іншими уповноваженими суб'єктами для забезпечення принципів оптимального поєднання екологічних та економічних, публічних і приватних інтересів щодо раціонального використання природних ресурсів задля досягнення мети формування природоресурсного потенціалу країни.

1.4. Нормативні засади адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні

Визначення змісту та структури адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні вимагає встановлення нормативних засад його реалізації.

Основи визначення змісту регіональної екологічної політики закладено відповідно до змісту Закону України від 05 лютого 2015 року «Про основоположні засади державної регіональної політики» [330].

Відповідно до положення статті 1 Закону України від 05 лютого 2015 року № 156-VIII визначено, що державна регіональна політика розуміється як певна структурована сукупність цілей, мір, заходів, способів, засобів, дій та узгоджених рішень та дій ЦОВВ та органів місцевої виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів МС та їх посадових осіб, що функціонально має спрямовуватися на забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України, що має відображати природно-територіальну, історико-правову, екологічну, соціально-економічну, демографічну, національну та іншу специфіку окремих територій та регіонів. Закон України від 05 лютого 2015 року № 156-VIII встановлюється, що вигодонабувачем (бенефіціаром) державної регіональної політики є певна людина або певна соціальна група, яка є наділена певними спільними для неї інтересами та потребами, що проживають в окремих територіях, а також юридичні особи чи їх об'єднання, що діють в інтересах таких соціумів [330].

Нормативно закріплюється відокремлення таких двох категорій, як «місцевий» та «регіональний» розвиток (ст. 1 Закону України від 05 лютого 2015 року «Про основоположні засади державної регіональної політики» [330]). Виходячи із змісту Закону України від 05 лютого 2015 року «Про основоположні засади державної регіональної політики» [330] визначається,

що проєктом місцевого розвитку є проєкт розвитку окремої ТГ, тоді як проєктом регіонального розвитку є програма розвитку певної сукупності ТГ та місцевостей, що має бути реалізовано у певний строк та відповідно до поставлених цілей та задач.

Нормативно-правові засади адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні характеризуються надмірним впливом регулюючих норм, що пов'язується із диференціацією природних об'єктів та природних ресурсів. Як зазначає Н. Р. Малишева саме такий нормативний підхід сформував у національній правовій системі такі галузі та підгалузі права, як лісове право, земельне право, водне право, надрове право, право національної екологічної мережі [207, с. 32]. Саме в 60-х роках був запроваджений поресурсний підхід, що в подальшому було реалізовано в розробці та ухваленні ряду природоресурсних кодексів – Водного кодексу України [53], Земельного кодексу України [136], Кодексу України про надра [151], Лісовий кодекс України [199] та інші.

Такий підхід було запроваджено ще за радянських часів і зберігається в сучасних умовах, що пов'язується із побудовою державної та регіональної політики у сфері охорони довкілля на засадах інтенсивності використання природних ресурсів та природних об'єктів. Однак при цьому така побудова нормативних засад адміністративно-правового механізму у сфері охорони довкілля на регіональному рівні не здатно задовольнити потреби у комплексному врегулюванні відповідної сфери відносин.

Визначення природоресурсного підходу як базису для побудови структури та системи політики у сфері охорони довкілля визначено у ряді публікацій таких вчених, як О.В. Шкарупа [415], Р.С. Кірін [147] та ін.

Зазначений законодавчий підхід корелювався із виникненням суспільної потреби у забезпеченні особливої правової охорони того чи іншого природного об'єкту чи ресурсу, що знаходився на межі зникнення, чи його чисельність суттєво знижувалася і потребувала вжиття додаткових

заходів із їх збереження. Таким чином була сформована певна традиція нормативного регулювання використання об'єктів навколишнього природного середовища, що не позбавлена недоліків та суперечностей, які призводять до низького рівня ефективності здійснення регіональної екологічної політики в Україні.

Проблема формування змісту регіональної екологічної політики в умовах сталого розвитку вимагає пошуку шляхів оптимального поєднання функції економічного зростання, що є неможливим без використання природних ресурсів, із збереження функції охорони довкілля та забезпечення права особи на безпечне чи сприятливе навколишнє природне середовища. Концепція Сталого розвитку спрямовується на пошук оптимальної моделі поєднання охорони об'єкта із його використанням, що часто у світлі використання природних ресурсів розуміється як поступове знищення, адже такі елементи є вичерпними, і в процесі експлуатації втрачають притаманні їм корисні властивості та вичерпуються.

Побудова нормативно-правових засад регіональної екологічної політики має базуватися на виокремленні таких складових, як: право раціонального використання природних ресурсів; право екологічної безпеки та охорони природних ресурсів; право відновлювальної енергетики та право управління відходами як базису для побудови економіки замкненого циклу та екологізації виробництва.

В межах науки екологічного права існує доволі усталений нормативний підхід до розуміння змісту його системи, де більшість дослідників виокремлюють такі складові елементи, як: природоресурсне право; право екологічної безпеки; право охорони довкілля. Такий підхід закріплено у наукових дослідженнях таких вчених, як В.І. Андрейцев [8], Д.І. Діденко [85, с. 181-188], Ю.С. Шемшученко [93], О.С. Заржицький [131, с. 63-67] та ряду інших. Подібний підхід розвивається, однак при цьому характеризується певною усталеністю і закладається в основу побудови навчальних курсів із підготовки юридичних курсів. Окремі вчені виокремлюють так зване

антропогенне право як право охорони середовища, де мешкає людина, де важливе значення виділяється для права безпеки експлуатації підприємств, сприяння подолання негативних наслідків забруднення довкілля, пошуку шляхів відновлення довкілля. Так, В.І. Андрейцев виділяє антропогенне (антропозахисне) та техногенне право екологічної безпеки [12].

Однак при цьому право управління відходами лише в окремих публікаціях відноситься до складової системи законодавства у сфері охорони довкілля. В цьому сенсі варто виокремити публікації Ю.О. Легези [189, с. 172–176; 192, с. 63–67; 195, с. 104–114; 187, с. 35–40; 196, с. 244–247], М.Г. Кравченка [175; 173; 172; 174], М.М. Потіпа [252, с. 98–110], Г.О. Блінової [33, с. 95–96], Л.М. Зайкової [128, с. 95–100; 129, с. 145–149] та ін..

В цілому необхідно зазначити, що публічне адміністрування довкілля в сучасній Україні зберегло побудовано за принципом централізованого управління, що полягає у створенні ЦОВВ у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля із відповідними територіальними управліннями. Такими ЦОВВ є: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, діяльність якого регламентується Постановою КМ України від 25 червня 2020 р. № 614 [81]; Державна служба геології та надр України, діяльність якої регламентується згідно із положеннями Постанови КМ України від 30 грудня 2015 р. № 1174 [300]; Державне агентство водних ресурсів України, зміст повноважень якого викладено у Постанові КМ України від 20 серпня 2014 р. № 393 [295]; Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, компетенція якої закріплюється відповідно до вимог Постанови КМ України від 14 січня 2015 р. № 15 [270]; Державне агентство лісових ресурсів України, що функціонує в межах повноважень, встановлених змістом Постанови КМ України від 8 жовтня 2014 р. № 521 [296]; Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, що функціонує в межах повноважень, визначених Постановою КМ України від 30 вересня 2015 р. № 895 [297] та ін..

У загальній формі статус керівних органів виконавчої влади у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля встановлюється відповідно до Закону України від 17 березня 2011 року № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади» [363].

Таким чином, відповідно до чинного законодавства України закріплюється принцип централізованого управління та адміністрування у сфері охорони довкілля, і відповідно домінування державної екологічної політики і мінімізації впливу органів МС та місцевих органів виконавчої влади на формування природоохоронної та природоресурсної політики, стратегії та програм.

При цьому досвід зарубіжних країн свідчить про поширення практики утворення єдиного органу у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля. Зокрема, у США діє Агентство з охорони навколишнього середовища США (EPA), до компетенції якого відноситься здійснення адміністрування використанням атмосферного повітря, водних ресурсів, земельних ґрунтів [447].

Огляд розвитку законодавства із здійснення регіональної екологічної політики необхідно почати із встановлення певної історії формування законодавства у сфері охорони довкілля. Одним із основних актів, що започаткував розвиток законодавства у сфері охорони довкілля стала Декларація про державний суверенітет [73], де на рівні окремого розділу було закріплено ряд положень щодо забезпечення вимог екологічної безпеки та гарантування права особи на безпечне навколишнє природне середовище.

Розвиток законодавства у сфері охорони довкілля незалежної України попри прагнення до євроінтеграції не позбавлений певних тенденцій до збереження «радянської» спадщини нормативно-правового регулювання відносин природокористування. Однією із таких традицій безумовно є збереження домінування централізованого підходу у здійсненні екологічної політики і відповідне збереження системи нормативно-правового

регулювання адміністративно-правового механізму забезпечення таких правовідносин.

На першому етапі розвитку законодавства, що регулює здійснення екологічної політики, окрім зазначеної Декларації про державний суверенітет, було ухвалено важливий системоутворюючий законодавчий акт, яким став Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», що був ухвалений 21 червня 1991 р. [332].

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» називають Екологічною Конституцією України, і його розробка визначалась як певний систематизований акт, що мав визначити основоположні засади здійснення природокористування, охорони довкілля та здійснення екологічної політики.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» став базисом для подальшої розробки ряду кодифікаційних актів, де необхідно виділити систему природоресурсних законодавчих актів, до яких варто віднести: Земельний кодекс України 1992 року, Водний кодекс України 1995 року, Лісовий кодекс України 1994 року, Кодекс України про надра 1994 року, Закон України від 16 жовтня 1992 року № 2707-XII «Про охорону атмосферного повітря» 1992 року [331], Закон України від 16 травня 1995 року № 162/95-ВР «Про виключну (морську) економічну зону України» [259].

Також на початку 90-х років було ухвалено ряд законодавчих актів, що регулюють використання окремих природних об'єктів, зокрема, Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894-III «Про тваринний світ» [361], Закон України від 16 червня 1992 року № 2456-XII «Про природно-заповідний фонд» [340] та ін.

При цьому у наукових публікаціях постійно здійснюється негативна критика спрямована щодо здійснення характеристики положень Закону України від 25 червня 1991 року «Про охорону навколишнього природного середовища», де, як зазначає Ю.С. Шемшученко, навіть термінологіка є

такою, що не відповідає стандартам європейського законодавства [409, с. 5-6]. Зокрема, як зазначає вчений, хибним є навіть застосування терміну «навколишнє природне середовище», що не відповідає стандартам законодавства ЄС, де використовується категорія більш узагальнюючого змісту – «довкілля» або «навколишнє середовище».

Попри проголошення Указом Президента України цілей Сталого розвитку і досі не є ухваленим спеціальний концептуальний акт, який б закріпив напрями та зміст їх досягнення [410, с. 116].

Вирішення такої задачі рядом вчених вбачається через розробку та ухвалення Екологічного кодексу України [60; 169; 170; 207; 249; 409; 411].

Кодифікація екологічного законодавства - це процес систематизації та узагальнення всіх законів, нормативно-правових актів та правил, що регулюють відносини в галузі охорони навколишнього середовища і природокористування. Основна мета кодифікації полягає в створенні єдиного, логічного та зрозумілого документа, який би об'єднав усі аспекти екологічного законодавства для спрощення розуміння та застосування його положень. Укладання кодексу чи кодифікація законодавства в галузі охорони навколишнього середовища має кілька переваг. По-перше, здійснення систематизації екологічного законодавства дозволяє легше знаходити необхідну інформацію та швидше орієнтуватися у великій кількості правил та вимог. По-друге, ухвалення Екологічного кодексу зазвичай оформляється у зрозумілій та доступній формі, що спрощує розуміння правил для всіх зацікавлених сторін: громадян, підприємств, державних органів тощо. Кодифікація забезпечує єдність та узгодженість нормативно-правових актів, що регулюють екологічні відносини.

Н. Р. Малишева зазначає, що структурно Екологічний кодекс має відображати нормативні засади охорони довкілля та забезпечення раціонального використання природних ресурсів та цілісних природних комплексів [207, с. 40].

Питання доцільності розробки та ухвалення єдиного кодифікаційного акту у сфері охорони довкілля перебуває постійно у колі наукової дискусії. Варто відзначити, що у 2000-х роках році на розгляд Верховної Ради України було подано декілька проєктів Екологічного кодексу України [235, с. 550]. Зокрема, проєкт Екологічного кодексу України, підготовлений за керівництвом В. В. Костицького у 2009 році на замовлення Міндовкілля України містив загальну та особливу частини, поділені на 5 розділів, 65 глав та 418 статей [171, с. 79].

Варто відзначити, що сфера здійснення екологічної політики, забезпечення вимог екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів та об'єктів на нормативному рівні регулюється відповідно до значної кількості розпорошених законодавчих та підзаконних актів. В цьому сенсі розробка та прийняття Екологічного кодексу України значно спростила б здійснення діяльності із формування та провадження заходів із забезпечення безпеки навколишнього середовища [11, с. 22–23].

Одним із напрямів врегулювання такої проблеми розпорошеності актів є ухвалення окремого Закону України «Про державну та регіональну екологічну політику», де окремими напрямами регулювання було б доцільно передбачити питання здійснення екологічного контролю, екологічного страхування, екологічного податку та ін.. На разі зараз пройшов перше читання ще у 2021 році проєкт №3091 «Про державний екологічний контроль» [367], однак при цьому його рух на цьому і зупинився.

Відтак питання систематизації чинного законодавства України з питань формування та здійснення регіональної екологічної політики перебуває у стані стагнації попри необхідність активізації таких процесів як складової євроінтеграційної угоди України та ЄС [390; 89].

Узагальнюючи нормативно-правовий масив актів регуляції здійснення регіональної екологічної політики, є можливим виокремити такі норми у досліджувальній сфері, як: запобіжні; стимулюючі; регулюючі; організаційно-розпорядчі; виконавчі; відновлювальні; правоохоронні та

правозахисні; забезпечувальні [375, с. 181-185]. Така класифікація корелюється із виокремленням таких функцій права, як регулятивна, охоронна та компенсаційна, превентивна та інформаційна.

Одним із головних суб'єктів, що безпосередньо впливають на стан здійснення регіональної екологічної політики окрім органів МС та місцевих органів виконавчої влади є суб'єкти господарювання, діяльність яких має вплив на стан довкілля та його забруднення. Саме формування соціально відповідальності «бізнесу» має визнаватися як одна із гарантій успішності здійснення регіональної екологічної політики.

Тому до організаційних напрямів забезпечення ефективності здійснення регіональної екологічної політики необхідно віднести проведення паспортизації підприємств, діяльність яких має підвищену екологічну загрозу, здійснення аудиту та моніторингу їх діяльності, встановлення гранично допустимих нормативів забруднення довкілля, запровадження механізму екологічного страхування їх функціонування.

Отже, важливим є розробка та впровадження актів, пов'язаних із здійсненням діяльності, що є небезпечною для довкілля, вжиття заходів із превенції настання екологічної шкоди.

До законодавства, що регулює поведження із джерелами підвищеної екологічної небезпеки відносяться такі Закони України, як «Про об'єкти підвищеної небезпеки» [323]. Відповідно до змісту Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» встановлюються нормативно-правові, організаційно-економічні, соціальні підвалини здійснення діяльності, що вимагає використання об'єктів підвищеної небезпеки задля забезпечення захисту життя і здоров'я людей та довкілля, від згубного впливу техногенних катастроф на таких об'єктах, підприємствах. Питання поведження з об'єктами підвищеної екологічної небезпеки закріплюється також у світлі транспортування небезпечних відходів та їх захоронення на території України. Однак при цьому регуляція такої діяльності, попри наявність вимог Євроінтеграційної Угоди, в Україні регламентується на рівні підзаконним

актів, серед яких необхідно виділити Постанову Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 р. №1120 «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів» [303]; Постанову Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 р. № 446 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з поводження з небезпечними відходами» [288]; Наказ МОЗ України від 08 червня 2015 року № 325 «Про затвердження Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поводження з медичними відходами» [281]. Окремі питання здійснення діяльності із поводження із небезпечними відходами закріплено у Законі України «Про управління відходами», але при цьому нагальним та вкрай необхідним є створення належного нормативно-правового базису для забезпечення безпеки захоронення та інших видів операцій із поводження із небезпечними речовинами, що втратили свої корисні властивості.

Здійснення діяльності із паспортизації небезпечних об'єктів, функціонування яких становить ймовірну загрозу для довкілля, до грудня 2022 року регламентувалося відповідно до наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 18 грудня 2000 р. № 338 [307], який втратив чинність відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ України від 07.12.2022 № 802 «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи» [258]. Наразі згідно із положеннями наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 18 грудня 2000 р. № 338 [307] закріплювалось, що об'єкти підвищеної небезпеки поділяються на об'єкти місцевого, регіонального або державного рівнів із відповідним визначенням суб'єктів, відповідальних за здійснення їх паспортизації та контролю.

Станом на 1 березня 2024 року втратив чинність і ДОСТ 17.0.0.04-90 «Охорона природи. Екологічний паспорт промислового підприємства.

Основні положення. Міждержавний стандарт» [91]. Отже, фактично є відсутнім порядок ведення обліку об'єктів, що створюють підвищену небезпеку для довкілля як на регіональному, так і на загальнонаціональному рівнях.

Іншим актом, що вимагає звернення дослідницької уваги, та який означив певний етап розвитку законодавства України про розвиток законодавства із формування та здійснення регіональної екологічної політики, став Закон України від 24 червня 2004 року № 1862-IV, де визначено, що екологічним аудитом є «документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту» [278]. Об'єктами екологічного аудиту відповідно до чинного законодавства України визнаються підприємства, установи та організації, їх філії та представництва чи об'єднання, окремі виробництва, інші господарські об'єкти; системи екологічного управління; інші об'єкти.

Попри встановлення основ здійснення екологічної аудиторської діяльності її механізм реалізації на підзаконному рівні належним чином не врегульовано, а відтак є низько ефективним. Крім того не виробленим є механізм здійснення діяльності із екологічного страхування.

Розробка та ухвалення окремого законодавчого акту «Про екологічне страхування» є однією із вимог євроінтеграції України до ЄС. Задля цього профільним комітетом розроблено та подано до Верховної Ради України декілька проєктів Закону України «Про екологічне страхування» - проєкт Закону України №6018-1 від 29.09.2021 року [277] та проєкт Закону України №6018 від 09.09.2021 року [276], Крім того на розгляді у Верховній Раді України перебуває проєкт Закону України №6018-2 від 29.09.2021 року «Про

екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку» [275]. Відповідно до проєкту Закону України №6018-2 від 29.09.2021 року «Про екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку» визначено, що екологічне страхуванням є здійснення екологічного страхування цивільної відповідальності за шкоду, яку може бути завдано життю, здоров'ю або майну фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців, майну юридичних осіб всіх форм власності та територіальних громад, навколишньому природному середовищу внаслідок здійснення ними діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку, встановлюються законом [275].

Необхідно підкреслити, що реалізація інституту екологічного страхування є неможливою без належної акумуляції фінансових ресурсів коштів Державного та місцевих бюджетів.

Відповідно до проєкту Закону України №6018-2 від 29.09.2021 року визначається такі види обов'язкового екологічного страхування, як: «страхування відповідальності за пожежу, що спричинила настання екологічної шкоди; страхування відповідальності особи, що здійснює утилізацію чи видання небезпечних відходів; страхування відповідальності осіб, що здійснюють перевезення небезпечних відходів; страхування відповідальності володільця ядерної установки; страхування цивільної відповідальності за заподіяння екологічної шкоди при видобування нафти та газу; страхування відповідальності виробника та/або володільця пестицидів та агрохімікатів» [275].

Визначення розміру страхових внесків відповідно до зазначених проєктів Закону України про екологічне страхування [275;276; 277] залежить від стану об'єкту, тривалості договірних відносин із поводженням із небезпечними вантажами та речовинами, оцінки можливого негативного впливу на довкілля та ймовірності настання екологічних ризиків. Встановлення розмірів страхових внесків по здійсненню страхування

відповідальності у сфері охорони довкілля включає здійснення оцінки шкоди, заподіяної об'єктам тваринного та рослинного світу. Реалізація ідеї екологічного страхування вимагає утворення спеціальної системи кваліфікованих спеціалістів, якими згідно із проектом Закону України №6018-2 від 29.09.2021 року пропонується зробити Бюро екологічного страхування [275].

Попри нормативну невизначеність механізму екологічного страхування його запровадження сприятиме досягненню ефективності належного рівня із забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення безпеки довкілля, а отже позначиться на ефективності формування та здійснення регіональної екологічної політики.

До умов здійснення регіональної екологічної політики необхідно віднести забезпечення належного доступу до публічної інформації про стан використання природних ресурсів, що є базисом для здійснення моніторингу стану довкілля на окремих місцевостях. Здійснення екологічного моніторингу також регламентується на рівні підзаконного акту, що певною мірою протирічить правилам та стандартам юридичної техніки побудови національної правової системи. Так, здійснення екологічного моніторингу відбувається відповідно до Положення про державну систему моніторингу довкілля, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року, де зазначено, що державна система моніторингу довкілля є «системою спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково обґрунтованих ре-комендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки» [299]. Законодавчі засади екологічного моніторингу закріплюються відповідно до змісту ст. 22 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 22); статей 191, 192 Земельного кодексу України; статті 21 Водного кодексу України; статей 32, 39 Закону України «Про охорону атмосферного повітря»; статті 39 Закону України

«Про рослинний світ»; статті 55 Закону України «Про тваринний світ» та деяких інших законодавчих актів.

Побудова системи екологічного моніторингу здійснюється на основі акумуляції даних про стан використання природних ресурсів, що мають надходити до владних суб'єктів від суб'єктів господарювання як первинних володільців такої інформації та відомостей. Така структура екологічного моніторингу означає домінування довірчих відносин у взаємодії «носій інформації» та «суб'єкт владних повноважень», що мінімізує контроль-наглядові повноваження та їх прояви з боку останніх. Але при цьому така система екологічного моніторингу вимагає високого рівня правової свідомості, яким мають володіти приватні особи, чого на жаль, в Україні, в сфері використання природних ресурсів і досі не досягнуто. Відтак нагальним та необхідним є ухвалення окремого Закону України про екологічний контроль, що дозволить акумулювати об'єктивні дані про стан забруднення довкілля і сприяти вживанню заходів по його збереженню та відновленню.

Крім того на ефективність здійснення функції екологічного моніторингу покладаються на доволі широке коло суб'єктів владних повноважень, до яких відносяться, зокрема, Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи [240], МОЗ України [306], Мінагрополітики України [304], Держлісагентством України, Міндовкілля України [81], їх територіальними управліннями на місцях, що виконують функції регіонального адміністрування у сфері природокористування.

Реалізація повноважень із розробки регіональної екологічної політики безпосередньо відноситься до компетенції місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, що мають взаємодіяти із територіальними управліннями ЦОВВ на місцях, та розробляти спільно з ними програми природоохоронних заходів.

Отже, пріоритетним у здійсненні функції екологічного моніторингу є діяльність органів МС та територіальних управлінь ЦОВВ на регіональному рівні, що відображає специфічне значення такої процедури із акумуляції відомостей про стан використання природних ресурсів та охорони довкілля.

Належне здійснення функції екологічного моніторингу безпосередньо впливає на реалізацію функції державного та громадського екологічного контролю. Функціонально спрямування державного та громадського екологічного контролю полягає у забезпеченні належності здійснення природоохоронних програм та окремих заходів [182, с. 212-232].

Відповідно до ст. 35 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначається, що об'єктами державного екологічного контролю є діяльність, пов'язана із використанням й охороною земель, надр, поверхневих та підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища і природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, природних територій і об'єктів, які підлягають особливій охороні, стан навколишнього природного середовища, а також дотримання заходів біологічної й генетичної безпеки біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при створенні, дослідженні й практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі [332].

Функція державного екологічного контролю здійснюється Державною екологічною інспекцією України [298], як центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

На регіональному рівні функцію екологічного контролю також виконують МДА (ст. 16 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»

[320]). Так, відповідно до чинного законодавства України встановлюється, що МДА мають повноваження із здійснення регіонального контролю у сфері використання земельних, лісових, надрових, водних ресурсів, ресурсів атмосферного повітря, ресурсів рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів на відповідних територіях.

Важливе значення має діяльність пов'язана із стандартизацією природних ресурсів та процесів нормування у сфері забезпечення безпеки довкілля. Регламентація такої діяльності здійснюється відповідно до змісту положень Закону України «Про стандартизацію» [351], та відповідними підзаконними нормативно-правовими актами. Крім того положення про здійснення стандартизації діяльності у сфері природокористування та реалізації екологічної політики додатково регламентується окремими статтями Земельного кодексу України, Водного кодексу України, Закону України «Про охорону атмосферного повітря» та ряду інших.

Необхідність стандартизації діяльності у сфері здійснення політики природокористування пов'язується із забезпеченням безпеки виробництва, споживання, дотримання вимог санітарно-гігієнічної безпеки, безпеки поводження із вибуховими речовинами, речовинами, що становлять загрозу довкіллю.

В багатьох країнах органи місцевого самоврядування та громадські організації можуть мати право на участь у роботі технічних комітетів стандартизації при розробці стандартів, які стосуються екологічної безпеки та регулювання забруднення навколишнього середовища. Це є важливим для забезпечення того, щоб стандарти враховували конкретні особливості регіону, його екологічні проблеми та потреби. Участь органів місцевого самоврядування та громадських організацій у роботі технічних комітетів стандартизації може забезпечити більш широкий погляд на проблеми екологічної безпеки і забруднення, врахування думок та інтересів громади, а також забезпечити більшу легітимність і прийняття стандартів серед населення. Це є частиною процесу урядового регулювання, спрямованого на

зменшення негативного впливу на довкілля та забезпечення екологічної стійкості.

Екологічні вимоги в розроблюваних стандартах враховуються з декількох причин. По-перше, це безпека продукції. Застосування екологічних вимог у стандартах допомагає забезпечити безпеку продукції. Наприклад, обмеження вмісту небезпечних речовин у матеріалах або виробках може зменшити ризик отруєння чи інших проблем для споживачів. По-друге, забезпечення здоров'я людей. Екологічні вимоги враховують вплив продукції, робіт і послуг на здоров'я людей. Це може включати обмеження викидів шкідливих речовин у повітря чи воду, що має важливе значення для здоров'я населення. По-третє, безпека навколишнього середовища. Застосування принципів екологічної безпеки у стандартах сприяє збереженню природних ресурсів, запобігає забрудненню ґрунту, водойм, атмосфери тощо. По-четверте, прогресивні технології. Вимоги до енергозберігаючих технологій та використання безвідходних процесів стають все важливішими у світлі зростаючого попиту на екологічно чисті та стало вигідні продукти та послуги.

Україна є учасником світових процесів із забезпечення узагальнення стандартизації. Зокрема, починаючи із 1993 року Україна вступила до Міжнародної організації стандартизації (ISO), що призвело до ухвалення Указу Президента України від 23 лютого 2001 року № 113/2001 «Про заходи щодо підвищення якості вітчизняної продукції» [315], де закріплено такі стратегічні завдання розвитку держави, і зокрема, здійснення екологічної політики, як: розробити і затвердити заходи щодо впровадження систем управління якістю на підприємствах, передбачивши, зокрема: розроблення проектів нормативно-правових актів щодо державної підтримки впровадження систем управління якістю на підприємствах; завершення перегляду та затвердження основоположних стандартів національної системи стандартизації з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартизації та сертифікації; здійснення державної підтримки

впровадження систем управління якістю на підприємствах відповідно до стандартів Міжнародної організації із стандартизації (ISO) серії 9000, що охоплюють системи забезпечення якості, та серії 14000, що охоплюють сферу управління навколишнім природним середовищем; організацію та проведення постійного моніторингу впровадження систем управління якістю на підприємствах; інформаційне забезпечення підприємств у питаннях управління якістю; забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з управління якістю та розроблення відповідних навчальних програм, утворення Українського інституту якості та розгалуженої мережі методичних і консультативних центрів, розвитку фундаментальних та прикладних досліджень у сфері управління якістю; узагальнення і популяризацію через засоби масової інформації та міжнародну інформаційну мережу Internet вітчизняного та світового досвіду впровадження систем управління якістю, організацію та проведення науково-практичних конференцій та семінарів, галузевих і регіональних виставок продукції (товарів, робіт, послуг); проведення в Україні щороку Європейського тижня якості та конкурсу «100 кращих товарів України»; забезпечити участь України в роботі європейських та міжнародних організацій з управління якістю [315].

Відповідно до Закону України від 15 січня 2015 року № 124-VIII «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» встановлено, що технічним регламентом є певний нормативно-правовий акт, де відображено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим [362]. Пріоритетною метою розробки стандартів та технічних регламентів є захист життя й здоров'я людини, забезпечення безпеки довкілля.

Ряд стандартів затверджується в Україні на рівні окремих наказів Міністерства розвитку громад та територій України. Одним із таких підзаконних нормативно-правових актів є Наказ Міністерства розвитку

громад та територій України від 02.07.2020 № 153 «Про затвердження Переліків національних стандартів, відповідність яким надає презумпцію відповідності виробів вимогам Технічного регламенту будівельних виробів, будівель і споруд» [291].

На жаль, чинне національне законодавство з питань охорони довкілля виявило свою неспроможність відповідати дотриманню вимогам політики стандартизації. Такий висновок може мати місце, існуючий екологічний законодавчий фреймворк не завжди може бути адаптований до нових політик стандартизації. Ось деякі можливі причини цієї несприйнятливості. По-перше, необхідно говорити про застарілість законодавства. Закони, прийняті десятки років тому, є неактуальними для нових технологій та підходів до збереження довкілля. По-друге, наявні бюрократичні перешкоди. Спроби впровадження нових стандартів часто зіштовхуються з бюрократичними перешкодами. Процес зміни чи удосконалення законодавства може бути довгим і складним через велику кількість процедур та вимог. По-третє, лобювання від представників галузей виробництва. Деякі галузі можуть активно лобювати проти впровадження більш жорстких екологічних стандартів через можливі витрати на модернізацію чи втрату конкурентоспроможності. По-четверте, недостатня координація. Можлива відсутність чіткої координації між різними органами, які відповідають за стандартизацію та екологічне законодавство, може ускладнювати впровадження нових екологічних стандартів. По-п'яте, відсутність волі до змін. У деяких випадках урядові структури можуть бути несприйнятливими до змін у законодавстві, особливо якщо ці зміни потребують великих вкладень чи можуть вплинути на певні інтереси.

Для того, щоб екологічне законодавство було більш сприйнятливим до нової політики стандартизації, можуть бути вжиті такі заходи: політична воля для впровадження необхідних змін у законодавство; залучення експертів та представників громадськості до процесу вироблення нових стандартів; прискорення процедур затвердження нових стандартів та

усунення бюрократичних перешкод; пошук компромісів між інтересами різних галузей для забезпечення безпеки довкілля і збереження конкурентоспроможності компаній; посилення координації між органами стандартизації та відповідними екологічними відомствами.

Це лише деякі можливі шляхи для покращення взаємодії між екологічним законодавством і стандартизацією з метою більшої відповідності до сучасних вимог і потреб захисту довкілля.

Не менш важливе значення у сфері здійснення регіональної екологічної політики мають вимоги щодо встановлення екологічних нормативів, так званих гранично допустимих нормативів забруднення. Практика встановлення нормативів гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у довкіллі не є унікальною і такою, що поширюється лише в Україні. Подібні підходи діють у більшості зарубіжних країн – США, ФРН, Японії та ін., і мають такі назви, як *air quality standards*, *water quality standards*, *noise standards* тощо.

Систему екологічних нормативів можна визначити як встановлену спеціально уповноваженими органами сукупність гранично допустимих показників можливого фізичного, хімічного, біологічного та іншого шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища, що не викликає істотних змін у його якості та не спричиняє погіршення здоров'я людей.

Ці нормативи встановлюються з метою захисту довкілля та здоров'я населення від негативного впливу різних шкідливих факторів. Вони можуть включати такі показники, як рівні викидів забруднюючих речовин у повітря, максимально допустимі концентрації шкідливих речовин у воді чи ґрунті, стандарти якості для відходів, параметри для оцінки екологічної безпеки та інші.

Ці нормативи визначають, наскільки великі кількості певних речовин можуть бути викинуті в навколишнє середовище без негативних наслідків для природи та здоров'я людей. Це створює базу для регулювання діяльності

підприємств, транспорту, сільського господарства та інших сфер, які можуть впливати на стан довкілля.

Однак, важливо зауважити, що стандарти і нормативи постійно переглядаються та удосконалюються з урахуванням нових наукових даних та технологій.

При цьому відповідно до чинного законодавства України значення органів МС та МДА у розробці гранично допустимих нормативів забруднення довкілля є мінімальним, що недостатньо обґрунтованим [94].

Розуміння нормативних засад здійснення екологічної політики на місцях вимагає систематизації актів за таким критерієм, як територіальна приналежність, де необхідно виокремити : акти, дія яких поширюється на всій території України (основні з яких було розглянуті вище); акти, дія яких поширюється на певних місцевостях. Останні умовно можуть бути названі регіональні або локальні акти.

В якості прикладу варто навести ряд рішень ДМА та органів МС, що визначають вжиття природоресурсних та природоохоронних програм. Зокрема, у Дніпропетровській обласній комплексній програмі(стратегія) екологічної безпеки та запобігання змінам клімату на 2016-2025 роки, затвердженої рішення Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 21 жовтня 2015 року №680-34/VI [88], що необхідно вирішити низку взаємозв'язаних проблем, щоб споживання енергії відповідало вимогам сталого розвитку: викиди діоксиду вуглецю (CO₂) на душу населення необхідно зменшити майже на 90% до 2060 року; скоротити абсолютний обсяг споживання енергії до 2060 року не менше ніж на 50% (з урахуванням прогнозованого зростання величини ВВП); зменшити обсяг гірничої маси на одиницю корисності машин (і обладнання) не менше ніж у 15 разів до 2060 року.

Іншою регіональною екологічною програмою є Регіональна Програма з локалізації та ліквідації амброзії полинолистої та інших карантинних організмів на території Дніпропетровської області протягом 2012 – 2026

Інші	Виступи по радіо та телебаченню, публікація у інших ЗМІ статей на вказану тематику	шт.	475	35	35	35	35	35	30	30	30	30	30	30	30	30	30
	Підготовка та розповсюдження плакатів і листівок	тис. шт.	750 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0
	Проведення семінарів із сільгоспвиробниками	шт.	120	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8

Табл. 1.1. Очікувані кінцеві результати виконання регіональної цільової програми

Нормативні засади з питань здійснення екологічної політики можуть бути поділено за сферами впливу на: норми, що встановлюють загальні засади природокористування; норми, що встановлюють використання окремих природоресурсних об'єктів; норми, що регулюють питання забезпечення вимог екологічної безпеки; норми, що забезпечують вимоги управління відходами та екологізації виробництва.

Окреме значення у системі формування нормативних засад здійснення регіональної екологічної політики посідають міжнародні акти та договори, що встановлюють основоположні принципи та ідеї забезпечення охорони довкілля. Варто навести ряд міжнародних актів, що є основоположними для здійснення екологічних програм. Наприклад, мова йде про Декларацію забезпечення охорони довкілля, прийнята у червні 1992 р. у Ріо-де-Жанейро [389, с. 23]. У зазначеній Декларації визначаються принципи використання природних ресурсів, де центральне місце займає принцип турботи про якість життя людей. У Декларації визначається, що життя людей має бути якісним і гармонійним у взаємодії із природою.

Україною було ратифіковано цілий ряд міжнародних актів з питань здійснення екологічної політики. Зокрема, це є: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці [336;157]; Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року [156; 344]; Рамочна конвенція з охорони та збалансованого розвитку Карпат [369;345]; Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою вимирання [161;338]; Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція) [160;337]; Конвенція з захисту Чорного моря від забруднення [343;159]; Європейська ландшафтна конвенція [96;341]; Конвенція про охорону дикої флори та фауни, а також природного середовища в Європі (Бернська конвенція) [369; 335].

Система законодавства із здійснення екологічної політики складається із законодавчих та підзаконних актів, де останні можуть угруповані на: акти Президента України - укази («Про заходи щодо підвищення ефективності державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів» [314], «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» [355] та ін.);

2) акти парламенту України – постанови та розпорядження Верховної Ради України (постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [328]);

3) акти уряду України – постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275 «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України») [298];

4) накази ЦОВВ (Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 02.07.2020 № 153 «Про затвердження Переліків національних

стандартів, відповідність яким надає презумпцію відповідності виробів вимогам Технічного регламенту будівельних виробів, будівель і споруд» [291] та ін.);

4) рішення місцевих державних адміністрацій (Дніпропетровська обласна комплексна програма (стратегія) екологічної безпеки та запобігання змінам клімату на 2016-2025 роки, затвердженої рішення Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 21 жовтня 2015 року №680-34/VI);

5) рішення, розпорядження органів місцевого самоврядування;

6) накази, листи, інструкції суб'єктів делегованих повноважень.

Пріоритетним є відображення змісту екологічної політики є цільові програми. В Україні діє значна кількість цільових програм, що встановлюють зміст поводження із природними ресурсами та управління природними об'єктами. Варто виокремити такі нормативно-правові акти, що містять програмні положення здійснення екологічної політики, як: Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005–2025 рр. [356]; Закон України від 05 лютого 2015 року «Про основоположні засади державної регіональної політики» [330]; Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020", затвердженої Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року [355], Указ Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» № 68/2016 від 26 лютого 2016 року [322], Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 [282]; Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року [326], Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443 [289].

До 2030 року в Україні розроблено та схвалено Стратегію державної екологічної політики України на період до 2030 року, де визначено, що пріоритетними є вирішення таких проблем, як: забруднення атмосферного

повітря промислових регіонів; якість підземних вод, що не відповідає установленим вимогам до джерел водопостачання, що пов'язано передусім з антропогенним забрудненням, а інтенсивне їх використання призводить до виснаження горизонтів підземних вод; відсутність системи фінансування лісогосподарської діяльності, особливо у східних і південних регіонах України, призвела до припинення робіт із створення захисних лісових насаджень на малопродуктивних і деградованих землях та невиконання попереджувальних протипожежних заходів у лісах, що підвищило ризик виникнення лісових пожеж, осередків шкідників і хвороб лісу, висихання лісів і погіршення екологічної ситуації; істотні зміни геологічного середовища та виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, що відбулось в наслідок довготривалого інтенсивного видобування надр у Донецькому, Криворізько-Нікопольському, Прикарпатському регіонах; зміна клімату (потепління, зростання кількості та інтенсивності екстремальних погодних явищ), що відбувається одночасно з високим рівнем вразливості окремих верств населення, що призводять до соціальних та економічних втрат сьогодні та в майбутньому у вигляді загрози катастрофічних повеней у Карпатах, масштабних пожеж на торфовищах, підтоплення територій, розширення аридної зони південного регіону, підвищення частоти та тривалості посух, висихання річок та водойм Причорномор'я, Приазов'я, включно з лиманами, перетворення степів південного регіону на пустелі, затоплення прибережних територій та гостру нестачу питної води в центральних, південних і східних регіонах України; відсутність закріплених на місцевості в установленому законом порядку меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду призводить до порушення вимог заповідного режиму, що негативно впливає на рівень біорізноманіття [326].

Вимога формування окремих підходів до здійснення регіональної екологічної політики відображується у Стратегію державної екологічної політики України на період до 2030 року, де закріплено, що з врахуванням відмінностей соціально-економічного розвитку регіонів України, їх

нерівномірного техногенного навантаження на навколишнє природне середовище, є необхідним формування окремих підходів до змісту таких цільових програм розвитку. Вбачається, що такий підхід вимагає доповнення аргументації, де обумовленість формування регіональної екологічної політики має пов'язуватися із ступенем заподіяної екологічної шкоди, внаслідок російської військової агресії, що вимагає внесення відповідних змін.

Одним із стратегічних напрямів розвитку регіонів має, як зазначається у Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року має стати посилення значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, що вбачається за доцільне реалізовувати через перегляд нормативних підходів до формування змісту економічного механізму здійснення політики у сфері охорони довкілля та встановлення принципів екологічної децентралізації.

Необхідно підкреслити, що попри наявність стратегічних цільових програм, їх реалізація є вкрай низькою, що свідчить про надмірний рівень формалізації таких документів, і їх низьку ефективність. Зокрема, у Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року, затвердженої Законом України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI було визначено ряд вимог, досягнень яких пов'язувалось із настанням певних часових періодів. Наприклад, Стратегією державної екологічної політики України на період до 2020 року встановлювалось, що має бути здійснена реконструкція існуючих та будівництво нових міських очисних споруд з метою зниження до 2020 року на 15 відсотків рівня забруднення вод забруднюючими речовинами (насамперед органічними речовинами, сполуками азоту і фосфору), а також зменшення до 2020 року на 20 відсотків (до базового року) скиду недостатньо очищених стічних вод [326]. Попри те, що це були довоєнні роки зазначене не було досягнуто, про що було доведено до відома громадськості у Звіті про стан виконання у 2021-2022 роках Національного плану дій з охорони навколишнього природного

середовища на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443 [135].

Таким чином, нормативні засади із забезпечення регіональної екологічної політики в умовах Сталого розвитку можуть бути класифіковані за рядом критеріїв.

Першим критерієм класифікації варто визнати спосіб впливу на учасників правовідносин, де виокремлюються: уповноважуючі норми; стимулюючі норми; зобов'язуючі норми. Прикладом уповноважуючих норм у сфері регулювання регіональної екологічної політики може бути ст. 69 Лісового кодексу України, де закріплено, що спеціальне використання лісових ресурсів на виділеній лісовій ділянці проводиться за спеціальним дозволом - лісорубний квиток або лісовий квиток, що видається безоплатно, що встановлює правомочність особи використовувати лісові ресурси безоплатно [199]. Прикладом стимулюючої норми у сфері здійснення регіональної екологічної політики може бути стаття 142.4 Податкового кодексу України [244], де зазначено, що звільняється <...> від оподаткування прибуток учасника індустріального парку «у сфері збирання, оброблення й видалення відходів; відновлення матеріалів (розділ 38 КВЕД 009:2010), крім захоронення відходів, або науково-дослідної діяльності (розділ 72 КВЕД 009:2010) виключно на території (в межах) індустріального парку, протягом 10 послідовних років, починаючи з першого числа першого місяця календарного кварталу, що визначений платником податку - учасником індустріального парку у поданій ним до контролюючого органу за місцем реєстрації такого платника податку складеній у довільній формі заяві про використання права на застосування передбаченого цим пунктом звільнення, але не раніше дня подання такої заяви» [244]. Зобов'язуючою нормою у сфері здійснення регіональної екологічної політики, зокрема, є положення статті 250.9 Податкового кодексу України, де вказано, що «якщо платник податку з початку звітного року не планує здійснення викидів, скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів протягом

звітнього року, то такий платник податку повинен повідомити про це відповідний контролюючий орган за місцем розташування джерел забруднення та скласти заяву про відсутність у нього у звітному році об'єкта обчислення екологічного податку» [244].

За функціональним змістом нормативні засади здійснення регіональної екологічної політики поділяються на: матеріальні та процесуальні норми. В якості прикладу матеріальної норми варто навести положення статті 3 Закону України «Про охорону НПС», де визначено принципи здійснення загальнонаціональної та регіональної політики у сфері захисту довкілля, зокрема: «а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності; б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; в) запобіжний характер заходів щодо охорони НПС; г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій; д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів; е) науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища; є) обов'язковість оцінки впливу на довкілля; ж) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду; з) науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище; и) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності; і) компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного

середовища; і) вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку; й) поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища; к) вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва; л) встановлення екологічного податку, рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, рентної плати за користування надрами відповідно до Податкового кодексу України; м) врахування результатів стратегічної екологічної оцінки» [332].

В якості прикладу процесуальної норми у сфері охорони довкілля можна навести положення статті 250.10.1, де встановлено, що у разі, якщо «платник податку має кілька стаціонарних джерел забруднення або спеціально відведених для розміщення відходів місць чи об'єктів в межах кількох населених пунктів (сіл, селищ або міст) або за їх межами (коди згідно з Класифікатором об'єктів адміністративно-територіального устрою України (КОАТУУ) різні), то такий платник податку зобов'язаний подати до відповідного контролюючого органу за місцем розташування стаціонарного джерела забруднення або спеціально відведених для розміщення відходів місць чи об'єктів податкову декларацію щодо кожного стаціонарного джерела забруднення або спеціально відведеного для розміщення відходів місця чи об'єкта окремо» [244].

Вище викладене дозволяє зробити висновок, що нормативно-правове регулювання здійснення регіональної екологічної політики вимагає подальшої активізації процесів систематизації чинного законодавства, що пов'язується із доцільністю визначення кодифікованих підходів до розуміння змісту охорони довкілля, де необхідним є здійснити перехід від природоресурсного регулювання відносин до природо-територіального підходу побудови чинного законодавства у сфері забезпечення вимог

екологічної безпеки та екологізації виробництва із закріпленням акценту не лише рівні антропогенного навантаження на певну місцевість, а і ступінь заподіяної екологічної шкоди, яких зазнав регіон внаслідок російської військової агресії.

Висновки до першого розділу:

Здійснений аналітичний огляд методологічних засад дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні є базисом для формулювань уявлень про проблематику реалізації політики захисту довкілля на місцях. До узагальнюючих висновків даного розділу, на які варто звернути увагу, необхідно віднести такі положення:

1. Визначено, що здійснення екологічної політики є гарантією забезпечення права особи на безпечне довкілля, що в тому числі вимагає пошуку напрямів реалізації контрольної-наглядової діяльності держави, що має включати моніторинг і оцінка стану природних ресурсів, розроблення і виконання екологічних стандартів та нормативів; регулювання видобутку та використання ресурсів; захист незайнятих територій та біорізноманітності. Обґрунтовано, що розроблення і виконання екологічних стандартів та нормативів допомагають визначити допустимий рівень використання природних ресурсів і рівень забруднення. Акцентовано, що держава повинна мати систему нагляду за видобутком та використанням природних ресурсів, щоб переконатися, що це відбувається в межах припустимих норм та з ефективним використанням ресурсів.

Визначено, що до складових регіональної екологічної політики повинно відноситися збереження природних ландшафтів та охорона біорізноманітності.

Акцентовано, що здійснення національної екологічної політики є забезпечення ефективного нормативного регулювання взаємодії людини і суспільства з природою, що має спрямовуватися на дотримання вимог збалансованого сталого розвитку задля збереження природних ресурсів для теперішніх та майбутніх поколінь.

Встановлено, що в сучасних умовах основним функціональним змістом регіональної екологічної політики має стати відхід від домінування контрольного-наглядного провадження у сфері природокористування, за якого органи публічної адміністрації виконують роль стороннього «спостерігача», та перехід до підходу, де органи державної влади та місцевого самоврядування є адміністративно-сервісним суб'єктом, що використовує інструменти публічного адміністрування задля підвищення ефективності формування природно-ресурсного потенціалу країни.

Обґрунтовано, що здійснення регіональної екологічної політики є базисом для формування стратегії розвитку системи національного виробництва товарів та послуг, впровадження політики споживання та енергозбереження, що базується на використанні природних ресурсів як основи Сталого розвитку держави.

Визначено, що основою розуміння змісту регіональної екологічної політики є раціональне використання природних ресурсів, яке характеризується через: економічну складову; природоохоронну складову; соціально-культурну складову; етичну складову. Підкреслено, що розуміння етики регіональної екологічної політики полягає у визначенні ресурсів як спадщини, що має бути передана майбутнім поколінням, і прагнення до справедливості та добросовісності у використанні ресурсів.

Обґрунтовано, що основними аспектами співвідношення між раціональним використанням природних ресурсів і забезпеченням охорони навколишнього природного середовища є: економічні аспекти (раціональне використання природних ресурсів передбачає їхню ефективну експлуатацію для задоволення потреб суспільства і створення економічних користей; проте

це повинно враховувати не тільки короткострокову прибутковість, але й довгостроковий екологічний вплив і соціальну справедливість); екологічні аспекти (забезпечення екологічної безпеки включає в себе збереження біорізноманіття, підтримку здоров'я екосистем, зменшення забруднення та ефективне використання води, повітря, лісів, мінеральних ресурсів та інших складових природи); соціальні аспекти (раціональне використання природних ресурсів повинно брати до уваги потреби і благополуччя людей, включаючи питання доступності ресурсів, справедливого розподілу користей і врахування прав і інтересів місцевого населення); законодавчі та нормативні аспекти (створення і виконання відповідних законів, стандартів та політик є необхідним для забезпечення раціонального використання ресурсів та охорони довкілля); інноваційні і технологічні аспекти (впровадження сучасних технологій і інновацій має знижувати негативний вплив людської діяльності на природу і робити використання ресурсів більш раціональним).

Обґрунтовано, що здійснення та задоволення екологічних прав та інтересів пов'язано із реалізацією політики із охорони довкілля на регіональному рівні, і має переслідувати мету гарантування раціонального користування природними об'єктами як складової впровадження Стратегії сталого розвитку держави та соціуму.

2. Встановлено, що сформована у сучасному світі ідея забезпечення сталого розвитку виходить із розуміння досягнення реалізації принципів гармонійності, збалансованості побудови взаємовідносин людини, суспільства та держави, що вимагає розвитку системи економіки замкненого циклу, запровадження альтернативних джерел енергії, розвитку форм доступу громадськості до здійснення функцій публічного управління та адміністрування в сфері охорони довкілля, забезпечення раціонального використання природних ресурсів. Зазначено, що одним із пріоритетів забезпечення сталого розвитку є запровадження побудови сфери природокористування на засадах екстенсивного виробництва, що має

передбачати окрім здобуття корисних властивостей природних ресурсів та об'єктів, створення умов для їх відновлення, запровадження заходів із помірною використання, а також реалізації механізмів використання альтернативних джерел енергії, прагнення до максимальної переробки відходів тощо.

З'ясовано, що ідея сталого розвитку почала з'являтися на рівні міжнародних обговорень наприкінці 1970-х років – початку 1980-х рр.. Встановлено, що основоположні засади Сталого розвитку відображено у ряді міжнародних актах (Всесвітня стратегія охорони природи 1980 р., Стокгольмська Конференція ООН з питань навколишнього середовища 1972 року; Ріо-де-Жанейрська конференція з охорони довкілля та розвитку 1992 року; Кіотський протокол 1997 року, ухвалений на конференції ООН зі зміни клімату; Рішення конференції, проведеної у 2021 році в м. Глазго, де було ухвалено цілі Сталого розвитку країн світу – The 2030 Agenda for Sustainable Development.

Акцентовано, що принципами Сталого розвитку є: визнання людини найвищою соціальною цінністю, що вимагає від держави створення сприятливого безпечного довкілля для її розвитку; використання природних ресурсів, що розташовані в межах території держави, регулюється на засадах національного суверенітету, і має відповідати вимогам задоволення потреб як сучасної генерації, так і прийдешньої; забезпечення сталості розвитку має визнаватися як пріоритетна першочергова потреба функціонування суспільства; глобалізація процесів із охорони НПС; обмін науково-технічними знаннями задля посилення розробки, адаптації, розповсюдження та передачі технологій, включаючи нові та інноваційні технології, що здатні задовольнити потреби екологізації виробництва; створення механізму здійснення функції громадського контролю та доступу до публічної екологічної інформації; екологізація національного законодавства; запровадження побудови системи оподаткування господарської діяльності на засадах поєднання заходів економічного стимулювання із запровадження

екологічно сприятливих виробництв; проведення оцінки впливу на навколишнє середовище як інструменту публічного адміністрування у сфері охорони довкілля; збереження прав на територіальне розміщення націй та національностей відповідно до історії їх походження; недопустимість військової агресії, що створює загрозу життю та здоров'ю людини, а також екологічній безпеці держави.

Виокремлено три основні складові сталого розвитку: соціальну, економічну і екологічну. Зроблено висновок, що реалізація політики сталого розвитку є неможливою без дієвого та ефективного нормативно-правового та організаційно-управлінського забезпечення її впровадження як на загальнонаціональному, так і на місцевому регіональному рівні, що є особливо важливим в умовах впровадження політики децентралізації.

Встановлено, що впровадження концепції сталого розвитку в Україні ускладняється необхідністю створення умов не лише для розвитку виробництва, але і задоволення потреб оборони.

Обґрунтовано, що реалізація концепції сталого розвитку безпосередньо залежить від формування державної та регіональної політик у сфері охорони довкілля, від налагодження взаємодії уряду і суспільних недержавних організацій.

Визначено, що інституційно концепція сталого розвитку має забезпечуватися через сукупність таких елементів, як: політико-правовий елемент, що вимагає удосконалення змісту загальнонаціональної та регіональної політик; освітянський як формування кадрового забезпечення із впровадження вироблених системи природоохоронних заходів та підвищення рівня екологічної свідомості громадян; фінансово-економічний, що реалізується через забезпечення ефективності системи екологічних податків та зборів; економічно-структурний, що вимагає подальших процесів екологізації виробництва; громадський, що вимагає створення умов для активної залученості до процесів управління у сфері природокористування та впровадження діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля.

Встановлено, що відповідність та результативність політики із впровадження концепції сталого розвитку вимагає розробки певної системи показників, що є критеріями та індикаторами успішності її реалізації.

Визначено, що розробка таких якісних та кількісних показників має базуватися на наявних та вироблених світовою спільнотою показників рівня розвитку суспільства, здійснення природоохоронних заходів, визначених та сформованих критеріїв та індикаторів Сталого розвитку, що має відображати ряд важливих індикаторів суспільного, громадського та державницького життя. На основі напрацювань, здійснених Світовим банком (World Bank), Міжнародним інститутом світових ресурсів та Інститутом світового спостереження, Міжнародним інститутом навколишнього середовища і розвитку (International Institute for Environment and Development); Організацією економічного співробітництва і розвитку (*Organisation for Economic Co-operation and Development*), вироблено методики оцінки ефективності впровадження політики Сталого розвитку згідно із показниками-індикаторами, серед яких виділено: *первинні показники*, до яких відносяться площа держави, чисельність її населення, обсяг виробництва, рівень впливу на довкілля (до яких відносяться обсяги викидів до атмосферного повітря, обсяги видобування природних ресурсів), природоресурсний потенціал країни; *похідні показники*, до яких відносяться: кількісні та якісні показники розвитку населення, до яких відносяться характеристики рівня освіти населення, його професійна структура, рівень професійної кваліфікації; обсяги ВВП (ВНП, поєднаного із ВДВ), показники виробництва; рівень освоєння території (загальна антропогенна освоєння, сільськогосподарська освоєння); *комплексні показники*, що відносяться до характеристик окремих галузей економіки (енергоефективність, водоемність, землевмісткість, рівень забруднення атмосфери тощо); продуктивність праці; *інтегральні показники* сталого розвитку, що визначають рівень системи збалансованості економіки та захисту довкілля в цілому: інтегральний показник заощаджень населення (*adjustednetsavings*), що відображає рівень

економічного розвитку держави і суспільства, та має базуватися на основі валового національного доходу (GNI); інтегральний показник дійсних (справжніх) заощаджень (*genuine (domestic) savings*), відображає рівень збереження природних ресурсів та ефективність їх відновлення; інтегральний індекс сталого розвитку, що відображає рівень негативного впливу на довкілля, та обраховується на підставі застосування географічного становища території країни та її забруднення.

Визначено, що поняття «регіон» використовується як: індикатор місцевості; індикатор сфери виробництва та розподілу економічних сегментів; географічно-територіальна одиниця; принцип встановлення змісту формування місцевої політики. З'ясовано, що на нормативному рівні категорія «регіон» як правило показує зв'язок певного суб'єкта чи об'єкта з відповідним місцем, територією, що обумовлює специфіку формування відносин між елементами правовідносин.

З'ясовано, що в основу розуміння категорії «регіон» ряд вчених покладають не лише просторову характеристику, але і політико-правову, адміністративну та соціально-економічну, етнічну характеристики. Зроблено висновок, що формування регіону залежить від поєднання екологічних, соціальних, економічних, політичних, етнічних, технологічних характеристик територій.

Терміну «регіон» визначено як відображення соціальної, економічної, природничої (природоресурсної), етнічної, виробничої складових, що має формувати структуру Стратегії сталого розвитку.

Обґрунтовано, що екологічна складова системи механізму Сталого розвитку визначається через встановлення змісту природоохоронних систем, характеристикою біологічного різноманіття, забезпечення природних умов для збереження живих організмів водних та земельних ресурсів тощо.

3. Встановлено наявність неоднозначності підходів до розуміння категорії «адміністративно-правовий механізм», що замінюються рядом суміжних, серед яких виділяються поняття «механізм державного

управління», «механізм публічного адміністрування», «механізм соціального управління».

Встановлення змісту категорії «адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні» вимагає з'ясування окремих складових його частин.

Визначено, що адміністративно-правовий механізм включає в себе систему адміністративних та правових інструментів, які використовуються для реалізації політики, регулювання взаємодії між органами влади та суспільством, забезпечення дотримання прав та обов'язків; він має враховувати нормативно-правовий аспект та організаційні структури влади, які здійснюють адміністративні функції в межах правового регулювання.

Обґрунтовано, що механізм публічного управління є більш широкою категорією, ніж адміністративно-правовий механізм, і включає в себе різноманітні елементи, такі як адміністративні, економічні, соціальні, технічні та інші. Зроблено висновок, що адміністративно-правовий механізм реалізації регіональної екологічної політики визначено як систему суб'єктів адміністрування, інструментів, методів та процедур, що використовуються для реалізації політики, вирішення суспільних завдань та досягнення стратегічних цілей держави.

Визначено, що забезпечення ефективного адміністративно-правового механізму реалізації регіональної екологічної політики пов'язується із: формуванням місцевих цільових програм і проектів з енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії, водоохорони, тощо; створенням місцевих установ або відділів для контролю за дотриманням екологічних стандартів; розвитком місцевих ініціатив з переробки відходів, утримання зелених зон, організації сортування відходів тощо; громадські організації та громадськість.

Наголошено, що участь громадськості та громадських організацій є важливою для успішного функціонування адміністративно-правового

механізму здійснення регіональної екологічної політики має проявлятися через: залучення до розробки стратегій з управління ресурсами; моніторинг та контроль за дотриманням норм та стандартів; просвітницьку роботу з населенням щодо ефективного використання ресурсів та їх збереження.

Встановлено, що однією із проблем реалізації вимог екологічної безпеки в Україні є декларативний характер управлінської діяльності при розробці та реалізації регіональних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку та охорони навколишнього середовища. Обґрунтовано, що однією із стратегічних проблем забезпечення національної екологічної безпеки належить відсутність традицій наступності у реалізації державної та регіональної політики.

Обґрунтовано, що спрямування адміністративно-правового механізму забезпечення регіональної екологічної політики має структурно задовольняти потреби побудови системи альтернативних джерел енергетика, боротьби зі зміною клімату, будівництва та реконструкції, стійкої промисловості, стійкої мобільності, подолання зниження якості довкілля, біорізноманіття та стійка сільськогосподарська політика, кліматичної нейтральності.

Встановлено, що складовою адміністративно-правового механізму здійснення регіональної екологічної політики є створення умов для подальшої інформатизації суспільства та забезпечення доступу до публічної екологічної інформації.

Визначено, що елементами адміністративно-правового механізму забезпечення регіональної екологічної політики є: суб'єкти – територіальні управління державних органів виконавчої влади, адміністрації державних та комунальних підприємств і установ; структурні підрозділи органів держави, посадові особи державних органів; власники природного ресурсу чи особи, які мають право на його використання (представник, менеджер, уповноважений власником); громадські об'єднання, кооперативи, органи самоврядування, самодіяльні організації громадян України, іноземці, особи без громадянства; адміністративні процедури у сфері природоохорони;

адміністративно-правові норми; функції у сфері природоохорони та інструменти досягнення таких функцій.

4. Встановлено, що нормативно-правові засади адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні характеризуються надмірним впливом регулюючих норм, що пов'язується із диференціацією природних об'єктів та природних ресурсів, що залишається негативною «спадщиною» радянської системи законодавства. Встановлено, що зазначений законодавчий підхід корелювався із виникненням суспільної потреби у забезпеченні особливої правової охорони того чи іншого природного об'єкту чи ресурсу, що знаходився на межі зникнення, чи його чисельність суттєво знижувалася і потребувала вжиття додаткових заходів із їх збереження, при цьому не вирішувалось питання охорони природних ресурсів та запобігання забрудненню довкілля.

З'ясовано, що проблема формування змісту регіональної екологічної політики в умовах сталого розвитку вимагає пошуку шляхів оптимального поєднання функції економічного зростання, що є неможливим без використання природних ресурсів, із збереження функції охорони довкілля та забезпечення права особи на безпечне чи сприятливе навколишнє природне середовища. Визначено, що Концепція Сталого розвитку спрямовується на пошук оптимальної моделі поєднання охорони об'єкта із його використанням, що часто у світлі використання природних ресурсів розуміється як поступове знищення, адже такі елементи є вичерпними, і в процесі експлуатації втрачають притаманні їм корисні властивості та вичерпуються.

Обґрунтовано, що побудова нормативно-правових засад регіональної екологічної політики має базуватися на виокремленні таких складових, як: право раціонального використання природних ресурсів; право екологічної безпеки та охорони природних ресурсів; право відновлювальної енергетики

та право управління відходами як базису для побудови економіки замкненого циклу та екологізації виробництва.

Визначено, що важливою складовою системи нормативних засад здійснення регіональної екологічної політики є регулювання побудови системи екологічного моніторингу, що має здійснюватися на основі акумуляції даних про стан використання природних ресурсів, що мають надходити до владних суб'єктів від суб'єктів господарювання як первинних володільців такої інформації та відомостей. Встановлено, що задля забезпечення ефективності здійснення екологічної політики є необхідним ухвалення окремого Закону України про екологічний контроль, що дозволить акумулювати об'єктивні дані про стан забруднення довкілля і сприяти вживанню заходів по його збереженню та відновленню.

Обґрунтовано, що розуміння нормативних засад здійснення екологічної політики на місцях вимагає систематизації актів за таким критерієм, як територіальна приналежність, де необхідно виокремити: акти, дія яких поширюється на всій території України (основні з яких було розглянуті вище); акти, дія яких поширюється на певних місцевостях (регіональні або локальні акти, зокрема Дніпропетровській обласній комплексній програмі(стратегія) екологічної безпеки та запобігання змінам клімату на 2016-2025 роки, затвердженої рішенням Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 21 жовтня 2015 року №680-34/VI, Регіональна Програма з локалізації та ліквідації амброзії полинолистої та інших карантинних організмів на території Дніпропетровської області протягом 2012 – 2026 років).

Нормативні засади з питань здійснення екологічної політики класифіковано: *за сферами впливу* (норми, що встановлюють загальні засади природокористування; норми, що встановлюють використання окремих природоресурсних об'єктів; норми, що регулюють питання забезпечення вимог екологічної безпеки; норми, що забезпечують вимоги управління відходами та екологізації виробництва); *за способом впливу на учасників*

правовідносин (уповноважуючі норми; стимулюючі норми; зобов'язуючі норми); *за функціональним змістом* (матеріальні та процесуальні норми).

Окремі положення здійсненого дослідження викладено у авторських публікаціях:

1. Жадан Є.В. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 514-516. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/129> [110];

2. Жадан Є.В. Зміст регіональної екологічної політики: правовий аспект *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 242-246. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.2.43> [102];

3. Жадан Є.В. Суб'єктивне право на безпечне довкілля та його реалізація в процесі здійснення регіональної екологічної політики. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 225-229 <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.32> [114];

4. Жадан Є.В. Екологічна безпека як складова регіональної політики: нормативний аспект. *Правові новели*. 2023. №19. С. 466-470. <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.62> [99];

5. Жадан Є.В. Нормативно-правовий зміст регіональної екологічної політики. *Правова позиція*. 2023. №2 (39). С. 142-145. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.29> [108];

6. Жадан Є.В. Сутність адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 348-352 <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.52> [115].

РОЗДІЛ II. СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

2.1 Система суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля

Формування стратегії сталого розвитку вимагає комплексного підходу та узгодження різних аспектів суспільства, економіки та екології. Ключовими умовами для успішного формування такої стратегії є: аналіз стану розвитку суспільства та держави, що вимагає здійснення аналізу його соціальної структури; оцінку стану суспільства з точки зору освіченості, зайнятості, добробуту та інших соціальних аспектів; здійснення економічного аналізу розвитку держави, що пов'язується із ретельним вивченням економічних показників, таких як ВВП, зайнятість, інвестиції та інші; проведення екологічного аналізу через оцінку стану природних ресурсів, рівня забруднення та інших екологічних проблем; вивчення думок стейкхолдерів такої політики, зокрема, створення умов для залученості громадськості до процесів впровадження Стратегії сталого розвитку, а також громадських організацій, бізнесу та інших зацікавлених сторін у формуванні стратегії на засадах діалогу та партнерства, сприяння відкритих форм взаємодії між урядом, бізнесом та громадянським суспільством. Впровадження Стратегії Сталого розвитку має базуватися на визначенні пріоритетів, визначенні ключових напрямків, визначенні основних сфер, на які треба зосередитися для досягнення сталого розвитку, встановленні конкретних цілей, формулювання мети та конкретних цілей для кожного напрямку дії, що має базуватися на розробці довгострокових сценаріїв життєдіяльності держави та суспільства. Ідея Стратегії Сталого розвитку вимагає здійснення аналізу та

моделювання, шляхом розробки різних сценаріїв розвитку на довгостроковий період; врахування ризиків та несприятливих факторів; інтеграція соціального, економічного та екологічного Розвитку через досягнення балансу між компонентами довкілля; забезпечення взаємодії та балансу між соціальним, економічним та екологічним розвитком; здатність Стратегії Сталого розвитку до адаптації до надзвичайних умов функціонування суспільства; впровадження систем моніторингу та оцінки для визначення ефективності стратегії; можливість вносити корективи до стратегії на основі отриманих результатів; легітимність та підтримка урядових та політичних структур; синергія з міжнародними зусиллями.

Стратегія сталого розвитку України визначається трьома ключовими складовими: соціальною, економічною та екологічною. Соціальна складова складається із запровадження заходів із досягнення цілей: визначення стану системи охорони здоров'я та розробку заходів для його покращення; формування належного рівня освіченості населення; визначення ефективних заходів для стимулювання зайнятості та розвитку ринку праці; оцінки рівня добробуту та розробки стратегій для його підвищення; розробки механізмів для забезпечення справедливості та рівності в суспільстві. Економічна складова Стратегії Сталого розвитку вимагає: екологізації виробництва; впровадження заходів для зменшення негативного впливу виробництва на навколишнє середовище; забезпечення природоресурсного потенціалу країни шляхом раціонального використання та збереження природних ресурсів; впровадження інноваційних технологій; поширення та впровадження новаторських технологій для стимулювання економічного зростання. Екологічна складова пов'язується із: запобіганням змінам клімату; розробкою стратегій для зменшення викидів та адаптації до змін клімату; запобіганням засміченню та забрудненню; визначенням заходів для збереження чистоти навколишнього середовища та запобігання забрудненню; відновленням екосистем; розробкою програм відновлення та підтримки екосистем суші та водою.

Ця комплексна стратегія визначає різні напрямки дій для досягнення сталого розвитку в Україні, об'єднуючи соціальні, економічні та екологічні аспекти для досягнення оптимального балансу в розвитку країни.

В цілому необхідно зазначити, що публічне адміністрування довкілля в сучасній Україні зберегло побудовано за принципом централізованого управління, що полягає у створенні ЦОВВ у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля із відповідними територіальними управліннями. Такими ЦОВВ є: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, діяльність якого регламентується Постановою КМ України від 25 червня 2020 р. № 614 [91]; Державна служба геології та надр України, діяльність якої регламентується згідно із положеннями Постанови КМ України від 30 грудня 2015 р. № 1174 [300]; Державне агентство водних ресурсів України, зміст повноважень якого викладено у Постанові КМ України від 20 серпня 2014 р. № 393 [295]; Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, компетенція якої закріплюється відповідно до вимог Постанови КМ України від 14 січня 2015 р. № 15 [270]; Державне агентство лісових ресурсів України, що функціонує в межах повноважень, встановлених змістом Постанови КМ України від 8 жовтня 2014 р. № 521 [296]; Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, що функціонує в межах повноважень, визначених Постановою КМ України від 30 вересня 2015 р. № 895 [297] та ін..

Розглянемо функціональний зміст діяльності органів виконавчої влади у сфері здійснення регіональної екологічної політики.

Центральним органом у сфері здійснення політики у сфері охорони навколишнього природного середовища є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, діяльність якого регламентується Постановою КМ України від 25 червня 2020 р. № 614 [300].

Функціональне спрямування діяльності Міндовкілля полягає у реалізації завдань із здійснення формування загальнонаціональної політики із

питань охорони навколишнього природного середовища, що полягає у здійсненні повноважень:

1) у сфері правотворчості: із розробки проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції, здійснює контроль за виконанням прийнятих актів; із здійснення підготовки та подання Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо застосування, скасування та внесення змін до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), що вносяться Кабінетом Міністрів України на розгляд Ради національної безпеки і оборони України відповідно до Закону України «Про санкції» [347], та бере участь у формуванні, реалізації та моніторингу ефективності державної санкційної політики з питань, що належать до його компетенції; із узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України і вносить їх в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України; із погодження проектів законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств, центральних та місцевих органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки, зауваження і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи; із здійснення нормативно-правового регулювання питань, що належать до компетенції Міндовкілля; із підготовки в межах повноважень, передбачених законом, зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентові України; із визначення пріоритетних напрямів розвитку з питань, що належать до компетенції Міндовкілля; із забезпечення адаптації законодавства України до законодавства ЄС; із розробки технічних регламентів і процедур оцінки відповідності, а також методичних

рекомендацій із застосування технічних регламентів, встановлення переліків національних стандартів, відповідність яким надає презумпцію відповідності продукції, пов'язаних з нею процесів або методів виробництва чи інших об'єктів вимогам технічних регламентів; із здійснення технічного регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки; затвердження стратегічних планів розвитку державних підприємств, що належать до сфери управління Міндовкілля, та господарських товариств, щодо яких Міндовкілля здійснює функції з управління корпоративними правами держави; із забезпечення нормативно-правового регулювання, а саме розробки проектів нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, у сфері екологічної безпеки, поводження з радіоактивними відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи; із забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері управління відходами; із розробки проектів нормативно-правових актів та видання нормативно-правових актів в межах повноважень, передбачених законом, у сфері зміни клімату і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Кіотського протоколу до неї та Паризької угоди з питань; із забезпечення нормативно-правового регулювання, а саме розробки проектів нормативно-правових актів, видання нормативно-правових актів в межах повноважень, передбачених законом, у сфері моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів з питань: визначення видів діяльності, викиди парникових газів від провадження якої підлягають моніторингу, звітності та верифікації, здійснення моніторингу та звітності щодо викидів парникових газів, верифікації звіту оператора, державної реєстрації установок у Єдиному реєстрі з моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів та ведення Єдиного реєстру з моніторингу, звітності та верифікації викидів

парникових газів, встановлення типових форм стандартного та спрощеного плану моніторингу, звіту про вдосконалення та звіту оператора, а також вимог щодо їх заповнення [81];

2) у сфері інформаційно-комунікаційного впливу: із забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні; із інформування та надання роз'яснень щодо реалізації державної політики з питань, що належать до компетенції Міндовкілля, сприяння розвитку екологічної освіти та екологічному вихованню населення; із вивчення стану справ у визначених сферах; із ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля; із забезпечення створення та функціонування інформаційно-аналітичної системи даних про якість атмосферного повітря на загальнодержавному рівні; із ведення державного кадастру викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря; із ведення переліку установ, організацій та закладів, яким надано право розробляти документи, що обґрунтовують обсяги викидів для підприємств, установ, організацій та громадян - суб'єктів підприємницької діяльності; із здійснення взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря; із формування, ведення та забезпечення функціонування Національного електронного реєстру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів; із забезпечення формування та ведення Єдиного державного реєстру операторів контрольованих речовин, внесення до нього інформації про осіб, які отримали кваліфікаційні документи (сертифікати) для виконання робіт з обслуговування товарів та обладнання; із здійснення обміну інформацією відповідно до Закону України від 12 грудня 2019 року № 376-IX «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» [346]; із здійснення організаційно-методичного керівництва та координації роботи, пов'язаної з моніторингом, звітністю та верифікацією; із ведення державного обліку і кадастру

рослинного і тваринного світу; із ведення Червоної та Зеленої книг України; із ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду; із організації Єдиної екологічної платформи “ЕкоСистема” [81; 95];

3) *у сфері правореалізації*: із планування використання ресурсів та заходів, необхідних для реалізації державної політики з питань, що належать до компетенції Міндовкілля; із здійснення моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної політики з питань, що належать до компетенції Міндовкілля, та розробки на основі такого оцінювання пропозиції щодо її продовження, коригування чи припинення; із ведення обліку об'єктів державної власності, що належать до сфери управління Міндовкілля, здійснює контроль за їх ефективним використанням та збереженням; із здійснення в межах повноважень, передбачених законом, управління державними підприємствами, установами та організаціями, а також корпоративними правами держави; із затвердження річних фінансових та інвестиційних планів, інвестиційних планів на середньострокову перспективу (три - п'ять років) державних підприємств, що належать до сфери управління Міндовкілля, та господарських товариств, щодо яких Міндовкілля здійснює функції з управління корпоративними правами держави, а також в установленому порядку здійснює контроль за виконанням зазначених планів [81];

4) *у сфері ліцензійно-дозвільного провадження*: із забезпечення видачі ліцензії (відмову у видачі, переоформлення, анулювання, зупинення дії, відновлення дії, розширення або звуження провадження виду господарської діяльності) на провадження господарської діяльності з виробництва особливо небезпечних хімічних речовин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, з управління небезпечними відходами та здійснює контроль за додержанням суб'єктами господарювання ліцензійних умов; із видання, анулювання, здійснення переоформлення документів дозвільного характеру на ввезення на митну територію України незареєстрованих пестицидів та агрохімікатів, що використовуються для державних

випробувань і наукових досліджень, а також обробленого ними насіннєвого (посадкового) матеріалу; із здійснення державної реєстрації пестицидів та агрохімікатів, проведення еколого-експертної оцінки матеріалів, поданих для їх реєстрації; із ведення переліку пестицидів та агрохімікатів, дозволених для використання, і внесення щороку доповнення до нього, затверджує регламенти їх застосування; із видання, анулювання, здійснення переоформлення документів дозвільного характеру на, по-перше, провадження діяльності, пов'язаної із штучними змінами стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях, по-друге, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для об'єктів, які взяті на державний облік і мають виробництва або технологічне устаткування, на яких повинні впроваджуватися екологічно безпечні технології та методи керування (об'єкти першої групи), та об'єктів, що знаходяться на території зони відчуження, зони безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи; із видання, припинення достроково чи зупинення на строк до одного року дію кваліфікаційних документів (сертифікатів) для виконання робіт з обслуговування товарів та обладнання; із здійснення погодження рішень про встановлення ліміту використання лісових ресурсів під час здійснення побічних лісових користувань та лісових ресурсів під час заготівлі другорядних лісових матеріалів; із видання, анулювання, здійснення переоформлення документів дозвільного характеру на: спеціальне використання об'єктів тваринного світу; спеціальне використання природних рослинних ресурсів; переселення тварин у нові місця перебування, акліматизацію нових для фауни України видів диких тварин, а також здійснення заходів щодо схрещування диких тварин; утримання диких тварин у неволі; імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, крім осетрових риб і виробленої з них продукції, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами

дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення [161]; із здійснення державної реєстрації засобів захисту рослин, отриманих з використанням генетично модифікованих організмів; із затвердження проектів організації території природних та біосферних заповідників, національних природних парків, ботанічних садів загальнодержавного значення, проекти утримання та реконструкції парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення; затверджує технічні завдання на розроблення проектів організації території природних та біосферних заповідників, національних природних парків, що належать до сфери управління Міндовкілля, та погоджує технічні завдання на розроблення проектів організації території природних та біосферних заповідників, національних природних парків, що належать до сфери управління інших установ та організацій [81];

5) у сфері координації взаємодії із громадськістю та управлінської взаємодії: із координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань, що належать до компетенції Міндовкілля; із здійснення розгляду звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Міндовкілля, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління; із проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля; із погодження рішень обласних, Київської, Севастопольської міських держадміністрацій про надання лісів у постійне користування; із здійснення погодження рішення про: вирубування дерев і чагарників, переведення земельних лісових ділянок до нелісових земель у цілях, пов'язаних з веденням лісового господарства, встановлення максимальних норм безоплатного збору дикорослих трав'яних рослин, квітів, ягід, горіхів, грибів; із сприяння забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері протимінної діяльності у межах своїх повноважень у взаємодії з Національним органом з питань протимінної діяльності, центром протимінної діяльності та центром гуманітарного розмінування [81];

б) у сфері контролю та нагляду у сфері природокористування: із здійснення контролю за їх виконанням стратегічних планів розвитку державних підприємств, що належать до сфери управління Міндовкілля, та господарських товариств, щодо яких Міндовкілля здійснює функції з управління корпоративними правами держави; здійснює контроль за їх ефективним використанням та збереженням із ведення обліку об'єктів державної власності, що належать до сфери управління Міндовкілля; із забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, організацію внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту та їх здійснення у Міндовкілля, на підприємствах (зокрема суб'єктах господарювання, державна частка у статутному капіталі яких перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує право вирішального впливу держави на господарську діяльність таких суб'єктів господарювання), в установах та організаціях, що належать до сфери управління Міндовкілля; із контролю за діяльністю осіб, які взяли на себе зобов'язання забезпечити утилізацію транспортних засобів [81];

7) у сфері міжнародного співробітництва: із забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, дотримання і організацію виконання зобов'язань, взятих Україною за міжнародними договорами, укладення міжнародних договорів України, забезпечення здійснення міжнародного співробітництва, вивчення, узагальнення і поширення міжнародного досвіду; із організації роботи із залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги, грантів та інших міжнародних програм у визначених сферах; із забезпечення відповідно до компетенції відображення в Інтернеті геопросторових даних та метаданих, а також безперешкодний доступ користувачів до Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі: забезпечення замовлення, створення, використання, оновлення, оприлюднення та виконання інших дій з геопросторовими даними та метаданими для територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх функціональних та охоронних зон, територій,

зарезервованих з метою наступного заповідання, території Смарагдової мережі, водно-болотних угідь міжнародного значення, біосферних резерватів програми ЮНЕСКО “Людина і біосфера”, об’єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; забезпечення актуальності, достовірності геопросторових даних та метаданих щодо територій та об’єктів природно-заповідного фонду, їх функціональних та охоронних зон, територій, зарезервованих з метою наступного заповідання, території Смарагдової мережі, водно-болотних угідь міжнародного значення, біосферних резерватів програми ЮНЕСКО “Людина і біосфера”, об’єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [81].

Таким чином, реалізації функціонального змісту діяльності центрального органу виконавчої влади у сфері охорони довкілля може бути класифіковано за такими сферами, як: сфера правотворчості; сфера інформаційно-комунікаційного впливу; сфера правореалізації; сфера ліцензійно-дозвільного провадження; сфера координації взаємодії із громадськістю та управлінської взаємодії; сфера контролю та нагляду; сфера міжнародного співробітництва.

Подібний підхід, власне, може бути застосовано і до інших суб’єктів владних повноважень у сфері охорони довкілля, що мають статус центрального органу виконавчої влади. Наприклад, Державна служба геології та надр України, діяльність якої регламентується згідно із положеннями Постанови КМ України від 30 грудня 2015 р. № 1174 [300], у сфері правотворчості - узагальнення практики із застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові захисту довкілля та природних ресурсів; у сфері інформаційно-комунікаційного впливу - забезпечення створення та функціонування Державного сховища геологічної інформації та кам’яного матеріалу; у сфері правореалізації - забезпечення розвитку мінерально-сировинної бази, організацію геологічного, геофізичного,

геохімічного, гідрогеологічного, інженерно-геологічного та еколого-геологічного, сейсмічного вивчення надр, пошуку і розвідки корисних копалин на території України, у межах територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України; у сфері ліцензійно-дозвільного провадження – із здійснення внесення змін до спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами) та до угоди про умови користування надрами, продовжує строк дії спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами); у сфері координації взаємодії із громадськістю та управлінської взаємодії - здійснення розгляду звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держгеонадр, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держгеонадр; у сфері контролю та нагляду - здійснення державного контролю за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним їх використанням, зокрема за: обґрунтованістю застосування методик і технологій, якістю, комплексністю, ефективністю робіт з геологічного вивчення надр; виконанням рішень з питань методичного забезпечення проведення робіт з геологічного вивчення та використання надр; дотриманням нормативів, стандартів та інших вимог щодо геологічного вивчення і використання надр, умов спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами) та угод про умови користування надрами (у тому числі угод про умови користування нафтогазоносними надрами); повнотою вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов вивчення родовищ корисних копалин; використанням технічних засобів і методів проведення робіт з геологічного вивчення надр, які виключають невикористані втрати корисних копалин і погіршення їх якості; своєчасністю та відповідністю встановленим вимогам введення в експлуатацію розвіданих родовищ корисних копалин; дотриманням під час дослідно-промислової

експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які забезпечують необхідне їх вивчення, не знижуючи при цьому промислову цінність; збереженням розвідувальних гірничих виробок і свердловин для розробки родовищ корисних копалин, збереженням геологічної документації, зразків порід, дублікатів проб, які можуть бути використані під час подальшого вивчення надр; обґрунтованістю напрямів пошукових, розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення надр; своєчасністю і правильністю державної реєстрації робіт з геологічного вивчення і використання надр, наявністю спеціальних дозволів на користування надрами і виконання передбачених ними умов; повнотою і вірогідністю вихідних даних про кількість та якість запасів основних і спільно залягаючих корисних копалин і компонентів, що містяться в них, а також поданням підприємствами та організаціями звітних балансів запасів корисних копалин; веденням обліку видобування нафти, газу та супутніх компонентів; виконанням рішень Державної комісії по запасах корисних копалин надрокористувачами; проведенням пошуково-розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення підземних вод; відповідністю геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам і замовленням, а також проектам проведення таких робіт; виконанням державних програм геологорозвідувальних робіт, геологічних завдань і замовлень; виконанням вимог щодо охорони надр під час ведення робіт з їх вивчення; складання у межах повноважень, передбачених законом, протоколи про адміністративні правопорушення, розглядає справи про адміністративні правопорушення та накладає адміністративні стягнення; проведення планових та позапланових перевірок надрокористувачів, за результатами яких (у разі виявлення порушень вимог законодавства) складає акти, видає обов'язкові для виконання вказівки (приписи), визначає строк для усунення виявлених недоліків і порушень вимог законодавства; здійснення державного контролю за дотриманням правил і нормативів користування нафтогазоносними надрами; у сфері міжнародного співробітництва – із забезпечення

міжнародного співробітництва з питань, що належать до компетенції Держгеонадр [300].

Отже, здійснення екологічної політики має реалізовуватися як на загальнонаціональному рівні, так і на регіональному рівні.

Варто зазначити, що ряд вчених розглядають екологічну політику як складову економічної політики. Зокрема, Л. Жарова, розглядає екологічну політику як складова політики забезпечення благополуччя населення [120, с. 137].

Очевидно, що екологічні проблеми безпосередньо пов'язано із рівнем соціально-економічного розвитку регіону. Однак при цьому вбачається, що розуміння ідеї сталого розвитку має бути базисом для висновку, що саме економічне зростання є підґрунтям для успішного вирішення проблем екології та стану довкілля.

Отже, не можливо уявити ефективну екологічну політику без втручання держави, без встановлення її ролі у забезпеченні економічного зростання та соціально-економічного розвитку регіону [190, с. 90-93; 137, с. 37-42].

Право людини на безпечне довкілля віднесено до прав, що забезпечують фізичне буття людини (ст. 293 Цивільного кодексу України [399]), що є підставою для обґрунтування підходу, що одним із показників ефективності здійснення екологічної політики має визнаватися не лише стан забруднення довкілля та стан використання природних ресурсів, але і стан охорони здоров'я населення, що обумовлюється інноваційністю технологій виробництва, його екологізацією, побудови економіки замкненого циклу тощо.

З врахуванням зазначеного до складових адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля необхідно віднести такі центральні органи виконавчої влади, як: Міністерство охорони здоров'я, функціональні повноваження якого закріплюються у Постанові Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015

р. № 267 [306]; Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, діяльність якого регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2022 р. № 1400 [80], що виконують таким чином функції міжгалузевого спрямування та компетенції.

До органів міжгалузевої компетенції також необхідно віднести Міністерство цифрової трансформації України, діяльність якого регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856 [241]. Відповідно до чинного законодавства України встановлюється, що Мінцифри є «головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, робототехніки та роботизації, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, електронних комунікацій та радіочастотного спектра, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті; у сфері хмарних послуг» [241].

Питання забезпечення безпеки обігу інформації, запровадження концепції e-government на засадах прозорості, доступності, мінімізації проявів суб'єктивізму у прийнятті управлінських рішень в цілому, зокрема, у сфері охорони довкілля, є актуальними в сучасних умовах. Вирішення таких задач пов'язується із створенням та технічним, організаційним, нормативним супроводом функціонування публічних інформаційних ресурсів чи інших різновидів електронних сервісів. Безпека, доступність та відкритість

публічних інформаційних сервісів для споживача адміністративних послуг є запорукою впровадження на належному рівні системи гарантій реалізації та захисту суб'єктивних публічних та приватних прав особи. Отже, публічні інформаційні сервіси в цілому, і зокрема, у сфері охорони довкілля є гарантією забезпечення належного рівня здійснення прав особи, що полягає у доступності адміністративних екологічних послуг, доступності публічної екологічної інформації, доступності процедур отримання ліцензій (дозволів) на спеціальне використання природних ресурсів.

Отже, питання організаційно-правового забезпечення функціонування публічних інформаційних сервісів у сфері охорони довкілля є актуальною проблематикою та потребує звернення дослідницької уваги. Встановлення змісту системи публічних інформаційних сервісів здійснювалось в межах наукових публікацій ряду вітчизняних вчених, зокрема, необхідним є виокремити дисертацію І.О. Тищенкою «Електронні послуги у діяльності публічної адміністрації» (2015 р.), де вченою однією із перших ставилось питання необхідності нормативного врегулювання онлайн-форми надання адміністративних послуг в цілому, і зокрема, у сфері охорони довкілля [388]. В подальшому здійснення узагальнення проблематики надання публічних послуг в цілому, і зокрема, публічних екологічних послуг відображено у докторській дисертації Є.О. Легези (2017 р.) [184]. У дисертації Г.О. Блінової на тему «Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: актуальні питання теорії та практики» (2019 р.) досліджуються питання виокремлення критеріїв для класифікації наявних інформаційних потреб приватної особи та здатності їх задовольнити в межах реалізації компетенції органів публічної адміністрації. Серед критеріїв класифікації системи інформаційного забезпечення потреб публічної адміністрації вченою виокремлюється: залежно від адміністративно-правового статусу інформаційні потреби центральних органів виконавчої влади та інформаційні потреби органів місцевого самоврядування; залежно від території поширення інформації

виокремлюється інформаційні потреби локальні, внутрішньо національні, міжнародні; залежно від напрямів діяльності, на думку Г.О. Блінової виділяються потреби організаційні, кадрові, безпекові, фінансово-ресурсні, контрольньо-наглядові [31, с. 33-35]. Встановлення змісту та структурно-логічної системи інформаційного забезпечення діяльності органів публічної адміністрації здійснено у дисертації А.Г. Чорноус, здійснену на тему «Адміністративно-правове регулювання Національної інформаційної інфраструктури України» (2020 р.) [404].

Проблематика встановлення змісту реалізації та захисту права людини на безпечне довкілля здійснювалась у наукових розробках В.П. Діхтієвського [87, с. 111-117], А.Ю. Барліта [24, с. 70-77], Ю.О. Легези [197]. Попри наявні наукові розробки питання функціонування публічних інформаційних сервісів у сфері охорони довкілля досліджувалися фрагментарно, що обумовлює практичну затребуваність та теоретичну цінність даної публікації.

Обґрунтування стратегічно важливого значення інформації та побудови системи e-government на рівні декларативної ідеї було проголошено у Декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті». У Женевській декларації принципів 2003 року було проголошено такі засади функціонування інформаційного суспільства, як прозорість, гласність, публічність доступу до відомостей про результати діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування [121; 122, с. 482-502].

Забезпечення ефективності системи «e-government» у сфері охорони довкілля вимагає не лише створення умов доступності та прозорості інформаційного наповнення сервісів органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, але і створення умов для забезпечення їх безпеки у контексті дотримання вимог національної екологічної безпеки. До стратегічних документів, що одним із перших закріпили на національному рівні питання ефективності функціонування інформаційного суспільства в Україні є Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2008 р. № 14, де

закріплено нагальність впровадження концепції e-government та доцільності розвитку і захисту національної системи публічних інформаційних сервісів [365].

Нормативним підґрунтям функціонування публічних інформаційних сервісів у сфері охорони довкілля в Україні є положення Закону України від 13.01.2011 р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» [273], Закону України від 1 червня 2010 року № 2297-VI «Про захист персональних даних» [313], а також ряд стратегічних програм, зокрема програмний документ, що встановлює Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [327].

Питання класифікації публічних інформаційних сервісів здійснено у наукових розробках Ю.О. Лєгези, якою виокремлено за сферою застосування: публічні інформаційні сервіси, що надаються у сфері використання земельних ресурсів (державна реєстрація земельної ділянки; державна реєстрація меліоративної мережі; державна реєстрація обмежень у сфері використання земель; передача у власність (або користування) земельних ділянок сільськогосподарського призначення; надання відомостей про землі в межах територіальної громади; видача витягу з технічної документації з нормативної грошової оцінки земельних ділянок); публічні інформаційні сервіси у сфері використання водних ресурсів (надання експертного висновку щодо технічних умов на проведення інженерних робіт на землях водного фонду та об'єктах меліоративних систем; доступ до реєстру ліцензій на спеціальне водокористування) тощо [197, 191].

Впродовж останніх п'яти років ведеться активна діяльність із забезпечення створення дієвої системи публічних інформаційних сервісів, що результативно призвело до створення єдиної екологічної платформи “ЕкоСистема” [279], процедури ведення якої регламентуються відповідно до вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1065 [279].

Єдина екологічна платформа “ЕкоСистема” – це загальнодержавна екологічна автоматизована інформаційно-аналітична система забезпечення доступу до екологічної інформації та її мережа, що забезпечує створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорону, захист інформації, а також електронну взаємодію між фізичними та юридичними особами, фізичними особами - підприємцями, суб’єктами надання адміністративних послуг, суб’єктами надання публічних (електронних публічних) послуг, центрами надання адміністративних послуг з метою отримання адміністративних та інших публічних (електронних публічних) послуг у сфері охорони навколишнього природного середовища [279].

В межах публічного інформаційного ресурсу «Екосистема» діє спеціальний інформаційний ресурс «Екозагроза». ЕкоЗагроза – це інформаційно-комунікаційна система, яка організаційно та функціонально складається з веб-сайту та мобільного додатка сервісу фіксації екологічних загроз на території України “ЕкоЗагроза”, електронних кабінетів, реєстрів, геоінформаційного порталу, аналітичної платформи та забезпечує подання електронних звернень щодо виявлених випадків порушення вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища на території України.

Доступ до публічного інформаційного ресурсу «Екосистема» здійснюється через електронний кабінет користувача. Електронний кабінет користувача (далі - електронний кабінет) розуміється як компонент ЕкоСистеми, що забезпечує електронну взаємодію між фізичними та юридичними особами, фізичними особами - підприємцями, суб’єктами надання адміністративних послуг, суб’єктами надання публічних (електронних публічних) послуг, центрами надання адміністративних послуг.

Завданнями публічного інформаційного ресурсу «ЕкоСистема» [95] визначено: 1) забезпечення громадянам можливості реалізації своїх прав у частині вільного доступу до інформації про стан навколишнього природного середовища; 2) підвищення прозорості прийняття рішень органами державної

влади, органами місцевого самоврядування та впровадження ефективного механізму запобігання корупції і посилення громадського контролю за використанням природних ресурсів; 3) забезпечення прозорого, рівного та швидкого доступу до послуг у сфері охорони навколишнього природного середовища; 4) створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона, захист інформації про стан навколишнього природного середовища для можливості оперативного реагування, прогнозу, прийняття управлінських рішень, звітності та планування; 5) систематизація та переведення у цифровий формат інформації про стан навколишнього природного середовища; 6) інші завдання, визначені законодавством.

Доступ до публічного інформаційного ресурсу «Екосистема» відбувається через авторизацію за допомогою електронного цифрового підпису, або через систему «Дія». Задля забезпечення безпеки публічного інформаційного ресурсу «Екосистема» здійснюється багаторівнева процедура ідентифікація особи. Доступ до публічного інформаційного ресурсу «Екосистема» мають громадяни України.

Через систему «Екосистема» відбувається доступ до таких адміністративних послуг, як:

- 1) Транскордонне перевезення відходів, що включені до Зеленого переліку відходів;
- 2) Ліцензія на право провадження господарської діяльності з поводження з небезпечними відходами;
- 3) Декларація про відходи;
- 4) Затвердження та видача величин фонових концентрацій;
- 5) Коригування видів та обсягів викидів;
- 6) Зняття з державного обліку;
- 7) Додавання довіреної особи;
- 8) Реєстрація установки;
- 9) Видалення довіреної особи;
- 10) Внесення змін про установку;

- 11) Скасування реєстрації установки
- 12) Внесення змін у дані оператора;
- 13) Дозвіл на викиди в атмосферне повітря;
- 14) тест-СЕО;
- 15) Договір про надання послуг з проведення громадського обговорення в процесі здійснення оцінки впливу на довкілля
- 16) Тест-Дозвіл на викиди (стаціонарні джерела).

Також через сервіс «Екосистема» можливим є доступ до державних природоресурсних реєстрів.

Через публічний інформаційний сервіс «Екосистема» є доступними такі реєстри та кадастри, як:

- 1) Перелік пестицидів і агрохімікатів, дозволених для використання;
- 2) Ліміти на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природо-заповідного фонду загальнодержавного значення;
- 3) Перелік дозволів на транзитне переміщення не зареєстрованих в Україні генетично модифікованих організмів;
- 4) Перелік установ природо-заповідного фонду, що належать до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів України;
- 5) Інформація про організаційну структуру розпорядника інформації;
- 6) Доступ до реєстру юридичних осіб, що мають права здійснення екологічного аудиту;
- 7) Доступ до затверджених показників емісії викидів;
- 8) Реєстр договорів про оцінку впливу на довкілля;
- 9) Реєстр декларацій про відходи.

Отже, нормативно-правовою базою режиму забезпечення безпеки публічних інформаційних сервісів у сфері охорони довкілля є розгалужена сукупність законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів,

сучасний стан якої вимагає активізації процесів щодо систематизації законодавства задля досягнення належного рівня ефективності реалізації права на інформацію. Визначено доцільність розуміння під категорією «публічні інформаційні сервіси у сфері охорони довкілля» як певної сукупності спеціальних програмних засобів, що забезпечує доступ юридичних та фізичних осіб до загальнонаціональних та регіональних інформаційних систем органів державної влади та місцевого самоврядування з питань реалізації та захисту суб'єктивних публічних та приватних екологічних прав.

Однак попри позитивні зрушення у створенні системи публічних інформаційних сервісів у сфері охорони довкілля в Україні, такі як створення публічного інформаційного сервісу «Екосистема», залишаються неврегульованими ряд проблем, зокрема: 1) неналежний рівень взаємодії суб'єктів Державної системи моніторингу довкілля, що спричинює низьку ефективність збору екологічної інформації; 2) оприлюднення екологічної інформації на електронних реєстрах та сервісах у формі текстового файлу, що суперечить вимогі розміщення її у формі відкритих даних; 3) несвоєчасність оновлення публічної екологічної інформації, розміщеної на реєстрах та сервісах; 4) неповнота оприлюднення інформації про дані щодо справляння екологічного податку та інших загальнонаціональних платежів у сфері використання природних ресурсів тощо [191].

Отже, подолання означених проблем відноситься до змісту подальшої діяльності із створення умов для забезпечення ефективності функціонування публічних інформаційних сервісів у сфері охорони довкілля.

Таким чином, держава реалізує екологічну функцію і таким чином реалізує екологічну політику [16, с. 95-101].

Віднесення до змісту системи функцій держави екологічної функції держави відбулося відносно нещодавно, що обумовлено було виявленою потребою людства щодо забезпечення переходу від інтенсивного виробництва до екстенсивного виробництва, де вихідними та

основоположними принципами є збереження довкілля заради благополуччя населення пріоритетно.

Забезпечення ефективності політики охорони довкілля має здійснюватися на різних рівнях – загальнонаціональному рівні, регіональному рівні, місцевому рівні (наприклад, у ФРН такими рівнями є федеральний, рівень земель, рівень адміністративного округу [393]).

Багаторівневність здійснення політики у сфері охорони довкілля закріплюється і згідно із чинним законодавством України, зокрема, виходячи із змісту Постанови Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки» (далі – Основні напрями) (1998 р.) [328], де закріплено національний (державний), регіональний й місцевий рівні. Саме такий принцип покладено в основу побудови органів виконавчої влади, де виокремлюється національний рівень, де переважно повноваження здійснюються Міністерства, Державні агентства та Державні служби; регіональний рівень – де функціонують територіальні управління ЦОВВ, та місцевий рівень, де пріоритетно повноваження із забезпечення ефективності охорони навколишнього природного середовища пов'язується із діяльністю місцевих державних адміністрацій та місцевих рад, що є представницькими органами територіальних громад чи об'єднаних територіальних громад.

На виконання вимог Постанови Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки» (1998 р.) розробляються загальнодержавні цільові програми, що функціонально має забезпечити сприятливість стану екологічної безпеки, серед яких варто виокремити Загальнодержавну цільову програму розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року [285], Загальнодержавну програму охорони і відтворення довкілля Азовського та Чорного морів [284], Державну програму «Ліси

України» [283], Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки [280], Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року № 2818-VI [326], який втратив чинність у 2019 році, і на його заміну був ухвалений Закон України від 28 лютого 2019 року «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [325] та ін..

Варто зазначити, що ряд вчених зазначають, що на регіональному рівні є відмінним зміст екологічної функції, що реалізується [10, с. 8-11; 13, 66-83; 436, с. 40-43; 221, с. 11-15]. Дійсно, питання забезпечення вимог національної екологічної безпеки на об'єктах ядерної та атомної енергетики має розглядатися як пріоритет діяльності ЦОВВ та правоохоронних органів.

Необхідно підкреслити, що здійснення екологічної політики не обмежується внутрішньодержавним рівнем впровадження, а має враховувати міжнародний та регіональний рівень співробітництва. Принципами функціонування системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля в Україні є: комплексний міжсередовищний підхід; басейновий принцип адміністрування та управління; забезпечення прозорості та багатогранності еколого-економічних інструментів впливу на діяльність суб'єктів природокористування; децентралізація публічної влади.

Головним недоліком стратегічних програм у сфері охорони довкілля, що ухвалюються в Україні, носять декларативний характер, що є суттєвою перешкодою для їх ефективної реалізації, що робить сумнівним можливість виконання вимог, що покладається на суспільство [207, с. 119-122].

Однак при цьому варто зазначити, що серед позитивних аспектів стратегічних документів з питань охорони навколишнього природного середовища в Україні є те, що в них закріплюється пріоритет запровадження національної екологічної політики на засадах стабільності та розуміння її як складової соціально-економічного розвитку України, що функціонально

переслідує гарантування права особи на охорону здоров'я та життя, забезпечення благополуччя населення та збереження і відновлення природних екосистем.

Забезпечення ефективності національної екологічної стратегії пов'язується із створенням умов для зростання ролі інструментів публічного адміністрування у сфері використання природних ресурсів та сприяння благополуччя населених пунктів, як орієнтирів та пріоритетів концепції Сталого розвитку та напрямів її впровадження в Україні.

Окремою ціллю, визначеної у Стратегії екологічної політики до 2030 року є «Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України» (ціль 2). При цьому її досягнення передбачається через виконання таких завдань, як: «підготовка та впровадження Основних засад (стратегії) державної екологічної політики в збалансоване лісоуправління; упровадження інструментів сталого споживання і виробництва; вдосконалення системи кадастрів природних ресурсів, державної статистичної звітності з використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища; створення екологічно та економічно обґрунтованої системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів, у тому числі природних ресурсів з асиміляційним потенціалом; зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, зокрема шляхом вдосконалення принципів формування екологічної мережі, її розширення і невиснажливого використання, а також збереження унікальних природних ландшафтів; збереження та відновлення чисельності видів природної флори та фауни, у тому числі мігруючих видів тварин, середовищ їх існування, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу та типових природних рослинних угруповань, що підлягають охороні; протидія незаконному обігу та торгівлі об'єктами дикої фауни і флори, у тому числі введення заборони використання диких тварин у цирках, а також у будь-якій іншій комерційній діяльності публічного характеру, крім стаціонарних зоопарків; збільшення та

розширення території природно-заповідного фонду (зокрема заповідних зон у національних природних парках та регіональних ландшафтних парках), створення на суходолі і в акваторії Чорного та Азовського морів і забезпечення збереження і функціонування репрезентативної та ефективно керованої системи територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі транскордонних та європейського і міжнародного значення; зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище, припинення руйнування навколишнього природного середовища у межах міст, зокрема, недопущення необґрунтованого знищення зелених насаджень у межах міст під час виконання будівельних чи інших робіт, незаконного відведення земельних ділянок, зайнятих зеленими насадженнями, під будівництво; забезпечення збереження, відновлення та збалансованого використання рослинного світу України; забезпечення сталого управління водними ресурсами за басейновим принципом; забезпечення сталого використання та охорони земель, покращення стану уражених екосистем та сприяння досягненню нейтрального рівня деградації земель, підвищення рівня обізнаності населення, землевласників і землекористувачів щодо проблем деградації земель; перетворення сфери надрокористування в максимально прозору та інвестиційно привабливу галузь, що відповідає кращим міжнародним стандартам; стимулювання впровадження систем екологічного управління на підприємствах одночасно з поліпшенням екологічних характеристик продукції, у тому числі на основі міжнародних систем сертифікації та маркування; запровадження в Україні системи зелених закупівель; наукові дослідження зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення; стимулювання розвитку інфраструктури управління відходами; запровадження технологій електронного урядування в екологічній сфері; стимулювання оновлення зношених основних фондів промислової і транспортної інфраструктури та об'єктів житлово-комунального господарства шляхом прямих державних дотацій, здешевлення кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за

кредитами» тощо. При цьому жодне із зазначених завдань не деталізовано, не має чіткого плану для його реалізації, та має єдиний строк для його реалізації – до 2030 року [325].

Так само і ціль 3 «Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України» Стратегії державної екологічної політики України розуміється через виконання складної сукупності завдань, серед яких виділяються такі, як: «розвиток галузевих стратегій щодо: покращення якості повітря; покращення якості води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; збереження озонового шару; запобігання зміні клімату та адаптація до неї; управління відходами та ресурсами, повернення у господарський обіг ресурсоцінних матеріалів; поступового обмеження використання окремих виробів з пластику у харчовій промисловості; забезпечення охорони та захисту природи; зменшення промислового забруднення та ризиків промислових аварій; збереження біорізноманіття та ландшафтів; контролю та запобігання біологічному забрудненню; поводження з небезпечними хімічними речовинами; забезпечення обов'язковості інтеграції екологічної складової до політик та/або програм загальнодержавного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку, створення податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу у природоохоронну діяльність; усунення прямої залежності економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії та підвищення рівня забруднення навколишнього природного середовища; стимулювання впровадження суб'єктами господарювання більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій, зокрема екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку); упровадження в Україні сталого низьковуглецевого розвитку всіх галузей економіки; включення питань щодо

цінності біорізноманіття в національні, місцеві, стратегічні, програмні документи та плани розвитку економіки та її галузей; упровадження систем екологічного управління, розвитку добровільної екологічної сертифікації, маркування продукції, екологічного аудиту» [325].

Відсутність чіткого плану із досягнення означених цілей та завдань позбавляє державу підстав для застосування до неї заходів відповідальності за неналежності впровадження Стратегії національної екологічної політики до 2030 року [325].

Тут слід зауважити, що поза полем зору законодавця залишився найважливіший принцип європейського права – принцип субсидіарності, у тому числі й в управлінні екологічною сферою. Організація природоохоронної діяльності на основі принципу субсидіарності (найбільш ефективного рівня управління) набула значного поширення в Європейському Союзі.

До недоліків побудови системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля є відсутність стратегії запровадження в Україні принципу субсидіарності екологічної політики зокрема, і здійснення функцій держави в цілому. Реалізація даного принципу вимагає перегляду підходів до здійснення екологічної функції держави, в межах змісту якої має бути частина повноважень передана на виконання міжнародній спільноті, а частина має виконуватись на регіональному рівні.

2.2 Співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні

Ефективність впровадження Стратегії сталого розвитку залежить від її реалізації на регіональному рівні. В ряді досліджень регіон розглядається навіть як окремий суб'єкт публічного адміністрування. Саме регіон стає суб'єктом, від діяльності якого залежить ефективність впровадження

природоохоронної політики. Екологічна політика є складовою загальнонаціональної політики, що найбільше може відрізнятися на регіональному рівні, і має враховувати природні та ландшафтні особливості окремих територій. Отже, регіональний рівень здійснення екологічної політики є певним базисом для забезпечення ефективності реалізації політики охорони навколишнього природного середовища [22;132;133; 152;370; 192].

Варто підкреслити, що процеси децентралізація публічної влади, вимагає здійснення дослідницького пошуку змісту співвідношення компетенцій органів адміністрування, що функціонують на загальнонаціональному рівні, та органів адміністрування на регіональному рівні.

Відображення значення регіонального рівня у реалізації загальнонаціональної екологічної політики може відбуватися за рахунок визначення співвідношення компетенцій публічно-управлінських суб'єктів шляхом розширення повноважень органів місцевої влади, що в цілому корелюється із розуміння категорій «децентралізація» чи «децентралізація влади».

Х.Марич визначає, що здійснення екологічного управління відноситься до певного інструментального засобу, ефективність якого залежить як від функціонування органів влади, так і від якості законодавства [212, с. 87-91].

Однак при цьому як система екологічного законодавства України, так і система органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері охорони НПС є доволі динамічною категорією, і перебуває в стані реформації.

У попередніх підрозділах нами визначено, що на нормативному рівні регіон розуміється як окрема адміністративно-територіальна одиниця, але при цьому виникає питання доцільності саме застосування таких категорій саме у змісті реалізації екологічної політики. Побудова екологічної політики за іншими критеріями обґрунтовується в наукових публікаціях ряду вчених.

Зокрема, у дисертації Ю.О. Легези на тему «Адміністративно-правові засади публічного управління у сфері використання природних ресурсів» (2018 р.) визначено, що публічне управління у сфері використання природних ресурсів в Україні шляхом «впровадження ландшафтного підходу до вирішення регіональних природоресурсних проблем» [185, с. 4, 35-36,]. Такий висновок вченої базується в тому числі і на застосуванні положень Європейської ландшафтно-ї конвенції [96], що ратифікована Законом України від 7 вересня 2005 року № 2831-IV «Про ратифікацію Європейської ландшафтно-ї конвенції» [341]. В межах чинного законодавства України переслідується ідея дотримання ландшафтного різноманіття. Ю.О. Легеза визначає, що комплексність впровадження екологічної політики на регіональному рівні вимагає її побудови, виходячи із засад ландшафтного підходу [185, с. 115-117]. Ландшафт розуміється як певна комплексна взаємопов'язана природна чи антропогенна система, що відображає однорідну подібну структуру взаємодії природних ресурсів та об'єктів, що пов'язується із відображення характерних особливостей географічного становища території, режиму використання земель та надр, що визначається рельєфом місцевості, режиму використання водних ресурсів, специфіки біоценозів. За такими критеріями в межах енциклопедичного підходу ландшафти поділено на степові, лісові, субтропічні, тропічні та ін.. [420, с. 450–451].

Згідно із положеннями ряду міжнародних конвенцій та стратегій, що встановлюють ландшафтний підхід до здійснення екологічної політики, зокрема, із положеннями Всеєвропейської стратегії збереження біологічного і ландшафтного різноманіття [54], Концепції збереження біологічного різноманіття України [164] виокремлюється такі ландшафти, як: ландшафти морського узбережжя; ландшафти земель річок, озер та болот; степові ландшафти; ландшафти лісів; ландшафти гір; ландшафти земель агропромисловості та ведення інших видів господарської діяльності. Ю.О. Легеза визначає, що побудова системи екологічного управління, яка

побудована на ландшафтному підході, здатна забезпечити комплексність забезпечення Стратегії сталого розвитку [420, с. 450–451].

На разі система органів публічної влади у сфері охорони НПС в Україні передбачає побудову за адміністративно-територіальним принципом, що функціонує на таких рівнях, як: загальнонаціональний, обласний та місцевий (або регіональний) [332]. Н.В. Барбашова визначає, що такий уніфікований підхід не здатен забезпечити належний рівень ефективності здійснення політики у сфері ОНП [446, с. 179-180]. Але при цьому є необхідним здійснення пошуку забезпечення ефективності будь-якого явища, в тому числі і предмету даного дослідження, що вимагає здійснення критичного аналізу підходів до встановлення структурних елементів системи суб'єктів екологічної політики. При цьому Н. Р. Малишева акцентує, що ефективність екологічної політики може досягатися лише на підставі врахування характеристик місцевості, де вимагається її реалізація [207, с. 114-123].

Побудова екологічної політики та системної структури органів публічної влади та їх компетенцій в Україні визначається на конституційному рівні. Проблема розподілу повноважень між різними рівнями влади є важливою складовою конституційного ладу будь-якої країни. Конституційний лад і розподіл повноважень визначаються Конституцією України [162]. Конституція України передбачає розділ влади на законодавчу, виконавчу та судову. Цей принцип є основою конституційного ладу і визначає основні сфери впливу кожного з органів влади. Конституція України також визначає принцип місцевого самоврядування. Місцеві ради та виконавчі органи мають повноваження вирішувати питання, які стосуються місцевого рівня. Конституція України визначає повноваження Кабінету Міністрів України, який виконує виконавчу владу та забезпечує формування та реалізацію державної політики. Влада законодавча зосереджена в Верховній Раді України, яка приймає закони та визначає основні принципи внутрішньої та зовнішньої політики. Конституція

також встановлює незалежність судової влади та надає Конституційному Суду України право перевірки конституційності законів. Забезпечення ефективної взаємодії між центральною, регіональною та місцевою владою є важливою умовою для забезпечення єдності та стабільності в країні. Ці принципи та засади визначають роль та функції кожного рівня влади в системі управління країною. Однак, ефективність цієї системи також залежить від її практичної реалізації, дотримання принципів правової держави та забезпечення взаємодії між всіма гілками влади.

Питання здійснення екологічної політики ВР України визначається в межах положень ст. 85 Конституції України [162], де варто виокремити розробку та прийняття законодавчих актів України; формування загальнонаціональних програм суспільного розвитку в різних сферах; урівноваження обсягу повноважень КМ України шляхом наділення повноваженням із висунення вотуму недовіри уряду; реалізація політики із формування політики внутрішнього займу та зовнішніх запозичень, та здійснення парламентського контролю за дотриманням плановості їх використання та повернення; утвердження у разі необхідності законодавчого режиму надзвичайної екологічної ситуації; ратифікація та денонсація міжнародних конвенцій, актів та договорів [162].

До питань, що вирішуються виключно на законодавчому рівні відносяться: встановлення основоположних засад здійснення дозвільно-ліцензійного провадження у сфері використання природних ресурсів; структура та особливості забезпечення вимог та стандартів національної та регіональної екологічної безпеки; особливості спеціальних природоохоронних режимів; питання справляння загальнообов'язкових та регіональних платежів та зборів у сфері використання природних ресурсів та забезпечення стандартів безпечного довкілля особливостей встановлення бази та принципів оподаткування діяльності у сфері охорони НПС [162;332].

У статті 140 Конституції України закріплюються основоположні засади діяльності органів місцевого самоврядування, яке визначається як

право територіальних общин вирішувати важливі для окремих територій питання.

До органів місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства України є сільські, селищні й міські ради та їх виконавчі органи (Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» [319], Закон України від 11 липня 2002 року № 93-IV «Про статус депутатів місцевих рад» [352], Закон України «Про столицю України - місто-герой Київ» від 15 січня 1999 року № 401-XIV» [353]).

У статті 143 Конституції України містяться основоположні засади здійснення місцевого самоврядування та децентралізації влади. Офіційне тлумачення змісту положення частини першої статті 143 Конституції України здійснено Конституційним Судом України у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів "а", "б", "в", "г" статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України (№ 1-6/2010) від 1 квітня 2010 року № 10-рп/2010 [374], де зазначено, що «до питань місцевого значення належить регулювання сільськими, селищними, міськими радами земельних відносин відповідно до закону» (абз. 3 п. 3.2 [374]). Конституційним Судом України обґрунтовано, що до «повноважень сільських, селищних, міських рад належить розпорядження землями територіальних громад, передача земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб, надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності, вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності» [374; 136; 225].

Тоді як відповідно до ч. 2 ст. 143 Конституції України до компетенції обласних та районних рад відноситься затвердження програм соціально-економічного розвитку відповідних територій, тобто на рівні областей чи

районів, і розробка та затвердження всіх місцевих бюджетів, як на рівні сел, селищ, міст, так і на рівні областей (районів) [374].

Такий конституційний підхід фактично закріплює диспропорцію компетентностей, що існує між радами сел, селищ, міст та радами областей та районів, що особливо є відчутним у нормативному врегулюванні реалізації засад фінансової децентралізації.

Згідно із ст. 144 Конституції України [162] реалізація функцій нормотворення органами місцевого самоврядування також відбувається на нижчому рівні у порівнянні із реалізацією нормотворчої функції Президентом України, КМ України, ЦОВВ, що також є свідченням низького рівня здійснення процесів із децентралізації публічної влади в Україні [439;387; 148, с. 120-123].

Деталізація окремих зазначених положень Конституції України відображується у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст.ст. 13-17) [332]. В межах даного дослідження важливо зазначити, що саме до повноважень ВР України відноситься встановлення джерел фінансування здійснення природоохоронних заходів в аспекті формування державної екологічної політики.

Виконавчу функцію публічної влади реалізує уряд України – КМ України та ЦОВВ і їх територіальні управління (ст. 17 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [332]). До компетенції КМ України відноситься: здійснення загальнонаціональної екологічної політики; розробка стратегічних державних екологічних програм; координація діяльності ЦОВВ; визначення використання публічних фінансових ресурсів, зокрема, ресурсів Державного фонду охорони НПС як складової Державного бюджету України; встановлення екологічних нормативів, лімітів використання природних ресурсів, викидів і скидань забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів; визначення порядку справляння загальнообов'язкових екологічних зборів, податків, платежів. Децентралізація функцій управління у сфері охорони НПС, що

належить КМ України, відбувалась у 2012 році відповідно до Закону України від «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні» шляхом виключення у пункті 5 статті 14 повноважень уряду із розробки регіональних екологічних програм [265].

Але при цьому не відбулася подальша децентралізація повноважень КМ України у частині встановлення змісту урядової компетенції щодо закріплення екологічних нормативів, розмірів податків, зборів та платежів. Варто відзначити, що дані категорії мають регламентуватися КМ України на рівні закріплення лише рівня мінімального розміру зборів, чи рівня мінімально допустимого забруднення довкілля, а вже максимальні рівні мають регламентуватися регіональними місцевими органами публічної влади.

В цілому необхідно зазначити, що відбувається поступова трансформація компетенцій виконавчих та розпорядчих органів місцевих рад з питань встановлення змісту екологічної політики на регіональному рівні і ці повноваження переходять безпосередньо до зацікавленої громадськості. Але при цьому у таких суб'єктів відсутні дієві засоби впливу на формування публічних фінансів, що можуть бути використані на проведення та вжиття природоохоронних заходів, відновлення довкілля. Крім того розподілення екологічного податку відбувається без врахування потреб окремих регіонів, що суттєво знижує ефективність впровадження екологічної політики в межах окремих територій.

До проблем встановлення змісту компетенції місцевих органів влади є фактична відсутність у них дієвих важелів впливу щодо на визначення режиму поводження із природними ресурсами загальнодержавного значення. На етапі погодження діяльності із використання природних ресурсів загальнодержавного значення (зокрема, родовищ корисних копалин) до компетенції місцевих рад відноситься право погодження проектної

документації лише у разі спорудження об'єктів, використання яких не пов'язується із видобуванням корисних копалин. Зокрема, відповідно до частини 3 ст. 58 Кодексу України про надра «забудова площ залягання корисних копалин місцевого значення, а також розміщення на ділянках їх залягання підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин» вимагає погодження із обласними місцевими радами та Радою міністрів АРК [151]. Тобто фактично місцевість, де ведеться видобуток корисних копалин, використовується без створення механізмів врахування потреб такого регіону, а вирішується за погодження із такими суб'єктами, як: ЦОВВ у сфері забезпечення безпеки праці – Державною службою України з питань праці [301], ЦОВВ, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр - Державною службою геології та надр України [300] – у разі погодження «забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення, а також будівництва на ділянках їх залягання споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин» (ч. 2 ст. 58 Кодексу України про надра [151]); із ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища – тобто з Мінприроди України - у разі отримання дозволу на видобуток корисних копалин та діяльності з цим пов'язаної [305].

Окремі процедурні питання щодо проведення оцінки впливу на довкілля проведення того чи іншого виду господарської діяльності на етапі її проектування мають проводитися теж без фактичного врахування інтересів територіальних громад та місцевими органами публічної влади. Зокрема, відповідно до ст. 1 Закону України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля» під час здійснення оцінки впливу на довкілля погодження має здійснюватися із погодженням із уповноваженим центральним органом, що має проводити консультації щодо звіту з оцінки впливу на довкілля з іншими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до їхніх повноважень з питань, що

стосуються довкілля. Така вимога була запроваджена відповідно до Закону України від 13 липня 2023 року № 3227-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення та цифровізації процедури оцінки впливу на довкілля» [264]. Але станом на 1 січня 2024 року такий суб'єкт і досі не створено і нормативно не є визначеним Порядок проведення консультацій з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо оцінки впливу на довкілля та врахування результатів таких консультацій при прийнятті рішення щодо можливості здійснення планованої діяльності, що має бути розроблено Мінприроди України.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» проведення консультації з оцінки впливу на довкілля має відбуватися у письмовій та/або електронній формі під час громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля. Негативною стороною проведення оцінки впливу на довкілля є те, що фактично громадськість втрачає навіть мінімальний вплив на суб'єкта господарювання на етапі функціонування такого об'єкту [333].

Експертні дослідження із встановлення ефективності оцінки впливу на довкілля свідчать про недосягнення цілей задля яких дана процедура була запроваджена. В Україні спостерігаються триваючі науково-практичні дискусії із визначення ефективності оцінки впливу на довкілля як різновиду дозвільно-ліцензійних процедур у сфері природокористування в Україні. В період воєнного стану, коли відбувалося закриття доступу до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля та обмеження доступу до нього постало гостре питання ефективності участі громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики та залученості органів місцевої публічної влади до ухвалення рішень, що впливають на природне середовище окремих територій. Крім того попри те, що Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» було ухвалено понад п'ять років тому його ефективність та результативність не здійснено експертними організаціями у сфері охорони довкілля. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» не вирішує

ключове завдання та цілі, задля яких він розроблявся та ухвалювався, зокрема, що є визначеними у преамбулі законодавчого акту, що полягають у: «запобіганні шкоді довкіллю, забезпеченні екологічної безпеки, охороні довкілля, раціональному використанні і відтворенні природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів» [333; 234].

Інтереси держави враховані фрагментарно, зокрема, у сфері забезпечення прозорості погодження проектної документації суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана із використанням природних ресурсів, однак при цьому: недосягнуто належний регуляторний вплив на здійснення природоресурсної політики; відсутнім є належним доступ до публічної екологічної інформації, що обмежується в тому числі із міркувань національної безпеки; не функціонують експертні комісії з визначення негативного впливу на довкілля. Приватні інтереси теж враховано фрагментарно. Не вирішено проблеми, пов'язані із: регламентацією строків проведення процедури оцінки впливу на довкілля та штучним її затягуванням; вирішенням питання підвищення інвестиційної сприятливості із здійснення господарської діяльності, пов'язаної із використанням природних ресурсів; наявними корупційними ризиками, що не було усунуто на етапі формування та погодження проектної документації із планування діяльності підприємства, в наслідок функціонування якого заподіюється негативний вплив на довкілля. Спроба усунути нормативні колізії чинного законодавства України із здійснення оцінки впливу на довкілля здійснена шляхом розробки та прийняття Закону України від 13 липня 2023 року № 3227-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення та цифровізації процедури оцінки впливу на довкілля» [264]. Зокрема, відповідно до зазначеного Закону України від 13 липня 2023 року № 3227-ІХ здійснюється спроба нормативного врегулювання забезпечення доступу до інформації про стан охорони НПС та проведення ОВД шляхом

запровадження на період дії воєнного стану процедури подання звіту про ОВД спеціального способу визначення місця провадження планованої діяльності. Крім того Законом України від 13 липня 2023 року № 3227-ІХ встановлюється на час дії воєнного стану в Україні спеціальний порядок проведення громадського обговорення планованої діяльності, що має проводитися у формі надання письмових зауважень і пропозицій (у тому числі в електронному вигляді), що додатково має бути відображено в оголошенні про початок громадського обговорення звіту з ОВД та у звіті про громадське обговорення.

Відповідно до статті 33 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначається коло повноважень сільських, селищних та міських рад у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища, які складаються з двох груп: із власних (самоврядних) повноважень, до яких відповідно до законодавства відносяться: здійснення підготовки до розгляду відповідної ради пропозицій про визначення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, вилучення (викупу), а також надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад; визначення в установленому порядку розмірів відшкодування підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; встановлення платежів за користування комунальними та санітарними мережами відповідних населених пунктів; підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля; підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об'єктів ПЗФ місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури,

які охороняються законом, підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу; оприлюднення у мережі Інтернет геопросторових даних та метаданих, що створені за рахунок коштів місцевого бюджету, коштів міжнародної технічної допомоги та передані органу місцевого самоврядування, згідно із Законом України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» [321]; забезпечення охорони, захисту, відтворення, підвищення продуктивності лісових насаджень, посилення їх корисних властивостей, підвищення родючості ґрунтів, дотримання правил і норм використання лісових ресурсів у межах лісів комунальної власності; із делегованих повноважень, до яких віднесено: здійснення контролю за додержанням природоохоронного законодавства, використанням і охороною природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів; координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів; погодження клопотань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного значення; вирішення земельних спорів у порядку, встановленому законом; 7-1) здійснення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері управління побутовими відходами; підготовка висновків щодо надання або вилучення в установленому законом порядку земельних ділянок, що проводиться органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; організація і здійснення землеустрою, погодження проектів землеустрою; здійснення державного контролю за використанням та охороною земель у межах та порядку, встановлених законом; створення та забезпечення функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, які є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації; здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері

управління відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про управління відходами; надання відомостей з Державного земельного кадастру відповідно до закону; здійснення контролю за забезпеченням безперешкодного і безоплатного доступу громадян до узбережжя водних об'єктів та островів для загального водокористування відповідно до закону;) надання податковим органам у строки та в порядку, встановлені Податковим кодексом України, інформації щодо власників та користувачів, у тому числі на правах оренди (суборенди), емфітевзису, земельних ділянок сільськогосподарського призначення, розташованих на території відповідної сільської, селищної, міської ради, ради об'єднаної територіальної громади, що створена згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, а також іншої інформації, визначеної Податковим кодексом України [244].

Повноваження органів виконавчої влади на обласному рівні закріплюються відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [320]. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» визначено, що місцеві державні адміністрації у сфері охорони довкілля виконують такі повноваження, як: формування та затвердження програм раціонального використання земель, лісів, підвищення родючості ґрунтів, що перебувають у державній власності; розпорядження землями державної власності відповідно до закону; розробка та подання на затвердження обласною радою депутатів планів виконання регіональних екологічних програм з подальшим звітуванням перед відповідною радою про їх виконання; вжиття заходів із відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону довкілля юридичними особами приватного права і громадянами; внесення пропозицій відповідним органам місцевого самоврядування щодо організації територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення; інформування населення про екологічно небезпечні аварії та ситуації, стан довкілля, а також про заходи, що вживаються до його

поліпшення; організація роботи із ліквідації наслідків екологічних аварій, залучає до цих робіт підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та громадян; формування пропозицій щодо зупинення діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у разі порушення ними законодавства про охорону довкілля та санітарних правил; впровадження планів забезпечення дотримання правил користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших потреб населення, зони санітарної охорони джерел водопостачання; обмежує або забороняє використання підприємствами питної води у промислових цілях; здійснення контролю за використанням відходів з урахуванням їх ресурсної цінності та вимог безпеки для здоров'я людей і навколишнього природного середовища та розглядає справи про адміністративні правопорушення або передає їх матеріали на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи; погодження документації із землеустрою у випадках та порядку, визначених Земельним кодексом України [136] та Законом України «Про землеустрій» [317], щодо відповідності зазначеної документації законодавству у сфері охорони навколишнього природного середовища; внесення до КМ України пропозицій щодо встановлення та зміни меж районів, міст у порядку, визначеному законом; здійснення контролю за забезпеченням безперешкодного і безоплатного доступу громадян до узбережжя водних об'єктів та островів для загального водокористування відповідно до закону.

Таким чином, спостерігається поресурсовий підхід до встановлення кола повноважень як місцевих рад народних депутатів, так і місцевих органів виконавчої влади, де можна умовно виокремити: повноваження у сфері використання земель; повноваження у сфері використання лісів; повноваження у сфері формування регіональної фінансової політики з питань природокористування; повноваження у сфері формування та використання об'єктів ПЗФ; повноваження у сфері використання вод; повноваження у

сфері використання надр; повноваження у сфері забезпечення вимог екологічної безпеки.

Отже, місцеві державні адміністрації наділені широким колом повноважень у сфері охорони НПС, але при цьому у своїй діяльності вони мають звітувати перед відповідними радами депутатів.

Але при цьому у місцевих органів публічної влади є обмеженими повноваження щодо впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Так, місцевими державними адміністраціями може бути ухвалено рішення про зупинення діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності лише у разі недотримання такими суб'єктами «законодавства про охорону довкілля та санітарних правил» (п. 8 ч. 1 ст. 21 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [320]).

При цьому голови місцевих державних адміністрацій є підзвітними Президенту України, указами якого вони призначаються на звільняються із посади, а також КМ України. Тобто місцеві державні адміністрації на рівні регіону є органами виконавчої влади, що забезпечують виконання екологічної політики та стратегічних програм соціально-економічного й культурного розвитку. Саме тому можливим є висновок, що місцеві органи виконавчої влади не є незалежними у формуванні регіональної екологічної політики, повністю є підзвітними КМ України, Президенту України та відповідними галузевим ЦОВВ, що, на жаль, результативно призводить до зниження ефективності їх діяльності у формуванні стратегій та планів розвитку окремих місцевостей у частині задоволення потреб відповідних територіальних громад.

Втім вимога щодо здійснення децентралізації публічної влади, проголошена відповідно до положень Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р [357], а також Законами України «Про співробітництво територіальних громад» [350], «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [272] та

змін до бюджетного та податкового законодавства України, спрямованих на забезпечення фінансової децентралізації [48; 244;263; 267; та ін.], реалізується фрагментарно.

В умовах воєнного стану до Бюджетного і Податкового кодексів було внесено ряд змін, що стосуються питання забезпечення фінансової гнучкості та оперативності ухвалення управлінських рішень. Зокрема, таким є Закон України від 9 липня 2022 року № 2390-IX «Про внесення змін до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень» [268], яким було встановлено, що положення ч. 7 ст. 74 Бюджетного кодексу України щодо нарахування штрафних санкцій за прострочення погашення боргу місцевих бюджетів не застосовується в умовах воєнного стану.

Однак при цьому питання забезпечення екологічної безпеки на підприємствах, діяльність яких відноситься до джерел підвищеної небезпеки (наприклад, підприємства хімічної промисловості (Закон України від 18 січня 2001 року № 2245-III «Про об'єкти підвищеної небезпеки») [323] та ядерної енергетики (Закон України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку») [260]) має здійснюватися на загальнонаціональному рівні і відноситься до стратегічних завдань сучасної держави [47, с. 116-124; 166, с. 202-208].

Досягнення ефективності здійснення екологічної функції держави зокрема, і в цілому впровадження Стратегії сталого розвитку, є неможливим без: оптимального поєднання функцій державного та місцевого управління, що має досягатися шляхом встановлення необхідного співвідношення компетенцій та повноважень ЦОВВ та місцевих органів державної виконавчої влади [58, с. 162-164].

На практиці питання здійснення регіональної екологічної політики відноситься до місцевих органів державної виконавчої влади, вирішуються із застосування централізованого адміністративного впливу на окремі

територіальні одиниці, що відбувається в умовах стагнації процесів фінансової та публічної децентралізації органів управління.

На регіональному рівні має бути забезпечено повнота здійснення керівництва природоресурсною системою, що визначає потенціал області, району, селища, села, міста чи інших самоврядних одиниць, в тому числі ОТГ.

При цьому аналіз повноважень місцевих рад депутатів та місцевих державних адміністрацій свідчить про те, що і досі спостерігається ситуація взаємного поглинання ними функцій та компетентностей. Крім того в умовах воєнного стану на рівні регіонального адміністрування додаються військово-цивільні адміністрації [262]. Згідно із ст. 1 Закону України від 3 лютого 2015 року № 141-VIII визначено, що військово-цивільні адміністрації - є «тимчасові державні органи у селах, селищах, містах, районах та областях, що діють у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України (у разі їх утворення для виконання повноважень відповідних органів у районі проведення антитерористичної операції) або у складі Об'єднаного оперативного штабу Збройних Сил України (у разі їх утворення для виконання повноважень відповідних органів у районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях) і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії актам збройної агресії, диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації, зокрема проведення антитерористичної операції». Зміст адміністративно-правового статусу військово-цивільної адміністрації в окремих питаннях ототожнюється із компетенцією або ж місцевих державних адміністрацій, або місцевих рад депутатів та їх виконавчих органів. Зазначене обґрунтовує висновок про дублювання повноважень суб'єктів владних повноважень на місцях, що призводить до

безвідповідального ставлення до забезпечення якісного та оптимального виконання функцій держави та впровадження Стратегії сталого розвитку, що вимагається реалізувати через здійснення регіональної екологічної політики в Україні. Є необхідним не лише здійснення розмежування повноважень із реалізації екологічної політики в Україні, але і створення нормативних підстав щодо закріплення механізму відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування за неналежність впровадження природоохоронних заходів із охорони НПС.

Здійснення регіональної екологічної політики має на компетенційному рівні відобразитися через: нормативне закріплення специфіки геополітичного положення території; створення умов для забезпечення природно-ресурсного, виробничо-економічного та демографічно-соціального потенціалу; збереження екологічно безпечного стану НПС.

Вирішення проблеми низької ефективності здійснення регіональної екологічної політики вимагає вироблення концептуальних підходів до її структури та змісту. Структурно концепція регіональної екологічної політики має складатися із таких розділів, як: досягнення балансу повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування; екологізація господарської діяльності; вжиття заходів із зменшення антропогенного впливу на довкілля; усунення наслідків заподіяння екологічної шкоди; оптимізація заходів із екологічного оподаткування та інших механізмів стимулювання інвестицій у сфері природокористування; забезпечення збереження біорізноманіття.

2.3 Участь громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики

Важливою складовою ефективності впровадження регіональних екологічних програм та політик є забезпечення відкритості та прозорості їх розробки та ухвалення. Відповідно до чинного законодавства України щодо

здійснення природоохоронних заходів вимагає попереднього обговорення за участі громадськості.

Забезпечення інформаційної взаємодії між громадськості та суб'єктів владних повноважень в сфері здійснення регіональної екологічної політики вимагає налагодження тісних взаємозв'язків з питань нормотворення та ухвалення нормативно-правових актів із використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища. Основними ознаками взаємодії влади та громадськості у сфері здійснення регіональної екологічної політики характеризується їх всебічністю та комплексністю підходів.

Взаємодія громадськості та суб'єктів владних повноважень у здійсненні регіональної екологічної політики реалізується шляхом застосування таких форм, як: передача громадськості органами місцевого самоврядування та органами державної влади повноважень із здійснення нормотворення в сфері охорони довкілля; розробка та ухвалення нормативно-правових актів суб'єктами владних повноважень та громадськості.

Стан наукової розробки проблеми характеризується наявністю певного кола наукових розробок, де виокремлюються та характеризуються дослідженням прямих та опосередкованих форм участі громадськості у забезпеченні охорони навколишнього природного середовища. В цьому сенсі вартими уваги є публікації В. А. Зуєва [140], Д.С. Карцигіна [144], Ю.О. Легези [195] та ін.. Але визначається фрагментарність наукових розробок публікацій із забезпечення ефективності реалізації форм залученості громадськості у формування регіональної екологічної політики, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Отже, метою підрозділу є встановлення змісту правового регулювання форм участі та залученості громадськості у здійсненні регіональних екологічних програм: правове регулювання.

Взаємодія суб'єктів владних повноважень із громадськістю у нормотворчій діяльності у сфері навколишнього природного середовища характеризується такими властивостями, як:

- реалізація відбувається у межах виконавчо-розпорядчої та організаційно-нормативної діяльності, що передбачає розробку стратегій та концепцій забезпечення вимог національної екологічної безпеки;
- формування зацікавленості громадськості у забезпеченні ефективності здійснення нормотворчої діяльності, де громадськість має визнаватися головною зацікавленою особою в розробці та впровадженні природоохоронних заходів та ініціатив;
- формалізація стадій здійснення нормотворчої діяльності, що вимагає формування каузальної мети ухвалення того чи іншого акту у сфері природокористування;
- системність здійснення громадських обговорень проєктів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля;
- організаційно-правовий характер, що втілюється у забезпеченні дієвості критеріїв реалізації та ефективності державно-приватного та соціального партнерства.

На підзаконному рівні участь громадськості у сфері формування регіональної екологічної політики пов'язується із:

- 1) Розробка програм, планів, стратегій та інших документів. Громадськість може брати участь у формулюванні міждержавних, державних, регіональних та місцевих програм, планів дій і стратегій у сфері охорони довкілля. Це може включати в себе участь у публічних обговореннях, роботу у робочих групах, а також надання конструктивних пропозицій та рекомендацій;
- 2) Підготовка проєктів законодавчих та інших нормативно-правових актів. Громадськість може брати участь у розробці законопроєктів та інших нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання екологічних

питань. Це може включати в себе внесення пропозицій, участь у консультаціях та обговореннях;

3) Оцінка впливу на довкілля небезпечних об'єктів та видів діяльності. Громадськість може брати участь у процесі оцінки впливу на довкілля різних проектів, особливо тих, які можуть мати негативний вплив на навколишнє середовище. Участь громадськості може забезпечити більш широкий погляд на можливі наслідки;

4) Видача документів на використання природних ресурсів, на навмисне вивільнення генетично змінених організмів. Громадськість може брати участь у процесі видачі дозволів на використання природних ресурсів або у регулюванні вивільнення генетично змінених організмів, щоб забезпечити дотримання екологічних стандартів та безпеки.

5) Діяльність, пов'язана із забрудненням та поводженням з небезпечними речовинами та відходами. Громадськість може брати участь у моніторингу та регулюванні діяльності, що може призвести до забруднення довкілля. Це може включати в себе висунення вимог щодо безпеки та контролю за викидами шкідливих речовин.

б) Санкціонування витрат на природоохоронні заходи. Громадськість може брати участь у процесі санкціонування витрат, пов'язаних із здійсненням заходів з охорони природи. Це може включати участь у розподілі фондів та визначенні пріоритетів для природоохоронних ініціатив [308].

Отже, участь громадськості у процесах нормотворення із формування здійснення регіональної екологічної політики є важливою складовою забезпечення ефективності таких процесів.

Реалізація різноманітних форм участі громадськості у розробці та впровадженні регіональних та загальнонаціональних екологічних програм та концепцій позитивно впливає на рівень їх ефективності. Існує підхід, що на різних рівнях правова активність громадськості характеризується нерівномірністю. Крім того участь громадськості в обговоренні проектів

нормативно-правових актів залежить від юридичної сили таких актів, крім того роль громадськості в обговоренні проєктів Законів України є обов'язковою, тоді як участь в розробці регіональних екологічних програм не є імперативною.

На загальнонаціональному рівні підлягають обов'язковому обговоренню такі акти, як : постанови та розпорядження, накази міністерств, агентств, служб, якщо ухвалення таких актів обіймає предметну галузь сфери охорону довкілля та передусім стосується використання природних ресурсів.

Таким чином, можна зробити висновок, що правова активність громадськості як учасника нормотворчого процесу у сфері охорони навколишнього природного середовища залежить від ступеня та рівня юридичної сили акту, що обговорюється.

Крім того рівень залученості громадськості до процесів нормотворення залежить від суб'єкта законодавчої ініціативи та відношення до нього у суспільстві, до рівня сформованої довіри до результатів та успішності його діяльності.

Забезпечення ефективності участі громадськості у здійсненні обговорення проєктів законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів допускається шляхом запровадження різноманітних форм, що реалізуються громадськістю як безпосередньо, так і опосередковано. До безпосередніх форм обговорення проєктів законодавчих та підзаконних актів необхідно віднести такі види діяльності, як проведення обговорень та слухань проєктів законодавчих актів; підписання петицій та подання колективних звернень до адміністративних органів в порядку чинного адміністративно-процедурного законодавства.

До опосередкованих форм участі громадськості в обговоренні проєктів нормотворення з питань охорони довкілля відносяться створення експертних груп з певним обсягом делегованих повноважень, що є правомочними на ухвалення результативного висновку із оцінки змісту та якості підготовленого акту, його відповідності вимогам та стандартам

європейського законодавства. До негативних форм опосередкованої участі громадськості у здійсненні нормотворчого обговорення проєктів у сфері охорони довкілля є підготовка санкціонованої оцінки ефективності такої діяльності.

Результативно участь громадськості з питань підготовки нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля оформлюється найчастіше у вигляді певного експертного висновку чи пропозиції. Процедура реалізації форм участі громадськості в обговоренні проєктів та актів у сфері природокористування визначається відповідно до змісту. Окремі аспекти такої участі регламентовані Порядком залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на довкілля [309].

Відповідно до змісту Постанови Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 року №771 встановлюється, що підлягають громадському обговоренню такі рішення у сфері охорони довкілля, як: 1) нормативно-правові акти; 2) документи державного планування, на які поширюється дія Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» [354]; 3) документи державного планування, на які не поширюється дія Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»; 4) плани природоохоронних і ресурсозберігаючих заходів, що фінансуються за рахунок коштів фондів охорони навколишнього природного середовища [309].

Прикладом залученості громадськості до обговорення окремого стратегічного важливого акту у сфері охорони довкілля варто навести обговорення Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020–2025 роки [289], що, зокрема, відбулось наприкінці 2019 року. Оголошення про здійснення громадського обговорення проєкту Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020–2025 роки було розміщено на офіційному ресурсі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. В процесі громадського обговорення центральним органом виконавчої влади у сфері охорони навколишнього

природного середовища було запропоновано громадськості (населенню України) сформувавши пропозиції щодо змісту зазначеного Національного плану. Направлення пропозицій до міністерства допускається в електронній формі шляхом обґрунтування звернення в цілому щодо змісту проєкту, або щодо окремих його частин [243].

Так само процедурно передбачається участь громадськості у підготовці та затвердженні регіональних та місцевих стратегічних екологічних програм, але оприлюднення відбувається на офіційних ресурсах органів місцевого самоврядування. Наприклад, на регіональному рівні відбулося врегулювання Програми розвитку гідроенергетики, де зазначалось про наявність порушень прав і свобод людини у сфері охорони довкілля при використанні природних водних ресурсів [401, с. 8].

Варто підкреслити, що створення умов допуску громадськості до здійснення підготовки та подальшого впровадження регіональних та загальнонаціональних програм сприяє легалізації, тобто свідомого сприйняття необхідності їх дотримання, адже попередньо суспільство відчуває залученість та врахування їх потреб та інтересів при формуванні плану розвитку механізму природокористування та природоохорони. Крім того здійснення громадського обговорення змісту проєктів актів нормотворення очевидно має бути віднесено до форм реалізації безпосередньої та опосередкованої демократії, що знову ж таки підкреслює позитивність та доцільність його впровадження як складової механізму організаційно-правового забезпечення прав особи у сфері охорони довкілля.

Така форма громадського обговорення як здійснення права особи на петицію відноситься до форм санкціонованого нормотворчого процесу. Найчастіше такий механізм стосується адресування звернення громадськості до Президента України та сфери його компетенції. Безумовно зверненням до Президента України подання петицій не обмежується. Подавати петиції можна як до центральних органів виконавчої влади, так і до інших суб'єктів владних повноважень.

Наприклад, такою була електронна петиція «Українці за чисте довкілля!». Зміст зазначеної петиції полягав у вимозі громадськості враховувати при розробці проєктів законодавчих актів та підзаконних актів з питань природокористування екологічних стандартів ЄС [391].

До прикладів регіональних електронних петицій варто віднести подану задля захисту природних ресурсів лісів, та поданою з метою захисту ділянок Голосіївського лісу [253].

Зазначені петиції є прикладами реалізації права особи на участь в розробці та реалізації адміністративних актів, а отже і здійснення особою наданих їй суб'єктивних публічних прав, що допускається впроваджувати як індивідуально, так і колективно. Позаяк подання петиції є проявом правової активності соціальної спільноти, є свідченням прагнення обстоювання як особистих потреб, так і публічних інтересів територіальної громади чи населення країни в цілому.

Предметно подання електронних петицій має обмежуватися певними локальними потребами, врегулювання яких є нагальним як регіонально, так і загальнонаціонально. Формування змісту петиції має відповідати такій структурно-логічній побудові дій, де першою стадією має виступати формування суспільного запиту на задоволення певної потреби, що, зокрема, може проявлятися у визначенні наявної чи (що є більш поширеним) потенційної екологічної загрози. Після визначення суспільного запиту має відбуватися формування плану його задоволення, в тому числі шляхом застосування як заохочувальних заходів, так і заходів обмеження чи заборони.

Подання електронної петиції для України є відносно новим заходом формування регіональної чи загальнонаціональної екологічної політики, при цьому варто зазначити про достатній рівень його дієвості та впливу на змісту як індивідуальних адміністративних актів, так і адміністративних актів нормативного характеру.

Але при цьому встановлення індексу ROI – як індексу ефективності реагування публічної влади та сформовану громадську думку, що визначається у результаті голосування по електронним петиціям, вимагає здійснення моніторингу їх задоволення після здобуття необхідних 25000 голосів (ст. 23-1 Закону України «Про звернення громадян») [316]. На жаль на нормативному рівні здійснення такого моніторингу не визначається як обов'язок владного суб'єкта і може бути в умовах сьогодення реалізовано лише за громадською ініціативою.

До змісту моніторингу розгляду електронних петицій має бути віднесено: встановлення реальності змін, що запроваджуються в суспільстві; здатність подолання негативних чинників впливу на здійснення екологічних прав; можливість дотримання розумних строків реалізації управлінського рішення; результативність захисту екологічних прав; формування належного рівня правової екологічної свідомості та активності учасників подання електронних петицій.

Реалізація форм участі громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики не може повною мірою відбуватися поза застосуванням адміністративно-юрисдикційних форм впливу на відповідні суспільні правовідносини. Ефективність здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності громадськістю є показником високого рівня правової свідомості та правової активності населення, і наявністю у нього дієвих способів впливу на здійснення регіональної екологічної політики.

Питання допустимості втручання громадськості до сфери здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності та контрольно-наглядового провадження є загальною тенденцією побудови політики «доброго урядування» («good governance»), де одним із керівних принципів є принцип прозорості та відкритості, сервісності та пріоритету інтересів людини [437, с. 8].

Нормативне регулювання здійснення громадського екологічного контролю в Україні встановлюється відповідно до Наказу Міністерства

екології та природних ресурсів України № 88 від 27.02.2002 «Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля» [292], де встановлено, що роботу громадських інспекторів організовують Держекоінспекція України та її територіальні органи (Державна екологічна інспекція в Автономній Республіці Крим, державні екологічні інспекції в областях, містах Києві та Севастополі, Державна Азовська морська екологічна інспекція, Державна Азово-Чорноморська екологічна інспекція, Державна екологічна інспекція Північно-Західного регіону Чорного моря) [292].

При цьому Державна екологічна інспекція перебуває в процесі постійного реформування, що є складовою угоди про Асоціацію України з ЄС [390; 89]. Однією із вимог про Асоціацію України з ЄС є розробка законодавчого акту про специфіку здійснення державного екологічного контролю. Доволі тривалий час відбувається правотворча діяльність із розробки проекту Закону України «Про державний екологічний контроль». Одним із таких проектів, який був взятий за основу та ухвалений у першому читанні 15 липня 2021 року, є проект №3091 від 19 лютого 2020 року [367]. Відповідно до проекту Закону України №3091 від 19 лютого 2020 року встановлюється, що державним екологічним контролем є «діяльність уповноважених органів із забезпечення дотримання вимог законодавства з охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів суб'єктами господарювання та фізичними особами, що здійснюється з метою досягнення високого рівня захисту довкілля шляхом запобігання, виявлення та фіксації порушень природоохоронного законодавства, а також притягнення винних осіб до відповідальності». До системи суб'єктів здійснення державного екологічного контролю відносяться як органи спеціальної компетенції, якими є органи Державної екологічної інспекції України, так і виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, яким у встановлених чинним законодавством України повноваження із здійснення державної політики щодо державного екологічного нагляду (контролю) на

цій території [367]. Реалізація форм участі громадськості у здійсненні державного екологічного контролю відповідно до проєкту Закону України №3091 від 19 лютого 2020 року [367] пов'язується із функціонування спеціального публічного інформаційного ресурсу, зокрема, інтегрованої автоматизованої системи «Екологічний контроль», до якої відносяться: документи про планування заходів державного екологічного контролю (плани перевірок суб'єктів господарювання, плани патрулювання, тощо); документи, що складаються під час проведення та за результатами заходів державного екологічного контролю (накази, посвідчення (направлення) на проведення заходу державного екологічного контролю, рішення про зупинку діяльності суб'єкта господарювання, акти перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства, звіти, приписи, вимоги, протоколи, постанови у справах про адміністративні правопорушення, постанови про накладення адміністративно-господарських санкцій, інші обов'язкові до виконання розпорядчі документи, рішення про дозвіл на відновлення діяльності); звіти про діяльність органів державного екологічного контролю [367].

Інформація, що вноситься до системи «Екологічний контроль», є відкритою (крім реєстраційних номерів облікових карток платників податків та паспортних даних). Здійснення громадського екологічного контролю пов'язується із забезпеченням доступу до результатів адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державної влади [367]. Крім того проєктом Закону України «Про державний екологічний контроль» №3091 від 19 лютого 2020 року встановлюється право адміністративного та судового оскарження результатів адміністративно-юрисдикційної діяльності, що вживається органами державної влади у сфері охорони довкілля.

Таким чином, здійснення функцій громадського екологічного контролю пов'язується із реалізація правомочностей у сфері адміністративно-юрисдикційної діяльності (шляхом подання скарги на результати правозастосування, а також шляхом складання протоколу про

адміністративне правопорушення), а також у сфері адміністративно-судочинної діяльності (шляхом подання публічно-правового позову, де предметом оскарження є рішення, дії чи бездіяльність органів владних повноважень у сфері охорони довкілля).

Питання розмежування адміністративно-юрисдикційної та юрисдикційно-судочинної діяльності Ю. Педьком формулюється як застосування у першому випадку повноважень із ухвалення управлінського рішення у сфері виконавчої влади, і у другому випадку – як форма врегулювання спору, предметом якого є правомірність, добросовісність та обґрунтованість вже ухваленого управлінського рішення, проявів дій чи бездіяльності владних суб'єктів [238, с. 72-75].

Варто зазначити, що участь громадськості у здійсненні адміністративного судочинства безпосередньо проявляється у формі подання публічно-правового позову. Тоді як обсяги втручання у сферу адміністративно-юрисдикційної діяльності громадськості є ширшими, не зважаючи на різноманітність підходів до її розуміння.

Єдності підходів до встановлення змісту адміністративно-юрисдикційної діяльності в наукових колах не спостерігається. Є можливим виділити такі підходи до встановлення змісту адміністративно-юрисдикційної діяльності як: до різновиду процесуальної діяльності, в результаті якої досягається вирішення правового спору, що застосовується в межах компетенції органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктами громадськості [250, с. 182-186]; як вид процесуальної діяльності, в результаті здійснення якої досягається врегулювання публічно-правових спорів та вирішуються справи про адміністративні правопорушення [72, с. 11]; як вид процесуальної діяльності, в результаті здійснення якої вирішується справа про адміністративні правопорушення [155, с. 100-107].

Отже, допустимим є розуміння адміністративно-юрисдикційної діяльності у сфері охорони довкілля визначається встановленим обсягом

компетенції уповноважених суб'єктів, у діяльність яких може втручатися громадськість шляхом реалізації права на доступ до публічної екологічної інформації, а також шляхом реалізації права на здійснення адміністративно-деліктного провадження. Деталізація специфіки участі громадськості у здійсненні адміністративно-деліктного провадження відбувається на рівні підзаконних нормативно-правових актів, де встановлюється процесуальний зміст повноважень громадських інспекторів у сфері охорони НПС [201].

Так, участь громадськості у вирішенні адміністративних спорів та застосуванні адміністративних санкцій може бути розглянута як прояв делегування повноважень органів виконавчої влади. Це означає, що влада передає частину своїх повноважень громадським організаціям, комітетам або іншим формам громадської участі з метою забезпечення більшої відкритості, прозорості та участі громадян у прийнятті рішень.

Наприклад, громадські ради, комітети або консультаційні органи можуть бути запрошені для участі у розгляді питань про застосування адміністративних санкцій, допомагаючи у формулюванні політики чи контролюючи процеси прийняття рішень. Це допомагає забезпечити більш широке представництво і демократичний процес в управлінні адміністративними питаннями.

Отже, реалізація форм участі громадськості у сфері охорони НПС пов'язується із: забезпеченням доступу до публічної екологічної інформації; здійсненням повноважень із здійснення функцій екологічного контролю із застосуванням адміністративних санкцій; оскарження рішень, дій та бездіяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що ухвалені у сфері охорони довкілля; ініціювання застосування позаюрисдикційних засобів захисту екологічних прав, серед яких окреме місце займає ініціювання подання електронної петиції.

Функції, що виконуються громадськістю при здійсненні правомочностей у сфері охорони довкілля, можуть бути умовно поділені на: правотворчі (спрямовані на розробку та підготовку проекту нормативного

акту, що може полягати у реалізації можливостей для обговорення анонсованих органами публічної адміністрації та представницькими органами нормопроектів); правореалізуючі (що пов'язуються із доступом до публічної екологічної інформації, із реалізацією права на мирні зібрання, громадські об'єднання відповідного профілю); правозастосовчі (що пов'язуються із вжиття адміністративно-юрисдикційного провадження в окремих категоріях справ про адміністративні правопорушення); правовідновлювальні (що пов'язується із застосування юрисдикційного та неюрисдикційного впливу на особу, внаслідок дій, рішень чи бездіяльності якої виникає правовий спір чи конфлікт публічно-правового чи приватно-правового змісту).

У літературі є поширеним підхід до визначення таких форм адміністративно-юрисдикційної діяльності, як врегулювання публічно-правових спорів, вжиття заходів із застосування адміністративного примусу, реалізація права на подання звернення громадян, в тому числі адміністративної скарги [63, с. 25].

В. К. Колпаков виділяє окрім наведених вище необхідність створення можливостей для участі громадськості у розгляді питань застосування дисциплінарних стягнень, заходів заохочення та стимулювання у сфері владно-управлінських правовідносин [154, с. 328-329].

В цьому сенсі необхідно зазначити, що спостерігається певна диспропорційність реалізації правомочностей громадськістю у сфері охорони довкілля, де доступ до проведення службових розслідувань є обмеженим чи є взагалі відсутнім. Натомість у сфері охорони довкілля громадськість наділена додатковими правомочностями щодо здійснення процедури оцінки впливу на довкілля.

Питання реалізації правомочності, пов'язаних із застосуванням заходів адміністративного примусу, пов'язується із діяльністю громадських інспекторів у сфері охорони НПС. Застосування заходів адміністративного

примусу належить не лише до компетенції органів державної влади, а і до правомочностей громадськості.

Нормативне закріплення права, яким наділяється громадськість, на застосування заходів адміністративного примусу, відбувається передусім на рівні Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ [332]. Відповідно до чинного законодавства України громадські організації можуть бути застосовані такі заходи адміністративного примусу: обмеження чи зупинення (тимчасове) діяльності підприємств і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, законодавства про оцінку впливу на довкілля, вимог дозволів на використання природних ресурсів; пред'явлення претензій про відшкодування збитків і втрат, заподіяних державі в результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища; надання обов'язкових до виконання приписів щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства з питань, що належать до його компетенції, інформування дозвільних органів про надані приписи суб'єктам господарювання, що здійснюють діяльність на підставі дозволів у сфері охорони навколишнього природного середовища, та здійснення контролю за їх виконанням; вилучення у встановленому порядку в осіб знарядь добування об'єктів тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів), транспортних (у тому числі плавучих) засобів, обладнання та предметів, що є знаряддям добування об'єктів тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів); внесення в установленому порядку до органів державної влади та органів місцевого самоврядування вимог щодо приведення у відповідність із законодавством прийнятих ними рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання, відтворення та охорони природних ресурсів [332]; оскарження у встановленому законом порядку рішення про відмову чи несвоєчасне надання за запитом екологічної інформації або неправомірне відхилення запиту та його неповне задоволення; участь у

проведенні перевірок додержання підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами вимог природоохоронного законодавства, норм екологічної безпеки охорони, раціонального використання та відтворення природних ресурсів; проведення рейдів та перевірок і складання за їхніми результатами відповідних актів; доставлення осіб, які вчинили порушення природоохоронного законодавства, до органів місцевого самоврядування, органів внутрішніх справ та штабів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону; перевірка документів на право використання об'єктів тваринного світу, зупинення транспортних засобів та проведення огляду речей, транспортних засобів, знарядь полювання і рибальства, добутої продукції та інших предметів; участь у підготовці для передачі до судових органів матеріалів про відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, та виступати в ролі свідків [294].

Додаткові заходи адміністративного примусу, що можуть бути застосовані громадськістю (зокрема, громадськими інспекторами у сфері охорони навколишнього природного середовища), визначаються рядом актів органів державної влади, що виконують міжгалузеві повноваження. Зокрема, згідно із Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Положення про громадських інспекторів рибоохорони» від 24 лютого 2012 року № 83 [293]. Так, положеннями Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Положення про громадських інспекторів рибоохорони» від 24 лютого 2012 року № 83 до правомочностей громадських інспекторів у сфері охорони водних живих ресурсів віднесено: «1) спільно з працівниками органів рибоохорони брати участь у проведенні перевірок дотримання вимог законодавства у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів рибодобувними підприємствами, установами та організаціями (незалежно від форм власності), громадянами, які здійснюють виловлення водних біоресурсів;

2) разом з працівниками органів рибоохорони доставляти осіб, які порушують законодавство у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів, до міліції чи в приміщення виконавчого органу сільської, селищної ради, якщо особа порушника не може бути встановлена на місці вчинення правопорушення; 3) проводити у випадках, передбачених законом, фотографування, звукозапис, кіно- та відеозйомку як допоміжні засоби для попередження і розкриття порушень законодавства у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів; 4) брати участь у підготовці для передачі до суду матеріалів про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів, і виступати як свідки; 5) роз'яснювати громадянам вимоги законодавства у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів» [293].

Отже, важливе значення у діяльності громадськості із здійснення охорони НПС та впровадження заходів регіональної екологічної політики обіймає реалізація просвітницьких функцій.

У якості прикладу реалізації вказаної форми слід наведено діяльність Національного екологічного центру України, яким було здійснено дослідження оцінки впровадження екологічної політики в Україні, презентація результатів якого відбулась у 2023 році у формі панельної дискусії [70; 64]. В результаті здійсненого аналітичного дослідження було виокремлено такі проблеми реалізації екологічної політики в Україні, як: проблема другорядності здійснення екологічної політики у порівнянні із іншими сферами публічно-управлінських правовідносин; відсутність засобів та інструментів забезпечення контролю за станом забруднення довкілля; відсутність важелів впливу громадськості на ЦОВВ у сфері охорони довкілля, зокрема, на Міндовкілля; відсутність налагодженої системної інституційної структури суб'єктів владних повноважень, що функціонують задля забезпечення реалізації екологічної політики; справляння екологічних

податків та зборів пріоритетно спрямовується на забезпечення потреб Державного бюджету, а не потреб регіонів та територіальних громад [64].

Проведення спільних обговорень проблем охорони довкілля, організація просвітницьких заходів з проблем захисту навколишнього природного середовища регіону сприятливо діє на підвищення рівня правової свідомості населення, розуміння значення кожного у здійсненні екологічної політики [69].

Таким чином, громадськість вживає заходів як із забезпечення реалізації форм адміністративного примусу, так й із впровадження заходів, спрямованих на застосування методів та засобів переконання.

При цьому застосування методів та засобів переконання як форми участі громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики, має значний потенціал, особливо шляхом залучення до таких процесів відомих блогерів, популярних персон, що мають вплив на молодь, підлітків, як представників наступних поколінь із свідомістю, що формується та має достатній потенціал для активізації процесів формування екологічної правосвідомості населення України.

В.І. Андрейцев зазначає, що досягнення належного рівня ефективності здійснення загальнонаціональної та регіональної екологічної політики вимагає у своєму базису створення високого рівня свідомості кожного окремого члена суспільства [7, с. 25-26]. У цьому сенсі участь громадськості недооцінюється належним чином і вимагає переосмислення. Адже навіть найбільш ефективний та «правильний» законодавчий акт належно може бути виконаний лише у разі сприйняття громадськістю необхідності його реалізації.

Наприклад, зростаючий рівень світової температури вимагає зменшення використання хімікатів, що при цьому продовжують вживати у сільському господарстві, що пов'язується із прагненням до отримання гарантованого економічного прибутку, обумовлюється корумпованістю органів контрольно-наглядового провадження у сфері охорони довкілля та

високим рівнем правового нігілізму населення, що полягає у відсутності розуміння взаємозв'язку між зростанням температури атмосферного повітря та застосуванням пестицидів.

Подолання таких проблем вимагає активізації дій із екологічної освіти населення, в тому числі шляхом проведення просвітницьких заходів, поширення соціальної реклами тощо [177]. Функції соціальної реклами у сфері охорони довкілля полягають у створенні візуального сприйняття проблеми та спрямовується її дії на відповідну цільову аудиторію. Передусім спрямування соціальної реклами у сфері охорони довкілля має переслідувати формування екологічної правосвідомості. Очевидно більш сприятливим середовищем для цього є свідомість дітей та молоді. Саме тому варто належним чином користуватися тими засобами, якими володіє соціальна реклама та просвітницька діяльність, та є необхідним їх активізація у сфері охорони довкілля.

Наступною формою участь громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики є участь у проведенні службових розслідувань та застосуванні до винних посадовців органів державної влади та місцевого самоврядування дисциплінарних стягнень. Необхідно розуміти, що застосування дисциплінарних стягнень пов'язується із застосуванням відповідних адміністративних процедур, що визначаються значним рівнем їх формалізації та вимагають встановлення певного порядку впровадження [194, с. 29-38].

Нормативне регулювання здійснення дисциплінарного провадження визначено відповідно до положень Постанови Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1039 [310].

Виходячи із вимог Постанови Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1039 [310], встановлюється, що участь громадськості у здійсненні дисциплінарних проваджень допускається лише на стадії його ініціювання (поданні заяви, повідомлення про ймовірність факту порушення вимог службово-трудового законодавства). Таким чином, документація

порушення шляхом ініціювання дисциплінарного провадження з боку громадськості є проявом реалізації нею контрольної-наглядової функції. Громадськість наділюється правом реалізації звернення шляхом подання: заяви (клопотання) як повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності (ст. 3 Закону України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР «Про звернення громадян») [316]; скарги як звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб (ст. 3 Закону України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР «Про звернення громадян») [316]; особистого прийому громадян як форми роботи з громадськістю, яка передбачає особисту зустріч громадян з керівником уповноваженого органу влади, який має повноваження в екологічній сфері (ст. 5 Закону України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР «Про звернення громадян») [316].

Подання звернення громадськістю особисто чи документарно може відбуватися на основі ухвалення посадовою особою управлінського рішення, вчинення дій або бездіяльності, яке своїм змістом створює перешкоди для дотримання норм чинного законодавства України та створює загрозу порушення прав особи, або спричинює таке порушення. До порушень екологічних прав особи необхідно віднести також і накладення на неї необґрунтованих чинним законодавством України обов'язків, наприклад, щодо справляння природоресурсної ренти, сплати екологічного податку чи застосування заходів фінансово-правової відповідальності до особи. Зазначене корелюється із вимогами службового законодавства [271].

Подальші стадії дисциплінарного провадження безпосередньо не пов'язуються із участю громадськості, і передбачають такі етапи, як: формування дисциплінарної комісії та її склад; визначення повноважень дисциплінарної комісії; визначення основних засад роботи дисциплінарної

комісії; формування дисциплінарної справи; прийняття рішення за результатами розгляду дисциплінарної справи [310]. Ініціювання ухвалення рішення про порушення дисциплінарного провадження пов'язується із наказами: 1) міністра - стосовно державного секретаря відповідного міністерства; 2) суб'єкта призначення - стосовно інших державних службовців (підпункт 2 пункту 3 Постанови Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1039) [310]. Дисциплінарне провадження розпочинається з дати видання наказу (розпорядження) про порушення дисциплінарного провадження та завершується виданням наказу (розпорядження) про накладення на державного службовця, стосовно якого здійснюється дисциплінарне провадження, дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження (пункт 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1039) [310]. При цьому тривалість здійснення дисциплінарного провадження не може перевищувати 45 календарних днів. За потреби зазначений строк може бути продовжений міністром або суб'єктом призначення, але не більш як до 60 календарних днів [310].

Варто відзначити, що дієвість контролю, що здійснюється громадськістю у сфері охорони довкілля, вимагає створення умов контролю за всім процесом ухвалення рішення, включаючи доступність інформації про застосування до винної особи заходів дисциплінарної відповідальності.

На разі зараз в Україні є відсутнім спеціальний загальнонаціональний реєстр дисциплінарних проваджень, попри актуальність та нагальність його створення. Забезпечення функції громадського контролю у процесі здійснення дисциплінарного провадження полягає у наданні можливості для заінтересованих осіб оскаржувати рішення дисциплінарних комісій у порядку адміністративного судочинства. Однак при цьому відсутньою є єдина практика щодо визначення належності такого позивача у справах про захист довкілля, де відбулося порушення внаслідок дій, рішень чи бездіяльності владних суб'єктів, як заінтересована громадськість.

Міжнародні стандарти захисту права на безпечне довкілля оперує категоріями «зацікавлена громадськість» та «громадськість», що, зокрема, використовуються в Орхуській конвенції або Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Так, згідно із Орхуською конвенцією «громадськість» означає одну або більше фізичних чи юридичних осіб, їхнє об'єднання, організації або групи, які діють згідно з національним законодавством або практикою; тоді як «зацікавлена громадськість» означає громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні навколишнього середовища та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість [158]. Орхуська конвенція була ратифікована Верховною Радою України згідно із Законом України від 6 липня 1999 року № 832-XIV [342]. І таким чином, в питаннях забезпечення доступу зацікавленої громадськості до інформації про стан охорони довкілля суди виробили усталену практику належності таких позивачів. Тоді як у справах про застосування заходів дисциплінарного провадження здійснення громадського контролю обмежується, як правило, лише можливістю ініціювання дисциплінарного провадження, і відсутністю формалізованого підходу до встановлення процедури доступу до ухваленого дисциплінарною комісією рішення, що є необхідним в умовах відсутності загальнонаціонального реєстру дисциплінарних проваджень. До моменту створення загальнонаціонального реєстру дисциплінарних проваджень є необхідним розробити механізм забезпечення безумовного доступу зацікавленої громадськості до відомостей про результати дисциплінарного провадження, яке було ініційовано у зв'язку із порушенням посадовою особою органу державної влади чи місцевого самоврядування права особи на

безпечне довкілля. Зазначене вимагає внесення відповідних змін до чинного законодавства України.

Ефективність здійснення громадського контролю у процесі дисциплінарного провадження відповідно до чинного законодавства України вимагає створення умов для його реалізації не лише на етапі ініціювання, але і на етапі ухвалення рішення у справі дисциплінарною комісією, з наданням у подальшому права на його оскарження у адміністративному порядку та/або у порядку адміністративного судочинства.

Громадськість може брати участь у здійсненні провадження із застосування заходів адміністративної відповідальності. Представники громадськості можуть реалізувати функції із ініціювання адміністративно-деліктного провадження, повідомляти про адміністративні правопорушення уповноважені органи влади, а також брати участь у застосуванні адміністративних стягнень.

Встановлення змісту такої форми участі громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики вимагає звернення дослідницької уваги на визначення змісту категорії «адміністративне екологічне правопорушення», або «адміністративне правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища».

Звернення до наукових розробок, здійснених у межах вітчизняної юридичної науки, дозволяє визначити, що під екологічним правопорушенням, що об'єктом має посягання на право власності на природні ресурси, встановлений порядок та режими природокористування, права і законні інтереси громадян на сприятливе навколишнє середовище і забезпечення стану національної екологічної безпеки [9, с. 28]. Відповідно до ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлюється, що за вчинення правопорушення у сфері природокористування передбачається такі форми відповідальності, як кримінально-правова, адміністративно-правова, цивільно-правова та дисциплінарна [332].

Серед адміністративних правопорушень, що створюють перешкоди реалізації права особи на безпечне довкілля та природокористування, визначених чинним КУпАП від 07 грудня 1984 року № 8073-Х, містяться такі делікти: правопорушення, які посягають на право власності на природні ресурси (ст. 47-51); земельні правопорушення (ст. ст. 52-56, 188-5); правопорушення у сфері використання надр (ст. ст. 57-58); правопорушення у сфері використання водних ресурсів (ст. ст. 59-62); правопорушення у сфері лісокористування (ст. ст. 63-77); правопорушення у галузі охорони атмосферного повітря (ст.ст. 78-83); правопорушення норм фауністичного законодавства (ст. ст. 85-89); правопорушення в галузі охорони праці та здоров'я населення (ст. ст. 41, 188) [150].

Участь громадськості у застосуванні заходів адміністративної відповідальності полягає : у протокольному оформленні адміністративного правопорушення; направлення матеріалів до суду задля розгляду адміністративної справи; документуванні, фотографуванні та застосуванні інших інформаційно-комунікаційних технічних засобів для фіксації адміністративного правопорушення [294].

Оформлення протоколів про адміністративні екологічні правопорушення регламентується згідно із Інструкцією оформлення Державною екологічною інспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення [286].

Відповідно до Інструкції оформлення Державною екологічною інспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення при виявленні порушень вимог природоохоронного законодавства, які вчинені посадовими особами підприємств, установ та організацій, їх структурних або відокремлених підрозділів, незалежно від форм власності та видів господарської діяльності, протокол про адміністративне правопорушення складається відносно особи, яка вчинила порушення природоохоронного законодавства, а якщо таку особу встановити неможливо, - то відносно посадової особи, яка відповідає

за стан охорони навколишнього природного середовища на даному підприємстві, а у разі, якщо така особа не призначена - стосовно керівника підприємства, установи чи організації. Протокол складається на місці виявлення правопорушення. У разі неможливості складення протоколу на місці вчинення правопорушення, якщо складання протоколу є обов'язковим, посадові особи органів Держекоінспекції України можуть доставляти порушника(ів) до органів, визначених у статті 259 КУпАП. В разі вчинення адміністративних правопорушень, визначених статтею 258 КУпАП, якщо розмір штрафу не перевищує трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але порушник оспорує стягнення, що на нього накладається за вчинення правопорушення, то складається протокол про адміністративне правопорушення [286].

При складанні протоколу вказується частина статті та стаття КУпАП, згідно з якою настає адміністративна відповідальність за вчинені протиправні дії. У протоколі обов'язково зазначаються: дата і місце його складання (число, місяць і рік складання протоколу, найменування населеного пункту, де його складено); посада, прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка склала протокол; відомості про особу порушника, а саме: прізвище, ім'я, по батькові; число, місяць, рік та місце народження; сімейний стан, у тому числі кількість утриманців (у разі наявності інформації); фактичне місце проживання (поштова адреса); місце роботи (повна назва підприємства без застосування аббревіатур та його поштова адреса) або навчання особи, а якщо особа не працює, то про це робиться відмітка; відомості щодо заробітної плати (у разі наявності інформації); посада особи, що вчинила порушення (для посадових осіб); паспорт (серія, номер, ким і коли виданий) або інший документ, що посвідчує особу; місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення. Суть правопорушення повинна бути описана таким чином, щоб вона найточніше відповідала термінології, що вживається у законах України, які передбачають відповідальність; нормативно-правові акти, які передбачають

відповідальність за вчинене правопорушення (з обов'язковим зазначенням статей (їх частин), пунктів, абзаців тощо); прізвища, ім'я та по батькові, адреси свідків, якщо вони є. У протоколі може зазначатися як домашня адреса, так і адреса службової особи або контактний телефон, за яким їх можна викликати; пояснення порушника; інші відомості, необхідні для вирішення справи (відомості про наявність актів обстеження підприємств, установ, організацій і об'єктів, відмітки про наявність документів та речей, які слугують доказами в справі, тощо); заподіяна матеріальна шкода (у разі наявності); відмітка про отримання особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, другого екземпляра протоколу [286].

Оцінка ефективності діяльності громадських інспекторів у сфері забезпечення безпеки довкілля є можливою через здійснення контент-аналізу проваджень із розгляду справ про адміністративні правопорушення. Відповідно до результатів судової практики за 2019-2023 рр. за участі громадських інспекторів було складено близько 1400 протоколів про адміністративні правопорушення [97].

Звернемо дослідницьку увагу на ряд справ про адміністративні правопорушення, де протокол про їх вчинення укладено за участі громадських інспекторів. У справі № 311/1206/20 суддею Василівського районного суду Запорізької області Ю.В. Сидоренком було встановлено, що було складено інспектором природного заповідного фонду НПП «Великий Луг» протокол про адміністративне правопорушення № 000026 від 14.04.2020 року, де встановлено, що ОСОБА_1 14 квітня 2020 року о 06-00 годині було порушено вимоги щодо використання території та об'єктів природно-заповідного фонду тим, що порушуючи режим території, а саме проїзд та знаходження в заповідній зоні НПП «Великий Луг» в акваторії Каховського водосховища «Великі та Малі Кучугури» моторним човном ДАП 77-79 К, і таким чином було порушено вимоги ст. 91 КУпАП [150] та вимоги ст. ст. 16,21, п.«е» ст. 64 Закону України «Про природно-заповідний фонд» [340], що спричинило заподіяння матеріальної шкоди на суму 2080

грн. 00 коп. [251]. Дії ОСОБА_1 громадським інспектором було кваліфіковано за ст. 91 КУпАП як «здійснення в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон, а також територій, зарезервованих для наступного заповідання, забороненої господарської та іншої діяльності, порушення інших вимог режиму цих територій та об'єктів, самовільна зміна їх меж, невжиття заходів для попередження і ліквідації негативних наслідків аварій або іншого шкідливого впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду». В судовому засіданні особа, яка притягується до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 свою вину у вчиненні інкримінованого адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 91 КУпАП не визнав у повному обсязі, проти фактичних обставин, викладених у складеному відносно нього протоколі про адміністративне правопорушення заперечує та в судовому засіданні пояснив, що 14.04.2020 року, будучи громадським інспектором з охорони довкілля Державної екологічної інспекції у Запорізькій області, відповідно до Направлення №9 від 10.04.2020 року, виданого Державною екологічною інспекцією у Запорізькій області на термін дії з 10.04.2020 року до 20.04.2020 року, та маючи діюче посвідчення № 062 від 13.02.2018 року Державної екологічної інспекції, він на своєму човні ДАП 77-79К знаходився в акваторії Каховського водосховища «Великі та Малі Кучугури» на підконтрольній території Запорізької області Державній екологічній інспекції у Запорізькій області та здійснював відповідний громадський контроль у галузі охорони навколишнього середовища, а також свої професійні обов'язки, пов'язані з журналістською діяльністю [251]. При цьому ОСОБА_1 зазначав, що він перебував на вказаній території на законній підставі та діяв у відповідності до вимог чинного законодавства, зокрема: ст.ст. 36, 63 Закону України «Про природо-заповідний фонд», ст. 39 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 5 Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля, затвердженого Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.02.2002 року № 88,

zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 20.03.2002 року за № 276/6564 [294]. ОСОБА_1 зазначив, що близько о 06-00 годині 14.02.2020 року, коли він перебував у будинку егера, прибули інспектори природно-заповідного фонду ОСОБА_3 та ОСОБА_4 та повідомили про те, що він порушив норми законодавства у зв'язку з неправомірним проїздом і знаходженням його в зоні території природно-заповідного фонду. При цьому ОСОБА_1 повідомила про надані йому повноваження, пов'язані з його професійною та службовою діяльністю, мету перебування у даному місці та були надані відповідні підтверджуючі документи [251].

Суддею було встановлено, що попри наявне повідомлення ОСОБИ_1 про факт наявності у неї повноважень, громадськими інспекторами було складено протокол про адміністративне правопорушення за ст.91 КУпАП в частині порушення вимог режиму території природно-заповідного фонду (проїзд та знаходження на території НПП «Великий Луг»). При цьому громадським інспектором у сфері охорони довкілля не було з'ясовано чи є належними докази щодо наявності складу умисного правопорушення, яке йому інкримінується, в час виконання ним функцій громадського інспектора з охорони довкілля Запорізької області, згідно з чинним направленням, виданого 10.04.2020 року Державною екологічною інспекцією у Запорізькій області [251]. Крім того до порушень, що були допущені громадськими інспекторами при оформленні протоколу про адміністративне правопорушення є те, що не було встановлено відомостей про те, яку відстань ОСОБА_1 проїхала по території заповідної зони НПП «Великий Луг» та яка довжина його моторного човна ДАП77-79К. В ході судового розгляду справи було встановлено, що громадський інспектор не проводив жодні заміри пройденого ним шляху на моторному човні та довжини самого човна, що неможливо було зробити без застосування спеціальних технічних приладів та технічних засобів [251]. При цьому громадським інспектором на підтвердження правомірності складення протоколу про адміністративні правопорушення було зазначено, що акваторія Каховського водосховища

«Великі та Малі Кучугури» являється режимним об'єктом території заповідної зони НПП «Великий Луг» та ОСОБА_1 на плавзасобі перетнув абсолютну заповідну зону, чим завдав державі матеріальної шкоди на суму 2080 грн. 00 коп., розрахунок якої здійснено у відповідності до постанови КМ України № 541 від 24.07.2013 року [311], яка була чинною на момент вчинення правопорушення. З боку громадського інспектора було висловлено аргументацію того, з яких підстав не було проведено замірів пройденого ОСОБА_1 шляху на моторному човні та довжини самого човна на місці, яка полягала у тому, що розрахунок заподіяної шкоди здійснювався за допомогою гугл-лінійки та він керувався вищевказаною постановою КМ України № 541 від 24.07.2013 року «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд», оскільки невідомо яким саме маршрутом на територію заповідної зони заїхав ОСОБА_1, та є припущенням. Складений ним протокол про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_1 за ст.91 КУпАП та заяву про відшкодування матеріальної шкоди в розмірі 2080,00 грн., завданої внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, підтримав у повному обсязі [251]. У якості доказів вини ОСОБА_1 у вчиненні правопорушення, передбаченому ст. 91 КУпАП, було надано протокол про адміністративне правопорушення № 000026 від 14.04.2020 року (а.с.2); рапорт інспектора природного заповідного фонду НПП «Великий Луг» ОСОБА_3 від 14.04.2020 (а.с.3); звіт старшого групи про виконання оперативно-профілактичного рейду (чергування) по запобіганню, виявленню та припиненню порушень режиму охорони території Національного природного парку «Великий Луг» від 14.04.2020 року (а.с.4); план №28 від 14.04.2020 року проведення оперативно-профілактичного рейду по боротьбі з порушенням режиму охорони території Національного природного парку «Великий Луг» (а.с.3 зворот); письмові свідчення ОСОБА_4 (а.с.5); письмові свідчення ОСОБА_5 (а.с.6), письмові пояснення ОСОБА_1 (а.с.7); заява про відшкодування матеріальної шкоди, завданої внаслідок вчинення

адміністративного правопорушення (а.с.8), розрахунок розміру відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної Національному природному парку «Великий Луг» (а.с.9); такса для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд внаслідок проїзду транспорту, прольоту та посадки літальних апаратів (а.с.10); фототаблицю (а.с.12-13); копію посвідчення №062 Державної екологічної інспекції у Запорізькій області на ім'я ОСОБА_1 (а.с.14-15,46); Направлення №9 на здійснення громадського контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища (а.с.16); проект організації території Національного природного парку «Великий Луг», охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об'єктів (а.с.17-20); копію Державного акту на право постійного користування земельною ділянкою серія ЯЯ №2114836 (а.с.21); лист Національного природного парку «Великий Луг» за №137 від 14.04.2020 року (а.с.30-34); лист Національного природного парку «Великий Луг» за №138 від 14.04.2020 року до начальника відділення поліції річкового порту «Запоріжжя» (а.с.35-36); CD-диск з відеозаписом подій від 14.04.2020 року (а.с.39), що дозволило судді дійти висновок про доцільність закриття справи через відсутність події і складу адміністративного правопорушення, виходячи з наступних підстав [251]. Обґрунтування позиції суду базувалась на наявності спеціального статусу ОСОБИ_1, який був журналістом та представником громадськості, що здійснював дослідження ефективності дотримання режиму природо-заповідного фонду, що підтверджується відповідним посвідченням. Судом було встановлено, що ОСОБА_1 була також наділена повноваженнями громадського інспектору з охорони довкілля і мав право на здійснення відповідного громадського контролю у галузі охорони навколишнього середовища на підконтрольній території Запорізької області в межах повноважень Державної екологічної інспекції у Запорізькій області (а.с.49) [251]. Відповідно до п.4.1. Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля, затвердженого Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.02.2002 року №

88, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 20.03.2002 року за № 276/6564, громадські інспектори працюють у тісній взаємодії з органами Держекоінспекції, які призначили їх і видали посвідчення громадського інспектора з охорони довкілля, іншими державними органами, які здійснюють контроль за охороною, раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів, органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадськими екологічними (природоохоронними) організаціями [294]. Відповідно до п.5 цього Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля, затвердженого Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 22 лютого 2002 р. № 88, громадські інспектори *мають право*: спільно з працівниками органів Держекоінспекції, інших державних органів, які здійснюють контроль за охороною, раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів, органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування; *за направленням* органу Держекоінспекції, який призначив громадського інспектора, проводити рейди та перевірки і складати акти перевірок; брати участь у проведенні перевірок додержання підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами вимог природоохоронного законодавства, норм екологічної безпеки охорони, раціонального використання та відтворення природних ресурсів; складати протоколи про адміністративні правопорушення при виявленні порушень природоохоронного законодавства, відповідальність за які передбачена КУпАП України і подавати їх відповідному органу Держекоінспекції для притягнення винних до відповідальності; доставляти осіб, які вчинили порушення природоохоронного законодавства, до органів місцевого самоврядування, органів внутрішніх справ та штабів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, якщо особу порушника не може бути встановлено на місці порушення; перевіряти документи на право використання об'єктів тваринного світу, зупиняти транспортні(утому числіплавучі)засоби та проводити огляд речей,

транспортних (у тому числі плавучих) засобів, знарядь полювання і рибальства, добутої продукції та інших предметів; проводити у випадках, установлених законом, фотографування, звукозапис, кіно-і відеозйомку як допоміжний засіб для попередження і розкриття порушень законодавства в галузі охорони, навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів; брати участь у підготовці для передачі до судових органів матеріалів про відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, та виступати в ролі свідків; роз'яснювати громадянам вимоги природоохоронного законодавства та їх екологічні права; одержувати в установленому порядку інформацію про стан навколишнього природного середовища, джерела негативного впливу на нього та заходи, що вживаються для поліпшення екологічної ситуації [294].

Відповідно до ст. 36 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля згідно з Положенням, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища. Громадські інспектори з охорони довкілля: а) беруть участь у проведенні спільно з працівниками органів державного контролю рейдів та перевірок додержання підприємствами, установами, організаціями та громадянами законодавства про охорону навколишнього природного середовища, додержання норм екологічної безпеки та використання природних ресурсів; б) проводять перевірки і складають протоколи про порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища і подають їх органам державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища та правоохоронним органам для притягнення винних до відповідальності; в) подають допомогу органам державного контролю в галузі охорони навколишнього природного

середовища в діяльності по запобіганню екологічним правопорушенням [332]. Відповідно до ст. 39 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» до природних ресурсів загальнодержавного значення належать: а) внутрішні морські води та територіальне море; б) природні ресурси континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони; в) атмосферне повітря; г) підземні води; д) поверхневі води, що знаходяться або використовуються на території більш як однієї області; е) лісові ресурси державного значення; є) *природні ресурси в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення*; ж) дикі тварини, які перебувають у стані природної волі в межах території України. Законодавством України можуть бути віднесені до природних ресурсів загальнодержавного значення й інші природні ресурси. До природних ресурсів місцевого значення належать природні ресурси, не віднесені законодавством України до природних ресурсів загальнодержавного значення. Адміністративно-деліктні повноваження громадських інспекторів у сфері охорони довкілля встановлюються відповідно до п.7 ч.2 ст. 255 КУпАП України, де визначено, що *громадський інспектор* з охорони довкілля має право складати протоколи про адміністративні правопорушення відносно осіб за правопорушення передбачені КУпАП. Згідно ст.63 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», громадський контроль за додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду *здійснюється громадськими інспекторами* охорони навколишнього природного середовища, які проводять свою діяльність відповідно до Положення про громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища [340]. Відповідно до п.9 Положення про службу державної охорони природно-заповідного фонду України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.07.2000 року №1127 [348], у своїй діяльності інспектори з охорони природно-заповідного фонду повинні взаємодіяти з органами виконавчої влади та органами місцевого

самоврядування, іншими природоохоронними органами, громадськими організаціями. Крім того у досліджуваній справі суд звернувся до чинного на момент вчинення адміністративного правопорушення Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (ст. 26) [274], де було закріплено, що *журналіст має право*: па вільне одержання, використання, поширення (публікацію) та зберігання інформації; відвідувати державні органи, органи місцевого самоврядування, а також підприємства, установи і організації та бути прийнятим їх посадовими особами та інші права, встановлені чинним законодавством України. Відповідно до положень ст.ст.5, 13, 25 Закону України «Про інформацію» [318], кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, а так саме до інформації про фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або. заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми). Журналіст має право безперешкодно відвідувати території, приміщення суб`єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством. Таким чином, у досліджуваній справі ОСОБА_1 діяла як особа, що виконувала свої професійні обов`язки пов`язані з діяльністю журналіста, а саме збирання інформаційного матеріалу для можливого подальшого репортажу або публікації про події, пригоди, правопорушення або інші випадки в місті Запоріжжя і області [251].

Громадськість може брати участь і у провадженнях із застосування адміністративно-господарських санкцій.

Категорія «адміністративно-господарських санкцій» співвідноситься із категорією «юридична відповідальність». Розуміння юридичної відповідальності як сукупність засобів, процедур, способів впливу на

зобов'язану особу, що полягають у застосуванні окремих санкцій та стягнень, що визначає вузьке розуміння юридичної відповідальності, та у встановленні профілактичного впливу на особу правопорушника, попередженні вчинення правопорушень, що визначає широке розуміння такої категорії [50, с. 80]. Законодавче закріплення адміністративно-господарських санкцій відображено у Господарському кодексі України, у главі 27, де встановлено такі їх види, як: вилучення прибутку (доходу); адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); застосування антидемпінгових заходів; припинення експортно-імпортних операцій; застосування індивідуального режиму ліцензування на умовах та в порядку, визначених законом; зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності; анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання; ліквідація суб'єкта господарювання [67].

Відповідно до ст. 249 ГК України визначено, що гарантіями прав суб'єктів господарювання у разі неправомірного застосування до них адміністративно-господарських санкцій є: право оскарження до суду рішення будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування щодо застосування до нього адміністративно-господарських санкцій; право звернення до суду із заявою про визнання такого акта недійсним; право на відшкодування збитків, завданих суб'єкту господарювання у зв'язку з неправомірним застосуванням до нього адміністративно-господарських санкцій [67]. Згідно із ч. 1 ст. 250 ГК України адміністративно-господарські санкції можуть бути застосовані до суб'єкта господарювання протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше як через один рік з дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності, крім випадків, передбачених законом [67].

Підстави застосування адміністративно-господарських санкцій визначаються актами спеціального законодавства, зокрема, в порядку Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 14 жовтня 1994 року № 208/94-ВР [261], Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» [269]).

Встановлення змісту санкцій як виду відповідальності юридичних осіб дано у рішенні Конституційного Суду України від 30.05.2001 р. у справі № 1-22/2001 [373], де обгранкувано, що застосування адміністративних стягнень до юридичних осіб в порядку, встановленому КУпАП є неможливим, але при цьому в межах цього рішення поняття «адміністративної відповідальності» зводилось до застосування адміністративних стягнень, тобто застосовувалось його вузьке тлумачення.

При цьому В.Богун та Г. Солодучін визначають тенденцію трансформації адміністративно-господарських санкцій із засобів адміністративного примусу та засіб стимулювання соціально-економічного зростання [36, с. 80].

М.В. Мавродієва до ознак адміністративно-господарських санкцій відносить: спеціальну підстава їх застосування, що полягає у встановленні факту недотримання режиму здійснення господарської діяльності; публічно-управлінський характер впливу, що справляється органом державної або органом місцевого самоврядування на суб'єкт господарювання; позадоговірний характер встановлення розміру санкцій та підстав застосування; спеціальні строки застосування; адміністративна процедура застосування; адміністративний порядок оскарження; майновий та управлінський правообмежувальний характер впливу на суб'єкта господарювання, що може полягати в обмеженні чи навіть зупиненні його діяльності [205, с. 57].

Механізм застосування адміністративно-господарських санкцій має бути реалізований в межах спеціальної компетенції органів виконавчої влади

(наприклад, Державної інспекції архітектури та містобудування України (ДІАМ України) [82], що не позбавляє можливості участі громадських інспекторів у сфері охорони довкілля, якщо під час впровадження господарської діяльності були допущені вимоги природоохоронного законодавства.

У сфері охорони довкілля громадськість може брати участь у застосуванні таких санкцій, як : штраф у розумінні грошового стягнення, яке накладається на фізичних або юридичних осіб за вчинення екологічного адміністративного правопорушення (Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України «Про затвердження форми квитанції та інструкції щодо її застосування при стягненні штрафів (готівкою) на місці скоєння адміністративних правопорушень в галузі охорони навколишнього природного середовища» від 09 жовтня 1997 року № 162 [312]); оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення – це примусове вилучення за рішенням суду і наступна реалізація з передачею вирученої суми колишньому власникові з відрахуванням витрат по реалізації вилученого предмета; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення – це примусова безоплатна передача предметів та грошей на користь держави за рішенням суду; позбавлення спеціального права, наданого громадянину, який вчинив екологічне адміністративне правопорушення – це позбавлення у встановленому порядку правосуб'єктності осіб, які вчинили адміністративний проступок шляхом заборони реалізувати раніше санкціоноване суб'єктивне право [257].

Застосування адміністративно-господарських санкцій має галузевий характер та реалізуються в окремих сферах природокористування, залежать від правового титулу, яким володіє суб'єкт господарювання чи інших приватних осіб. Зокрема, у разі порушення умов загального

лісокористування, громадські інспектори з охорони довкілля складають протокол про адміністративне правопорушення, де визначається застосування штрафних санкцій, що встановлюється ст. 141 Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III [136].

Таким чином, участь громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики здійснюється характеризується: процесами децентралізації публічної влади, що полягає у наданні територіальним громадам можливостей реалізації механізмів із питань індивідуальних та колективних суб'єктивних прав на довкілля; залученістю до врегулювання надзвичайних екологічних ситуацій, пов'язаних із світовою пандемією, російською військовою агресією). Зокрема, особливий статус громадськості в умовах світової епідемії регламентується Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусові хвороби (COVID-19)» від 17 березня 2020 року № 530-IX, де встановлюються підстави адміністративної відповідальності за порушення умов карантину людини [266].

Процеси децентралізації публічної влади створюють умов для створення громадськістю власних органів самоорганізації екологічної спрямованості, функціональними завданням яких має визнаватися сприяння реалізації та захисту суб'єктивних екологічних прав територіальної громади та її окремих членів. Представників таких органів можна наділити юрисдикційними повноваженнями у сфері: здійснення контролю за додержанням земельного та природоохоронного законодавства, вирішення земельних спорів; здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами; розгляду справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення екологічного законодавства; здійснення контролю за забезпеченням загального і спеціального природокористування [319]. Такий підхід корелюється із положеннями Закону України «Про органи самоорганізації населення» від 30 листопада

2001 року № 2625-III. Зокрема, ст. 3 Закону передбачає можливість захисту такими органами прав представників громади, у тому числі й екологічних. В свою чергу, ст. 14 цього Закону регламентує право участі громадськості у заходах щодо охорони навколишнього природного середовища, наприклад, шляхом створення спеціальних комітетів із охорони довкілля, в структурі яких можуть створюватися тимчасові або постійні бригади [324].

Отже, зміст участі громадськості у сфері реалізації регіональної екологічної політики полягає у здійсненні таких форм, як: участь у громадських слуханнях, консультаціях та обговореннях (громадські організації та активісти можуть брати участь у громадських слуханнях з питань екології, де обговорюються плани будівництва об'єктів, використання природних ресурсів, зміни у виробничих технологіях та інші аспекти, що впливають на навколишнє середовище); моніторинг та звітування (громадські організації можуть здійснювати моніторинг стану довкілля, виявляти порушення екологічного законодавства та інформувати громадськість про це; вони також можуть збирати дані щодо забруднення, втручання у екосистеми тощо); участь у правотворчих процесах (громадські організації можуть брати участь у судових процесах щодо екологічних питань як сторони, які представляють інтереси громадськості; громадські організації можуть подавати скарги на рішення органів влади, що порушують екологічні стандарти або недотримуються законів); проектна діяльність (громадські організації можуть розробляти та впроваджувати проекти з метою збереження природи, реабілітації екосистем, популяризації екологічних технологій тощо) [202;203].

Отже, участь громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики полягає у : наданні можливостей збору та подання матеріалів адміністративних справ до суду щодо вчинення адміністративного правопорушення у сфері охорони довкілля; ініціюванні провадження із розгляду публічно-правового спору, де предметом виступають правовідносини із забезпечення безпеки навколишнього природного

середовища; участі у правотворчій діяльності із систематизації природоохоронного законодавства України; ініціювання звернення до органу державної влади та органу місцевого самоврядування у порядку Закону України «Про звернення громадян», де встановлюються такі форми взаємодії суспільства та держави, як подання пропозиції, скарги чи електронної; складання протоколу про адміністративне правопорушення чи інших процесуальних актів фіксації дій у сфері охорони довкілля.

За своєю сутністю участь громадськості у сфері охорони довкілля характеризуються наявністю делегованого походження виникнення наданих їй повноважень.

Функціональне спрямування участі у здійсненні регіональної екологічної політики визначається направленістю на забезпечення публічного інтересу із охорони навколишнього природного середовища.

До перспектив розвитку інституту громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики необхідно віднести визначення нормативно-правового базису для функціонування незалежних громадських організацій, що на засадах волонтерства та благодійництва діють задля реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи.

Висновки до другого розділу:

1. Визначено, що здійснення політики у сфері охорони довкілля в сучасній Україні зберегло побудовано за принципом централізованого адміністрування та управління, що полягає у створенні ЦОВВ у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля із відповідними територіальними управліннями. Визначено, що ЦОВВ з питань здійснення політики у сфері охорони довкілля є: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України; Державна служба геології та надр України; Державне агентство водних ресурсів України; Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру; Державне агентство лісових

ресурсів України; Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм та ін..

Обґрунтовано, що функціональне спрямування діяльності Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України полягає у реалізації завдань із здійснення формування загальнонаціональної політики із питань охорони навколишнього природного середовища, що полягає у здійсненні повноважень, які класифіковано за такими критеріями, як: *сфера правотворчості; сфера інформаційно-комунікаційного впливу; сфера правореалізації; сфера ліцензійно-дозвільного провадження; сфера координації взаємодії із громадськістю та управлінської взаємодії; сфера контролю та нагляду у сфері природокористування; сфера міжнародного співробітництва.*

Зазначено, що за таким підходом будується зміст функціонального спрямування діяльності інших органів державної влади, що діють у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Обґрунтовано, що здійснення екологічної політики має реалізовуватися як на загальнонаціональному рівні, так і на регіональному рівні.

Зроблено висновок, що забезпечення права людини на безпечне довкілля як права, що забезпечує її фізичне існування, має розглядатися як сектор економічної політики та політики досягнення благополуччя населених пунктів на місцевому (регіональному) рівні.

Підкреслено, що екологічні проблеми безпосередньо пов'язано із рівнем соціально-економічного розвитку регіону. Обґрунтовано, що розуміння ідеї сталого розвитку має бути базисом для висновку, що саме економічне зростання є підґрунтям для успішного вирішення проблем екології та стану довкілля.

З врахуванням розуміння права людини на безпечне довкілля як права, що забезпечує її фізичне буття людини, обґрунтовано підхід, що одним із показників ефективності здійснення екологічної політики має визнаватися не лише стан забруднення довкілля та стан використання природних ресурсів,

але і стан охорони здоров'я населення, що обумовлюється інноваційністю технологій виробництва, його екологізацією, побудови економіки замкненого циклу тощо, що обумовило авторський висновок, що до складових системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля необхідно віднести такі центральні органи виконавчої влади, як: Міністерство охорони здоров'я; Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України.

Визначено, що функції міжгалузевої компетенції виконуються Міністерством цифрової трансформації України, що полягають у створенні моделі електронного урядування у здійсненні політики природокористування та охорони довкілля.

Підкреслено, що здійснення екологічної політики не обмежується внутрішньодержавним рівнем впровадження, а має враховувати міжнародний та регіональний рівень співробітництва.

Наголошено, що принципами функціонування системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля в Україні є: комплексний міжсередовищний підхід; басейновий принцип адміністрування та управління; забезпечення прозорості та багатогранності еколого-економічних інструментів впливу на діяльність суб'єктів природокористування; децентралізація публічної влади.

Встановлено, що вектор розвитку системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля в Україні визначається на рівні стратегічних планів та концепцій. На основі контент-аналізу ухвалених за часів незалежності України стратегічних документів з питань охорони довкілля зроблено висновок про те, що їх головним недоліком є їх декларативний характер, що є суттєвою перешкодою для їх ефективної реалізації, що робить сумнівним можливість виконання вимог, що покладається на суспільство.

Визначено, що поза полем зору законодавця залишився найважливіший принцип європейського права – принцип субсидіарності, який має бути

основою для побудови системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля в Україні для у тому числі й в управлінні екологічною сферою, що вимагає подальшої активізації процесів екологічної децентралізації повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, що має містити як процеси децентралізації еколого-економічних інструментів впливу, так дозвольно-ліцензійних, контрольних-наглядових проваджень.

2. Встановлено співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні. Визначено, що досягнення ефективності впровадження Стратегії сталого розвитку залежить від її реалізації на регіональному рівні. Обґрунтовано, що регіон має розглядатися як окремий суб'єкт публічного адміністрування. Акцентовано, що відображення значення регіонального рівня у реалізації загальнонаціональної екологічної політики може відбуватися за рахунок визначення співвідношення компетенцій публічно-управлінських суб'єктів шляхом розширення повноважень органів місцевої влади, що в цілому корелюється із розуміння категорій «децентралізація» чи «децентралізація влади».

Визначено, що на нормативному рівні регіон розуміється як окрема адміністративно-територіальна одиниця, але при цьому виникає питання доцільності саме застосування таких категорій саме у змісті реалізації екологічної політики. Визначено доцільність запровадження побудови змісту регіональної екологічної політики із застосуванням ландшафтного підходу, що відповідно до міжнародних стандартів розуміється як певна комплексна взаємопов'язана природна чи антропогенна система, що відображає однорідну подібну структуру взаємодії природних ресурсів та об'єктів, що пов'язується із відображення характерних особливостей географічного становища території, режиму використання земель та надр, що визначається рельєфом місцевості, режиму використання водних ресурсів, специфіки

біоценозів. Виділено такі типи ландшафти, як степові, лісові, субтропічні, тропічні та ін..

Відповідно до Всеєвропейської стратегії збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, Концепції збереження біологічного різноманіття України виокремлено такі ландшафти, як: ландшафти морського узбережжя; ландшафти земель річок, озер та болот; степові ландшафти; ландшафти лісів; ландшафти гір; ландшафти земель агропромисловості та ведення інших видів господарської діяльності. Аргументовано, що побудова системи екологічного управління, яка побудована на ландшафтному підході, здатна забезпечити комплексність забезпечення Стратегії сталого розвитку.

Встановлено, що система органів публічної влади у сфері охорони НПС в Україні побудована за адміністративно-територіальним принципом, що функціонує на таких рівнях, як: загальнонаціональний, обласний та місцевий (або регіональний). Зроблено висновок, що такий уніфікований підхід не здатен забезпечити належний рівень ефективності здійснення політики у сфері ОНП.

Встановлено, що на законодавчому рівні вирішуються такі питання, як: принципи дозвільно-ліцензійного провадження у сфері використання природних ресурсів; питання дотримання режиму екологічної безпеки, в тому числі питання управління небезпечними та безпечними відходами; засади місцевого самоврядування; правовий режим окремих територій із спеціальним статусом (державний кордон, узбереження морського простору, території природо-заповідного фонду та ін.); особливостей встановлення бази та принципів оподаткування діяльності у сфері охорони НПС.

Встановлено на конституційному рівні наявність диспропорції компетентностей, що існує між радами сел, селищ, міст та радами областей та районів, що особливо є відчутним у нормативному врегулюванні реалізації засад фінансової децентралізації.

Встановлено, що до компетенції КМ України відноситься: здійснення загальнонаціональної екологічної політики; розробка стратегічних

державних екологічних програм; координація діяльності ЦОВВ; визначення використання публічних фінансових ресурсів, зокрема, ресурсів Державного фонду охорони НПС як складової Державного бюджету України; встановлення екологічних нормативів, лімітів використання природних ресурсів, викидів і скидань забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів; визначення порядку справляння загальнообов'язкових екологічних зборів, податків, платежів. Децентралізація функцій управління у сфері охорони НПС, що належить КМ України, відбувалась у 2012 році відповідно до Закону України від «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні» шляхом виключення у пункті 5 статті 14 повноважень уряду із розробки регіональних екологічних програм.

Визначено доцільність подальшої децентралізації повноважень КМ України у частині встановлення змісту урядової компетенції щодо закріплення екологічних нормативів, розмірів податків, зборів та платежів, при цьому аргументовано закріплення лише рівня мінімального розміру зборів, чи рівня мінімально допустимого забруднення довкілля, а вже максимальні рівні мають регламентуватися регіональними місцевими органами публічної влади.

Визначено наявність поступової трансформації компетенцій виконавчих та розпорядчих органів місцевих рад з питань встановлення змісту екологічної політики на регіональному рівні і ці повноваження переходять безпосередньо до зацікавленої громадськості, що відбувається в умовах відсутності дієвих засобів впливу на формування публічних фінансів, що можуть бути використані на проведення та вжиття природоохоронних заходів, відновлення довкілля. Визначено, що розподілення екологічного податку відбувається без врахування потреб окремих регіонів, що суттєво знижує ефективність впровадження екологічної політики в межах окремих територій.

До проблем встановлення змісту компетенції місцевих органів влади віднесено фактичну відсутність у них дієвих важелів впливу щодо на визначення режиму поведження із природними ресурсами загальнодержавного значення. В якості прикладу такої диспропорції наведено ситуацію, за якої етапі погодження діяльності із використання природних ресурсів загальнодержавного значення (зокрема, родовищ корисних копалин) до компетенції місцевих рад відноситься право погодження проектної документації лише у разі спорудження об'єктів, використання яких не пов'язується із видобуванням корисних копалин.

Визначено, що окремі процедурні питання щодо проведення оцінки впливу на довкілля проведення того чи іншого виду господарської діяльності на етапі її проектування мають проводитися теж без фактичного врахування інтересів територіальних громад та місцевими органами публічної влади.

Визначено, що інтереси держави враховані фрагментарно, зокрема, у сфері забезпечення прозорості погодження проектної документації суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана із використанням природних ресурсів, однак при цьому: недосягнуто належний регуляторний вплив на здійснення природоресурсної політики; відсутнім є належним доступ до публічної екологічної інформації, що обмежується в тому числі із міркувань національної безпеки; не функціонують експертні комісії з визначення негативного впливу на довкілля. Визначено, що приватні інтереси теж враховано фрагментарно, що пов'язується із відсутністю: регламентації строків проведення процедури оцінки впливу на довкілля та штучним її затягуванням; вирішенням питання підвищення інвестиційної сприятливості із здійснення господарської діяльності, пов'язаної із використанням природних ресурсів; наявними корупційними ризиками, що не було усунуто на етапі формування та погодження проектної документації із планування діяльності підприємства, в наслідок функціонування якого заподіюється негативний вплив на довкілля.

Встановлено, що згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» коло повноважень сільських, селищних та міських рад у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища складається з двох груп: із власних (самоврядних) повноважень, до яких відповідно до законодавства відносяться: здійснення підготовки до розгляду відповідної ради пропозицій про визначення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, вилучення (викупу), а також надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад; визначення в установленому порядку розмірів відшкодування підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; встановлення платежів за користування комунальними та санітарними мережами відповідних населених пунктів; підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля; підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об'єктів ПЗФ місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом, підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу; оприлюднення у мережі Інтернет геопросторових даних та метаданих, що створені за рахунок коштів місцевого бюджету, коштів міжнародної технічної допомоги та передані органу місцевого самоврядування, згідно із Законом України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних»; забезпечення охорони, захисту, відтворення, підвищення

продуктивності лісових насаджень, посилення їх корисних властивостей, підвищення родючості ґрунтів, дотримання правил і норм використання лісових ресурсів у межах лісів комунальної власності; із делегованих повноважень, до яких віднесено: здійснення контролю за додержанням природоохоронного законодавства, використанням і охороною природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів; координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів; погодження клопотань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного значення; вирішення земельних спорів у порядку, встановленому законом; здійснення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері управління побутовими відходами; підготовка висновків щодо надання або вилучення в установленому законом порядку земельних ділянок, що проводиться органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; організація і здійснення землеустрою, погодження проектів землеустрою; здійснення державного контролю за використанням та охороною земель у межах та порядку, встановлених законом; створення та забезпечення функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, які є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації; здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері управління відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про управління відходами; надання відомостей з Державного земельного кадастру відповідно до закону; здійснення контролю за забезпеченням безперешкодного і безоплатного доступу громадян до узбережжя водних об'єктів та островів для загального водокористування відповідно до закону;) надання податковим органам у строки та в порядку, встановлені Податковим кодексом України, інформації щодо власників та користувачів, у тому числі на правах оренди (суборенди), емфітевзису,

земельних ділянок сільськогосподарського призначення, розташованих на території відповідної сільської, селищної, міської ради, ради об'єднаної територіальної громади, що створена згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, а також іншої інформації, визначеної Податковим кодексом України.

Визначено, що повноваження органів виконавчої влади на обласному рівні закріплюються відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації», серед яких у сфері охорони довкілля виконують такі повноваження, як: формування та затвердження програм раціонального використання земель, лісів, підвищення родючості ґрунтів, що перебувають у державній власності; розпорядження землями державної власності відповідно до закону; розробка та подання на затвердження обласною радою депутатів планів виконання регіональних екологічних програм з подальшим звітуванням перед відповідною радою про їх виконання; вжиття заходів із відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону довкілля юридичними особами приватного права і громадянами; внесення пропозицій відповідним органам місцевого самоврядування щодо організації територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення; інформування населення про екологічно небезпечні аварії та ситуації, стан довкілля, а також про заходи, що вживаються до його поліпшення; організація роботи із ліквідації наслідків екологічних аварій, залучає до цих робіт підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та громадян; формування пропозицій щодо зупинення діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у разі порушення ними законодавства про охорону довкілля та санітарних правил; впровадження планів забезпечення дотримання правил користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших потреб населення, зони санітарної охорони джерел водопостачання; обмежує або забороняє використання підприємствами питної води у промислових цілях; здійснення контролю за використанням відходів з урахуванням їх ресурсної цінності та

вимог безпеки для здоров'я людей і навколишнього природного середовища та розглядає справи про адміністративні правопорушення або передає їх матеріали на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи; погодження документації із землеустрою у випадках та порядку, визначених Земельним кодексом України та Законом України «Про землеустрій», щодо відповідності зазначеної документації законодавству у сфері охорони навколишнього природного середовища; внесення до КМ України пропозицій щодо встановлення та зміни меж районів, міст у порядку, визначеному законом; здійснення контролю за забезпеченням безперешкодного і безоплатного доступу громадян до узбережжя водних об'єктів та островів для загального водокористування відповідно до закону.

Обґрунтовано висновок про наявність поресурсового підходу до встановлення кола повноважень як місцевих рад народних депутатів, так і місцевих органів виконавчої влади, де можна умовно виокремити: повноваження у сфері використання земель; повноваження у сфері використання лісів; повноваження у сфері формування регіональної фінансової політики з питань природокористування; повноваження у сфері формування та використання об'єктів ПЗФ; повноваження у сфері використання вод; повноваження у сфері використання надр; повноваження у сфері забезпечення вимог екологічної безпеки.

Визначено, що місцеві державні адміністрації наділені широким колом повноважень у сфері охорони НПС, але при цьому у своїй діяльності вони мають звітувати перед відповідними радами депутатів, але при цьому у місцевих органів публічної влади є обмеженими повноваження щодо впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Встановлено, що місцевими державними адміністраціями може бути ухвалено рішення про зупинення діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності лише у разі недотримання такими суб'єктами «законодавства про охорону довкілля та санітарних правил».

Зроблено висновок, що місцеві органи виконавчої влади не є незалежними у формуванні регіональної екологічної політики, повністю є підзвітними КМ України, Президенту України та відповідними галузевим ЦОВВ, що, на жаль, результативно призводить до зниження ефективності їх діяльності у формуванні стратегій та планів розвитку окремих місцевостей у частині задоволення потреб відповідних територіальних громад.

Визначено, що досягнення ефективності здійснення екологічної функції держави зокрема, і в цілому впровадження Стратегії сталого розвитку, є неможливим без: оптимального поєднання функцій державного та місцевого управління, що має досягатися шляхом встановлення необхідного співвідношення компетенцій та повноважень ЦОВВ та місцевих органів державної виконавчої влади.

З'ясовано, що на практиці питання здійснення регіональної екологічної політики відноситься до місцевих органів державної виконавчої влади, вирішуються із застосування централізованого адміністративного впливу на окремі територіальні одиниці, що відбувається в умовах стагнації процесів фінансової та публічної децентралізації органів управління.

Наголошено, що на регіональному рівні має бути забезпечено повнота здійснення керівництва природоресурсною системою, що визначає потенціал області, району, селища, села, міста чи інших самоврядних одиниць, в тому числі ОТГ.

Акцентовано на підставі характеристики повноважень місцевих рад депутатів та місцевих державних адміністрацій свідчить про те, що і досі спостерігається ситуація взаємного поглинання ними функцій та компетентностей. Встановлено, що зміст адміністративно-правового статусу військово-цивільної адміністрації в окремих питаннях ототожнюється із компетенцією або ж місцевих державних адміністрацій, або місцевих рад депутатів та їх виконавчих органів. Зазначене обґрунтовує висновок про дублювання повноважень суб'єктів владних повноважень на місцях, що призводить до безвідповідального ставлення до забезпечення якісного та

оптимального виконання функцій держави та впровадження Стратегії сталого розвитку, що вимагається реалізувати через здійснення регіональної екологічної політики в Україні. Підкреслено, що є необхідним не лише здійснення розмежування повноважень із реалізації екологічної політики в Україні, але і створення нормативних підстав щодо закріплення механізму відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування за неналежність впровадження природоохоронних заходів із охорони НПС.

Зроблено висновок, що здійснення регіональної екологічної політики має на компетенційному рівні відобразитися через: нормативне закріплення специфіки геополітичного положення території; створення умов для забезпечення природно-ресурсного, виробничо-економічного та демографічно-соціального потенціалу; збереження екологічно безпечного стану НПС.

3. Встановлено, що забезпечення інформаційної взаємодії між громадськістю та суб'єктів владних повноважень в сфері здійснення регіональної екологічної політики вимагає налагодження тісних взаємозв'язків з питань нормотворення та ухвалення нормативно-правових актів із використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища. Визначено, що основними ознаками взаємодії влади та громадськості у сфері здійснення регіональної екологічної політики характеризується їх всебічністю та комплексністю підходів.

Встановлено, що взаємодія громадськості та суб'єктів владних повноважень у здійсненні регіональної екологічної політики реалізується шляхом застосування таких форм, як: передача громадськості органами місцевого самоврядування та органами державної влади повноважень із здійснення нормотворення в сфері охорони довкілля; розробка та ухвалення нормативно-правових актів суб'єктами владних повноважень та громадськості.

Визначено, що взаємодія суб'єктів владних повноважень із громадськістю у нормотворчій діяльності у сфері навколишнього природного

середовища характеризується такими властивостями, як: реалізація відбувається у межах виконавчо-розпорядчої та організаційно-нормативної діяльності, що передбачає розробку стратегій та концепцій забезпечення вимог національної екологічної безпеки; формування зацікавленості громадськості у забезпеченні ефективності здійснення нормотворчої діяльності, де громадськість має визнаватися головною зацікавленою особою в розробці та впровадження природоохоронних заходів та ініціатив; формалізація стадій здійснення нормотворчої діяльності, що вимагає формування каузальної мети ухвалення того чи іншого акту у сфері природокористування; системність здійснення громадських обговорень проєктів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля; організаційно-правовий характер, що втілюється у забезпеченні дієвості критеріїв реалізації та ефективності державно-приватного та соціального партнерства.

Визначено, що на підзаконному рівні участь громадськості у сфері формування регіональної екологічної політики пов'язується із: розробка програм, планів, стратегій та інших документів; підготовка проєктів законодавчих та інших нормативно-правових актів; оцінка впливу на довкілля небезпечних об'єктів та видів діяльності; видача документів на використання природних ресурсів, на навмисне вивільнення генетично змінених організмів; діяльність, пов'язана із забрудненням та поводженням з небезпечними речовинами та відходами; санкціонування витрат на природоохоронні заходи. Зроблено висновок, що участь громадськості у процесах нормотворення із формування здійснення регіональної екологічної політики є важливою складовою забезпечення ефективності таких процесів.

Визначено, що рівень залученості громадськості до процесів нормотворення залежить від суб'єкта законодавчої ініціативи та відношення до нього у суспільстві, до рівня сформованої довіри до результатів та успішності його діяльності.

Забезпечення ефективності участі громадськості у здійсненні обговорення проєктів законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів допускається шляхом запровадження різноманітних форм, що реалізуються громадськістю як безпосередньо, так і опосередковано. До безпосередніх форм обговорення проєктів законодавчих та підзаконних актів віднесено такі види діяльності, як проведення обговорень та слухань проєктів законодавчих актів; підписання петицій та подання колективних звернень до адміністративних органів в порядку чинного адміністративно-процедурного законодавства.

До опосередкованих форм участі громадськості в обговоренні проєктів нормотворення з питань охорони довкілля віднесено створення експертних груп з певним обсягом делегованих повноважень, що є правомочними на ухвалення результативного висновку із оцінки змісту та якості підготовленого акту, його відповідності вимогам та стандартам європейського законодавства. До негативних форм опосередкованої участі громадськості у здійсненні нормотворчого обговорення проєктів у сфері охорони довкілля є підготовка санкціонованої оцінки ефективності такої діяльності.

Встановлено, що результативно участь громадськості з питань підготовки нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля оформлюється найчастіше у вигляді певного експертного висновку чи пропозиції.

Наведено прикладом залученості громадськості до обговорення окремого стратегічного важливого акту у сфері охорони довкілля варто навести обговорення Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020–2025 роки, що, зокрема, відбулось наприкінці 2019 року.

Встановлено, що процедурно передбачається участь громадськості у підготовці та затвердженні регіональних та місцевих стратегічних екологічних програм, але оприлюднення відбувається на офіційних ресурсах

органів місцевого самоврядування. Підкреслено, що створення умов допуску громадськості до здійснення підготовки та подальшого впровадження регіональних та загальнонаціональних програм сприяє легалізації, тобто свідомого сприйняття необхідності їх дотримання, адже попередньо суспільство відчуває залученість та врахування їх потреб та інтересів при формуванні плану розвитку механізму природокористування та природоохорони.

Визначено, що предметно подання електронних петицій має обмежуватися певними локальними потребами, врегулювання яких є нагальним як регіонально, так і загальнонаціонально. Підкреслено, що формування змісту петиції має відповідати такій структурно-логічній побудові дій, де першою стадією має виступати формування суспільного запиту на задоволення певної потреби, що, зокрема, може проявлятися у визначенні наявної чи (що є більш поширеним) потенційної екологічної загрози. Підкреслено, що після визначення суспільного запиту має відбуватися формування плану його задоволення, в тому числі шляхом застосування як заохочувальних заходів, так і заходів обмеження чи заборони.

Встановлено, що подання електронної петиції для України є відносно новим заходом формування регіональної чи загальнонаціональної екологічної політики, при цьому варто зазначити про достатній рівень його дієвості та впливу на змісту як індивідуальних адміністративних актів, так і адміністративних актів нормативного характеру.

Визначено, що встановлення індексу ROI – як індексу ефективності реагування публічної влади та сформовану громадську думку, що визначається у результаті голосування по електронним петиціям, вимагає здійснення моніторингу їх задоволення після здобуття необхідних 25000 голосів (ст. 23-1 Закону України «Про звернення громадян»). Зроблено висновок про необхідність здійснення такого моніторингу, що не

визначається як обов'язок владного суб'єкта і може бути в умовах сьогодення реалізовано лише за громадською ініціативою.

До змісту моніторингу розгляду електронних петицій має бути віднесено: встановлення реальності змін, що запроваджуються в суспільстві; здатність подолання негативних чинників впливу на здійснення екологічних прав; можливість дотримання розумних строків реалізації управлінського рішення; результативність захисту екологічних прав; формування належного рівня правової екологічної свідомості та активності учасників подання електронних петицій.

Визначено, що встановлення ефективності здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності громадськістю є показником високого рівня правової свідомості та правової активності населення, і наявністю у нього дієвих способів впливу на здійснення регіональної екологічної політики.

Наголошено, що питання допустимості втручання громадськості до сфери здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності та контрольно-наглядового провадження є загальною тенденцією побудови політики «доброго урядування» («good governance»), де одним із керівних принципів є принцип прозорості та відкритості, сервісності та пріоритету інтересів людини.

Встановлено, що здійснення громадського екологічного контролю пов'язується із забезпеченням доступу до результатів адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державної влади.

Визначено, що здійснення функцій громадського екологічного контролю пов'язується із реалізація правомочностей у сфері адміністративно-юрисдикційної діяльності (шляхом подання скарги на результати правозастосування, а також шляхом складання протоколу про адміністративне правопорушення), а також у сфері адміністративно-судочинної діяльності (шляхом подання публічно-правового позову, де предметом оскарження є рішення, дії чи бездіяльність органів владних повноважень у сфері охорони довкілля).

Зазначено, що участь громадськості у здійсненні адміністративного судочинства безпосередньо проявляється у формі подання публічно-правового позову. Визначено, що участь громадськості у вирішенні адміністративних спорів та застосуванні адміністративних санкцій може бути розглянута як прояв делегування повноважень органів виконавчої влади. Встановлено, що реалізація форм участі громадськості у сфері охорони НПС пов'язується із: забезпеченням доступу до публічної екологічної інформації; здійсненням повноважень із здійснення функцій екологічного контролю із застосуванням адміністративних санкцій; оскарження рішень, дій та бездіяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що ухвалені у сфері охорони довкілля; ініціювання застосування позаюрисдикційних засобів захисту екологічних прав, серед яких окреме місце займає ініціювання подання електронної петиції.

Зроблено висновок, що функції, що виконуються громадськістю при здійсненні правомочностей у сфері охорони довкілля, можуть бути умовно поділені на: правотворчі (спрямовані на розробку та підготовку проєкту нормативного акту, що може полягати у реалізації можливостей для обговорення анонсованих органами публічної адміністрації та представницькими органами нормопроектів); правореалізуючі (що пов'язуються із доступом до публічної екологічної інформації, із реалізацією права на мирні зібрання, громадські об'єднання відповідного профілю); правозастосовчі (що пов'язуються із вжиття адміністративно-юрисдикційного провадження в окремих категоріях справ про адміністративні правопорушення); правовідновлювальні (що пов'язується із застосування юрисдикційного та неюрисдикційного впливу на особу, внаслідок дій, рішень чи бездіяльності якої виникає правовий спір чи конфлікт публічно-правового чи приватно-правового змісту).

Зазначено, що спостерігається певна диспропорційність реалізації правомочностей громадськістю у сфері охорони довкілля, де доступ до проведення службових розслідувань є обмеженим чи є взагалі відсутнім.

Питання реалізації правомочності, пов'язаних із застосуванням заходів адміністративного примусу, пов'язується із діяльністю громадських інспекторів у сфері охорони НПС. Застосування заходів адміністративного примусу належить не лише до компетенції органів державної влади, а і до правомочностей громадськості.

Серед форм участі громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики виділено участь у проведенні службових розслідувань та застосуванні до винних посадовців органів державної влади та місцевого самоврядування дисциплінарних стягнень. Визначено, що громадськість може брати участь у здійсненні провадження із застосування заходів адміністративної відповідальності. Зроблено висновок, що участь громадськості у застосуванні заходів адміністративної відповідальності полягає : у протокольному оформленні адміністративного правопорушення; направлення матеріалів до суду задля розгляду адміністративної справи; документуванні, фотографуванні та застосуванні інших інформаційно-комунікаційних технічних засобів для фіксації адміністративного правопорушення.

Зроблено висновок, що оцінка ефективності діяльності громадських інспекторів у сфері забезпечення безпеки довкілля є можливою через здійснення контент-аналізу проваджень із розгляду справ про адміністративні правопорушення. Відповідно до результатів судової практики за 2019-2023 рр. за участі громадських інспекторів було складено близько 1400 протоколів про адміністративні правопорушення.

Досліджено особливий статус представників медіа як представників громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики.

Охарактеризовано роль та значення громадськості у застосуванні таких санкцій, як : штраф у розумінні грошового стягнення, яке накладається на фізичних або юридичних осіб за вчинення екологічного адміністративного правопорушення; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення –

це примусове вилучення за рішенням суду і наступна реалізація з передачею вирученої суми колишньому власникові з відрахуванням витрат по реалізації вилученого предмета; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого громадянину, який вчинив екологічне адміністративне правопорушення.

Визначено, що застосування адміністративно-господарських санкцій має галузевий характер та реалізуються в окремих сферах природокористування, залежать від правового титулу, яким володіє суб'єкт господарювання чи інших приватних осіб (зокрема, у разі порушення умов загального лісокористування, громадські інспектори з охорони довкілля складають протокол про адміністративне правопорушення, де визначається застосування штрафних санкцій, що встановлюється ст. 141 Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III).

Зроблено висновок, що участь громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики здійснюється характеризується: процесами децентралізації публічної влади, що полягає у наданні територіальним громадам можливостей реалізації механізмів із питань індивідуальних та колективних суб'єктивних прав на довкілля; залученістю до врегулювання надзвичайних екологічних ситуацій, пов'язаних із світовою пандемією, російською військовою агресією). Визначено, що процеси децентралізації публічної влади створюють умов для створення громадськістю власних органів самоорганізації екологічної спрямованості, функціональними завданням яких має визнаватися сприяння реалізації та захисту суб'єктивних екологічних прав територіальної громади та її окремих членів.

Зроблено висновок, що зміст участі громадськості у сфері реалізації регіональної екологічної політики полягає у здійсненні таких форм, як: участь у громадських слуханнях, консультаціях та обговореннях (громадські організації та активісти можуть брати участь у громадських слуханнях з

питань екології, де обговорюються плани будівництва об'єктів, використання природних ресурсів, зміни у виробничих технологіях та інші аспекти, що впливають на навколишнє середовище); моніторинг та звітування (громадські організації можуть здійснювати моніторинг стану довкілля, виявляти порушення екологічного законодавства та інформувати громадськість про це; вони також можуть збирати дані щодо забруднення, втручання у екосистеми тощо); участь у правотворчих процесах (громадські організації можуть брати участь у судових процесах щодо екологічних питань як сторони, які представляють інтереси громадськості; громадські організації можуть подавати скарги на рішення органів влади, що порушують екологічні стандарти або недотримуються законів); проектна діяльність (громадські організації можуть розробляти та впроваджувати проекти з метою збереження природи, реабілітації екосистем, популяризації екологічних технологій тощо).

Підкреслено, що участь громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики полягає у : наданні можливостей збору та подання матеріалів адміністративних справ до суду щодо вчинення адміністративного правопорушення у сфері охорони довкілля; ініціюванні провадження із розгляду публічно-правового спору, де предметом виступають правовідносини із забезпечення безпеки навколишнього природного середовища; участі у правотворчій діяльності із систематизації природоохоронного законодавства України; ініціювання звернення до органу державної влади та органу місцевого самоврядування у порядку Закону України «Про звернення громадян», де встановлюються такі форми взаємодії суспільства та держави, як подання пропозиції, скарги чи електронної; складання протоколу про адміністративне правопорушення чи інших процесуальних актів фіксації дій у сфері охорони довкілля.

Встановлено, що функціональне спрямування участі у здійсненні регіональної екологічної політики визначається направленістю на

забезпечення публічного інтересу із охорони навколишнього природного середовища.

Наголошено, що до перспектив розвитку інституту громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики необхідно віднести визначення нормативно-правового базису для функціонування незалежних громадських організацій, що на засадах волонтерства та благодійництва діють задля реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи.

Положення та висновки, викладені у другому розділі, опубліковані у ряді авторських наукових працях [117; 109; 113; 98; 118].

РОЗДІЛ III. ІНСТРУМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

3.1. Сутність та види інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні

Сучасні історичні події в Україні ставлять багато викликів перед суспільством та державою. Через війну багато населених пунктів України зруйновані, багато будівель перетворилося на руїни, що не підлягають відновленню, накопичилось будівельне сміття, сильно постраждало довкілля [418]. У зв'язку із веденням активних бойових дій сотні гектарів земельного фонду України забруднені відходами, шкідливими речовинами, які вивільнюються внаслідок детонування боєприпасів, і зазнають пошкодження структури ґрунтового покриву [49; 143]. На територіях України, сході та півдні, де ведуться активні бойові дії, масштаби забруднення екології, руйнувань житлової інфраструктури неможливо повністю оцінити, але зрозуміло, що там ситуація набагато гірша ніж в порівнянні з іншими районами, де не ведуться інтенсивні бойові дії. На думку О. Савицького, у районах, де немає бойових дій, звалища сміття у кожному другому селі та при виїздах з міст призводять до забруднення повітря, води, ґрунту, а річки Карпат потерпають від пластикового сміття, яке потрапляє в сусідні країни такі як Румунія, Угорщина та Молдова [376]. Тому питання актуалізації нормативно-правових актів, що визначають державну та регіональну екологічну політику, з урахуванням обставин, що обумовлені не тільки природними особливостями окремих регіонів країни, а й веденням активних бойових дій є нагальним питанням.

Науковий аналіз проблематики інструментальної складової в адміністративно-правовому механізмі реалізації цілей сучасної державної та регіональної політики в Україні стали предметом дослідження таких науковців як: В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко [5]; Н. Галіцина [55], І. Гриценко, Р. Мельник, А. Пухтецька [124], Е. Казмаришин [141]; Т. Карпенко [143], В. Люх [204]; О. Савицький [376], С. Чернік [403] та інші. Проте питання інструментів адміністративно-правовому механізмі реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні залишились поза увагою науковців, незважаючи на їх актуальність в сучасних умовах.

Метою підрозділу є виявлення ознак інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні, формулювання відповідного поняття та окреслення видів таких інструментів згідно наявних наукових концепцій та чинних нормативно-правових актів.

Ключові цілі та вектори змін на період до 2030 року в різних галузях суспільного буття та економіки України визначені в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період 2030 року» [364]. За цим документом ключові напрями реалізації державної політики полягають у забезпеченні : 1) безпеки та життєстійкості, екологічного благополуччя та відкритості населених пунктів; поступового переходу до моделей споживання і виробництва раціонального характеру; 2) сталого управління водними ресурсами та санітарією з метою підвищення доступу до них населення; 3) доступу для всіх до джерел енергії, що є недорогими, надійними, стійкими і сучасними; 4) пріоритету сталого розвитку при збереженні та раціональному використанні водних ресурсів; 5) невідкладного вжиття заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками; 6) продовольчої безпеки, недопущення голоду, підвищення якості харчування, сприяння сталому розвитку сільського господарства; 7) раціонального лісокористування; 8) зниження темпів деградації земель,

втрати біорізноманіття, опустелювання з метою захисту та відновлення екосистем суші. Усі прогностичні та програмні документи, що розроблятимуться з розрахунку їх дії на період до 2030 року, мають враховувати зазначені цілі сталого розвитку України. Відповідні проекти нормативно-правових актів, підготовлена за зазначеними векторами розвитку України сприятимуть збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України [364]. Водночас, в умовах війни досягнення зазначених цілей сталого розвитку України потребуватиме значно більшого часу та зміни підходів, алгоритмів та механізмів.

Окреслені в Указі Президента України цілі та вектори сталого розвитку нашої держави та суспільства України на період 2030 року базувалися на змісті положень Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1. Ця Резолюція визначила 17 цілей та 169 задач у сфері стабільного розвитку на період до 2030 року. Серед цих цілей та задач одне з головних місць займають питання раціонального використання природних ресурсів, гармонії економічного, соціального та технічного прогресу із природою, запобігання виснаженню природних ресурсів та негативних наслідків погіршення стану навколишнього середовища, включаючи опустелювання, посухи, деградацію земель, нестачу питної води та втрату біорізноманіття.

Концепція сталого розвитку, зазначає С.Д. Чернік, слугує основою для формування державної екологічної політики. Сталий розвиток передбачає взаємодію людини й природи за принципами збалансованості та взаємозалежності, раціонального та ефективного використання природних ресурсів, мінімізації негативних впливів на природні ресурси під час задоволення потреб людини [403]. Україна співпрацює з міжнародним співтовариством та країнами Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулюючи екологічні правовідносини відповідно до взятих на себе зобов'язань. У зв'язку із цим екологічна політика держави, як зазначає С.Д. Чернік, ґрунтується на

принципах сталого розвитку та нормативно-правових актах, затверджених на міжнародному, регіональному та національному рівнях [403].

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначає основні засади регіональної екологічної політики. Особливості регіональної екологічної політики обумовлені відмінностями соціально-економічного розвитку регіонів України, що призводить до нерівномірного техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. Згідно із зазначеним законом положення Основних засад державної екологічної політики України на період до 2030 року і розроблені на її основі національні плани дій мають бути інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища. Ці плани повинні бути розроблені для Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, а на їх основі мають бути підготовлені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, створені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад. Розробка таких планових документів на місцевому рівні посилює значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики та дозволило б визначити з урахуванням регіональної специфіки напрями її вдосконалення [325].

Механізм реалізації Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року включає : органи, що забезпечують реалізацію; інструменти реалізації; фінансове забезпечення реалізації, етапи реалізації. На наш погляд, ключовим елементом будь якого механізму є саме інструменти його реалізації, які мають бути реалізовані як на державному так і на регіональному рівні. Оскільки державна та регіональна екологічна політика реалізуються органами публічної влади, то ці відносини мають публічно-правовий характер, а тому переважно регулюються нормами адміністративного права.

Загалом питання визначення змісту таких правових категорій як «правові інструменти», «інструменти публічного адміністрування», «інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення», «інструменти реалізації», «інструменти правового регулювання» розглядались на рівні наукових досліджень багатьох вчених у прикладній площині щодо окремих сфер діяльності органів публічної влади. Водночас, Е.О. Казміришин, наголошує, що адміністративно-правові інструменти є відносно новою для науки адміністративного права категорією, а отже, не достатньо дослідженою [141]. Він підтримує думку Р.С. Мельника, що в результаті розвитку адміністративного права України та наближення його до європейського адміністративного простору на заміну неактуального поняття «форми і методи державного управління» прийшла категорія «інструменти публічного адміністрування» [214, с. 187].

Інструментальну основу механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки в Україні, вважає М.Сірант, складають відповідні адміністративно-правові методи. Зміст таких методів розкривається через способи та прийоми впливу на об'єкти з метою практичного виконання певних завдань. Частиною такого методу також є форми - зовні виражені дії владних суб'єктів, що здійснюються у межах компетенції та викликають певні наслідки. У реальному житті методи адміністративно-правового регулювання проявляються за допомогою адміністративно-правових форм. За концепцією М. Сірант адміністративно-правового регулювання сфери забезпечення екологічної безпеки, це є сукупність нормативно встановлених заходів, способів і прийомів впливу пануючих суб'єктів на поведінку інших учасників адміністративних правовідносин. Проте специфічною є мета такого регулювання, а саме забезпечення екологічної безпеки, вирішення відповідних завдань і здійснення функцій державно-управлінської діяльності у цьому напрямі [379].

Автори підручника «Адміністративне право» визначають інструмент публічного адміністрування як зовнішній вираз однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації. Цей інструмент реалізується в межах суворої відповідності визначеної законом компетенції суб'єктів публічної адміністрації з метою досягнення бажаного для публічного адміністрування результату [5, с. 144]. В. Галуцько, П. Діхтієвський та О. Кузьменко, вважають, що інструмент публічного адміністрування може бути визначений як зовнішній вираз однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, реалізований у межах суворої відповідності визначеної законом компетенції з метою досягнення бажаного для публічного адміністрування результату [4, с. 143-144]. В.А. Медяник визначає інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики як сукупність різних політичних, правових, економічних, фінансових методів, засобів, прийомів, завдяки використанню яких державна соціальна політика втілюється у життя [213, с. 45]. Е.О. Казміришин під категорією «адміністративно-правовий інструмент» розуміє юридичні засоби та прийоми, які використовуються публічною адміністрацією для здійснення регулюючого впливу у сфері публічного адміністрування на учасників відповідних суспільних відносин [141, с. 79].

В.А. Медяник інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики визначає як: 1) сукупність різноманітних політичних, економічних, фінансових, правових методів, засобів, прийомів, завдяки використанню яких державна соціальна політика втілюється у життя; 2) зовнішньо виражену діяльність суб'єктів реалізації державної соціальної політики, яка являє собою врегульовані нормативно-правовими актами прийоми, способи, засоби, що здійснюються у межах їхньої компетенції з упровадження державної соціальної політики у життя [213, с. 46].

Спираючись на дослідження попередників цієї тематики Е. Казміришин, Р. Мельник, В. Галуцько, П. Діхтієвський та О. Кузьменко узагальнюють такі характерні риси адміністративно-правових інструментів:

1) вони є зовнішнім виразом форми адміністративної діяльності публічної адміністрації; 2) суб'єкти публічного адміністрування застосовують їх у процесі свого функціонування; 3) алгоритми їх застосування визначаються нормами адміністративного права; 4) застосування конкретного інструменту визначається сферою, метою діяльності, компетенцією суб'єкта публічного адміністрування; 5) їх застосування спричиняє певні юридичні наслідки, фактичні результати; 6) вони мають публічно-правову природу; 7) відображають правову динаміку публічного адміністрування; 8) зумовлені реалізацією адміністративних обов'язків суб'єктів публічної адміністрації [214, с. 187; 5, с. 143; 141, с. 79].

Інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики, вважає В.А. Медяник, характеризуються такими ознаками: 1) є зовнішнім виразом діяльності з упровадження державної соціальної політики; 2) застосовуються суб'єктами реалізації державної соціальної політики; 3) їх застосування зумовлене повноваженнями та сферою діяльності суб'єктів реалізації державної соціальної політики; 4) можуть мати як імперативну, так і диспозитивну природу; 5) здебільшого мають правові наслідки [213, с. 46].

Щодо груп та видів інструментів адміністративно-правового забезпечення, то думки науковців теж дещо різняться. Так, на думку Р.С. Мельника, до інструментів діяльності публічної адміністрації включають нормативні акти публічної адміністрації, адміністративний акти та адміністративний договір [214, с. 9-10]. В.В. Люх виявив, що вченими до переліку інструментів діяльності публічної адміністрації віднесено нормативні акти, адміністративний акт, адміністративний договір, акти-дії, плани, приватно-правові інструменти, нормативні акти, адміністративний розсуд, електронне урядування, фактичні дії [204, с. 559-564; 124, с. 144; 4].

Н. Галіцина, вивчаючи зміст інструментів адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави, характеризує їх як інструменти діяльності публічної адміністрації. Вчена вказує на те, що в діяльності публічної адміністрації можуть використовуватися такі види інструментів адміністративно-правового механізму як організаційно-технічні, регуляторно-планувальні, інформативні та інші [55, с. 42].

М. Сірант класифікує адміністративно-правові методи забезпечення екологічної безпеки за двома групами: 1) адміністративні, тобто методи прямого впливу щодо суб'єктів управління на відповідні об'єкти управління. До них слід віднести вчинення реєстраційних дій; видачу дозволів, ліцензій; укладання адміністративних договорів; здійснення нагляду, контролю; застосування заохочення; застосування заходів адміністративної відповідальності; тощо; 2) економічні, тобто методи непрямого впливу – надання податкових пільг, матеріальне заохочення [379]. Також ця вчена виокремлює : 1) головним методом діяльності органів виконавчої влади, а саме методи переконання, сутність якого М. Сірант вбачає у застосуванні уповноваженими суб'єктами заходів пропаганди, роз'яснення, виховання з метою формування необхідної поведінки керованого суб'єкта. Вчена вважає, що цей метод наділений випереджаючим характером та є засобом добровільного та свідомого прийняття рекомендованого характеру поведінки; 2) допоміжним методом є методи примусу, що використовується при неможливості (неефективності) застосування засобів переконання, реалізується переважно при порушенні вимог правових приписів [379]. Найбільш застосовуваною та практично орієнтованою у сфері забезпечення екологічної безпеки, на думку М. Сірант, є триланкова класифікація адміністративно-юрисдикційних методів. Така систематизація методів відповідає цілям захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави у сфері природокористування, орієнтована на попередження виникнення внутрішніх і зовнішніх загроз та протистояння їм. На думку дослідниці до першої групи відносяться адміністративно-попереджувальні

методи, які охоплюють дві підгрупи : 1.1) попередню профілактику, спрямовану на розробку та здійснення заходів, пов'язаних з попередженням адміністративних екологічних правопорушень, виявленням і усуненням причин та умов, що сприяють їх вчиненню. Вона здійснюється державними органами і органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, та має пріоритетне значення в системі профілактичних заходів; 1.2) профілактику припинення, яка здійснюється правоохоронними органами, зокрема Міністерством внутрішніх справ України при притягненні до адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення. Друга група методів, вважає М. Сірант, це методи адміністративного припинення. Їх зміст полягає в примусовому припиненні протиправних діянь, що вчиняють фізичні та юридичні особи, а також запобіганні реалізації шкідливих наслідків таких дій. Третя група адміністративно-юрисдикційних методів представлена, вважає М. Сірант, адміністративною відповідальністю, до якої притягаються особи згідно норм КУпАП, де визначені склади правопорушень у сфері екологічної безпеки [379].

Критерієм для групування форм діяльності органів публічної влади у сфері екологічної безпеки М. Сірант обрала характер наслідків. Так, вчена демонструє традиційний підхід до цього питання та виокремлює адміністративні правові форми, застосування яких тягне юридичні наслідки, та неправові форми, іншими словами організаційні, реалізація яких немає наслідків правового характеру. До адміністративних правових форми діяльності вчена відносить : ведення реєстраційного обліку, видачу різних ліцензій і дозволів, прийняття постанови про призначення адміністративного стягнення тощо. Натомість, згідно цієї класифікації, проведення нарад, здійснення матеріально-технічних операцій, бухгалтерського та статистичного обліку, розробка програм, прогнозів, методичних рекомендацій, діловодство, обробка інформації є неправовими формами виконавчо-розпорядчої діяльності [379].

До основних інструментів реалізації державної екологічної політики згідно Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» можна віднести: систему екологічного управління, екологічну сертифікацію та маркування продукції, екологічний аудит; екологічний облік; міжсекторальне партнерство, залучення заінтересованих сторін; комунікацію та інформування; державне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища; стратегічну екологічну оцінку та оцінку впливу на довкілля; технічне регулювання та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки; законодавство України у сфері охорони навколишнього природного середовища, яке адаптоване до законодавства Європейського Союзу; екологічну модернізацію промислових підприємств; освіту в інтересах збалансованого (сталого) розвитку; комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки [325].

Таким чином чинне законодавство вказує на різні види інструментів реалізації цілей державної та регіональної екологічної політики.

Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року та Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки визначають не тільки цілі, вектори, задачі, а також називають деякі інструменти їх реалізації. Так, наприклад, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки до інструментів реалізації відносить: програми та проекти регіонального розвитку; регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації; плани заходів щодо реалізації Стратегії відповідно на 2021-2023 і 2024-2027 роки; державні програми щодо розвитку

транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку окремих територій, угоди щодо регіонального розвитку тощо [282].

Отже, на наш погляд, з урахуванням зазначеного, ознаками інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні є : 1) вони є зовнішнім виразом діяльності з упровадження державної та регіональної екологічної політики; 2) замість це сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів правового та не правового (політичного, економічного, фінансового, інформаційного) спрямування, що реалізуються в процесі адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, завдяки яким державна та регіональна екологічна політика втілюється у життя; 3) застосовуються суб'єктами реалізації державної та регіональної екологічної політики; 4) можуть мати як імперативну, так і диспозитивну природу; 5) їх застосування зумовлене повноваженнями та сферою діяльності суб'єктів реалізації екологічної політики; 6) відображають правову динаміку публічного адміністрування у сфері екології; 7) у разі їх застосування настають юридичні наслідки, фактичні результати [104].

Таким чином поняття інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні можна визначити як сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів правового та не правового (політичного, економічного, фінансового, інформаційного) спрямування, що застосовуються в процесі адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, завдяки яким реалізується державна та регіональна екологічна політика.

З урахуванням висвітлених наукових концепцій та положень чинних нормативно-правових актів можна виділити наступні групи інструментів механізму адміністративно-правового забезпечення державної та регіональної екологічної політики:

1) регуляторно-планувальні : нормативні акти, адміністративні акти, акти-дії, плани заходів з реалізації положень Стратегії відповідно на 2024-

2027 роки; державні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва; програми та проекти регіонального розвитку та соціально-економічного розвитку окремих територій; регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації;

2) організаційно-технічні: інструменти технічного регулювання та обліку в сфері природокористування, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки;

3) освітньо-інформативні: інформування та комунікація, освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку;

4) координаційні : міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін; міжнародне співробітництво у сфері природокористування, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки; угоди щодо регіонального розвитку тощо;

5) моніторингово-облікові: інструменти стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля; екологічні сертифікація, облік та аудит, маркування продукції;

6) економічного спрямування: економічні та фінансові інструменти, екологічна модернізація промислових підприємств, зниження ставки екологічного податку; фіксована річна сума компенсації податку;

7) контрольно-наглядові: комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища; нагляд та контроль у сфері раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки.

3.2. Економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні

На початку цього століття представники більшості країн визнали, що зміна клімату є однією з ключових проблем глобального розвитку. Ця

проблема несе потенційні серйозні загрози для глобальної економіки та міжнародної безпеки через зростання прямих і непрямих ризиків. Ці загрози пов'язані із небезпекою для здоров'я і життя людей, не стабільним існуванням екосистем, неможливістю забезпеченням продуктами харчування і питною водою людей на достатньому рівні, із енергетичною безпекою. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року висвітлила основні проблеми у сфері охорони природних ресурсів та навколишнього природного середовища, які негативно впливають на здоров'я людей та екосистеми. До них віднесено відсутність системних секторальних та міжсекторальних досліджень з оцінки ризиків, уразливості та прогнозування зміни клімату на регіональному та на національному рівнях, а також недостатню реалізацію природоохоронних і кліматоохоронних аспектів, закріплених у державних програмах, в секторальній і місцевій політиці [359]. В результаті це призводить до таких негативних фактів та чинників, як наприклад: збільшення частки ослаблених і всихаючих лісів у багатьох регіонах України; погіршення якості поверхневих вод на Півдні та Південному Сході, що вимагає додаткових заходів з очищення води та її транспортування в ці регіони; застаріла інфраструктура систем водопостачання та водовідведення українського узбережжя Чорного моря є найбільш уразливим до ризику дефіциту води, оскільки воно використовує поверхневі води і є найбільш відвідуваним туристами; формування в різних клімато-географічних регіонах країни сприятливих екологічних умов для розвитку переносників збудників трансмісивних хвороб, збільшення кількості інфекційних захворювань [359]. І це лише частина проблем, що мають місце на сьогодні, чи проявляться у майбутньому в сфері екології регіонів. Тому дослідження наукових теорій та законодавчого підходу до визначення змісту та видів сучасних економіко-правових інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної політики на регіональному рівні є актуальним у контексті таких нормативно-правових актів як Державна стратегія регіонального розвитку на

2021-2027 роки та Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року.

Нові підходи до державної регіональної політики запроваджує Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 5.08.2020 р. № 695. Цим документом закріплено два вектори регіональної політики з урахуванням оновлених підходів, а саме загальний та індивідуальний. За загальним підходом передбачено перехід до територіально спрямованої політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу територій. Зміст індивідуального підходу до політики окремих територіальних громад полягає у наданні підтримки окремим територіям, що характеризуються високим історико-культурним потенціалом, екологічними умовами, або особливими проблемами соціально-економічного розвитку та потребами охорони навколишнього природного середовища. [282]. Таким чином, програмні та стратегічні документи визначили важливість питання удосконалення механізму забезпечення реалізації регіональної екологічної політики, за рахунок застосування ефективних економіко-правових інструментів [282].

З точки зору економічної науки, наголошують Т.В. Пімоненко, Д.В. Леус, Я. Ус, С.М. Федина, якісно новий етап еволюції еколого-економічних відносин характеризує термін «сталий розвиток». Цей етап еволюції проявляється у нових закономірностях взаємодії стану навколишнього природного середовища та економічного розвитку в умовах криз економічного, соціального, екологічного характеру. При переході до сталого розвитку, наголошують вчені, необхідними є системний підхід та скоординованість дій усіх інститутів країни для природоохоронної переорієнтації, а саме: політичної системи, що залучає соціум до природоохоронної діяльності; економічної системи, що орієнтована на менш енерго- та ресурсомне виробництво та справедливе розміщення; правової системи, заснованої на принципах правової держави; технологічної системи,

орієнтованої на високі та біосферо сумісні технології; соціальної системи, що забезпечує безконфліктну ситуацію; освітньої системи, що формує екологічну свідомість суспільства; міжнародної системи, яка надає суспільству екологічну інформацію [242].

Дослідження економіко-правових інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях здійснювали такі вчені : Г. Буканов [40], Ю. Бунякова [45], П. Гаман [56], І. Груздевич [71], Р. Дідух [86], М. Долішній [98], М. Коваленко [149], С. Нікола [230], А. Омаров [232], Д. Фелонюк [394], В. Шмагіна [416] та інші. Водночас в останні роки було прийнято Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року[3259], Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року[325], Національну економічну стратегію на період до 2030 року, Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки[282], що обумовило визначення нових векторів розвитку екологічної політики на державному та регіональному рівнях, а відповідно є необхідність виявлення змін та особливостей застосування нових економіко-правових інструментів реалізації регіональної екологічної політики.

Метою підрозділу – є узагальнення наукових підходів до змісту та класифікації економіко-правових інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної регіональної екологічної політики в Україні, визначення цілей застосування таких інструментів та їх функцій та окреслення перспективних видів економіко-правових інструментів для запровадження згідно прийнятих стратегічних документів.

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначає головні принципи регіональної екологічної політики, особливості якої обумовлені відмінностями соціально-економічного розвитку регіонів України [325]. Стратегічною метою державної регіональної політики України до 2027 року

визначено єдність та розвиток усіх інституцій громадянського суспільства, орієнтований на забезпечення гідного життя людини у демократичній згуртованій, конкурентоспроможній, децентралізованій Україні. Частиною цієї мети є забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу територій та їх спеціалізації, що створює умови для підвищення рівня добробуту та доходів громадян через згуртованість у економічному вимірі [282].

Водночас Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» виокремлює серед основних інструментів реалізації державної екологічної політики економічні та фінансові механізми. До таких інструментів екологічного характеру законодавство відносить екологічну модернізацію промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку, фіксованої річної суми відшкодування податку [325]. А Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки до інструментів реалізації її основних положень відносить також державні програми щодо соціально-економічного розвитку окремих територій [282].

Таким чином питання реалізації державної та регіональної екологічної політики мають тісний зв'язок із застосуванням економічних інструментів. Д.Л. Фелонюк наголошує на правовому підґрунті інструментів сталого розвитку економічного характеру, якими є норми Розділу Х «Економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища» Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [394;332].

Тематика економічних інструментів реалізації державної та місцевої екологічної політики знайшла відображення в роботах деяких інших вчених. Наприклад, І. Грудзевич і Д. Стрільчук аналізують «економічний механізм екологічної політики» та «економічний механізм екологічного управління» [71]. В.Р. Дідух підкреслює, що реалізація сучасної екологічної політики стоїть перед економічним завданням і наголошує на необхідності

впровадження ефективних заходів, нових принципів та підходів до збереження, не виснажливого використання та відтворення природних ресурсів [86]. Про економічні механізми впровадження державної екологічної політики як інструменти економічного регулювання природоохоронної діяльності в Україні розповідають М.А. Коваленко й Т.О. Мацієвич [149].

У Стратегії екологічної політики України на період до 2030 року економічний аспект відіграє важливу роль. Так, у цьому документі визначено, що протягом тривалого часу унеможлиблювалося досягнення збалансованого (сталого) розвитку, оскільки економічний розвиток держави супроводжувався низькою пріоритетністю питань захисту довкілля та незбалансованою експлуатацією природних ресурсів. Серед першопричин екологічних проблем України названо значний перелік економічних передумов та факторів: фізичне, технологічне, моральне зношення основних фондів у всіх галузях національної економіки; переважання ресурс затратних, енергоємних галузей у структурі економіки із підвищеним негативним впливом на довкілля; неврегульованість на рівні законодавства відповідальності за не дотримання вимог екологічної безпеки при веденні господарської діяльності; підпорядкованість економічній доцільності екологічних пріоритетів; фінансування за залишковим принципом природоохоронних заходів та їх недостатнє фінансування з централізованих бюджетів [325].

Стратегія екологічної політики України на період до 2030 року відводить одну з провідних ролей економічним факторам щодо виникнення негативних впливів та наслідків в різних екологічних сферах. Так, до забруднення близько 20 відсотків земель України призвело ігнорування природоохоронної складової, та орієнтація на досягнення короткострокових економічних вигод, ігноруючи негативні наслідки у довгостроковій перспективі для екології. До виникнення проблем у лісовій сфері призвели

такі причини, як недосконалість системи управління, відсутність правових та економічних механізмів розвитку лісового господарства [325].

Буканов Г. досліджує положення, які характеризують економічні інструменти реалізації державної екологічної політики. Він наголошує, що економічні інструменти мають значення для мінімізації негативних форм впливу виробництва і споживання на довкілля; вони спрямовані на економічне забезпечення раціонального природокористування та на охорону навколишнього середовища; економічні інструменти сприяють розвитку «зеленої» економіки, що виступає рушійною силою збалансованого розвитку; основою практичного застосування економічних інструментів є принципи «забруднювач платить» і «користувач платить» [40, с. 8].

Питання класифікації економічних інструментів забезпечення екологічної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях знайшло реалізацію у багатьох авторських концепціях. Так, А. Омаров виокремив такі групи: кредитування та фінансування; система фінансово-правового стимулювання природоохоронної діяльності; екологічні платежі та оподаткування; екологічне страхування; економічні важелі регулювання ресурсовикористання; фінансові санкції [232, с. 63].

Ю. Бунякова до базових елементів природоохоронної діяльності віднесла: екологічний податок, плату за спеціальне використання водних, мінеральних, лісових, земельних, біологічних та інших природних ресурсів, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства [45, с. 84].

В.В. Шмагіна пропонує ціни, тарифи, податки, систему страхування екологічних та економічних ризиків застосовувати як економічні інструменти для регулювання використання природних рекреаційних ресурсів [416].

Г. Буканов визначає дві групи еколого-економічних інструментів державного регулювання в сфері охорони навколишнього середовища. Перша група на його думку пов'язана із такими функціональними навантаженнями як фіскально-бюджетні, до якої можна віднести такі

інструменти як екологічне нормування, екологічне оподаткування, екологічні збори і платежі, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства. Друга група еколого-економічних інструментів має призначення фінансово-економічного стимулювання природоохоронної діяльності, а тому розкривається через застосування формування ринку екологічних товарів, послуг, робіт; пільгових кредитів, субсидій; пільгових податків; регулювання цін на первинні ресурси і кінцеву продукцію; розвиток «зеленої» економіки загалом [40, с. 9].

С. Нікола виокремлює економічні інструменти природокористування в умовах екологізації підприємницької діяльності: 1) розробка регіональних програм в сфері охорони навколишнього середовища та екологічного розвитку суб'єктів країни; 2) встановлення лімітів на викиди, скиди забруднюючих речовин, на розміщення відходів виробництва, мікроорганізмів, на інші види негативного впливу на навколишнє середовище; 3) проведення економічної оцінки виробничої, торгівельної, дослідницької діяльності щодо впливу на навколишнє середовище; 4) запровадження плати за негативний вплив на навколишнє природне середовище; 5) запровадження податкових пільг при реалізації у господарській діяльності найкращих екологічних технологій виробництва, зберігання, транспортування; використання природних відновлювальних джерел енергії; повторного використання вторинних ресурсів та переробки відходів, а також при здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони екології; 6) система екологічних податків, відрахувань, субсидій, платежів; 7) відшкодування збитків навколишньому середовищу в установленому порядку [230, с. 28-30].

Для регулювання використання природних рекреаційних ресурсів Шмагіна В.В. пропонує застосовувати такі економічні інструменти як систему страхування екологічних та економічних ризиків, податки, ціни, тарифи [416, с. 5].

До числа загальних рис екологічної політики європейських країн, зазначають Пімоненко Т.В., Ус Я., Леус Д.В., Федина С.М., може відноситись застосування економічних механізмів екологічного регулювання при одночасному застосуванні механізму адміністративного впливу, де основними адміністративними інструментами екологічної політики виступають національні нормативно-правові акти, конвенції, регламенти, директиви. Таким чином, широкого застосування серед країн ЄС набули регулюючі інструменти, зазначають ці вчені. Серед таких інструментів найактивніше застосовуються екологічні менеджмент, маркетинг, страхування, податки, аудит; екологічні збори та штрафи; торгові дозволи на забруднення; «екологічні» сертифікати, субсидії на програми захисту екології [242].

Економічні заходи забезпечення охорони навколишнього природного середовища відповідно до статті 41 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачають: а) визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; б) встановлення лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище; в) узгодженість дій суб'єктів управлінської, науково-технічної та господарської діяльності для забезпечення на основі економічних важелів раціонального використання природних ресурсів; г) встановлення ставок екологічного податку; д) надання податкових, кредитних пільг при впровадженні маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, використанні відновлювальних видів енергії підприємствам, установам, організаціям, громадянам; е) відшкодування збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища [332].

Отримані результати аналізу як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду підтверджують наявність різноманітних інструментів та механізмів для забезпечення сталого розвитку, збереження екосистем, раціонального використання природних ресурсів. Кожна країна має власні особливості в

складі еколого-економічних інструментів, які визначаються загальнонаціональною екологічною політикою та методами управління. Вчені, що досліджують сучасні еколого-економічні інструменти забезпечення сталого розвитку, наголошують, що політика ЄС у сфері екологічної безпеки спрямована на досягнення в першу чергу на розумне та раціональне використання природних ресурсів, захист та покращення якості навколишнього природного середовища. Важливими цілями також країн ЄС є охорона здоров'я суспільства, що безпосередньо пов'язано зі станом екології; розвиток міжнародної співпраці для вирішення регіональних і загальносвітових екологічних проблем [366; 242, с. 61]. Більшість країн Європейського Союзу використовують загальні підходи до вирішення глобальних екологічних проблем, що ґрунтуються на практичному досвіді та узгоджені на різних міжнародних конференціях, присвячених охороні природних ресурсів. Ці підходи зафіксовані у міжнародних договорах та конвенціях.

Вчені – співавтори наукової статті «Сучасні еколого-економічні інструменти забезпечення сталого розвитку» наголошують, що екологічна політика Європейського Союзу повинна враховувати різноманітні екологічні проблеми відповідних регіонів ЄС, а також потенційні вигоди та витрати від застосовуваних дій чи бездіяльності. Вона має базуватися на принципах передбачливості та застережливих діях, сприяючи збалансованому економічному та соціальному розвитку країн Європейського Союзу. Пімоненко Т.В., Ус Я., Леус Д.В., Федина С.М. наголошують, що єдина екологічна політика ЄС повинна базуватись на таких принципах як [242]: 1) запобігання настанню негативних екологічних наслідків в результаті проведення господарської діяльності; 2) забезпечення загального функціонування біосфери по відношенню до прямого використання окремих її ресурсів; 3) сталий розвиток, який передбачає однаковий фокус уваги до економічної, соціальної та екологічної складових; 4) оплатне користування природними ресурсами; 5) відшкодування завданого збитку навколишньому

природному середовищу, відшкодування населенню цієї шкоди та відновлення стану екології [242].

Платежі, податки і субсидії є ефективними фіскальними та фінансовими інструментами для покращення охорони біорізноманіття і природи лісів у країнах Західної та Центральної Європи. П.І. Гаман наводить приклад, коли встановлюються платежі за спортивне рибальство, за право полювання, за вхід на територію природних парків, а також штрафи за порушення природоохоронного законодавства [440; 56]. Платежі і податки безпосередньо збільшують витрати ресурсокористувачів, створюючи стимули для зниження таких витрат через обмеження використання ресурсів. Субсидії, своєю чергою, стимулюють споживання продуктів і послуг, сприятливих для навколишнього середовища. Еколого-економічна політика окремих країн передбачає компенсаційні виплати для регулювання рекреаційного природокористування. П.І. Гаман наводить приклад Нідерландів, де приватним лісовласникам, які надають свої ліси для рекреації, виплачуються державні компенсації [440].

З урахуванням наявності на території України гірських регіонів перспективним видається запровадження в нашій країні досвіду західних країн що здійснюють за допомогою певних інструментів екологічної політики стимулювання розвитку гірських регіонів. У 1999 році природоохоронна організація Всесвітній фонд природи (WWF) започаткувала Ініціативу Карпатського екорегіону за співпраці більш ніж п'ятдесяти організацій, що передбачає пропаганду сталого розвитку Карпат та збереження біорізноманіття регіону [98; 56]. В результаті цієї ініціативи були розроблені проекти щодо розвитку екологічно безпечних напрямків економічної діяльності в поєднанні зі збереженням культурної та природної спадщини гірських місцевостей.

Сучасний стан екології в Україні в умовах ведення активних бойових дій значно погіршився. До цього призводить накопичення відходів війни та виникнення технологічних аварій, спричинених пошкодженням підприємств

під час обстрілів. Запобіганню катастроф техногенного та екологічного характеру згідно Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» сприятиме впровадження в усіх сферах національної економіки системи управління екологічними ризиками [325].

Дослідження функціонування системи еколого-економічних інструментів забезпечення сталого розвитку в країнах ЄС, зазначають Т.В. Пімоненко, Я. Ус, Д.В. Леус, С.М. Федина свідчить про різноманітність та активне застосування для регулювання природокористування та охорони навколишнього природного середовища набули адміністративно-правові та економічні інструменти. Вчені констатують факт поєднання різних методів екологічного регулювання у країнах ЄС. Це дозволяє урядам країн проводити комплексну еколого-економічну політику на всіх рівнях природокористування. Навпаки, вважають науковці, що в Україні, не дивлячись на законодавчо передбачені можливості використання економіко-правових інструментів у сфері природокористування, практично відсутні приклади їх комплексного ефективного застосування. Так, у сфері бізнесу менеджмент підприємств є незацікавленим у дотриманні вимог екологічного законодавства через низький рівень відповідальності у сфері екологічної безпеки та відсутності стимулів підвищувати рівень екологізації виробництва. Через ці основні причини український бізнес майже не інвестує у сталий розвиток економіки. Загалом рівень екологічної культури суспільства низький. Як наслідок, знижуються темпи сталого розвитку, а це у свою чергу спричиняє необхідність розробки та впровадження нових еколого-економічних інструментів, що враховують сучасні умови функціонування, наголошують вчені [242].

Проте, нові економіко-правові інструменти спрямовані на забезпечення екологічної політики, передумови їх запровадження і удосконалення визначені у Національній економічній стратегії на період до 2030 року [290]. Так цим документом передбачено необхідність впровадження в Україні

апробованих у міжнародній практиці, обґрунтованих, сучасних, ефективних принципів та інструментів державної підтримки виробників, які сприятимуть посиленню взаємної екологічної відповідальності всіх учасників відносин в агропромисловому комплексі; розроблення та запровадження моніторингу дотримання мінімальних екологічних стандартів у сільському господарстві; гармонізація норм у сфері стандартизації та сертифікації адаптація промислового виробництва до екологічних вимог; розвиток індустріальних парків, шляхом фінансування заходів, спрямованих на покращення екологічних, енергетичних та економічних показників їх функціонування, та запровадження моделі екоіндустріальних парків; забезпечення екологічності енергетичного сектору; досягнення чистої генерації енергії [290]. Таким чином на рівні постанови Кабінету Міністрів України закріплено необхідність впровадження у вітчизняну практику іноземного досвіду застосування економіко-правових інструментів забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні.

Для покращання охорони природи лісів, їх біорізноманіття у країнах Західної та Центральної Європи використовують фінансові, фіскальні інструменти такі як платежі, податки і субсидії, повідомляє П.І. Гаман [56, с. 24]. Застосовані фіскальні інструменти безпосередньо збільшують затрати загальних та спеціальних користувачів ресурсів і спонукають їх економніше використовувати ресурси. В свою чергу, цільові субсидії спрямовані на підтримку екології розширюють споживання сприятливих для навколишнього середовища продуктів і послуг. Тому політикою окремих країн передбачено застосування компенсаційних виплат для регулювання рекреаційного природокористування [56, с. 24].

Проведення еколого-економічної політики в Сполучених Штатах Америки, повідомляє П.І. Гаман здійснюється в напрямках розвитку загального рекреаційного природокористування та інфраструктури. Фінансування рекреаційної сфери здійснюється за рахунок місцевих та державних бюджетів, використовуючи загальні податкові надходження,

спеціальні податки, платежі користувачів рекреаційних послуг, цільові гранти, лізинг та концесії, пожертвування та подарунки. Федеральні та місцеві уряди спільно з іншими спеціалізованими організаціями розробляють програми розвитку місць рекреації. Муніципальні уряди відповідають за фінансування та реалізацію таких проектів, а також здійснення необхідних заходів для функціонування рекреаційних парків [56]. Місцеві уряди країн ЄС для покриття витрат на формування та реконструкцію парків та рекреаційних споруд, зазначає П.І. Гаман, мають право здійснювати випуск облігацій. Такі інструменти впроваджуються при реалізації проектів значних масштабів. При провадженні загальнодержавної екологічної політики застосовуються інструменти стимулювання охорони і збереження цінних природних рекреаційних ресурсів, наприклад, такі як державні гранти. Цей інструмент дозволяє використовувати кошти державних грантів для викупу приватних земель та практикувати їх облаштування для громадського відпочинку. Пожертви та подарунки фізичних осіб та організацій на підтримку пам'яток історії та культури активно залучаються місцевими органами влади для розвитку рекреаційної бази регіону. Ця форма накопичення капіталу дозволяє створювати цікаві та навіть унікальні колекції та сприяє розвитку рекреації та туризму. У Канаді пріоритетні напрямки розвитку рекреаційної галузі визначаються з урахуванням результатів соціологічних досліджень, які проводяться для виявлення уподобань різних груп рекреантів [440; 56]. За напрямом стимулювання використання природних рекреаційних ресурсів практика екологічної політики зарубіжних країн в галузі екології вказує, що вона базується на традиціях забезпечення соціальної рекреації і туризму. При вдосконаленні національної системи економічних інструментів охорони природних рекреаційних ресурсів та розвитку еколого орієнтованої економіки варто враховувати досвід тих зарубіжних країн, що вже нас випереджають у цій сфері, наголошує П.І. Гаман [56].

У країнах ЄС таких як Великобританія, Франція, Нідерланди, Швеція протягом останніх років розповсюдження отримала модифікована форма екологічних ліцензій – «зелені» сертифікати, на використання навколишнього природного середовища. «Зелені» сертифікати надають право в раніше обумовлений час на викид певної кількості окремого забруднювача. При цьому, загальна кількість сертифікатів визначається по кожному забруднювачу виходячи з установлених стандартів, що дозволяє прогнозувати та контролювати сукупну масу викидів по країні. Таким чином, використовуючи даний сертифікат, держава гарантує не перевищення верхньої межі забруднення. Вчені зазначають, що у випадку зміни стандартів, держава викупує частину сертифікатів, що знаходяться в обігу в світі у тих країн, що їх не використали через знижений рівень розвитку економіки, або ж випускає додаткові [242].

У країнах ЄС все більше поширюються непрямі методи регулювання природокористування, які включають податки на викиди шкідливих речовин у НПС, платежі за використання водних, земельних, лісових ресурсів, податкові пільги тощо. На відміну від методів прямого регулювання, дана група методів надає підприємствам самостійність у виборі засобів, способів, термінів удосконалення власної екологічної політики [242].

Використання екологічного страхування господарської діяльності у країнах ЄС, де об'єктом є страхування ризику забруднення НПС є цікавою та не звичною для України практикою суб'єктів господарювання. Екологічне страхування може бути добровільним або обов'язковим. Обов'язковому страхуванню підлягають найбільш екологічно-небезпечні суб'єкти господарювання. Добровільне страхування здійснюють всі інші природокористувачі або створюють власний резервний фонд для компенсації еколого-економічного збитку у випадку аварійних викидів забруднюючих речовин [242].

Варто зазначити, що екологічним податкам належить особливе місце серед еколого-економічних інструментів непрямого регулювання

природокористування, при цьому у повній мірі використовується їх стимулююча та регулююча функції. Все частіше як засіб впливу на сукупний попит та механізм стимулювання суб'єктів господарської діяльності до раціонального використання засобів виробництва та зниження негативного впливу на навколишнє природне середовище виступають податкові системи країн ЄС. Тільки двадцять сім податків на енергію у ЄС становлять близько 72% усіх екологічних податків [242].

Ми підтримуємо думку П.І. Гамана, що екологічна політика зарубіжних країн в галузі стимулювання використання природних рекреаційних ресурсів засновується на традиціях природокористування, де проявляється пріоритетність забезпечення соціальної рекреації і туризму. На наш погляд, при впровадженні окремих видів економіко-правових інструментів забезпечення екологічної безпеки в регіонах необхідно використовувати досвід зарубіжних країн. Водночас О. Савицький зазначає, що на сході та півдні України, де продовжуються бойові дії, масштаби руйнувань та утворення відходів неможливо повністю оцінити. Проте, вони будуть ще більшими в порівнянні з іншими районами [376]. Тому на сьогодні є актуальним питання розробки регіональних програм застосування економіко-правових інструментів забезпечення екологічної безпеки в окремих регіонах України, що враховуватимуть поточну ситуацію, що склалася [103].

Закон України «Про основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» основними інструментами реалізації державної екологічної політики серед іншого також називає економічні та фінансові механізми. До таких механізмів належить, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації. За задумом законотворця застосування цього інструменту має забезпечити стабільне фінансування природоохоронної діяльності та стимулювання розвитку екологічного підприємництва. Проявами такого напряму

господарської діяльності є надання послуг, виконання робіт, виробництво продукції природоохоронного призначення, спрямованого на зниження рівня забруднення екології. З урахуванням значного потенціалу міжнародних інвестицій у сфері екології, така модифікація підприємницької сфери покращить інвестиційний клімат у Україні, сприятиме залученню коштів міжнародних донорів та приватного капіталу в природоохоронну діяльність. У свою чергу удосконалення систем екологічного управління, впровадження більш чистого виробництва, технологій ресурсо- та енергозбереження матиме позитивний вплив на відновлення лісів, очищення водних об'єктів, відновлення родючості ґрунтів, збільшення рекреаційних зон [325]. Водночас одним із завдань для реалізації такої цілі як забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України (ціль 2) визначено створення екологічно та економічно обґрунтованої системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів, у тому числі природних ресурсів з асиміляційним потенціалом. Для забезпечення досягнення такої цілі як інтеграція екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України (ціль 3) є необхідним усунення прямої залежності економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів, енергії, і як наслідок підвищення рівня забруднення навколишнього природного середовища. Досягнення зазначеної цілі передбачає також стимулювання з боку держави впровадження суб'єктами господарювання екологічних інновацій; більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва; екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку. Зазначені вектори розвитку ресурсоефективної економіки мають бути відображені у загальнодержавних стратегічних, програмних документах, планах розвитку економіки та її галузей. Проте слід також приділити значну увагу включення цих положень у програми розвитку територіальних громад та відслідковувати їх виконання [325].

У свою чергу кореспондуючі економіко-правові інструменти спрямовані на забезпечення екологічної політики, передумови їх запровадження і удосконалення визначені також у Національній економічній стратегії на період до 2030 року [290]. Так цим документом передбачено необхідність впровадження в Україні апробованих у міжнародній практиці інструментів державної підтримки виробників, які посилюватимуть взаємну екологічну відповідальність усіх учасників відносин в агропромисловому комплексі; розроблення, сприяння впровадженню та запровадження моніторингу дотримання мінімальних екологічних стандартів у сільському господарстві; гармонізація норм у сфері стандартизації та сертифікації адаптація промислового виробництва до екологічних вимог; розвиток індустріальних парків, шляхом фінансування заходів, спрямованих на покращення екологічних, економічних, енергетичних показників їх функціонування, та запровадження моделі екоіндустріальних парків; забезпечення екологічності енергетичного сектору; досягнення чистої генерації енергії [290].

Впровадження Основних засад (стратегії) державної екологічної політики сприятиме досягненню наступних цілей: усунення залежності процесу економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії, а також зниження рівня забруднення оточуючого природного середовища; забезпечення переходу до системи інтегрованого екологічного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та розвиток природоохоронної компоненти в економічних секторах.

Таким чином, економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної політики на регіональному рівні виконують наступні функції: мінімізації негативних форм впливу виробництва і споживання на довкілля; формування системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів, що мають екологічне та економічне обґрунтування; економічного забезпечення раціонального

природокористування та охорони навколишнього середовища; стимулювання розвитку «зеленої» економіки, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій; планування заходів підтримки біорізноманіття в місцевих програмних документах та планах розвитку регіонів.

Цілями застосування економіко-правових інструментів забезпечення регіональної екологічної політики є : усунення залежності процесу економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії; зниження рівня забруднення оточуючого природного середовища; забезпечення переходу до системи інтегрованого екологічного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та розвиток природоохоронної компоненти в економічних секторах.

Таким чином під економіко-правовими інструментами адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної регіональної екологічної політики в Україні можна розуміти сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів економічного спрямування, що застосовуються органами публічної влади з метою забезпечення ресурсоефективного, екологічно чистого виробництва в регіоні [100].

На сучасному етапі розвитку наукової думки щодо класифікації економіко-правових інструментів реалізації регіональної екологічної політики та вітчизняного законодавства у цій сфері можна запропонувати виокремити такі їх групи : 1) інструменти фіскально-бюджетного характеру: екологічне оподаткування, екологічні платежі і збори, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства, відшкодування в установленому порядку збитків навколишньому середовищу; 2) інструменти фінансово-економічного стимулювання природоохоронної діяльності: пільгові кредити, субсидії, пільгові податки, при впровадженні нетрадиційних, екологічних видів джерел енергії, найкращих з передових технологій, повторна переробка відходів, а також при здійсненні інших ефективних заходів з охорони природних ресурсів; формування ринку екологічних товарів, послуг та робіт; система страхування екологічних та економічних ризиків; 3) інструменти,

пов'язані із економічною оцінкою, аналізом впливу господарської діяльності на природне середовище: проведення економічної оцінки, моніторингу, аналізу впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище; 4) інструменти встановлення лімітів на викиди, скиди забруднюючих речовин, мікроорганізмів; граничних обсягів на розміщення відходів виробництва, споживання; конкретизація обмежуючих заходів щодо інших видів негативного впливу на навколишнє середовище; встановлення цін на первинні ресурси і кінцеву продукцію; 5) інструменти, пов'язані із включенням питань щодо цінності біорізноманіття, зеленої енергетики, ресурсноєфективного виробництва в місцеві програмні документи економічного характеру та плани розвитку економіки регіонів.

Перспективними видами економіко-правових інструментів, що підлягають запровадженню згідно чинного законодавства є : посилення взаємної екологічної відповідальності усіх учасників відносин в агропромисловому комплексі; розроблення мінімальних екологічних стандартів та впровадження моніторингу їх дотримання у всіх галузях виробництва; гармонізація норм у сфері стандартизації та сертифікації адаптація промислового виробництва до екологічних вимог; запровадження моделі екоіндустріальних парків; забезпечення екологічності енергетичного сектору та досягнення чистої генерації енергії ті інші.

3.3. Соціальні інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні

Основними екологічними проблемами в Україні до початку повномасштабної війни, наголошує Г. Бондар, були і залишаються забруднення атмосферного повітря, земельних ресурсів, водойм, а також зростання числа стихійних звалищ як з промисловими так і побутовими відходами, які накопичуються в навколишньому середовищі і практично не

переробляються. Результати дослідження, проведеного Інститутом Горшеніна і Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні, свідчать про те, що 51% українців визнають основною проблемою в Україні нестачу питної води, що штучно утворилась внаслідок її забруднення. Другою за рівнем поширення є проблема збільшення числа промислових і побутових відходів, на що вказує 45,9% голосів опитаних громадян. Третьою є проблема забруднення повітря – так вважає 38,1% респондентів [38]. Через війну багато міст та селищ України зруйновані, більшість будівель у таких населених пунктах перетворилася на уламки та будівельне сміття. Дуже постраждало довкілля України, особливо у окремих регіонах, де ведуться активні бойові дії [418]. Проблеми екології, що утворились у мирний час тільки погіршилися, додалися нові, такі як відходи війни. З урахуванням зазначеного, проблеми регіонів України у сфері екологічного благополуччя різняться.

Особливості, що впливають на стан екології в окремих громадах також є зміни у кількості її жителів. Війна змусила людей мігрувати, обирати нові локації для життя, що спричинило надзвичайну демографічну динаміку в Україні. Ці процеси вплинули на окремі регіони та створили один із важливих критеріїв, який органи місцевого самоврядування повинні враховувати при розробці планів сталого розвитку територіальних громад, у тому числі за напрямом екологічної безпеки.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) протягом війни здійснює опитування населення України щодо вимушеної міграції [222]. За даними МОМ станом на 25 вересня 2023 року в Україні налічується 3,7 млн внутрішньо переміщених осіб. 52% усіх ВПО зосереджено лише в п'яти областях України, причому найбільшу кількість ВПО зареєстровано у Дніпропетровській і Харківській областях (приблизно 498 тис. та 494 тис. ВПО відповідно), у Полтавській області – 206 тис., в Одеській області 240 тис. у Київській 285 тис. Майже половина усіх ВПО походять лише з двох областей: Донецька (24%) та Харківська (22%) [134]. Тому соціальні та

демографічні фактори відіграють важливу роль у сталому розвитку територіальних громад, водночас люди за належної інформаційної роботи, розвитку екологічної культури та свідомості, правильно організованої роботи на місцях щодо переробки сміття можуть сприяти покращенню екологічної ситуації в регіонах України.

Дослідження проблематики застосування соціальних інструментів у сфері забезпечення екологічної безпеки, розвитку екологічної культури та свідомості громадян, партнерських відносин підприємств та органів місцевого самоврядування щодо захисту екології та раціонального використання природних ресурсів, інших форм соціального партнерства, переробки сміття, усунення негативних наслідків війни для екології в контексті сталого розвитку територіальних громад здійснювалось в різні часи у наукових розробках таких вчених, як І. В. Бабаніна [16], О.А. Біда, Т.С. Зорочкіна, І.І. Орос, О.В. Кучай, А.П. Чичук [28], Г. А. Білецька [29], Г.О. Блінова [32;33], А.П. Дикий [84], Ю.М. Мельник [216], Л.В. Кривенко [176], І.В. Синякевич [378], Н.В. Сментина, А.А. Фіалковська [382], Л. Г. Нечитайло [395], Н.І. Храброва [398], Г.М. Шаповал [406] та інші, що можуть бути покладені в основу даної публікації.

Метою підрозділу є визначення змісту та видів соціальних інструментів забезпечення цілей сталого розвитку в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні.

У преамбулі Законк України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначається, що невід'ємною умовою сталого економічного та соціального розвитку України є раціональне використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини [332]. Цей же закон відносить до основних принципів охорони навколишнього природного середовища науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства. Таке поєднання приватних та публічних інтересів має відбуватись на основі міждисциплінарних знань природничих, соціальних,

екологічних, технічних наук, а також моделювання, прогнозування стану навколишнього природного середовища в регіонах України [332]. Це свідчить про тісний зв'язок соціальних інструментів забезпечення екологічного благополуччя держави в цілому та регіонів, а також постійну актуальність досліджень з питань досягнення стану екологічної безпеки.

В Україні активно розвивається та запроваджується стратегічний підхід до планування місцевого розвитку, наголошують Н.В. Сментина, А.А. Фіалковська. Слід відмітити, що згідно зміни самої ролі планування в системі місцевого управління, суттєво видозмінюються функції, що реалізуються під час планувального процесу. Планування все більше стає інструментом підвищення конкурентоспроможності територіальних громад, засобом згуртування різних суб'єктів територіального розвитку навколо нових довгострокових пріоритетів, зазначають .В. Сментина, А.А. Фіалковська [282]. Тому саме планування дозволяє раціонально використовувати соціальні інструменти забезпечення сталого розвитку територіальних громад, у тому числі у сфері екологічної безпеки.

Для з'ясування змісту поняття «соціальні інструменти», їх види та роль у забезпеченні цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні розглянемо деякі наукові концепції.

Л.В. Кривенко підтримуючи концепцію Е.І. Строгонової вважає, що під інструментальним забезпеченням сталого розвитку регіональних економічних систем слід розуміти взаємозалежну сукупність засобів, використання яких спрямоване на досягнення пріоритетних цілей сталого розвитку. Ключовими цілями цього розвитку є закріплення результатів кожного циклу відтворення, забезпечення ефективного взаємозв'язку між ринками реального сектора території та фінансовими ринками. Важливим також є відтворення системної якості зв'язків елементів регіональної системи задля забезпечення здатності до подальшого саморозвитку територіальних громад [176, с. 33].

Існують різні підходи вчених до класифікації інструментів забезпечення сталого розвитку. Ю.М. Мельник, до першої групи інструментів забезпечення сталого розвитку, відносить адміністративні, які поділяю на дві підгрупи : прямого впливу та опосередкованого впливу. Перша підгрупа охоплює такі інструменти як нормативно-правове забезпечення, державні та регіональні стратегії розвитку, цільові програми та інші інструменти державної політики, екологічні збори та платежі, стимулювання та підтримка екологічного підприємництва, фінансування природоохоронних заходів та програм та інші. Друга підгрупа включає в себе екологічний менеджмент, екоаудит, екострахування, екомаркування та сертифікація, екологічна експертиза, екологічна освіта та виховання, раціональне природокористування та інші. Друга група інструментів забезпечення сталого розвитку, вважає Ю.М. Мельник, включає ринкові інструменти, тобто методи конкуренції, екологічно орієнтоване підприємництво, екологічний маркетинг, екологічно орієнтовані послуги та товари, екологічно орієнтований попит та культуру споживання тощо [216, с. 71-72].

Л.В. Кривенко, посилаючись на висновки В.І. Срібного, ілюструє ще одну концепцію щодо інструментів управління економіко-екологічною безпекою. За цією концепцією теж виокремлюються адміністративні інструменти, але з дещо іншим змістовим наповненням. Так, вчені до адміністративних інструментів управління економіко-екологічною безпекою відносять : 1) пряме і непряме державне стимулювання підприємств; 2) багатофункціональна система з елементами взаємодії при стимулюванні та фінансуванні; перерозподільні системи, порядок передачі дозволу на забруднення; 3) інструменти матеріального стимулювання та підтримки, пов'язані з природоохоронною діяльністю держави; 4) важелі примусу: нормативи зниження рівня викидів та скидів; екологічна експертиза; 5) цивільно-правова, адміністративна, кримінальна відповідальність при невиконанні вимог нормативів к сфері екологічної безпеки [176, с. 33].

До економічних інструментів Л.В. Кривенко відносить : 1) важелі економічного стимулювання: цінове регулювання, цінова диференціація; заставні системи; податки на продукти та вироби; 2) допоміжні засоби: плата за землекористування; орієнтири граничних концентрацій і викидів; стандарти і норми; зонування територій; відповідальність при нанесенні збитків в результаті забруднення навколишнього середовища та вчинення правопорушень екологічного характеру; 3) асоційовані засоби: адміністративні податки; податки і збори на тимчасовій основі; порядок обов'язкового страхування екологічних ризиків [176, с. 33];

Правові, економічні, адміністративні та соціально-психологічні інструменти екополітики виокремлює І.М. Синякевич [378, 176, с. 33].

Л.В. Кривенко, дослідивши широке коло робіт у сфері класифікації інструментів забезпечення сталого розвитку виявив тенденцію, які демонструє недостатність уваги наукової спільноти до змісту та ролі соціальних інструментів в забезпеченні сталого розвитку регіонів. Водночас соціальні інструменти орієнтовані на підвищення екологічної культури і досягнення суспільного консенсусу щодо питань природокористування, екологічного благополуччя та здоров'я населення. Тому Л.В. Кривенко вважає, що саме даний вид інструментів значно впливає на сталий розвиток [176].

Для конкретизації ознак соціальних інструментів необхідно звернути увагу на зміст терміну «соціальний». К.В. Дубич у своїй дисертації визначає поняття «соціальний», як такий, що включає наявність і задоволення соціальних потреб, інтересів вразливих груп населення, реалізацію принципу соціальної справедливості, діяльність в сфері соціального забезпечення та захисту [92, с. 94]. Важливими поняттям для ідентифікації соціальних інструментів є такі поняття як «соціальна сфера», «соціальний захист», «соціальна підтримка», «соціальні послуги». Нормативне визначення цих понять дозволить конкретизувати ознаки соціальних інструментів, що

можуть бути використані для досягнення цілей сталого екологічного розвитку держави та територіальних громад.

Закон України «Про соціальні послуги» визначає «соціальні послуги» як спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Чинниками, що можуть зумовити складні життєві обставин закон визначає : невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; інвалідність; часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті; похилий вік; психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин; бездомність; безробіття; малозабезпеченість особи; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків; домашнє насильство; жорстоке поводження з дитиною; насильство за ознакою статі; потрапляння в ситуацію торгівлі людьми; втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі; шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією [349].

У Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери» закріплене таке визначення соціальної сфери як сукупність управлінських та організаційних інституцій, тобто органів, установ, організацій, закладів, які забезпечують підвищення рівня життя і надання громадянам всіх видів соціальної підтримки та діяльність яких визначається відповідними законодавчими актами і фінансується за рахунок джерел, не заборонених законодавством [360]. У Положенні про Єдину інформаційну систему соціальної сфери, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р., визначено соціальну підтримку як передбачені законодавством соціальні послуги, пільги, виплати, здійснення або надання яких забезпечується інституціями соціального захисту за рахунок коштів державного та місцевих

бюджетів, Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування України, інших джерел, не заборонених законодавством [302].

Наукова спільнота також вносить свій вклад у конкретизацію поняття «соціальний», даючи характеристики різним правовим інститутам та поняттям, що містять термін «соціальний». Так, наприклад, Г. Миськів визначає соціальну сферу як сукупність видів діяльності, підприємств, закладів, установ, фірм, які мають забезпечити задоволення потреб людей у матеріальних благах, послугах, потребі відтворенні роду. Соціальні інституції мають створити умови для співпраці і співіснування людей у суспільстві згідно із загальноприйнятими законами, правилами поведінки. Соціальна сфера безпосередньо впливає на процес розвитку масових комунікацій, створення мегаполісів, зміцнення держави [219, с. 209]. Н.М. Сіренко, Т.І. Лункіна, А.В. Бурковська соціальне середовище визначають як сукупне співіснування суспільства і зовнішнього світу, що враховує екологічні, економічні, соціальні, духовні фактори їх прояву [383].

К.В. Дубич визначає соціальні послуги, як сукупність заходів, що застосовуються органами публічної влади, фізичними особами та недержавними організаціями. Ці заходи спрямовані на пом'якшення або подолання складних життєвих труднощів груп населення чи окремих осіб для повернення до життя повноцінного члена суспільства, підвищення якості життя та суспільної, трудової діяльності [98, с. 95]. Я.С. Белєвцова демонструє у своїх наукових роботах авторський підхід до змісту поняття «соціальні послуги». Вона пов'язує їх зміст із діяльністю уповноважених органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які делегують суб'єктам, що надають соціальні послуги, права надавати такі послуги на основі проведення конкурсу та укладання соціальних контрактів. Це призводить до формування ринку соціальних послуг. Таким чином, Я.С. Белєвцова, поняття «соціальні послуги» пов'язує з механізмами державного управління соціальними послугами, що охоплюють нормативно-правове забезпечення, укладання угод щодо надання соціальних послуг та

формування ринку цих послуг [25].

Підтримуючи думку Н.І. Храбрової, Л.В. Кривенко пропонує до соціальних інструментів забезпеченні сталого розвитку віднести інструменти морально-етичного впливу, переважно переконання. До інструментів морально-етичного впливу відносять освіту, виховання, доступність інформації, суспільний тиск, переговорні процеси, добровільні екологічні погодження. Слід погодитись із вченими, що інструменти морально-етичного впливу є вагомим доповненням до груп адміністративно-контрольних, правових та економічних інструментів [398, с. 281; 176, с. 35].

Перспективними напрямками розвитку соціальних інструментів сталого розвитку, на думку Н.М. Коростелової та Л.В. Кривенко, можуть бути соціальна мобілізація та соціальна звітність. Під соціальною мобілізацією, Л.В. Кривенко пропонує розуміти процес, за допомогою якого місцеві спільноти проводять оцінку наявних і необхідних ресурсів, приймають рішення щодо їх ефективного використання та місцевого розвитку в цілому, а також спільно виявляють пріоритетні проблеми, аналізують їх причини та наслідки, визначають свої сильні і слабкі сторони, зовнішні можливості та загрози [176, с. 35].

У науковій статті «Соціальне звітування суб'єктів господарювання як інструмент забезпечення сталого розвитку» А.П. Дикий пропонує вживати поняття «звітність про соціальну та екологічну результативність діяльності суб'єктів господарювання» [83].

Г.М Шаповал та А.П. Косяк визначають корпоративний соціальний звіт як публічний інструмент інформування стейкхолдерів про цілі, завдання та досягнуті організацією результати в царині соціальної відповідальності за трьома ключовими аспектами: економічної збалансованості, соціального добробуту та екологічної безпеки. Ці вчені вважають, що оприлюднення таких звітів дозволить налагодити зв'язки із громадськістю та завоювати довіру заінтересованих сторін завдяки об'єктивному, відкритому

висвітленню їхнього внеску в розв'язання екологічних, соціальних, економічних питань [406].

Соціальна або нефінансова звітність, повідомляють Шаповал Г.М. та Косяк А.П., це звіти компаній, що включають інформацію не тільки про результати фінансово-економічної діяльності, а саме про прибуток, інвестиції, дивіденди, компенсації співробітникам, але і охоплюють інші аспекти. Так соціальні питання у таких звітах стосуються охорони здоров'я та безпеки працівників, трудових відносин, етичних питань бізнесу. Екологічна складова такого звіту охоплює питання використання землі й екосистем, енергії, викиди вуглецю, техногенні аварії, відповідність екологічному законодавству. Найбільш інформативним у сфері екологічної безпеки є соціальні звіти суб'єктів господарювання підготовлені за стандартом ISO 14000. В 1992 році Британський інститут стандартизації розробив цей стандарт в галузі систем екологічного менеджменту, який у 1996 році став основою для впровадження серії стандартів екологічного менеджменту Міжнародною організацією із стандартизації. Ця серія стандартів допомагає компаніям ефективно проводити моніторинг, впроваджувати процедури виміру прямого чи непрямого впливу на оточуюче середовище та вирішувати інші екологічні питання. Відповідно до умов цього стандарту в звіті повинна бути відображена також інформація для місцевої громади щодо впливу на природне зовнішнє середовище [406, с. 272]. Г.М Шаповал та А.П. Косяк наголошують, що поняття соціальної звітності з'явилося недавно, близько 20 років тому. Гучні скандали у світі за участю великих корпорацій змусили компанії вжити заходів для висвітлення перед громадськістю та бізнесом свою діяльність у кращому світлі. Наприклад, декілька нафтових компаній були змушені відзвітувати перед владою, населенням про шкоду завдану екології після кількох техногенних аварій. Тому місцеві громади є одними із важливих стейкхолдерів отримання інформації щодо соціальної звітності підприємства, у тому числі з питань розширення можливостей зайнятості населення, унеможливлення

екологічних загроз, оптимального використання природних ресурсів та розвитку культури. Водночас питання впливу на екологію також входять до кола інтересів громадських організацій та ЗМІ [406, с. 272].

Важливою перешкодою щодо розвитку локальної соціальної відповідальності в Україні, наголошують Н.М. Сіренко, Т.І. Лункіна, А.В. Бурковська, є недостатнє усвідомлення керівниками підприємств ролі юридичних осіб у вирішенні екологічних та соціальних проблем суспільства [383, с. 55].

В концепції соціального партнерства при реалізації регіональної екологічної політики бізнесструктури, великі промислові підприємства виступають, з одного боку, як головні забруднювачі регіональних екосистем, а з іншого боку відіграють провідну роль у формуванні соціальної та екологічної політики. При здійсненні виваженого державно-приватного партнерства між суб'єктами господарювання та органами публічної влади можлива ефективна реалізація соціальних екологічних програм та створення благодійних фондів для вирішення проблем екології. З цих причин сформувалась концепція соціальної та екологічної відповідальності бізнесу, яка відображає діяльність бізнесструктур в екологічній сфері. Соціальна відповідальність великого бізнесу, як зазначає Г.М.Буканов з посиланням на дослідження І. Соболевої, реалізується через соціальні програми, що є основою моделі соціальної політики. Невід'ємним складником корпоративної соціальної відповідальності є створення відповідних умов екологічної безпеки підприємств та життєдіяльності людини, раціональне використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища. Саме екологічна безпека діяльності підприємства, наполягає дослідник, є індикатором його корпоративної соціальної відповідальності [43, с. 88]. На думку таких вчених як Грішнова О.А. та Думанська В.П. основні елементи екологічної корпоративної відповідальності, що входять у простір соціального партнерства в сфері реалізації регіональної екологічної політики, включають: 1) застосування інноваційних технологій переробки відходів,

виробництво екологічно чистих товарів на основі використання для виготовлення екологічно чистих матеріалів, використання технологій замкнутих циклів тощо; 2) запровадження відкритої корпоративної екологічної політики, що передбачає суворе дотримання екологічного законодавства, побудовану на системі екологічних принципів та стандартів; 3) залучення працівників до екологічних ініціатив, виховання екологічної відповідальності працівників, формування екологічної свідомості та етики співробітників; 4) екологічний аудит та оцінювання впливу діяльності організації на навколишнє природне середовище, що допомагає визначити пріоритетні напрями екологічної політики організації; 5) використання екологічно безпечної сировини та матеріалів, виготовлених за природозберігаючими технологіями, тобто екологічність постачальників [163, с. 36]. Екологічна корпоративна відповідальність суб'єктів господарювання у поєднанні із виваженою регіональною екологічною політикою органів публічної влади є основою дієвого, відкритого, прозорого публічно-приватного партнерства на рівні територіальних громад спрямованого на забезпечення екологічної безпеки у регіоні [43].

Вчені інформують, що основні екологічні показники, які найбільш часто використовуються у звітах іноземних компаній, включають: 1) обсяги викидів парникових газів; 2) обсяг спалюваного газу (двоокис сірки, оксиди азоту, леткі органічні речовини); 3) розливи нафти; 4) споживання прісної води, повторне використання води; 5) відходи (небезпечні, безпечні, повторно використовувані відходи); 6) кількість енергії, зекономленої в результаті заходів; 7) енергоефективність (показники Energy Intensity Index, Chemicals Energy Index); 8) витрати на заходи з охорони навколишнього середовища; 9) штрафи за порушення екологічних норм і вимог. Водночас, Г.М Шаповал та А.П. Косяк підприємствам України до структури їх соціального звіту пропонують включати такий розділ як «Довкілля». У цьому розділі вони пропонують розкривати інформацію про енергоефективність та еко-практики в офісах компанії. Наприклад,

інформацію щодо споживання енергії та води у офісах компанії, використання принципів «зеленого офісу» у роботі підприємства, використання електронного документообігу [406, с. 275].

Соціальна звітність, на наш погляд є проявом концепції соціального партнерства як інструменту реалізації місцевої екологічної політики. Г.М. Буканов зазначає, що соціальне партнерство в сфері реалізації регіональної екологічної політики є взаємодією з метою забезпечення екологічної безпеки регіону і задоволення екологічних потреб населення таких суб'єктів як державні органи управління в сфері екології, органи місцевого самоврядування, бізнескорпорації та інституції громадянського суспільства. Соціальне партнерство можна характеризувати як інструмент реалізації регіональної екологічної політики. Реалізація екологічної політики не можлива без використання зазначеного соціального інструменту, оскільки її ефективність залежить від повноцінної взаємодії різних соціальних суб'єктів. Зазначені групи суб'єктів спільно зацікавлені у сталому розвитку регіону, тому утворюють міжсекторальне соціальне партнерство [43].

У широкому сенсі, інформує Г.М. Буканов, соціальне партнерство є за своїм змістом міжсекторною взаємодією держави, соціально відповідального бізнесу та громадянського суспільства. Концепція Г.М. Буканов розглядає як суб'єктів партнерства три основні сектори суспільства: владу, бізнес і некомерційні організації. Водночас предметом такого партнерства є весь спектр соціальних проблем. Таким чином при реалізації цієї концепції на практиці соціальне партнерство проявляється як міжсекторна взаємодія між представниками двох або одразу трьох секторів [43].

Слід зробити висновок, що у наукових джерелах міжсекторне соціальне партнерство розглядається у двох напрямках. Перший прояв міжсекторного соціального партнерства це безперервний процес взаємовигідної співпраці держави, бізнесу, некомерційних організацій, що постійно розвивається. Основою цього взаємного удосконалення є те, що кожний з учасників цієї співпраці маючи власний інтерес, задовольняє його

та одержує в ході реалізації свій зиск, а не займається благодійною діяльністю. Другий вектор прояву міжсекторного соціального партнерства полягає у тому, що поступово розвиваючись, міжсекторне соціальне партнерство не просто об'єднує вектори взаємодії його членів, а на певному етапі переростає в якісно новий рівень, формуючи функціональну основу повноцінного громадянського суспільства [43].

Отже, Г.М. Буканов доводить свою позицію, що «соціальне партнерство в сфері реалізації регіональної екологічної політики — це взаємодія державних органів управління в сфері екології, органів місцевого самоврядування, бізнес корпорацій, інституцій громадянського суспільства з метою забезпечення екологічної безпеки регіону і задоволення екологічних потреб населення на основі принципів соціальної справедливості, субсидіарності і солідарності» [43].

Все більшого поширення набуває у світі практика співпраця бізнесу з інституціями громадянського суспільства, такими як благодійні фонди і організації. Вони працюють на певній території, виявляють соціальні пріоритети та реалізують соціальні екологічні програми. Громадські організації володіють інформацією про реальний стан довкілля та передають її урядовцям. Вони також здатні впливати на свідомість населення, створюючи умови для реалізації державної екологічної політики. Водночас екологічний громадський рух відображає основні тенденції соціально-економічного розвитку та актуальні екологічні проблеми, спричинені діяльністю людини. В галузі охорони навколишнього природного середовища громадська участь в управлінській діяльності, за словами І. Ашикової, дозволяє враховувати екологічні чинники в процесі планування, мінімізувати соціальні та політичні ризики при прийнятті та реалізації управлінських рішень, коригувати програми та плани органів влади відповідно до інтересів та потреб громади, залучаючи її до процесу ухвалення рішень щодо впливу на довкілля та наслідків цієї діяльності. Для впровадження програм ефективного функціонування регіональних систем

екологічного управління (самоврядування та державних) розробляються, приймаються та реалізуються місцеві й інші територіальні комплексні екологічні програми з участю громадськості. Порядок розробки регіональних програм регламентується місцевими органами влади, як зазначає І. Ашикова [15, с. 134]. Отже, розгалужена та ефективна система участі громадськості у прийнятті рішень має певні переваги для влади, оскільки покращує якість процесу прийняття рішень і виконання законів. Важливо, щоб між органами державного управління та громадськістю встановлювалися відносини, засновані на взаємодовірі [43].

У межах партнерської взаємодії державний сектор використовує такі інструменти: 1) стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля, яка забезпечує комплексну оцінку впливу планованих заходів на навколишнє середовище; 2) інформування та комунікація, що сприяють підвищенню рівня обізнаності громадян, суб'єктів господарювання про діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища; 3) екологічний облік забезпечує відстеження використання природних ресурсів і рівень забруднення; 4) технічне регулювання та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки забезпечують дотримання стандартів та норм для захисту довкілля; 5) система екологічного управління, екологічний аудит, екологічна сертифікація та маркування продукції, що підвищують екологічну відповідальність підприємств і сприяють сталому розвитку; 6) економічні та фінансові механізми включають різноманітні податки, збори та стимули для екологічної діяльності; 7) комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів - забезпечують контроль і оцінку стану довкілля; 8) законодавство України у сфері охорони навколишнього природного середовища, яке адаптоване до законодавства Європейського Союзу, яке забезпечує відповідність національних нормативно-правових

актів міжнародним стандартам; 9) міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки - сприяє обміну досвідом та реалізації спільних екологічних програм; 10) освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, яка впливає на формування екологічної свідомості і знань про сталий розвиток у громадян [325; 43].

Одним із прикладів соціальних інструментів у сфері реалізації цілей сталого розвитку в сфері охорони довкілля на регіональному рівні та спосіб реалізації соціальної відповідальності суб'єктів господарювання у сфері екології є концепція «зеленого офісу». Ця концепція управління організацією має на меті мінімізувати негативний вплив діяльності підприємств на навколишнє середовище та сприяти раціональному використанню ресурсів, наголошують Н.М. Сіренко, Т.І. Лункіна, А.В. Бурковська [383].

Концепція «Зелений офіс» передбачає управління організацією з метою зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та раціонального використання ресурсів. Хоча це поняття не є новим, його елементи впроваджуються у світовій практиці вже понад 30 років, а сама концепція існує близько 20 років. В Україні вона застосовується приблизно 10 років. Добровільні публічні зобов'язання компанії в рамках «зеленого офісу» не завжди потребують значних витрат часу чи коштів, а часто навіть допомагають їх зекономити. Добровільні публічні зобов'язання компанії в рамках концепції «зеленого офісу» не завжди потребують значних витрат коштів, часу, а часто навіть допомагають їх заощадити [383].

Впровадження «зеленого офісу» означає запровадити прості правила : економити електроенергію, тепло, воду, папір. Це приносить результати, змінюючи звичне безвідповідальне ставлення до спільних ресурсів працівниками офісу. На думку вчених, філософією «зеленого офісу» може скористатися будь-яке підприємство, незалежно від сфери діяльності, його розміру, прибутків. Іншими словами, «зелений офіс» дозволяє проявити екологічну відповідальність не тільки тим підприємствам, діяльність яких

пов'язана з небезпечним виробництвом чи негативним впливом на довкілля, а й представникам мікропідприємств, малого та середнього бізнесу у всіх галузях виробництва [383].

Автори навчального посібника «Соціальна відповідальність» пропонують наступні принципи концепції «зеленого офісу». Перший принцип – закупівля такого товару та обладнання, що відповідає вимогам екологічного маркування та відповідності енергозберігаючих якостей для усього обладнання. Пріоритет має віддаватись товару місцевого виробництва, оскільки це зменшує негативний вплив від транспортування на великі відстані [383].

Другий принцип це використання, яке має здійснюватися найбільш економним шляхом, тобто мають дотримуватись такі правила: налаштувати техніку на режим швидкого переходу в режим очікування; вимикати непрацюючу техніку; спільно використовувати техніку та інструменти і офісі; забезпечувати негайний ремонт пошкодженої сантехніки, особливо такої, що протікає; перед використанням витратних матеріалів, таких як папір для друку, переконатися в їхній необхідності. На етапі використання важливу роль відіграє енергозбереження, що може бути забезпечене при дотримання таких рекомендацій як : вимкнення світла у приміщеннях, що не використовуються; встановлення датчиків руху, люмінесцентних ламп; максимальне використання природного світла з вікон; замість освітлення всієї кімнати використовувати настільну лампу для освітлення робочого місця. Важливою також є економія паперу шляхом зміни оформлення документів для друку на меншій кількості паперу; запровадження електронного документообігу [383].

Третій принцип це утилізація, яка відповідає таким правилам: використання первинних товарів з маркуванням «вторинна переробка» та товарів, які вироблені з додаванням вторинної сировини [383].

Звичайно, що зекономлених ресурсів у невеликому офісі є недостатньо для покращення загального стану довкілля. Водночас включення принципів

«зеленого офісу» до корпоративної культури компанії сприяє досягнути одного з головних завдань цієї програми – зміни ставлення працівників до збереження навколишнього середовища на роботі та вдома. Отже, вважають Н.М. Сіренко, Т.І. Лункіна, А.В. Бурковська, завдяки програмі «Зелений офіс» підприємства не лише публічно демонструють свою екологічну відповідальність, скорочуючи об'єми спожитих ресурсів і зменшуючи забруднення довкілля, а й отримують практичні переваги, такі як зниження витрат на утримання офісу та покращення іміджу у відносинах із зацікавленими сторонами [383]. Ця концепція спрямована на екологічну освіту працівників та формування у них екологічної культури та екологічної свідомості.

Сьогодні жодне підприємство не може залишатися осторонь від вирішення глобальних екологічних проблем. Зміна клімату, ерозія та зменшення родючості ґрунтів, погіршення якості повітря та води, спричинених невиваженою експлуатацією ресурсів для задоволення постійно зростаючих потреб є тими проблемами, що негативно впливають на поточний та перспективний стан життя суспільства та економіку [383].

Екологічна освіта в сучасній Україні і у світі, як це відзначено у Концепції екологічної освіти України та найважливіших міжнародних документах останнього десятиріччя, визначається як важлива складова розвитку екологічної культури та свідомості. Основою поінформованості людей про екологічну ситуацію на місці проживання, регіоні, в світі, їх обізнаності з концептуальними підходами до збереження біосфери і цивілізації, з можливими шляхами вирішення різних екологічних проблем є екологічна освіта. Екологічна наука та освіта сприяють формуванню концептуальних підходів до збереження біосфери та сталого розвитку цивілізації. Шлях до досягнення високої екологічної культури включає ефективну екологічну освіту як цілісне культурологічне явище, що охоплює процеси навчання, виховання та розвитку особистості. Вона має на меті не лише надання знань, а й формування відповідального ставлення до природи

та залучення громадян до активної участі у вирішенні екологічних проблем в Україні [163].

У Концепції екологічної освіти України відзначається, що формування екологічної свідомості і культури серед громадян є ключовим аспектом вирішення сучасних екологічних і соціально-економічних проблем. Зазначено, що важливо інтегрувати екологічне виховання в повсякденне життя, щоб кожен громадянин усвідомлював свій вплив на навколишнє середовище через свою повсякденну діяльність. Це сприятиме формуванню мислення, яке оцінює власні дії з точки зору екологічної доцільності в будь-якій ситуації. Свідомість та культура повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України, зазначено у Концепції [163].

Біда О.А., Зорочкіна Т.С., Орос І.І., Кучай О.В. та Чичук А.П. відзначають важливість того, щоб екологічне виховання стало невід'ємною частиною повсякденного життя. Вони підкреслюють необхідність того, щоб кожен із громадян України усвідомлював, що своєю щоденною діяльністю він впливає на стан навколишнього середовища. Таке свідоме ставлення до екології сприятиме формуванню такого мислення, яке дозволить адекватно оцінювати власні дії з точки зору їх відповідності екологічним принципам у будь-якій ситуації [28, с. 5].

Глибоке освоєння екологічних знань, формування екологічного мислення, свідомості і культури мають охоплювати громадян усіх категорій, вікових груп і сфер діяльності. Найголовнішими завданнями екологічної освіти згідно відповідної концепції має бути формування екологічної культури всіх верств населення, що передбачає: 1) виховання любові до рідної природи з дитинства, відродження кращих екологічних традицій українського народу у побуті та у публічному просторі; 2) подолання споживацького ставлення до природи, формування розуміння необхідності узгодження законів природи і стратегій розвитку людства на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості людей; 3) виховання

розуміння сучасних екологічних проблем України та світу, усвідомлення їх важливості, актуальності і універсальності, включаючи зв'язок між локальними, регіональними і глобальними проблемами; 4) формування усвідомлення необхідності заміни технократичної ідеї розвитку на екологічну, що базується на розумінні єдності всіх систем природи; 5) розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; 6) виховання глибокої поваги до власного здоров'я та розвиток навичок його збереження; 7) розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем у сфері екології; 8) вміння прогнозувати власну діяльність і діяльність інших людей та колективів; 9) розвиток особистої та колективної відповідальності за стан довкілля на місцевому, регіональному, національному і глобальному рівнях [28].

Згідно Концепції екологічної освіти України основними стратегічними напрямками розвитку екологічної освіти є: 1) системність, що включає у себе комплексний підхід до вирішення екологічних проблем, урахування взаємозв'язків та взаємозалежності в природній та соціальній системах з метою збереження і відновлення природи України та її біологічного різноманіття; 2) історизм, що передбачає вивчення історії взаємодії людини з природою для знаходження оптимальних рішень у сучасних умовах; 3) міждисциплінарна інтеграція, яка сприяє зближенню різних наукових дисциплін для комплексного розуміння екологічних проблем; 4) екологізація мислення, що передбачає перегляд уявлень про взаємодію людини з природою на основі екологічних принципів; 5) формування поколінь з новою екологічною культурою і новим екологічним світоглядом на основі принципів гуманізму [163].

Відповідно до висвітлених напрямів розвитку екологічної освіти головними тактичними завданнями мають бути такі дві групи заходів. Поширення екологічних знань та елементів екологічної культури серед широких верств населення через залучення громадських екологічних

організацій та просвітницьких товариств. Включення до проблем підвищення кваліфікації та перепідготовки державних службовців, керівного складу установ, організацій, підприємств, а також підприємців, які мають право і можливість приймати екологічно значущі рішення у сфері практичної діяльності [163].

Безперервна екологічна освіта та виховання включає дві основні ланки: формальну і неформальну. До першої відносяться загальна система освіти в Україні на різних рівнях, таких як дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна освіта. Друга ланка системи екологічної освіти має просвітницький характер і спрямована на формування екологічної свідомості і культури серед населення за допомогою засобів масової інформації, діяльності релігійних організацій, партій, громадських екологічних формувань [163].

Неформальна екологічна освіта охоплює масове навчання та виховання всіх верств і категорій населення, які зайняті в різних сферах діяльності, включаючи виробничі і військові сфери, а також поза ними. Це здійснюється через планові заняття, засоби масової інформації, організацію фотовиставок, екологічних фестивалів, конкурсів, тематичних лекцій, олімпіад та ініціатив різних громадських формувань, Міністерства екології та природних ресурсів України, Академії наук, викладачів вищих навчальних закладів та співробітників органів місцевого самоврядування, міжнародних організацій. Крім того неформальній екологічній освіті населення мають сприяти театри, кіно, краєзнавчі музеї, релігійні установи, зоопарки, природничо-заповідні об'єкти, туристично-краєзнавчі організації [163].

Сучасне використання засобів масової інформації відіграє ключову роль у підвищенні ефективності екологічної освіти та активності населення. Завдяки їхнім можливостям оперативно і широко поширюється екологічна інформація, формується громадська думка та відношення до екологічних процесів, явищ і об'єктів. Крім того, засоби масової інформації можуть ефективно попереджати про екологічні загрози, навчати способам поведінки

в умовах надзвичайних екологічних ситуацій і сприяти запобіганню екологічним катастрофам [163]. Точність, якість, правдивість, обґрунтованість і цілеспрямованість екологічних програм для засобів масової інформації грають важливу роль у забезпеченні ефективної екологічної освіти [163]. Ці аспекти дозволяють не лише правильно інформувати громадськість про екологічні проблеми і рішення, а й формувати в них адекватне ставлення до природи, що є ключовим у досягненні сталого розвитку та збереженні навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Білецька Г.А. пропонує розрізнати такі форми екологічної свідомості: індивідуальна, яка відображає уявлення, відчуття та знання про взаємодію людини з природою на різних рівнях, і масова, яка представляє уявлення соціальних груп про ці взаємовідносини. На думку вченої індивідуальна екологічна свідомість може мати як теоретичний так побутовий рівень, а масова екологічна свідомість – відображає притаманні певній великій соціальній групі, що визначається за віком, належністю до певної нації, класу, уявлення про особливості взаємовідносин у системі «суспільство-природа» [29].

П. Щербань розглядає екологічну свідомість як частину суспільної свідомості, яка охоплює погляди, ідеї, мотивації, що відображають екологічні аспекти взаємодії між людиною та природою [417]. І.В. Бабаніна підкреслює, що екологічна культура є необхідною передумовою оптимізації взаємовідносин між суспільством і природою, вона передає цінності та пріоритети, необхідні для збереження балансу в природі [16].

Отже, П. Щербань визначає екологічну свідомість як форму суспільної свідомості, що включає сукупність теорій та ідей, мотивацій та поглядів, що відображають екологічну сторону взаємодії між людиною та її середовищем, а також між природою та суспільством. Ця свідомість включає в себе комплекс регулятивних стереотипів і норм поведінки, які спрямовані на досягнення оптимального стану системи «суспільство-природа». Однак саме наявність екологічної свідомості є недостатньою умовою для того, щоб

матеріальні передумови стали основою для розв'язання глобальної екологічної кризи. Навіть якщо люди мають певні знання і уявлення, це ще не гарантує відповідної поведінки. Наприклад, зазначає П. Щербань, директор заводу або власник підприємства, навіть інформований про екологічні наслідки виробництва, може продовжувати дозволяти викидати шкідливі відходи з міркувань економічної доцільності. Робітник, щоб зберегти робоче місце, може закривати очі на екологічні проблеми та навіть збільшувати виробництво, збільшуючи відходи. Звичайний громадянин, протестуючи проти чужих дій, може порушувати природний баланс, обробляючи свою заміську ділянку землі чи перебуваючи на відпочинку. Екологічна свідомість стає дієвою лише тоді, коли супроводжується екологічною культурою і відповідальністю [417].

І.В. Бабаніна підкреслює, що екологічна культура є важливою передумовою для оптимізації взаємовідносин між суспільством і природою. Культура охоплює як ціннісні, так і технологічні аспекти, показуючи не лише шляхи досягнення мети, а й межі, які не можна переступати. Вона має екологічний характер, передаючи цінності та пріоритети від покоління до покоління, від однієї людини до іншої і забезпечуючи виживання окремим індивідам і суспільству в цілому, узгоджуючи їхні інтереси [16].

Е.С. Маркарян розглядаючи структуру екологічної культури, виділяє в ній три основні підсистеми: 1) природно-екологічну; 2) суспільно-екологічну; 3) соціально-регулятивну. Природно-екологічна підсистема відображає адаптацію суспільства до біофізичного оточення. Вона охоплює всі аспекти, пов'язані зі сприйняттям, використанням та впливом людини на природне середовище, а також збереженням біорізноманіття і екосистемних послуг. Суспільно-екологічна підсистема відображає впорядкованість відносин суспільства з іншими суспільствами. Вона включає міжнародне співробітництво, обмін знаннями і технологіями в галузі охорони навколишнього середовища, а також спільні зусилля у вирішенні глобальних екологічних проблем. Соціально-регулятивна підсистема ця підсистема

направлена на підтримання самої соціальної системи як єдиного цілого. Вона охоплює правові норми, політичні стратегії, економічні механізми та соціокультурні практики, спрямовані на забезпечення сталого розвитку та підтримку екологічної стійкості суспільства. Ці три підсистеми взаємодіють між собою, утворюючи комплексну структуру екологічної культури, яка сприяє збереженню природних ресурсів, здоров'ю людей і стійкому розвитку суспільства [395].

Водночас, екологічна культура, на думку І. В. Бабаніна та Л. Г. Нечитайло є необхідною передумовою для оптимізації взаємовідносин між суспільством та природою. Ця культура охоплює як ціннісні, так і технологічні аспекти, показуючи не лише шляхи досягнення поставлених цілей, але й межі, яких не можна перетинати у процесі їх реалізації. Екологічна культура має екологічний характер у своїй суті, оскільки її головне завдання полягає в передачі цінностей, пріоритетів та методів досягнення мети від покоління до покоління та взаємозв'язку між людьми, що дозволяє як окремим особам, так і суспільству в цілому здійснювати взаємодію в їхніх інтересах [16; 395].

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки для підвищення рівня екологічної культури та свідомості передбачено:

- 1) сприяння підвищенню рівня поінформованості населення про екосистемні послуги, у тому числі рекреаційні та освітні, які доступні на природоохоронних територіях. Це сприятиме розвитку пов'язаного з ними бізнесу;
- 2) створення інформаційних еколого-освітніх центрів в установах природно-заповідного фонду. Розширення мережі туристичних маршрутів і стежок на територіях природно-заповідного фонду з використанням інтерактивних методів та інфраструктури для осіб з інвалідністю;
- 3) забезпечення розвитку екологічної освіти та просвітницької діяльності з метою формування культури споживання та поваги до навколишнього природного середовища. Це включає підвищення рівня поінформованості суспільства щодо значення сталого споживання та виробництва, а також

збереження біорізноманіття та заходів, які необхідно здійснити для його збереження [282]. Ці ініціативи спрямовані на створення сприятливих умов для збереження природних ресурсів та покращення якості життя громадян, сприяючи одночасно сталому розвитку та збалансованому використанню природних ресурсів.

Головними тактичними завданнями для розвитку екологічної свідомості та культури мають бути: залучення громадських екологічних організацій та просвітницьких товариств для сприяння поширенню екологічних знань та елементів екологічної культури серед широких верств населення через активну діяльність таких організацій; широка програма підвищення кваліфікації та перепідготовки державних службовців, керівного складу підприємств, організацій, установ, підприємців, що має на меті підготовку та навчання тих, хто приймає важливі екологічні рішення у практичній діяльності, щоб вони могли ефективно враховувати екологічні аспекти у своїй роботі; неформальна система екологічної освіти та виховання, що відображає просвітницький характер і включає в себе роботу засобів масової інформації, церков, громадських екологічних та просвітницьких об'єднань, партій та інших організацій для формування екологічної свідомості та культури серед населення [163].

Сприяючи розвитку та поширенню екологічної освіти, культури та екологічної свідомості на рівні територіальних громад можуть такі заходи:

- 1) фотовиставки екологічного змісту: стаціонарні, тимчасові та пересувні виставки з екологічною тематикою, які візуалізують важливі аспекти збереження природи та екосистем;
- 2) екологічні фестивалі: організація фестивалів з екологічною спрямованістю на шкільному, університетському та молодіжному рівнях, що сприяють популяризації знань про екологію та стимулюють участь у збереженні природи;
- 3) екологічні олімпіади та конкурси: проведення змагань серед школярів, студентів та громадських організацій з екологічних питань для сприяння активному вивченню та підтримці екологічних ініціатив;
- 4) екологічні науково-популярні лекції:

організація тематичних лекцій з екологічних питань, що проводяться товариствами охорони довкілля та громадськими екологічними організаціями; 5) підтримка від інших установ: участь театрів, кіно, краєзнавчих музеїв, релігійних установ, зоопарків, природничо-заповідних об'єктів та туристично-краєзнавчих організацій у проведенні заходів з екологічною спрямованістю. Ці заходи сприятимуть підвищенню екологічної свідомості та культури населення, розширенню знань про важливість збереження природи та стимулюванню екологічних ініціатив на місцевому рівні.

Соціально-економічний розвиток різних регіонів України впливає на навколишнє природне середовище по-різному через нерівномірне техногенне навантаження. З метою вирішення цих проблем передбачено інтеграцію національних планів дій з охорони навколишнього середовища в регіональні програми соціально-економічного розвитку. Ці дії планується реалізувати на різних рівнях: від місцевих планів дій до територіальних громад, міських, сільських та селищних рад. Передбачається, що положення Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року і розроблені на її основі та з урахуванням завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України, національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, на основі яких будуть розроблені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад. Досягнення цієї мети передбачає також посилення ролі органів місцевого самоврядування в процесі втілення державної екологічної політики. Важливим є врахування регіональних особливостей для вдосконалення екологічної політики, що відображає специфіку кожного конкретного регіону України [325].

Таким чином, до груп соціальних інструментів забезпечення цілей сталого розвитку в сфері в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні можна віднести :

1) інструменти морально-етичного впливу й переконання, спрямовані на надання екологічної освіти, формування екологічної свідомості та культури для всіх жителів територіальної громади: постійно діючі стаціонарні і тимчасові та пересувні фотовиставки екологічного змісту, екологічні фестивалі (шкільних, університетських, молодіжних), олімпіади, конкурси, організації тематичних екологічних науково-популярні лекції, що проводяться силами різних товариств охорони довкілля та громадських екологічних організацій, відповідної тематики вистави в театрах, кіно; діяльність краєзнавчих музеїв, релігійних установи, зоопарків, природничо-заповідних об'єктів, туристично-краєзнавчі організації тощо;

2) комплексні територіальні соціально-екологічні програми, розроблені за участю громадськості, суб'єктів господарювання, громадських організацій та освітніх установ;

3) соціальне партнерство з органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та громадськими організаціями у сфері екології за напрямками: інформування та комунікації; екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля; моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища; міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки;

4) реалізація концепції «зелений офіс», що дозволяє підприємствам публічно демонструвати свою екологічну відповідальність, скорочуючи об'єми спожитих ресурсів і зменшуючи забруднення довкілля та знижувати витрати на утримання офісу;

5) соціальна та екологічна звітність суб'єктів господарювання перед територіальними громадами: про використовувана енергії, викиди вуглецю, використання землі й екосистем, техногенні аварії, відповідність

екологічному законодавству, витрати на заходи з охорони навколишнього середовища; штрафи за порушення екологічних норм і вимог тощо;

б) екологічна корпоративна відповідальність суб'єктів, що входять у простір соціального партнерства в сфері реалізації регіональної екологічної політики щодо оцінювання впливу діяльності організації на навколишнє природне середовище; залучення працівників до екологічних ініціатив, екологічної відповідальності працівників через аспекти екологічної етики; екологічності постачальників, природозберігаючі технології; виробництва екологічно чистих товарів;

7) заходи із залучення громадян, суб'єктів господарювання та громадських організацій та забезпечення умов для сортування та переробки сміття та інші [111].

Соціальні інструменти забезпечення цілей сталого розвитку в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні можна визначити як сукупність заходів, що здійснюються органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, громадськими організаціями, спрямованими на задоволення потреб жителів громади щодо проживання в умовах безпечного природнього середовища, забезпечення охорони, використання і відтворення природних ресурсів, екологічної безпеки, збереження природних ресурсів, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною територіальних громад [111].

3.4. Контрольно-наглядові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні

Місцевий розвиток характеризується комплексом різноманітних просторових, економічних, соціальних, культурно-духовних, екологічних та інших чинників, які необхідно враховувати у процесі планування [382].

Кожен регіон характеризується специфічним комплексом екологічних проблем. Водночас, війна завдала значного погіршення екології України. За 10 місяців війни фахівцями Держекоінспекції та Оперативного штабу було проведено розрахунки збитків, заподіяних довкіллю відповідно до затверджених Методик розрахунку збитків, завданих внаслідок збройної агресії російської федерації та бойових дій у період з 24.02.2022 по 30.12.2022 року. Так, було зафіксовано загальну суму збитків, завданих забрудненням ґрунтів та засміченням земель – 642478568, 188 грн; загальна сума збитків, завданих забрудненням атмосферного повітря – 998057300,4 грн.; загальна сума збитків, завданих засміченням вод – 55723768, 705 грн. Таким чином загальна сума збитків по земельним, водним ресурсам та атмосферному повітрю склала 1696259637, 293 грн [368].

Водночас, Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначає мету державної екологічної політики як досягнення доброго стану навколишнього середовища шляхом впровадження екосистемного підходу у всі сфери соціально-економічного розвитку України. Це спрямовано на забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, а також на впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем [325].

З урахуванням значного погіршення стану екології в результаті війни, слід підтримати думку В.В. Мороза та С.В. Воробйова, що Україна потребує впровадження нових підходів щодо забезпечення раціонального природокористування на основі концептуальних ідей сталого розвитку шляхом стимулювання інноваційної модернізації різних галузей та сфер підприємницької діяльності, перегляду норм та нормативів спеціального використання природних ресурсів, організації сталого господарювання, застосування дієвих механізмів використання та відтворення природних ресурсів на рівні територіальних громад в умовах децентралізації тощо, зокрема на етапі післявоєнного відновлення та подальшого

реконструктивного розвитку суспільства та економіки. Проте особливого значення за даних умов, наполягають ці вчені, набуває питання контрольних функцій держави та місцевого самоврядування, громадського контролю за дотриманням законодавства, використанням бюджетних коштів на цілі раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища [223].

Ще при прийнятті Стратегії екологічної політики України на період до 2030 року у 2017 році законодавцем було зроблено акцент, на недоліках реалізації контрольних функцій органів публічної влади у цій сфері. Так, у цьому документі визначено, що серед першопричин екологічних проблем України названо незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян, незадовільний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства та незабезпечення невідворотності відповідальності за його порушення [325].

У пояснювальній записці до проекту Закону України «Про державний екологічний контроль» зазначено, що контроль за дотриманням природоохоронного законодавства наразі є неідеальним через те, що Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» не дозволяє належним чином здійснити екологічний контроль, який визначається Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» як гарантія екологічної безпеки, а також згідно з критеріями, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності, до високого ступеня ризику відноситься біля 80% суб'єктів господарювання [254;332]. Тому питання удосконалення інструментів контролю та нагляду за охороною довкілля та забезпечення екологічної безпеки, у першу чергу на регіональному рівні має значну актуальність.

Дослідження проблематики застосування контрольних функцій органів публічної влади у різних сферах, особливостей застосування адміністративних санкцій за вчинення правопорушень у тому числі у сфері забезпечення

екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища, довкілля на загальнодержавному та регіональному рівнях проводили у своїх дослідженнях такі вчені як : В. І. Андрейцев, М.В. Андрієнко, Г.Л. Балюк, Ю.П. Битяк, Г.О. Блінова, Ю.В. Боковикова, А.Ю. Брода, Г.В. Бублик , Г.М. Буканов, Д.О. Ветвицький, С.В. Воробйов, В.М. Гаращук , О. А. Грицан, А.Л. Деркач, В.А. Зуєв, О.М. Калашник, Т.П. Коваленко, Н.В. Коваль, М.В. Краснова, О.В. Кузьменко, Легеза Ю.О., В.В. Мороз, О.П. Полінець, М.М. Сірант, В.В. Стрельник , М.М. Тищенко, В.Г. Чорна, В.О. Чуйков, В.С. Шако, В.С. Шестак, М.В. Шульга та інші.

Метою підрозділу є визначення змісту та зв'язку таких понять як регіональна екологічна політика, контрольно-наглядові повноваження та інструменти у сфері екологічної безпеки, коло суб'єктів, що реалізують контрольно-наглядові повноваження у сфері екології та правові засади їх взаємодії в Україні.

Контрольно-наглядова функція публічного управління у сфер екології безпосередньо пов'язана із необхідністю якісного забезпечення реалізації екологічної політики. У чинному законодавстві особливу увагу приділено увагу збалансування державної та регіональної екологічних політик. М. Андрієнко і В. Шако, наголошують, що в умовах децентралізації управління та збільшення ролі соціально-економічного розвитку регіонів, управління охороною навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів та безпека життєдіяльності людей стають особливо актуальними. Вирішення проблем захисту довкілля на регіональному рівні в значній мірі визначає соціально-економічну стабільність в Україні. Регіональна екологічна політика держави є необхідною складовою національної екологічної стратегії. Державна екологічна політика на регіональному рівні реалізується за допомогою механізмів, спрямованих на стимулювання розвитку регіонів, що базуються переважно на національному та міжнародному екологічному законодавстві, стандартах і нормах, зазначають ці вчені [14, с. 51].

Г.М. Буканов наголошує, що на різних рівнях управління можуть реалізовуватися програми сталого розвитку. Ці програми відображені у глобальній екологічній політиці на міжнародному рівні, у загальнонаціональній екологічній політиці, у регіональній і місцевій екологічній політиці на рівні регіонів. Таким чином, державне управління відіграє ключову роль у створенні належних інституційних умов для забезпечення сталого (збалансованого) розвитку соціально-еколого-економічної системи [42].

О. Калашник визначає екологічну політику як організаційну та регулятивно-контрольну діяльність суспільства і держави, спрямовану на забезпечення охорони, невиснажливого використання та відтворення природних ресурсів, покращення стану довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони природи, а також забезпечення норм екологічної безпеки [142].

Н.М. Сіренко, Т.І. Лункіна, А.В. Бурковська визначають державну екологічну політику як діяльність державних органів, спрямовану на забезпечення конституційного права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на компенсацію завданої порушенням цього права шкоди. Екологічну політику також можуть мати окремі підприємства чи організації [383].

З іншого боку, Ю. Боковикова і Н. Коваль вважають, що державна екологічна політика є системою законодавчо визначених цілей та заходів органів державної влади на всіх рівнях і в усіх сферах суспільного життя щодо забезпечення раціонального, екологічно безпечного господарювання, високоефективного збалансованого природокористування, створення сприятливих умов для забезпечення здоров'я людини, збереження й відтворення навколишнього природного середовища та природних ресурсів країни [37, с. 7].

Д. Ветвицький вважає, що екологічна політика може бути представлена як система цілей і дій органів державної влади та управління, спрямованих на

забезпечення екологічної безпеки держави і задоволення екологічних потреб населення [51]. Г.М. Буканов робить висновок, що державна екологічна політика є комплексом засобів і заходів, спрямованим на охорону та оздоровлення довкілля, ефективне поєднання природокористування і природоохорони, а також на забезпечення нормальної життєдіяльності громадян, і має два виміри: нормативний і регуляторний [43].

Екологічне управління є важливим інструментом реалізації екологічної політики держави. В.А. Зуєв визначає його як діяльність уповноважених суб'єктів, що базується на нормах права і спрямована на збереження навколишнього середовища в цілому та його окремих компонентів, зменшення техногенного навантаження і забезпечення безпеки населення від негативного впливу довкілля [139, с.8].

Згідно зі статтею 16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», екологічний контроль є однією з функцій управління в галузі охорони навколишнього середовища, на що наполягає В.В. Стрельников. Контроль дозволяє своєчасно вносити корективи у управлінську діяльність, отримувати інформацію про реальний стан управлінських процесів, виявляти порушення законодавства та відхилення від встановлених стандартів і правил, а також ухвалювати відповідні управлінські рішення [332; 372, с.212]. Характерним моментом співвідношення державного контролю і державного управління, вважає В.С. Шестак, є наявність у них комплементарності, тобто управління припускає контроль, а контроль передбачає управління, а головним моментом комплементарності управління і контролю є вторинність останнього щодо першого, тобто контроль відносно управління є функція: похідна, допоміжна [414, с.9]. Основна ідея комплементарності полягає в тому, що контроль є вторинним щодо управління: він не поглинається управлінням і не є просто допоміжною функцією. Згідно з В.В. Стрельниковим, контроль присутній на будь-якій стадії організації державного управління, активно впливає на нього, коригує й формує нові напрямки управлінської діяльності [386].

Завдання контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища, згідно статей 34-35 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», полягають у забезпеченні дотримання вимог законодавства щодо охорони природи всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від їх форми власності та підпорядкування, а також громадянами. Державний контроль у сфері охорони природи, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів здійснюється центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику і забезпечує державний нагляд у цих напрямках. Виконавчі органи місцевого самоврядування також відповідають за державний контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища. Під контроль також підпадають використання і охорона земель, надр, водних ресурсів (поверхневих і підземних), атмосферного повітря, лісів, іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, природних територій та об'єктів, що потребують особливої охорони, а також дотримання заходів з біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при їх створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі, а також дотримання вимог щодо реєстрації викидів і перенесення забруднювачів і відходів [332]. Таким чином виконавчі органи сільських, селищних та міських рад також виконують державний контроль у цій галузі. Державний контроль охоплює використання та охорону земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, а також природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні. Крім того, він включає контроль за станом навколишнього природного середовища, дотриманням заходів біологічної та

генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі, а також дотриманням вимог законодавства у сфері реєстрації викидів і перенесення забруднювачів і відходів операторами.

Відповідно до проекту Закону України «Про державний екологічний контроль», державний екологічний контроль визначається як діяльність уповноважених органів, спрямована на забезпечення дотримання вимог природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання та фізичними особами. Ця діяльність здійснюється з метою досягнення високого рівня захисту довкілля шляхом запобігання, виявлення та фіксації порушень природоохоронного законодавства, а також притягнення винних осіб до відповідальності [367]. Однак зазначені документи не розкривають поняття «нагляд у сфері екологічної безпеки» і не визначають співвідношення між поняттями контроль та нагляд у сфері екології.

Спостерігається деяк змішування цих понять як на законодавчому рівні так і у науковій сфері. Про це свідчить назва 8 розділу Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» «Контроль та нагляд у галузі охорони навколишнього природного середовища», проте у розділі розміщені норми, що регламентують засади здійснення державного та громадського контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища, проте не визначені засади здійснення нагляду. У Положенні про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [81] та Положенні про Державну екологічну інспекцію України також використовуються словосполучення «нагляд (контроль)» [298].

У проекті Закону України «Про державний екологічний контроль» більше дев'яносто разів використовується словосполучення «нагляду (контролю)», що вказує на синонімічне використання цих термінів розробниками цього законопроекту.

Водночас В.В. Стрельник наголошує, що тенденція в законодавстві замінювати термін «нагляд» терміном «контроль» без жодних застережень

свідчить про те, що нагляд є різновидом контролю. Разом з тим, він наголошує, що контроль і нагляд - не тотожні поняття, які підлягають розмежуванню. Досліджуючи сферу надрокористування, він вважає, що розмежування цих питань дозволить чітко визначити предмет цих понять та обґрунтувати доцільність розділення зазначених видів діяльності, які здійснюються різними за структурою, завданнями та повноваженнями органами. Це сприятиме встановленню порядку раціонального використання та охорони надр, забезпеченню екологічної безпеки, а також дотриманню правил, норм, стандартів і нормативів у сфері надрокористування [386].

А.Л. Деркач наголошує на необхідності запровадити єдиний, уніфікований підхід у регламентації зазначених понять [77, с.17].

Наукове тлумачення понять «контроль» та «нагляд», що можуть бути використані для формулювання відповідних понять у сфері екології формулюють у своїх роботах вчені.

Так, контроль та нагляд, зазначає В.В. Стрельников, це основні способи забезпечення законності і дисципліни в державному управлінні [57, с. 3; 386].

Виділяється підхід, що передбачає розуміння державного контролю; як правової форми діяльності [20, с. 218]; як засіб виконання завдань у державному управлінні; як функції управління [27, с. 144]; як вимога режиму законності та дисципліни [20, с. 215]; як сукупність дій, які суб'єкти контролю здійснюють стосовно підконтрольних об'єктів для досягнення цілей контролю з метою запобігання стагнації та руйнування системи державних функцій під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників [245].

Автори підручника «Адміністративне право», під редакцією Ю.П. Битяка, вважають, що термін «нагляд» відносять до складових управління, яка забезпечує систематичну перевірку виконання Конституції, законів України та інших нормативних актів, дотримання дисципліни і правопорядку. Нагляд полягає у виявленні та попередженні правопорушень, усуненні їх наслідків і притягненні винних до відповідальності, без права

втручатися в оперативну та господарську діяльність піднаглядних об'єктів, зміни чи скасування актів управління [6, с. 224]. М.І. Малишко наголошує, що при проведенні нагляду відсутня підлеглість між контролюючими та підконтрольними органами [209, с.11].

В.В. Стрельников, досліджуючи питання екологічного контролю та нагляду у сфері надр сформулював ці два ключові поняття для його дослідження: 1) екологічний контроль у сфері охорони надр – це управлінська функція, що відповідає нормативним вимогам і покладена на державні органи влади, територіальні громади та громадянське суспільство. Вона охоплює діяльність зі спостереження та перевірки дотримання законодавства України про надра, включає заходи для запобігання екологічним правопорушенням усіма суб'єктами, незалежно від форм власності та підпорядкування, а також громадянами; 2) нагляд за охороною надр – це специфічна форма екологічного контролю, що здійснюється компетентними державними органами. Вона орієнтована на систематичне спостереження та постійний контроль за управлінськими відносинами з метою перевірки відповідності прийнятих рішень та дій нормам чинного законодавства про надра [386]. Ці поняття відображають важливі аспекти організації та здійснення контрольних-наглядових заходів у сфері природокористування, спрямовані на забезпечення екологічної безпеки та відповідального використання природних ресурсів [178, с. 199-204].

Основним критерієм екологічного контролю за використанням і охороною надр, наголошують М. В. Краснова, Е. В Поздняк, Т. П. Коваленко є його завдання [256], яке визначено ст. 60 КУпН та стосується сфер як контролю, що здійснюється за геологічним вивченням надр, так і нагляду, що здійснюється за веденням робіт з геологічного вивчення надр, а також за використанням та охороною надр. Розмежування функцій гірничого нагляду та геологічного контролю здійснюється за змістом цих видів діяльності: якщо органи геологічного контролю стежать за власне геологічним вивченням надр, то органи гірничого нагляду наглядають за веденням робіт, пов'язаних

з геологічним вивченням надр, їх використанням та охороною. Таким чином, державний геологічний контроль повинен бути спрямований на перевірку результатів геологічного вивчення надр, а гірничий нагляд здійснюється щодо процесу цього вивчення. Н.І. Малишко у своїх дослідженнях зазначає, що нагляд в сфері охорони атмосферного повітря виступає особливою формою контролю, який фіксує дотримання або порушення законності без права втручання в оперативну діяльність об'єктів, які обстежуються. У практичній діяльності спостерігається поєднання елементів контролю та нагляду, тому в кожному конкретному випадку чітко розмежовувати контроль та нагляд складно, наголошує В.В. Стрельник [386]. Г.І. Балюк пропонує діяльність таких органів характеризувати як наглядово-контрольну. Сутність такої діяльності полягає в забезпеченні заходами адміністративно-правового впливу систематичного спостереження, а також перевірка відповідності діяльності різноманітних органів, посадових осіб і громадян встановленим правовим нормам і приписам з метою попередження можливих порушень, виявлення допущених відхилень і їх причин [19, с.58].

На основі висновків цих вчених можна сформулювати наступні ключові аспекти щодо екологічного контролю та нагляду в сфері надр та інших аспектів охорони довкілля: 1) сутність наглядово-контрольної діяльності полягає у забезпеченні адміністративно-правового впливу через систематичне спостереження та перевірку відповідності діяльності різних суб'єктів законодавчим нормам та приписам, з метою попередження можливих порушень та виявлення їх причин; 2) поєднання елементів контролю та нагляду в практичній діяльності вказує на складність чіткого розмежування між цими поняттями. Органи здійснюють наглядово-контрольну діяльність, яка включає в себе не лише перевірку відповідності дій законодавству, але і систематичне спостереження за процесами та ухваленням управлінських рішень з метою забезпечення ефективного управління природними ресурсами; 3) нагляд за охороною надр є специфічною формою контрольної діяльності, яка здійснюється

компетентними державними органами. Він включає систематичне спостереження та постійний контроль за веденням робіт, пов'язаних з геологічним вивченням надр, їх використанням та охороною, з метою перевірки відповідності дій нормам чинного законодавства; 4) екологічний контроль у сфері охорони надр визначається як систематична діяльність, спрямована на перевірку дотримання законодавства про надра та застосування заходів для запобігання екологічним правопорушенням усіма суб'єктами, включаючи державні органи, підприємства, установи, організації та громадян. Ці аспекти відображають складність і важливість організації ефективного екологічного контролю та нагляду у сфері надр та інших аспектів природокористування, спрямовані на забезпечення сталого використання природних ресурсів та охорони довкілля.

О.В. Головкін вказує на ключову відмінність між поняттями «нагляд» та «контроль». Він розглядає нагляд як більш обмежену застосовну сферу, яка здійснюється за об'єктами, що не підпорядковані конкретному органу. Нагляд можна розглядати як «звужений контроль», оскільки він обмежується лише до спостереження та перевірки дотримання певних нормативних вимог. З іншого боку, контроль є більш широким поняттям, що включає систематичну функцію управління. Він може застосовуватися як до підпорядкованих суб'єктів, так і до тих, які не мають безпосереднього підпорядкування органу, що здійснює контроль. Контроль включає у себе не лише перевірку виконання нормативних вимог, а й можливість вжиття заходів щодо усунення виявлених порушень та прийняття рішень для забезпечення високого рівня дотримання законності та правопорядку. Нагляд здійснюється за об'єктами, які не підпорядковані органу, що здійснює нагляд, тоді як контроль може здійснюватися як до підпорядкованих суб'єктів, так і до тих, що не мають прямого підпорядкування [61, с.290]. Таким чином, нагляд і контроль виступають як важливі елементи системи управління та забезпечення додержання нормативних вимог, але відрізняються за своєю спрямованістю та широкістю застосування.

При визначенні ролі та обсягу контрольних повноважень у сфері екології органів місцевого самоврядування відіграє поняття «повноваження».

В словниковій літературі поняття «повноваження» тлумачиться через сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [50, с. 639]; як право, надане кому-небудь для здійснення чогось, компетенція, доручення [231, с. 469]. Г.В. Бублик визначає поняття «повноваження» як «сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. Обсяг повноважень конкретних державних органів та їх посадових осіб залежить від їх місця в ієрархічній структурі відповідних органів» [39, с. 14]. Поняття «повноваження» у правовій та адміністративній літературі тлумачиться як сукупність прав і обов'язків, які закріплені у встановленому законодавством порядку для здійснення конкретних функцій. Це може стосуватися як державних органів і громадських організацій, так і посадових осіб, які мають відповідальність і компетенцію для виконання певних завдань та прийняття рішень. Обсяг повноважень визначається їхнім місцем в ієрархічній структурі відповідних органів та охоплює все спектр діяльності, яка покладена на відповідний орган чи особу відповідно до законодавства. Це поняття важливе для правового регулювання та організації діяльності державних та інших органів, оскільки воно визначає межі владних повноважень, обов'язки і відповідальність суб'єктів управління та виконавчої влади.

На думку О.В. Кузьменко, В.Г. Чорної та А.Ю. Брода контрольні повноваження – це межі управлінської діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що передбачає застосування необхідних адміністративно-правових заходів з метою

попередження та припинення порушення норм законодавства [179]. О.В. Кузьменко, В.Г. Чорна, А.Ю. Брода, досліджуючи контрольно-наглядові повноваження суб'єктів публічної адміністрації за дотриманням законодавства про охорону праці, визначають їх як межі діяльності суб'єктів публічної адміністрації в сфері охорони праці щодо недопущення порушення норм законодавства про охорону праці [179].

Контрольно-наглядові повноваження реалізуються при застосуванні певних інструментів. С. Мирослава проводячи класифікацію адміністративно-правових заходів забезпечення екологічної безпеки виокремлює групу контрольно-наглядові інструментів : державний контроль і нагляд використання, охорона та відтворення природних ресурсів, моніторинг навколишнього середовища, нормативи, ліміти, правила, інструкції, регламенти. [379]

Науковий підхід до контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення екологічної безпеки, як визначає С. Мирослава, суттєвий для забезпечення стану захищеності навколишнього середовища та життєво важливих інтересів людини. Основні аспекти її визначення включають: 1) уповноважені органи та посадові особи, які здійснюють контрольно-наглядові функції від імені держави; 2) забезпечення дотримання суб'єктами господарювання правових норм і технічних нормативів з метою запобігання негативному впливу на навколишнє середовище та життєво важливі інтереси людини; 3) основними функціями є проведення перевірок та аудитів суб'єктів господарювання для визначення відповідності їхньої діяльності нормативним вимогам; вжиття заходів щодо припинення або усунення наслідків виявлених порушень; систематичне спостереження за виконанням обов'язкових вимог, а також аналіз та прогнозування стану їх дотримання [379]. Ці аспекти визначають значення екологічного нагляду як важливого інструменту управління екологічною безпекою, спрямованого на забезпечення сталого розвитку та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

М. Сірант під контрольно-наглядовою діяльністю у сфері забезпечення екологічної безпеки пропонує розуміти «діяльність уповноважених щодо здійснення контрольно-наглядових функцій держави органів і посадових осіб, спрямовану на дотримання суб'єктами господарювання правових норм і технічних нормативів з метою забезпечення стану захищеності навколишнього середовища, життєво важливих інтересів людини від можливого негативного впливу господарської й іншої діяльності, надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, їх наслідків». [379]. Отже, контрольно-наглядова діяльність у цьому контексті включає систематичні заходи з перевірки, аналізу та вжиття відповідних заходів для забезпечення сталого розвитку та збереження природних ресурсів.

Ця дослідниця вважає, що згідно з законом України “Про охорону навколишнього природного середовища” під державним екологічним наглядом розуміється діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, спрямована на попередження, виявлення та припинення порушень вимог, встановлених відповідно до міжнародних договорів, законів, інших нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього середовища. Ця діяльність охоплює контроль за виконанням законодавчих норм і стандартів щодо збереження природних ресурсів, запобігання забрудненню та іншим негативним впливам на навколишнє середовище, які мають важливе значення для забезпечення екологічної безпеки та здоров'я громадян [332; 379]. Це підтверджує важливість і роль державного екологічного нагляду у забезпеченні сталого розвитку та збереженні природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Державний екологічний нагляд є важливою функцією в системі управління охороною навколишнього середовища. Він передбачає контроль за дотриманням вимог законодавства щодо охорони природи та навколишнього середовища всіма суб'єктами господарювання, включаючи органи влади, підприємства, організації і громадян. Основні завдання державного екологічного нагляду включають попередження порушень,

виявлення випадків порушень і припинення їхнього впливу на навколишнє середовище.

Екологічний нагляд, на думку М. Сірант, здійснюється шляхом організації та проведення перевірок відповідних суб'єктів, впровадження заходів, передбачених законодавством, з метою припинення або усунення наслідків виявлених порушень. Також він включає систематичне спостереження за виконанням обов'язкових вимог, аналіз і прогнозування стану їх дотримання органами державної влади, юридичними та фізичними особами-підприємцями в галузі господарської або іншої діяльності [379].

Г.М. Буканов зазначає, що суб'єктами державного сектору соціального партнерства, який найбільше відповідає за реалізацію екологічної політики, є: центральні органи державного управління в сфері екології (зокрема, Міністерство енергетики та захисту довкілля), органи місцевого самоврядування, державні екологічні інспекції всіх рівнів, органи відомчого управління та контролю, органи спеціалізованого функціонального управління (Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Міністерство внутрішніх справ України, Державна санітарноепідеміологічна служба України та ін.); органи спеціалізованого управління з використанням окремих видів ресурсів (Державна служба геології та надр України, Державне агентство з земельних ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України, Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України, Державне агентство лісових ресурсів України [43].

До суб'єктів публічної адміністрації, які виконують контроль-наглядові у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, які здійснюють державний контроль у сфері охорони

навколишнього природного середовища [332]. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля) є центральним органом виконавчої влади, що здійснює державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів [81].

У проекті Закону України «Про державний екологічний контроль» органами державного екологічного контролю визначено: «1) центральний орган державного екологічного контролю, що здійснює заходи державного екологічного контролю щодо суб'єктів господарювання, яким присвоєно найвищий ступінь екологічного ризику; 2) територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного екологічного нагляду (контролю) здійснюють заходи державного екологічного контролю щодо фізичних осіб, суб'єктів господарювання, яким присвоєно ступінь ризику нижче найвищого, органів державної влади та органи місцевого самоврядування, в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, які знаходяться на відповідній території; 3) виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, які у випадках передбачених законом здійснюють контроль за дотриманням природоохоронного законодавства фізичними особами на відповідній території та можуть залучатися до заходів, що здійснюються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного екологічного нагляду (контролю) на цій території» [367].

Згідно ст. 15 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» місцеві ради несуть відповідальність за стан навколишнього природного середовища на своїй території і в межах своєї компетенції та забезпечують реалізацію екологічної політики України, екологічних прав громадян; затверджують місцеві екологічні програми; здійснюють контроль за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища [332].

Таким чином згідно зі статтею 15 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», місцеві ради мають такі обов'язки та питання, за які несуть відповідальність: вони несуть відповідальність за стан навколишнього природного середовища на своїй території; в межах своєї компетенції забезпечують реалізацію екологічної політики України; затверджують місцеві екологічні програми, які включають заходи з охорони навколишнього природного середовища на місцевому рівні; здійснюють контроль за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища на своїй території, що охоплює перевірку виконання екологічних вимог та нормативів. Ці заходи спрямовані на забезпечення ефективного управління та збереження природних ресурсів на місцевому рівні відповідно до вимог законодавства України в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Також виконавчі органи сільських, селищних, міських рад можуть створювати та забезпечувати функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, які є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації [319]. Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування» районні, обласні, сільські, селищні, міські ради у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюють: 1) визначення в установленому порядку розмірів відшкодування підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; 2) контроль за додержанням природоохоронного законодавства, використанням і охороною природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів; 3) контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері управління побутовими відходами; 4) державний контроль за використанням та охороною земель у межах та порядку, встановлених законом; 5) контроль за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері управління відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення або

передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про управління відходами; 6) утворення місцевих комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій для координації діяльності, пов'язаної із забезпеченням захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і реагування на них; 7) вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення [319].

Таким чином у відповідності до Закону України «Про місцеве самоврядування», районні, обласні, сільські, селищні, міські ради мають такі повноваження у сфері охорони навколишнього природного середовища: вони визначають в установленому порядку розміри відшкодувань, які підприємства, установи та організації будь-якої форми власності повинні сплатити за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; здійснюють контроль за дотриманням природоохоронного законодавства, використанням та охороною природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, а також відтворенням лісів; несуть відповідальність за контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері управління побутовими відходами; здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель в межах і порядку, встановлених законодавством; контролюють дотримання юридичними та фізичними особами вимог у сфері управління відходами і розглядають справи про адміністративні правопорушення, передають матеріали цих справ на розгляд іншим державним органам у разі порушення відповідного законодавства; формують місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій для координації дій щодо захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню та реагування на них; вживають необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до

законодавства, інформують населення про ці ситуації, залучають у встановленому порядку до цих робіт підприємства, установи та організації, а також населення.

Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція) є центральним органом виконавчої влади, чия діяльність спрямовується і координується через Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України і виконує наступні функції: реалізує державну політику з проведення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища; відповідальна за раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів; координує свою діяльність згідно з положеннями, встановленими Кабінетом Міністрів України [247]. Ця організація виконує важливу роль у забезпеченні дотримання екологічного законодавства та збереженні природних ресурсів в Україні.

Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 13 березня 2022 року № 303 з назвою "Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану". Згідно з пунктом 1 цієї постанови, на період воєнного стану, який був оголошений Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 "Про введення воєнного стану в Україні", припинено проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду [339].

Пунктом 2 зазначеної постанови встановлено, що протягом періоду воєнного стану у випадках, коли існує загроза, що може негативно вплинути на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, а також загрозу для захисту навколишнього природного середовища та безпеки держави, і для виконання міжнародних зобов'язань України, дозволяється проведення позапланових заходів державного нагляду (контролю). Ці заходи можуть здійснюватися на підставі рішень центральних органів виконавчої влади, які формують державну політику в відповідних сферах. Отже, позапланові заходи державного нагляду (контролю) у сфері виконання вимог природоохоронного законодавства можуть здійснюватися лише за наявності

відповідного розпорядчого документу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля). Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція) здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені відповідно до установленого порядку територіальні та міжрегіональні органи [368].

Згідно публічного звіту .в.о. Голови Державної екологічної інспекції України за 2022 рік територіальними та міжрегіональними органами Держекоінспекції було проведено 6809 заходів контролю у сфері охорони природного середовища, раціонального використання, відтворення і захисту природних ресурсів. За порушення вимог природоохоронного законодавства складено 10 814 протоколів про адміністративні правопорушення. Штрафні санкції було застосовано до 10 053 порушників, загальна сума стягнутих санкцій склала 3 мільйони 479 тисяч гривень, із яких 3 мільйони 268 тисяч гривень було спрямовано до Державного бюджету. До правоохоронних органів було направлено 510 матеріалів щодо злочинів проти довкілля, що спричинило відкриття 311 кримінальних проваджень [368].

Протягом 12 місяців 2022 року внаслідок порушень природоохоронного законодавства завдано збитків державі на суму 1 мільярд 558 мільйонів 576 тисяч гривень. Шкода природним ресурсам, заподіяна невстановленими особами, становить 960 мільйонів 777 тисяч гривень. За цей період було пред'явлено претензій та позовів на суму 583 мільйони 931 тисяч гривень. Судовими рішеннями було стягнуто збитків у сумі 102 мільйони 996 тисяч гривень на користь бюджетів усіх рівнів. З метою усунення виявлених порушень у 35 випадках виробнича діяльність суб'єктів господарювання була обмежена або призупинена рішенням суду [368].

Протягом 2022 року територіальними та міжрегіональними територіальними органами Держекоінспекції було подано 298 позовів до суду щодо відшкодування шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства. Задоволено 173 позови. У 2022 році правоохоронними органами у справах, що вимагали спеціальних знань і

навичок, залучено спеціалістів Держекоінспекції та її територіальних органів у 1322 випадках. З цих, 107 випадків стосувалися ситуацій, пов'язаних з агресією Російської Федерації. Загалом, розмір збитків, заподіяних державі, розраховано на суму 104 мільярди 363 мільйони 105 тисяч гривень [368].

Таким чинному законодавстві передбачено наступні інструменти контрольно-наглядового характеру. Згідно Положення про Міністерство захист довкілля та природних ресурсів виокремити такі групи контрольно-наглядових інструментів:

1) моніторинг, оцінка, що передбачає проведення моніторингу та оцінки результатів державної політики у сферах компетенції Міндовкілля, розробка на основі такого оцінювання пропозиції щодо її продовження, коригування чи припинення; оцінку впливу на довкілля та стратегічну екологічну оцінку; розроблення методик моніторингу навколишнього природного середовища; моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення; моніторинг транспортування, розбирання транспортних засобів, утворення, збирання та утилізації відходів, які утворилися у процесі утилізації транспортних засобів; розробляє НПА з моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря; моніторинг навколишнього природного середовища; розробляє методики проведення моніторингу навколишнього природного середовища, зокрема суб'єктами господарювання, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища;

2) контроль: контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів; контроль діяльності осіб, які взяли на себе зобов'язання забезпечити утилізацію транспортних засобів

3) аудит: видача сертифікатів на право проведення екологічного аудиту, ведення реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на проведення екологічного аудиту; організація внутрішнього

контролю і внутрішнього аудиту на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління Міндовкілля;

4) аналіз: аналіз, узагальнення інформації про опустелювання та деградацію земель, підготовка та затверджує відповідних звітів;

5) інвентаризація: розроблення проектів нормативно-правових актів з інвентаризації стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу; інвентаризація антропогенних викидів джерелами та абсорбції поглиначами парникових газів на національному рівні;

б) Систематизація, ведення баз даних , ведення реєстрів: ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля; реєстру експертів, з числа яких можуть призначатися члени експертної комісії з оцінки впливу на довкілля; створення інформаційно-аналітичної системи даних про якість атмосферного повітря; забезпечує функціонування Національного електронного реєстру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів; забезпечення функціонування загальнодержавної інформаційно-аналітичної системи моніторингу довкілля; забезпечення роботи мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації; ведення реєстру екологічних аудиторів; Державного реєстру суб'єктів господарювання, які здійснюють приймання та/або розбирання транспортних засобів, що утилізуються; Єдиного державного реєстру операторів контрольованих речовин; ведення реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на проведення екологічного аудиту;

7) затвердження планів перевірки, моніторингу: програми державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря;

8) звіти, звітування: реєструє звіти з інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря для об'єктів, які взяті на державний облік; затверджує звіт про вдосконалення відповідно до Закону України "Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів"

9) облік : взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря [81]. Ці інструменти спрямовані на забезпечення ефективного контролю та управління в галузі охорони довкілля та природних ресурсів в Україні.

Державна екологічна інспекція має в розпорядженні наступні контрольні-наглядові інструменти: інструменти: 1) проведення огляду (обстеження) місць, де відбулася шкода навколишньому природному середовищу через надзвичайні ситуації, події або збройну агресію Російської Федерації; 2) здійснення державного нагляду (контролю) за виконанням законодавства центральними органами виконавчої влади, їх територіальними підрозділами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, юридичними особами – нерезидентами; 3) проведення перевірок, включаючи документальні, з застосуванням інструментально-лабораторного контролю, складання актів за результатами державного нагляду (контролю), надання обов'язкових приписів щодо усунення порушень, інформування дозвільних органів про приписи суб'єктам господарювання, здійснення контролю за їх виконанням та лабораторні вимірювання (випробування); 4) здійснення державного ринкового нагляду у межах своєї компетенції; 5) надання центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування приписів щодо зупинення чи анулювання дозволів, ліцензій, сертифікатів, висновків, рішень, лімітів, квот, погоджень, свідоцтв на спеціальне використання природних ресурсів, контроль за викидами і скидами забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, поводженням з небезпечними хімічними речовинами, транскордонним переміщенням об'єктів рослинного і тваринного світу (включаючи водні живі ресурси), а також встановленням

нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища; 6) внесення до відповідного органу ліцензування подання про позбавлення ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності; 7) звернення до суду щодо обмеження чи зупинення діяльності суб'єктів господарювання та об'єктів, що експлуатуються з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, визнання неправомірними дій чи бездіяльності фізичних і юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців, органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також визнання недійсними індивідуальних актів або їх окремих частин, правочинів, що порушують вимоги законодавства про охорону навколишнього природного середовища, а також тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств у разі порушення ними законодавства про оцінку впливу на довкілля; 8) подання заяв про зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами у разі порушення вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища під час користування надрами в установленому порядку; 9) внесення вимог до центральних і місцевих органів виконавчої влади, їх територіальних органів, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо приведення прийнятих рішень з питань, що належать до компетенції Держекоінспекції, у відповідність із законодавством; 10) складання протоколів про адміністративні правопорушення та розгляд справ про адміністративні правопорушення, накладання адміністративних стягнень у випадках, передбачених законом; 11) пред'явлення претензій щодо відшкодування шкоди, збитків і втрат, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства з питань, що належать до її компетенції, розрахунок розміру такої шкоди і звернення до суду з відповідними позовами; 12) розрахунок розміру шкоди, збитків і втрат, завданих навколишньому природному середовищу та природним ресурсам держави внаслідок аварій, надзвичайних ситуацій, військової агресії, військових, терористичних або інших злочинних

дій, у тому числі з початку дії правового режиму воєнного стану; 13) вживання заходів досудового врегулювання спорів, виступання позивачем та відповідачем у судах; 14) застосування відповідно до закону заходів щодо припинення самовільного користування надрами та забудови площ залягань корисних копалин з порушенням установленого порядку ; 14) розгляд звернень громадян, пов'язаних із діяльністю Держекоінспекції, її територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління [298]. Ці інструменти дозволяють Державній екологічній інспекції ефективно виконувати свої функції з охорони навколишнього природного середовища та контролю за дотриманням екологічного законодавства.

Інструментами нагляду та контроль Державної екологічної інспекції є повноваження щодо : 1) отримання безоплатно від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян і їх об'єднань інформації, документів і матеріалів, необхідних для виконання своїх завдань; 2) зупинення транспортних (в тому числі плавучих) засобів та проведення їх огляду, а також огляд знарядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу у місцях їх добування, зберігання, перероблення та реалізації; 3) вилучення знарядь добування об'єктів тваринного світу (включаючи водні живі ресурси), транспортних (включаючи плавучі) засобів, обладнання та предметів, що є знаряддям добування, незаконно добутих природних ресурсів і продукції, що з них виготовлена, а також незаконно набутих об'єктів тваринного світу або утримуваних з порушенням умов їх використання, з подальшим передаванням їх на тимчасове утримання до зоологічних парків державної та комунальної форми власності, а також вилучення відповідних документів (ліцензій, дозволів тощо); 4) фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомка з літальних апаратів та застосування космічних технологій як допоміжних засобів для запобігання та розкриття порушень законодавства та здійснення нагляду за його

дотриманням; 5) відбір проб та інструментально-лабораторні вимірювання показників складу та властивостей викидів забруднюючих речовин зі стаціонарних та пересувних джерел, а також вимірювання показників складу та властивостей підземних вод у пробах зі спостережувальних свердловин; 6) проведення перевірок стану організації та виконання виробничого контролю за дотриманням суб'єктами господарювання нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин, якість скиданих вод і забруднюючих речовин, а також за якістю води об'єктів у контрольних створах; 7) лабораторний аналіз стану забруднення земель, у тому числі радіоактивного, у зонах безпосереднього впливу викидів і скидів забруднюючих речовин, а також у разі аварій, надзвичайних ситуацій, військової агресії, терористичних або інших злочинних дій; 8) виклик громадян та посадових осіб органів державної влади для одержання пояснень у зв'язку з порушенням ними вимог законодавства, що належить до компетенції Держекоінспекції; 9) збирання, обробка та аналіз інформації щодо дотримання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього середовища; 10) обстеження в установленому законодавством порядку підприємств, установ та організацій, їх об'єктів нерухомого майна, виробничих потужностей та технічного обладнання під час здійснення державного нагляду (контролю) [298]. Ці інструменти дозволяють Державній екологічній інспекції ефективно виконувати свої функції з охорони навколишнього природного середовища та контролю за дотриманням екологічного законодавства.

У проекті Закону України «Про державний екологічний контроль» встановлено, що цей контроль здійснюється за допомогою запобігання порушень, перевірки виконання суб'єктами господарювання та фізичними особами вимог природоохоронного законодавства, виявлення та фіксації порушень, визначення винних осіб та притягнення їх до адміністративної, господарсько-правової та цивільної відповідальності згідно з вимогами цього Закону та інших законів України. Заходи державного екологічного контролю

здійснюються на всій території України, у відповідних областях, районах, містах, селищах чи селах, відповідно до розподілу повноважень органів державного екологічного контролю. Планові заходи державного екологічного контролю здійснюються без попередження, за винятком випадків, коли таке попередження є необхідною умовою для забезпечення ефективності цих заходів. Позапланові заходи державного екологічного контролю проводяться без погодження з іншими органами влади. Органи державного екологічного контролю фіксують свої заходи, в тому числі окремі дії, за допомогою технічних засобів, які включають функції фото- та/або відеозйомки, аудіо- та/або відеозапису відповідно до встановлених Кабінетом Міністрів України процедур. Під час проведення заходів державного екологічного контролю може здійснюватися відбір проб та проведення інструментально-лабораторного контролю [367].

Стаття 10 цього проекту визначає заходи державного екологічного контролю, включаючи планові заходи, такі як перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання та патрулювання, а також позапланові заходи, наприклад позапланові перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання, реагування на виклики та рейдові перевірки [367].

Заходи державного екологічного контролю щодо дотримання природоохоронного законодавства фізичними особами, згідно проекту Закону України «Про державний екологічний контроль», які здійснюються територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного екологічного нагляду (контролю) та виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, включають: 1) патрулювання, рейдові перевірки та реагування на виклики для попередження, виявлення та фіксації правопорушень природоохоронного законодавства, з подальшим притягненням винних фізичних осіб до відповідальності; 2) рейдові перевірки можуть також охоплювати суб'єктів господарювання у сфері лісокористування, рибного промислу, мисливського

господарства з метою запобігання, виявлення та фіксації порушень; 3) патрулювання здійснюється на визначених територіях і протягом часу, встановленого планом патрулювання для запобігання порушенням природоохоронного законодавства; 4) реагування на виклики (повідомлення) про порушення природоохоронного законодавства фізичними особами здійснюється на підставі інформації, наданої на офіційну гарячу лінію, поштову чи електронну адресу органу державного екологічного контролю; 5) у разі виявлення ознак порушення вимог природоохоронного законодавства суб'єктом господарювання, який не охоплюється цією статтею, інформація про це направляється у відповідний підрозділ чи орган державного екологічного контролю для проведення позапланового заходу контролю [367].

Документами органів державного екологічного контролю, які складаються під час здійснення та за результатами заходів державного екологічного контролю, є: накази, посвідчення (направлення) на проведення заходів державного екологічного контролю; рішення про зупинку діяльності суб'єкта господарювання; акти перевірки додержання вимог природоохоронного законодавства; звіти, приписи, вимоги; протоколи, постанови у справах про адміністративні правопорушення; постанови про накладення адміністративно-господарських санкцій; інші обов'язкові до виконання розпорядчі документи; рішення про дозвіл на відновлення діяльності [367]. Ці документами є документарним закріпленням результатів реалізації контрольно-наглядових повноважень органів державного екологічного контролю як на загальнодержавному так і на регіональному рівнях.

Погоджуємось із М. Сливка та М. Сірант, що поряд з дозвільними та контрольно-наглядовими методами, значна роль належить адміністративно-юрисдикційним методам забезпечення екологічної безпеки. Так, М. М. Сливка наголошує, що для створення надійних засад охорони навколишнього природного середовища необхідне існування всіх видів юридичної

відповідальності та особливо важливе місце в цій сфері посідає адміністративна відповідальність [380, с. 95; 379].

Таким чином, контрольно-наглядові функції держаних органів та органів місцевого самоврядування тісно пов'язані із притягненням до відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, яку несуть особи, винні у: 1) порушенні прав громадян на екологічно безпечне навколишнє природне середовище; 2) порушенні норм екологічної безпеки; 3) порушенні вимог законодавства про оцінку впливу на довкілля, включаючи подання завідомо неправдивих звітів або висновків; 4) неврахуванні результатів оцінки впливу на довкілля та невиконанні екологічних умов; 5) порушенні екологічних вимог при проектуванні, будівництві, експлуатації та ліквідації об'єктів; 6) допущенні наднормативних викидів та скидів забруднюючих речовин; 7) перевищенні лімітів та інших вимог використання природних ресурсів; 8) самовільному спеціальному використанні природних ресурсів; 9) невжитті заходів щодо попередження та ліквідації екологічних наслідків аварій; 10) невиконанні розпоряджень органів державного контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища; 11) порушенні природоохоронних вимог при поводженні з хімічними засобами, включаючи транспортування та зберігання; 12) невиконанні вимог охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду та інших особливо охоронюваних територій; 13) відмові від надання інформації про стан навколишнього природного середовища; 14) порушенні прав працівників, що здійснюють контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища; 15) порушенні природоохоронних вимог під час поводження з генетично модифікованими організмами; 16) Порушенні вимог законодавства про стратегічну екологічну оцінку та інші порушення [332].

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища має наслідки у вигляді

дисциплінарної, адміністративної, цивільної і кримінальної відповідальності, згідно з встановленими законами. Організації та громадяни зобов'язані відшкодувати завдану шкоду, що включає компенсацію в повному обсязі. Незаконно добуті ресурси та виготовлена з них продукція підлягають конфіскації, а доходи від їх реалізації спрямовуються на підтримку охорони навколишнього природного середовища. Посадові особи та спеціалісти, винні у порушеннях, можуть бути позбавлені премій та інших винагород, а також понести відповідальність за свої дії перед законом. Особи, яким завдано шкоди екологічним правопорушенням мають право на відшкодування шкоди, включаючи втрачений прибуток і збитки, завдані їх здоров'ю та якості навколишнього природного середовища. Особи, які контролюють джерела підвищеної екологічної небезпеки, зобов'язані компенсувати заподіяну шкоду, якщо не доведуть, що вона виникла внаслідок стихійних природних явищ чи дій потерпілих осіб. Визначення складу екологічних правопорушень і злочинів, порядок притягнення винних до адміністративної та кримінальної відповідальності встановлюються Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України [332].

М. Сірант наголошує, що як вид юридичної відповідальності, адміністративна відповідальність має три основи: нормативну, фактичну та процесуальну. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення має свої особливості, зумовлені специфікою об'єкта посягання, наголошує вчений : 1) відповідальність настає за вчинення екологічного правопорушення, яке завдає шкоди людині, власнику, природокористувачу, навколишньому середовищу або створює реальну загрозу такої шкоди; 2) шкоду від екологічних правопорушень розглядають у двох аспектах: матеріальному (економічна категорія) та нематеріальному (екологічна категорія), пов'язаному з середовищем проживання людини, тварин, рослин тощо; 3) адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення встановлюється адміністративним і галузевим

природоохоронним законодавством різного профілю (за критерієм охорони окремих природних об'єктів: землі, ґрунту, атмосферного повітря, води); 4) застосування адміністративних стягнень в екологічній сфері належить до компетенції низки уповноважених органів, посадових осіб і судів; 5) центральні органи виконавчої влади, їхні структурні підрозділи та територіальні органи, уповноважені органи та установи місцевих органів виконавчої влади, адміністративні комісії та інші колегіальні органи, створені відповідно до законів України, також мають повноваження у цій сфері; 6) перелік адміністративних стягнень за екологічні правопорушення включає попередження, адміністративний штраф, конфіскацію знаряддя вчинення або предмета адміністративного правопорушення, адміністративне припинення діяльності [379]. Важливою проблемою розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері захисту довкілля є дотримання процесуальних строків.

У проекті закону «Про держаний екологічний контроль» конкретизовано у статті 28 господарсько-правову відповідальність суб'єктів господарювання за порушення природоохоронного законодавства. Так, визначено, що у разі виявлення порушень вимог природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання, органи державного екологічного контролю можуть застосовувати такі види адміністративно-господарських санкцій: штраф і тимчасову заборону (обмеження) діяльності, яка здійснюється із порушенням вимог природоохоронного законодавства. Дозвільні органи, відповідно до законодавства, застосовують такі види адміністративно-господарських санкцій: 1) зупинення дії дозволу чи ліцензії на здійснення суб'єктом господарювання певних видів діяльності; 2) анулювання дозволу чи ліцензії на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів діяльності. Суд, за позовом органу державного екологічного контролю або іншої особи, права чи законні інтереси якої порушено, може своїм рішенням тимчасово заборонити (обмежити) діяльність або припинити діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється із порушенням вимог

природоохоронного законодавства. Штраф, зупинення дії чи анулювання дозволу чи ліцензії можуть застосовуватися одночасно з іншими адміністративно-господарськими санкціями, передбаченими частинами першою-четвертою цієї статті. Застосування до суб'єкта господарювання адміністративно-господарських санкцій не звільняє його від відповідальності за шкоду та збитки, заподіяні порушенням природоохоронного законодавства [367].

Проект Закону України «Про державний екологічний контроль» визначає, що суб'єкти господарювання несуть відповідальність у вигляді штрафу в разі: 1) недопущення до проведення заходу державного екологічного контролю або створення перешкод його проведенню: суб'єктами господарювання з найвищим та високим ступенем екологічного ризику – у розмірі трьохсот мінімальних заробітних плат; суб'єктами господарювання з середнім ступенем екологічного ризику – у розмірі двохсот мінімальних заробітних плат; суб'єктами господарювання з низьким ступенем екологічного ризику – у розмірі ста мінімальних заробітних плат; 2) невиконання законного припису щодо усунення порушень природоохоронного законодавства – у розмірі шістдесяти мінімальних заробітних плат; 3) провадження господарської діяльності, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, без здійснення такої оцінки та отримання висновку з оцінки впливу на довкілля чи рішення про провадження такої діяльності – у розмірі шістдесяти мінімальних заробітних плат; 4) провадження господарської діяльності без документа дозвільного характеру у сфері охорони довкілля, якщо такий документ вимагається законодавством України – у розмірі шістдесяти мінімальних заробітних плат; 5) недотримання екологічних умов, визначених у висновку з оцінки впливу на довкілля, рішенні про провадження планованої діяльності, проектній документації, умов та нормативів, визначених в інших документах дозвільного характеру у сфері охорони довкілля – у розмірі тридцяти мінімальних заробітних плат; 6) відсутність обов'язкового страхування

майнових ризиків у випадках, передбачених законодавством: при промисловій розробці родовищ нафти і газу; при дослідно-промисловому і промисловому видобуванні та використанні газу (метану) вугільних родовищ; за угодою про розподіл продукції, включаючи шкоду, заподіяну довкіллю та здоров'ю людей; за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру – у розмірі сорока мінімальних заробітних плат; 7) відсутність обов'язкового страхування майнових ризиків у випадках, передбачених законодавством; 8) порушення правил, умов, норм чи лімітів спеціального використання, утримання, поводження з об'єктами тваринного чи рослинного світу (включаючи лісові ресурси) – у розмірі сорока мінімальних заробітних плат; 9) порушення правил, умов чи норм спеціального використання, утримання, поводження із об'єктами Червоної книги України – у розмірі п'ятдесяти мінімальних заробітних плат; 10) недотримання порядку використання пестицидів та агрохімікатів - у п'ятдесяти кратному розмірі мінімальної заробітної плати [367].

Все більш поширеною у світі стає співпраця бізнесу з благодійними фондами та організаціями громадянського суспільства. Ці організації володіють великим досвідом у роботі на певних територіях і мають здатність виявляти соціальні пріоритети та реалізовувати соціальні та екологічні програми, наголошує Г.М. Буканов. Громадські організації маючи інформацію про реальний стан довкілля, доводячи її до громадян та урядовців, можуть значно впливати на свідомість населення, створюючи умови для реалізації державної екологічної політики [43]. У контексті управлінської діяльності в галузі охорони навколишнього природного середовища, зазначає Ашикова І., громадська участь дозволяє враховувати екологічні чинники в процесі планування, мінімізувати соціальні та політичні ризики при прийнятті та реалізації управлінських рішень, а також коригувати

програми і плани органів влади відповідно до інтересів та потреб громади, залучаючи її до процесу ухвалення рішень щодо впливу на довкілля та наслідків від цієї діяльності. Для впровадження ефективних регіональних систем екологічного управління, які враховують інтереси громади, розробляються, приймаються та реалізуються місцеві і територіальні комплексні екологічні програми з участю громадськості. Порядок розробки таких регіональних екологічних програм регламентується місцевими органами влади, наголошує Ашикова І. [15, с. 134]. Таким чином міцна система участі громадськості має позитивний вплив на владу, оскільки на практиці підвищується якість процесу прийняття рішень, так само, як і якість виконання закону, вважає Г.М. Буканов [43].

Тому у чинному законодавстві на рівні державного екологічного контролю передбачений ст. 36 Закону України «Про захист навколишнього природного середовища» громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля відповідно до Положення, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що відповідає за формування державної політики у сфері охорони довкілля. Громадські інспектори з охорони довкілля: а) беруть участь у проведенні спільно з працівниками органів державного контролю рейдів та перевірок дотримання підприємствами, установами, організаціями та громадянами законодавства про охорону навколишнього природного середовища, дотримання норм екологічної безпеки та використання природних ресурсів; б) проводять перевірки, складають протоколи про порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища і подають їх органам державного контролю та правоохоронним органам для притягнення винних до відповідальності; в) надають допомогу органам державного контролю в діяльності по запобіганню екологічним правопорушенням. Органи громадського контролю у сфері охорони навколишнього природного

середовища можуть також здійснювати інші функції відповідно до законодавства України [332].

Кореспондуючі положення цій нормі місять і підзаконні акти. Так, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів у напрямку взаємодії із громадськістю забезпечує нормативно-правове регулювання проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля; надає публічний доступ до узагальнених даних у сфері управління відходами та здійснює інформування громадськості про управління відходами. Міндовкілля здійснює співпрацю з інститутами громадянського суспільства, забезпечує участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики з питань, що належать до його компетенції. Також Міндовкілля: реалізує в межах повноважень, передбачених законом, державну політику у сфері волонтерської діяльності щодо здійснення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища; забезпечує інформування громадськості про формування та реалізацію державної політики з питань, що належать до його компетенції; затверджує положення про громадський контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища; встановлює порядок надання інформації про стан навколишнього природного середовища і порядок організації та проведення публічних слухань або відкритих засідань з охорони навколишнього природного середовища [81].

Держекоінспекція за напрямом співпраці з громадськістю організовує науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність; забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики з питань, що належать до компетенції Держекоінспекції; у режимі реагування на надзвичайні екологічні ситуації додатково здійснює спостереження за станом довкілля або його складових та забезпечує оперативне інформування населення про стан довкілля. Також Міндовкілля забезпечує надання публічного доступу до узагальнених даних у сфері управління відходами та інформування громадськості про управління відходами органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками,

профспілками та організаціями роботодавців; призначає громадських інспекторів з охорони довкілля та видає їм посвідчення, організовує їх роботу, надає їм методичну та практичну допомогу, вживає заходів до усунення виявлених недоліків і порушень в їх діяльності; здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних із діяльністю Держекоінспекції, її територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління тощо [247].

У законопроекті «Про державний екологічний контроль» передбачені такі механізми залучення громадськості за наглядом та контролем у сфері екології: 1) доступ громадськості до інформації, що міститься у системі «Екологічний контроль» забезпечується шляхом функціонування офіційного веб-сайту системи «Екологічний контроль» у мережі Інтернет; 2) фізичні особи та громадські об'єднання, органи місцевого самоврядування можуть звертатись до інспекції із повідомленням про порушення вимог природоохоронного законодавства; 3) можливість оскарження дій чи бездіяльності органів державного екологічного контролю, предмет яких становить суспільний інтерес, може бути оскаржені будь-якою фізичною, юридичною особою або громадським об'єднанням до суду [367].

Слід погодитись із Г.М. Букановим, що реалізація екологічної політики на регіональному рівні залежить від специфіки регіону, наявності природних ресурсів, суб'єктів господарювання, ефективності діяльності регіональних органів державного управління, розвиненості громадянського суспільства, рівня активності громадських екоорганізацій як локального, так і загальнонаціонального рівня, ступеня екологічної свідомості та системи екологічної освіти, а також екологічної комунікації [43].

Таким чином, вчений наголошує, що ефективність реалізації екологічної політики залежить від повноцінної взаємодії різних соціальних суб'єктів, зацікавлених у сталому розвитку регіону, а саме: державних органів управління у сфері екології, органів місцевого самоврядування,

регіональних бізнес-структур, громадських організацій та членів територіальної громади [43].

Проведення такої взаємодії при здійсненні контролю та нагляду у сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні в Україні передбачено чинним законодавством, поточними проектами нормативно-правових актів та має потенціал для подальшого удосконалення вітчизняного законодавства у цій сфері.

Таким чином контрольно-наглядовою діяльністю у сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні можна визначити як діяльність Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, його територіальних підрозділів, Державної екологічної інспекції та її територіальних підрозділів, органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, а також представників громадських формувань, спрямована на охорону навколишнього середовища у конкретному регіоні із врахуванням всіх його особливостей, здійснювана шляхом застосування передбачених законодавством контрольно-наглядових інструментів. У чинному законодавстві, проаналізованому проекті закону спостерігається деяке змішування понять контроль та нагляд у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки. Тому пропонуємо доповнити проект Закону України «Про державний екологічний контроль» поняттями контроль та нагляд у сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні.

Контроль у сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні це діяльність Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, його територіальних підрозділів, Державної екологічної інспекції та її територіальних підрозділів, органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, спрямована на забезпечення дотримання вимог законодавства з охорони навколишнього природного середовища на території конкретного регіону, використання його природних ресурсів органами публічної влади, суб'єктами господарювання, громадськими

організаціями, фізичними особами, виявлення та фіксації порушень природоохоронного законодавства на цій території, а також притягнення винних осіб до відповідальності.

Нагляд у сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні це діяльність Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, його територіальних підрозділів, Державної екологічної інспекції та її територіальних підрозділів, органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, громадських формувань, що полягає у систематичному спостереженні, моніторингу, аудиті, аналізі діяльності усіх учасників екологічних правовідносин, що виникають у певному регіоні, з метою попередження екологічних правопорушень, забезпечення екологічної безпеки, удосконалення організаційно-правових заходів з покращення стану навколишнього природного середовища конкретного регіону.

Інструментами контрольно-наглядового характеру, що можуть бути застосовані при реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів є: 1) моніторинг та оцінка; 2) спостереження та перевірка; 3) екологічний аудит; 4) аналіз про стан екології; 5) інвентаризація джерел забруднення; 6) систематизація, ведення баз даних, ведення реєстрів у сфері екології; 7) затвердження планів перевірок, моніторингу природних ресурсів; 8) підготовка та затвердження звіти про стан екології, звітування перед органами влади та громадськістю; 9) державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив.

Державна екологічна інспекція має в своєму розпорядженні широкий спектр контрольно-наглядових інструментів для реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні: 1) проведення огляду (обстеження) місць заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації»; 2) перевірки із застосуванням інструментально-лабораторного контролю для оцінки стану навколишнього середовища та

виявлення порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища; 3) надання обов'язкових до виконання приписів щодо усунення порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища; 4) видача приписів центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування щодо зупинення дії чи анулювання дозволів, ліцензій, сертифікатів тощо, які стосуються використання природних ресурсів та викидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище; 5) подання до відповідного органу ліцензування про позбавлення ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності; 6) звернення до суду з позовами щодо обмеження чи зупинення діяльності суб'єктів господарювання, якщо вона здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; 7) складання протоколів про адміністративні правопорушення та розгляд справ про такі порушення, накладання адміністративних стягнень; 8) пред'явлення претензій про відшкодування шкоди, збитків і втрат, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища; 9) розрахунок розміру шкоди, збитків і втрат, завданих навколишньому природному середовищу та природним ресурсам держави; 10) досудове врегулювання спорів та виступ у судах як позивач або відповідач у справах, пов'язаних з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; 11) заходи до припинення самовільного користування надрами та забудови площ залягань корисних копалин з порушенням встановленого порядку; 12) розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних із діяльністю Державної екологічної інспекції; 13) отримання інформації, документів і матеріалів від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян та їх об'єднань для виконання своїх завдань; 14) зупинка транспортних (в тому числі плавучих) засобів та їх огляд, огляд знарядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу; 15) вилучення в осіб знарядь добування об'єктів тваринного світу, транспортних (в тому

числі плавучих) засобів, обладнання та предметів; 16) фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомка в установленому порядку, включаючи з літальних апаратів; 17) відбір проб та інструментально-лабораторні вимірювання показників складу та властивостей викидів стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря; 18) лабораторний аналіз стану забруднення земель, включаючи радіоактивний аналіз; 19) виклик громадян та посадових осіб органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування для отримання усних та письмових пояснень; 20) збирання, обробка та аналіз інформації щодо дотримання вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції; 21) обстеження підприємств, установ та організацій, їх об'єктів нерухомого майна, виробничих потужностей та технічного обладнання в установленому законодавством порядку; 22) доставлення осіб, які вчинили порушення вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, до правоохоронних органів або виконавчих органів місцевого самоврядування у випадках, коли особу порушника неможливо встановити на місці вчинення правопорушення; 23) передача матеріалів про діяння, в яких є ознаки кримінального правопорушення, правоохоронним органам. Ці інструменти дозволяють Державній екологічній інспекції ефективно здійснювати контроль за виконанням екологічного законодавства та захист навколишнього природного середовища.

З урахуванням сформульованих визначень та конкретизованих контрольно-наглядових інструментів, на наш погляд, виникає необхідність внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування», «Про охорону навколишнього природного середовища» та проекту Закону України «Про державний екологічний контроль» щодо розширення та конкретизації контрольно-наглядових повноважень органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення охорони природних ресурсів, екологічної безпеки та захисту екологічних прав громадян в межах конкретного регіону.

Висновки до третього розділу:

1. Отже, на наш погляд, з урахуванням зазначеного, ознаками інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні є : 1) вони є зовнішнім виразом діяльності з упровадження державної та регіональної екологічної політики; 2) за замістом це сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів правового та не правового (політичного, економічного, фінансового, інформаційного) спрямування, що реалізуються в процесі адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, завдяки яким державна та регіональна екологічна політика втілюється у життя; 3) застосовуються суб'єктами реалізації державної та регіональної екологічної політики; 4) можуть мати як імперативну, так і диспозитивну природу; 5) їх застосування зумовлене повноваженнями та сферою діяльності суб'єктів реалізації екологічної політики; 6) відображають правову динаміку публічного адміністрування у сфері екології; 7) у разі їх застосування настають юридичні наслідки і/або фактичні результати.

Таким чином поняття інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні можна визначити як сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів правового та не правового (політичного, економічного, фінансового, інформаційного) спрямування, що застосовуються в процесі адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, завдяки яким реалізується державна та регіональна екологічна політика.

З урахуванням висвітлених наукових концепцій та положень чинних нормативно-правових актів можна виділити наступні групи інструментів механізму адміністративно-правового забезпечення державної та регіональної екологічної політики:

1) регуляторно-планувальні : нормативні акти, адміністративні акти, акти-дії, плани заходів щодо реалізації Стратегії відповідно на 2021-2023 і 2024-2027 роки; програми та проекти регіонального розвитку; регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації; державні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку окремих територій тощо;

2) організаційно-технічні: технічне регулювання та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки;

3) освітньо-інформативні: інформування та комунікація, освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку;

4) координаційні : міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін; міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки; угоди щодо регіонального розвитку тощо;

5) моніторингово-облікові: стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля; екологічний аудит, екологічна сертифікація та маркування продукції ; екологічний облік;

6) економічного спрямування: економічні та фінансові механізми, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку);

7) контрольно-наглядові: комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів та інші. Правове регулювання та використання зазначених інструментів механізму адміністративно-правового забезпечення державної та регіональної екологічної політики будуть розглянуті у наступних наукових роботах.

2. Таким чином, економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної політики на регіональному рівні виконують наступні функції: мінімізації негативних форм впливу виробництва і споживання на довкілля; формування екологічно та економічно обґрунтованої системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів; економічного забезпечення раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища; стимулювання розвитку «зеленої» економіки, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій; планування заходів підтримки біорізноманіття в місцевих програмних документах та планах розвитку регіонів.

Цілями застосування економіко-правових інструментів забезпечення регіональної екологічної політики є : усунення залежності процесу економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії; зниження рівня забруднення оточуючого природного середовища; забезпечення переходу до системи інтегрованого екологічного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та розвиток природоохоронної компоненти в економічних секторах.

Таким чином під економіко-правовими інструментами адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної регіональної екологічної політики в Україні можна розуміти сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів економічного спрямування, що застосовуються органами публічної влади з метою забезпечення ресурсоефективного, екологічно чистого виробництва в регіоні.

На сучасному етапі розвитку наукової думки щодо класифікації економіко-правових інструментів реалізації регіональної екологічної політики та вітчизняного законодавства у цій сфері можна запропонувати виокремити такі їх групи : 1) інструменти фіскально-бюджетного характеру: екологічне оподаткування, екологічні платежі і збори, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства, відшкодування в установленому порядку збитків навколишньому середовищу; 2) інструменти фінансово-

економічного стимулювання природоохоронної діяльності: пільгові податки, пільгові кредити, субсидії, при впровадженні найкращих з наявних технологій, нетрадиційних видів енергії, використання вторинних ресурсів та переробки відходів, а також при здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього середовища; формування ринку екологічних товарів, послуг та робіт; система страхування екологічних та економічних ризиків; 3) інструменти, пов'язані із економічною оцінкою, аналізом впливу господарської діяльності на природне середовище: проведення економічної оцінки, моніторингу, аналізу впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище; 4) інструменти встановлення лімітів на викиди і скиди забруднюючих речовин і мікроорганізмів, лімітів на розміщення відходів виробництва і споживання та інші види негативного впливу на навколишнє середовище регулювання; встановлення цін на первинні ресурси і кінцеву продукцію; 5) інструменти, пов'язані із включенням питань щодо цінності біорізноманіття, зеленої енергетики, ресурсноєфективного виробництва в місцеві програмні документи економічного характеру та плани розвитку економіки регіонів.

Перспективними видами економіко-правових інструментів, що підлягають запровадженню згідно чинного законодавства є : посилення взаємної екологічної відповідальності усіх учасників відносин в агропромисловому комплексі; розроблення, сприяння впровадженню та запровадженню моніторингу дотримання мінімальних екологічних стандартів у всіх галузях виробництва; гармонізація норм у сфері стандартизації та сертифікації адаптація промислового виробництва до екологічних вимог; запровадження моделі екоіндустріальних парків; забезпечення екологічності енергетичного сектору та досягнення чистої генерації енергії ті інші.

3.Таким чином, до груп соціальних інструментів забезпечення цілей сталого розвитку в сфері в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні можна віднести :

1) інструменти морально-етичного впливу й переконання, спрямовані на надання екологічної освіти, формування екологічної свідомості та культури для всіх жителів територіальної громади: постійно діючі стаціонарні і тимчасові та пересувні фотовиставки екологічного змісту, екологічні фестивалі (шкільних, університетських, молодіжних), олімпіади, конкурси, організації тематичних екологічних науково-популярних лекцій, що проводяться силами різних товариств охорони довкілля та громадських екологічних організацій, відповідної тематики вистави в театрах, кіно; діяльність краєзнавчих музеїв, релігійних установи, зоопарків, природничо-заповідних об'єктів, туристично-краєзнавчі організації тощо;

2) комплексні територіальні соціально-екологічні програми, розроблені за участю громадськості, суб'єктів господарювання, громадських організацій та освітніх установ;

3) соціальне партнерство з органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та громадськими організаціями у сфері екології за напрямками: інформування та комунікації; екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля; моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища; міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки;

4) реалізація концепції «зелений офіс», що дозволяє підприємствам публічно демонструвати свою екологічну відповідальність, скорочуючи об'єми спожитих ресурсів і зменшуючи забруднення довкілля та знижувати витрати на утримання офісу;

5) соціальна та екологічна звітність суб'єктів господарювання перед територіальними громадами: про використану енергію, викиди вуглецю, використання землі й екосистем, техногенні аварії, відповідність екологічному законодавству, витрати на заходи з охорони навколишнього середовища; штрафи за порушення екологічних норм і вимог тощо;

б) екологічна корпоративна відповідальність суб'єктів, що входять у простір соціального партнерства в сфері реалізації регіональної екологічної політики щодо оцінювання впливу діяльності організації на навколишнє природне середовище; залучення працівників до екологічних ініціатив, екологічної відповідальності працівників через аспекти екологічної етики; екологічності постачальників, природозберігаючі технології; виробництва екологічно чистих товарів;

7) заходи із залучення громадян, суб'єктів господарювання та громадських організацій та забезпечення умов для сортування та переробки сміття та інші.

Соціальні інструменти забезпечення цілей сталого розвитку в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні можна визначити як сукупність заходів, що здійснюються органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, громадськими організаціями, спрямованими на задоволення потреб жителів громади щодо проживання в умовах безпечного природнього середовища, забезпечення охорони, використання і відтворення природних ресурсів, екологічної безпеки, збереження природних ресурсів, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною територіальних громад.

4. Встановлено, що контрольно-наглядову діяльність у сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні можна визначити як діяльність Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, його територіальних підрозділів, Державної екологічної інспекції та її територіальних підрозділів, органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, а також представників громадських формувань, спрямована на охорону навколишнього середовища у конкретному регіоні із врахуванням всіх його особливостей, здійснювана шляхом застосування передбачених законодавством контрольно-наглядових інструментів. У чинному законодавстві та проаналізованому проекті закону спостерігається

деяк змішування понять контроль та нагляд у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки. Тому пропонуємо доповнити проект Закону України «Про державний екологічний контроль» поняттями контроль та нагляд у сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні.

Контроль сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні – це діяльність Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, його територіальних підрозділів, Державної екологічної інспекції та її територіальних підрозділів, органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, спрямована на забезпечення дотримання вимог законодавства з охорони навколишнього природного середовища на території конкретного регіону, використання його природних ресурсів органами публічної влади, суб'єктами господарювання, громадськими організаціями, фізичними особами, виявлення та фіксації порушень природоохоронного законодавства на цій території, а також притягнення винних осіб до відповідальності.

Нагляд сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні це діяльність Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, його територіальних підрозділів, Державної екологічної інспекції та її територіальних підрозділів, органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, громадських формувань, що полягає у систематичному спостереженні, моніторингу, аудиті, аналізі діяльності усіх учасників екологічних правовідносин, що виникають у певному регіоні, з метою попередження екологічних правопорушень, забезпечення екологічної безпеки, удосконалення організаційно-правових заходів з покращення стану навколишнього природного середовища конкретного регіону.

Інструментами контрольно-наглядового характеру, що можуть бути застосовані при реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів є: 1) моніторинг та оцінка; 2) спостереження та перевірка; 3) екологічний аудит; 4) аналіз про

стан екології; 5) інвентаризація джерел забруднення; 6) систематизація, ведення баз даних, ведення реєстрів у сфері екології; 7) затвердження планів перевірок, моніторингу природних ресурсів; 8) підготовка та затвердження звіти про стан екології, звітування перед органами влади та громадськістю; 9) державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив.

Державна екологічна інспекція при реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні має в розпорядженні наступні контрольні-наглядові інструменти: 1) проведення огляду (обстеження) місць заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації»; 2) перевірки із застосуванням інструментально-лабораторного контролю для оцінки стану навколишнього середовища та виявлення порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища; 3) надання обов'язкових до виконання приписів щодо усунення порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища; 4) видача приписів центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування щодо зупинення дії чи анулювання дозволів, ліцензій, сертифікатів тощо, які стосуються використання природних ресурсів та викидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище; 5) подання до відповідного органу ліцензування про позбавлення ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності; 6) звернення до суду з позовами щодо обмеження чи зупинення діяльності суб'єктів господарювання, якщо вона здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; 7) складання протоколів про адміністративні правопорушення та розгляд справ про такі порушення, накладання адміністративних стягнень; 8) пред'явлення претензій про відшкодування шкоди, збитків і втрат, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища; 9) розрахунок розміру шкоди, збитків і втрат, завданих навколишньому природному середовищу та

природним ресурсам держави; 10) досудове врегулювання спорів та виступ у судах як позивач або відповідач у справах, пов'язаних з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; 11) заходи до припинення самовільного користування надрами та забудови площ залягань корисних копалин з порушенням встановленого порядку; 12) розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних із діяльністю Державної екологічної інспекції; 13) отримання інформації, документів і матеріалів від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян та їх об'єднань для виконання своїх завдань; 14) зупинка транспортних (в тому числі плавучих) засобів та їх огляд, огляд знарядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу; 15) вилучення в осіб знарядь добування об'єктів тваринного світу, транспортних (в тому числі плавучих) засобів, обладнання та предметів; 16) фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомка в установленому порядку, включаючи з літальних апаратів; 17) відбір проб та інструментально-лабораторні вимірювання показників складу та властивостей викидів стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря; 18) лабораторний аналіз стану забруднення земель, включаючи радіоактивний аналіз; 19) виклик громадян та посадових осіб органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування для отримання усних та письмових пояснень; 20) збирання, обробка та аналіз інформації щодо дотримання вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції; 21) обстеження підприємств, установ та організацій, їх об'єктів нерухомого майна, виробничих потужностей та технічного обладнання в установленому законодавством порядку; 22) доставлення осіб, які вчинили порушення вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, до правоохоронних органів або виконавчих органів місцевого самоврядування у випадках, коли особу порушника неможливо встановити на місці вчинення правопорушення; 23) передача матеріалів про діяння, в яких є ознаки кримінального правопорушення,

правоохоронним органам. Ці інструменти дозволяють Державній екологічній інспекції ефективно здійснювати контроль за виконанням екологічного законодавства та захист навколишнього природного середовища.

З урахуванням сформульованих визначень та конкретизованих контрольно-наглядових інструментів, на наш погляд, виникає необхідність внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування», «Про охорону навколишнього природного середовища» та проекту Закону України «Про державний екологічний контроль» щодо розширення та конкретизації контрольно-наглядових повноважень органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення охорони природних ресурсів, екологічної безпеки та захисту екологічних прав громадян в межах конкретного регіону.

Висновки та положення, обґрунтовані у третьому розділі дисертації, оприлюднені у ряді авторських наукових праць [100, с. 26-33; 112, с. 154-159; 111;105; 119].

РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

4.1. Зарубіжний досвід реалізації адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні

В сучасних умовах очевидною є проблема зростаючої екологічної кризи, що є серйозною та багатоаспектною проблемою, що стосується різних аспектів природного середовища. До складових екологічної кризи відносяться: поступова зміна клімату (що викликана зміною балансу газів в атмосфері, зокрема збільшенням концентрації парникових газів, таких як CO₂ та метан, що призводить до глобального потепління, зміни погодних умов і підвищення рівня світового океану); забруднення атмосфери та утворення кислотних опадів (викиди шкідливих речовин (сірчаних і азотних оксидів) в атмосферу призводять до утворення кислотних дощів, які руйнують рослинність, ґрунти, водойми та архітектурні пам'ятки); ерозія ґрунтів та опустелювання (неправильне використання земельних ресурсів, вирубка лісів та інтенсивне землеробство сприяють ерозії ґрунтів, що призведе до зменшення родючості земель і розширення пустель); руйнування озонового шару (викиди хлорфторвуглеців (ХФВ) та інших хімічних речовин сприяють руйнуванню озонового шару, який захищає Землю від шкідливого ультрафіолетового випромінювання); радіоактивне зараження територій (аварії на атомних станціях, використання ядерної зброї і неправильне поводження з радіоактивними відходами призводять до радіоактивного забруднення окремих регіонів); забруднення Світового океану (скид у воду важких металів, складних органічних сполук, нафтопродуктів та радіоактивних речовин, що завдає шкоди морській екосистемі та здоров'ю

людини); насичення вод вуглекислим газом (підвищення рівня CO₂ у воді призводить до її підкислення, що негативно впливає на морських організмів, особливо на коралові рифи та молюски); скорочення біологічного різноманіття (зникнення видів через втрату середовища існування, забруднення, зміну клімату та надмірну експлуатацію ресурсів, що зменшує стійкість екосистем і біологічні ресурси); погіршення умов життя у населених пунктах (забруднення повітря, води і ґрунтів, шумове забруднення, висока щільність населення, недостатня кількість зелених зон у містах, що негативно впливає на здоров'я і якість життя мешканців); виснаження природних ресурсів (надмірне використання корисних копалин, водних ресурсів, лісів та інших природних ресурсів, що призводить до їх дефіциту і порушення екологічної рівноваги).

Ці прояви екологічної кризи є глобальними викликами, що потребують комплексного підходу та міжнародного співробітництва для їх подолання. Європейський Союз активно займається розробкою та впровадженням політик, спрямованих на зменшення негативного впливу людської діяльності на довкілля та сприяння сталому розвитку.

Принципово важливим питанням у встановленні адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики є вироблення ефективних інституційних управлінських підходів до реалізації та досягнення цілей Сталого розвитку як концепції розвитку країн ЄС.

В країнах ЄС існує декілька моделей адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики та цілей Сталого розвитку. Пріоритетною є модель, де функціонує центральний орган виконавчої влади у сфері охорони НПС та відповідні підзвітні йому територіальні одиниці. Така модель діє у більшості країн ЄС, зокрема, у Республіці Польща, Чеській Республіці, Болгарії, Хорватії, Латвії, Словаччині, Румунії [41, с. 175].

У ряді країн ЄС додатково функціонує міжвідомчий орган державної виконавчої влади, що виконує функцію системоутворюючого інституційного

елементу у формуванні та здійсненні загальнонаціональної та регіональної політик [41, с. 174–175].

Ряд країн будують свою системи здійснення екологічної політики на засадах фінансової децентралізації, що визначається певним трендом розвитку країн ЄС (зокрема, такий принцип запроваджено у ФРН, Франції, Італії). Концепція фінансової децентралізації, покладена в основу формування регіональної екологічної політики в країнах ЄС є особливо важливою і має розглядатися через встановлення специфічних функцій для нижчого та вищого рівнів влади. Нижчий рівень системи органів публічної влади відповідає за конкретні завдання, такі як збір інформації, формування проектів та їх оцінка. Вищий рівень має визначати загальні цілі, переговорювати з нижчим рівнем, розподіляти ресурси та забезпечувати інституційну підтримку. У такий спосіб відбувається розподіл завдань та адаптація до територій, що вказує на необхідність врахування унікальних характеристик і потреб різних регіонів при впровадженні децентралізаційних стратегій. Цей підхід передбачає розподіл влади та відповідальності між різними рівнями управління для досягнення збалансованого розвитку в межах певних територій.

Останнім часом в Україні проблема розподілу повноважень між центральними органами влади й органами місцевого самоврядування, передусім для вирішення соціально-економічних завдань регіонів, набула особливої гостроти. В історичній площині ця проблема має глибоке коріння й проявляється в досить різкій формі як у країнах усталеної демократії, так і в країнах, що недавно стали на шлях демократичних перетворень. У сучасній спеціальній літературі процес передачі влади центральним урядом на регіональний або інший нижчий рівень позначається термінами «децентралізація» і «деволюція». Слід зазначити, що в широкому розумінні поняття «деволюція» традиційно застосовується в юриспруденції на позначення «передачі або пере-ходу права, відповідальності, титулу, майна або посади від однієї особи до іншої» [78].

Побудова здійснення екологічної політики у зарубіжних країнах будується на основі впровадження принципу децентралізації публічної влади, що базується на делегуванні ЦОВВ частини їх повноважень до органів муніципальної влади, залишаючи за національними урядами здійснення контролю за ефективністю виконання поставлених перед органами місцевого самоврядування та місцевими державно-виконавчими органами задач та цілей діяльності [239; 237,228]. У наукових публікаціях виділяють такі форми залученості органів місцевого самоврядування та місцевої влади, як деконцентрація, децентралізація й деволюція. Деконцентрація розуміється як перехід частини повноважень на місцях посадовим особам органів, що призначаються центральним органом влади. Децентралізація полягає у переданні владних повноважень органам, що не входять до системи ЦОВВ. Деволюція вимагає створення повністю автономних органів місцевого самоврядування, що фінансово та політично функціонують відокремлено від ЦОВВ. Використання категорії «деволюція» є більш характерною для країн англосаксонської правової системи, але може бути використана і для характеристики функціонування федеративної держави, але в цілому є синонімічним терміном до категорії «децентралізація» публічної влади [23, с. 232-237].

Отже, є необхідним зробити висновок про те, що запровадження децентралізованого управління у сфері екологічної політики призводить до запровадження двохрівневої системи побудови владних органів, які у сукупності мають гарантувати забезпечення права особи на безпечне довкілля та здійснення природоохоронної функції, що має будуватися на здійсненні так званого принципу «екологічного федералізму» [421;422;423;427; 444 та ін..]. Розгляд категорії «екологічний федералізм» будується на розумінні змісту федеративному адміністративно-територіального устрою. Ідею принципу «екологічного федералізму» необхідно поглибити використанням засад субсодіарності відповідальності

держави за здійснення політики із забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

Формування ідеї «екологічного федералізму» в Європі зароджується із активізацією нормотворення, що відбулось у 70-тих роках минулого століття, що було обумовлено загостренням проблем захисту довкілля.

Ідея «екологічного федералізму» є затребуваною у сучасному суспільстві, адже реалізації природоохоронної функції через ухвалення рішень на рівні ЦОВВ призводить до затягування їх практичного впровадження [434].

Децентралізація здійснення природоохоронної функції має здійснюватися з врегулюванням змісту адміністративно-територіального устрою держави, регіональних ландшафтних особливостей тощо.

Розглянемо ідею реалізації принципів екологічного федералізму на основі досвіду ряду зарубіжних країн. Передусім, звернемося до побудови системи органів управління у сфері здійснення державної влади, що запроваджено у ФРН. Принципи побудови адміністративно-територіального устрою ФРН відображено у статті 30 Основного закону (Das Grundgesetz [432]): «Здійснення державних повноважень і виконання державних завдань є відповідальністю держав, якщо цей Основний Закон не встановлює або не дозволяє будь-які інші норми». Відповідно до ст. 73 Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland встановлено, що до виключної компетенції федеративного уряду відноситься здійснення такого обсягу повноважень та компетенції, як: ухвалення нормативних актів щодо регулювання закордонних справ та оборони, включаючи захист цивільного населення; регуляції національності населення; регуляції актів про реалізацію права на свободу пересування, функціонування паспортних систем, систем реєстрації та ідентифікації, імміграції та еміграції, екстрадиції; регулювання використання валюти, грошової та монетної систем, мір і ваги, а також визначення часу; встановлення єдності митного і торговельного простору, торгових і морських договорів, вільного переміщення товарів і переміщення

товарів і платежів з іноземними державами, включаючи митний і прикордонний захист; захисту німецьких культурних цінностей від міграції за кордон; захисту безпеки повітряного транспорту; руху залізниць, які повністю або більшою частиною належать федеральному уряду (федеральні залізниці), будівництво, технічного обслуговування та експлуатації федеральних залізниць і стягнення плати за користування цими залізницями; поштової системи та телекомунікацій; правових відносин осіб на службі федерального уряду та федеральних державних корпорацій; прав інтелектуальної власності, авторського права та видавничого права; захисту від загроз міжнародного тероризму Федеральним управлінням кримінальної поліції у випадках, коли існує транскордонна загроза; співробітництва між федеральним урядом і урядом штату в кримінальній поліції, для захисту вільного демократичного базового порядку, існування та безпеки федерального уряду чи штату (захист конституції) та для захисту від зусиль на федеральній території, які ставлять під загрозу іноземні інтереси Федеративної Республіки Німеччина шляхом застосування сили або підготовчих дій, спрямованих на це, а також створення Федерального управління кримінальної поліції та боротьби з міжнародною злочинністю; обігу зброї та вибухових речовин та захисту прав особи під час збройних конфліктів; виробництва та використання ядерної енергії в мирних цілях, будівництво та експлуатація об'єктів, які служать цим цілям, захист від небезпек, що виникають у результаті викиду ядерної енергії або іонізуючого випромінювання, а також захоронення радіоактивних речовин [432].

До компетенції урядів земель ФРН відповідно до ст. 72 *Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* віднесено ухвалення управлінських рішень у сфері охорони довкілля з питань регулювання здійснення: полювання (без права на полювання); охорони природи та ландшафтного менеджменту (за винятком загальних принципів охорони природи, законодавства про охорону видів або охорони морської природи); розподілу земель; просторового

планування; водного балансу (без речовинних або системних нормативів); справляння податку на майно [432].

Коло делегованих повноважень між національним урядом ФРН та урядами земель ФРН визначено у ст. 74 Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland і складається із таких сфер, як: цивільне право, кримінальне право, судова конституція, судочинство (за винятком закону про досудове ув'язнення), юридична професія, нотаріат та юридичні консультації; система громадянського стану; право асоціацій; право на проживання та поселення іноземців; справи біженців і переміщених осіб; суспільне благо (без домашнього права); збитки та репарації, завдані війною; військові могили та могили інших жертв війни та жертв тиранії; право економіки (гірничодобувна промисловість, промисловість, енергетика, ремесла, комерція, торгівля, банківська справа та фондова біржа, приватне страхування) без закону про час закриття магазинів, ресторанів, аркад, показу людей, ярмарків, виставок і ринків; трудове законодавство, включаючи статут про роботу, охорону праці та служби зайнятості, а також соціальне забезпечення, включаючи страхування на випадок безробіття; регулювання стипендій на навчання та сприяння науковим дослідженням; право на експропріацію; передача землі, природних ресурсів і засобів виробництва у суспільну власність або інші форми суспільного господарства; запобігання зловживанню економічною владою; сприяння сільськогосподарському та лісовому виробництву (без права на консолідацію земель), питання продовольчої безпеки, імпорту та експорту сільськогосподарської та лісової продукції, глибоководне та прибережне рибальство та захист узбережжя; операції з майном у сфері міської забудови, земельне право (за винятком закону про внески в розвиток) і право на житлові пільги, закон про списання старих боргів, закон про житлові бонуси, закону про будівництво житла для шахтарів і закон про поселення шахтарів; заходи проти громадського здоров'я чи інфекційних захворювань людей і тварин, допуск до медичних та інших медичних професій і цілительства, а також закон про аптеки, ліки,

медичні вироби, засоби захисту, наркотики та отрути; питання економічної безпеки лікарень та регулювання тарифів на лікарняну допомогу; закону про харчові продукти, включаючи тварин, які використовуються для їх виробництва, закон про розкішні продукти харчування, споживчі товари та корми для тварин, а також захист у торгівлі сільськогосподарським та лісовим насінням і садивним матеріалом, захист рослин від хвороб і шкідників та захист тварин; океанського та прибережного судноплавства, а також навігації, внутрішнього судноплавства, служби погоди, морських та внутрішніх водних шляхів, що обслуговують загальні перевезення; питання автомобільного транспорту, будівництва та утримання проміжних доріг для перевезень на далекі відстані, збору і розподілу зборів або зборів за користування дорогами загального користування транспортними засобами; питання функціонування залізниць, що не є федеральними залізницями, за винятком гірських залізниць; питання управління відходами, контролю забруднення повітря та зменшення шуму (без захисту від поведінкового шуму); питання державної відповідальності; питання медичної охорони життя та здоров'я людини, дослідження та штучна модифікація генетичної інформації, а також правил трансплантації органів, тканин і клітин; статусні права та обов'язки державних службовців штатів, муніципалітетів та інших державних органів, а також суддів у штатах, за винятком кар'єри, заробітної плати та пенсії; питання здійснення полювання; питання охорони природи та ландшафту; питання розподілу землі; питання простороного планування; питання водного балансу; питання вступу до університету та університетські дипломи [432]. Ідея захисту довкілля як один із пріоритетів розвитку ФРН визначена у Конституції як результат міжнародного нормотворення, Конвенції Ріо-де-Жанейро 1992 року [432]. Іншим законодавчим актом, що регулює охорону навколишнього природного середовища в ФРН, є Федеральний закон «Про охорону природи й ландшафтне планування» «Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege: Bundesnaturschutzgesetz [430]», де до повноважень федерального уряду у сфері охорони довкілля

віднесено: планування ландшафтів; встановлення процедури використання природних ресурсів; розробка й реалізація федеральної екологічної політики; стандартизація виробництва споживчих товарів; регулювання стандартів продовольчої безпеки; регулювання безпеки охорони здоров'я людини та стандартизація надання медичних послуг; управління операціями із відходами та небезпечними відходами; процедур поводження із радіоактивними речовинами та об'єктів атомної енергії.

Федеральним урядом здійснюється контроль та екологічний моніторинг (§12 Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz - BNatSchG) [430], розробляються плани природоохоронних заходів та ландшафтної діяльності [430].

На регіональному рівні визначається, що уряд земель ФРН реалізує повноваження переважно з питань благоустрою населених пунктів [443]. Таким чином, основоположними засадами здійснення екологічної політики у ФРН є такі положення, як: наявність самостійних відокремлених регіональних фондів фінансування природоохоронних заходів охорони довкілля; фінансування здійснення органами місцевої влади делегованих їй функції держави за рахунок коштів федерального бюджету, що виявляє субсидіарний принцип побудови адміністративно-правового механізму забезпечення прав та інтересів особи; запровадження принципу «заподіювач платить» (Versursacherprinzip), що спрямований на встановлення механізму матеріальної відповідальності за допущення забруднення довкілля, та невжиття заходів із запобігання екологічної шкоди.

Побудова справляння екологічних платежів будується на впровадженні двох екологічних підсистем оподаткування, що, по-перше, полягають у здійсненні суб'єктами господарювання зборів у сфері оподаткування діяльності, пов'язаної із виробництвом енергії; по-друге, полягають у справлянні платежів, пов'язаних із отриманням та використанням дозволів на спеціальне природокористування.

Для повноти здійсненого дослідження реалізації та нормативного регулювання впровадження регіональної екологічної політики необхідним є звернення до досвіду її організації в одній із європейських унітарних країн, що за територіальним розміром є подібною до України. Такою країною є Французька Республіка. Впровадження ідеї децентралізації влади у Франції почалось із його визначенням у Конституції 1958 року, де було встановлено, що адміністративно-територіальний устрій країни складається із таких рівнів, як : муніципалітети, департаменти і заморські території [445]. Подальша ідея децентралізації публічної влади у Французькій Республіці пов'язується із реформою 1982 року, коли було встановлено статус органів місцевої влади [425], де встановлено пріоритет їх діяльності на задоволення потреб територіальної громади. Для Французької Республіки також є характерним, що делегування повноважень державою на місця вимагає належного фінансового обґрунтування.

Цікавим з точки зору нормативної регламентації здійснення екологічної політики є визначення у Конституції Французької Республіці окремого розділу з питань охорони довкілля (Charter for the Environment), що фактично імплементував положення Ріо-де-Жанейрської Конвенції 1992 року, і в подальшому став основою для розробки та прийняття у 2002 році Екологічного кодексу [424]. Екологічний кодекс Французької Республіки став відображенням нормативного закріплення пріоритетності для держави ідей, засад та принципів сталого розвитку, ідеї екологізації виробництва та побудови економіки на засадах замкненого циклу – recycling society. Відповідно до положень Екологічного кодексу Французької Республіки встановлюється, що до повноважень регіональних органів влади відноситься забезпечення вирішення проблем благоустрою, соціально-економічного зростання та розвитку територій, вирішення проблеми забруднення атмосферного повітря та інших природних об'єктів, що у сукупності є гарантією функціонування навколишнього середовища як «здорового» та «якісного».

Таким чином, варто константувати наявність впровадження тенденції децентралізації публічної влади в країнах Західної Європи, до особливостей якого відноситься її побудова на засадах екологічного федералізму та субсидіарності відповідальності держави у здійсненні екологічної політики на місцевого рівні. До гарантій здійснення належності функцій із впровадження екологічної політики є надання органам місцевого самоврядування широкого кола повноважень із благоустрою населених пунктів, задоволення потреб територіальних громад, вирішення проблем ландшафтного планування та моніторингу.

Екологічний федералізм розуміється як концепція управління природними ресурсами та охороною навколишнього середовища, яка передбачає розподіл екологічних повноважень і відповідальності між різними рівнями уряду: національним, регіональним та місцевим. Такий підхід має на меті забезпечити ефективніше вирішення екологічних проблем, враховуючи особливості різних регіонів та залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень. До основних характеристик екологічного федералізму необхідно віднести: децентралізація екологічної політики (повноваження щодо охорони довкілля розподіляються між центральним урядом і регіональними або місцевими органами влади, що дозволяє враховувати специфічні екологічні проблеми та потреби окремих територій); співпраця між рівнями влади (для ефективного вирішення екологічних проблем необхідна тісна співпраця між національними, регіональними та місцевими урядами, де важливу роль відіграють спільні програми та ініціативи, координація дій та обмін інформацією); гнучкість і адаптивність (екологічний федералізм дозволяє швидше та ефективніше реагувати на нові виклики та зміни в екологічній ситуації, завдяки можливості адаптувати політику та заходи на місцевому рівні); залучення місцевих громад (місцеві громади активно залучаються до процесу прийняття рішень, що сприяє більшій підтримці екологічних ініціатив і відповідальності за стан довкілля на місцевому рівні); забезпечення фінансової підтримки (для реалізації

екологічних програм на місцевому рівні національні уряди можуть надавати фінансову підтримку регіонам та муніципалітетам); спеціальна нормативно-правова база (екологічний федералізм потребує створення відповідної законодавчої бази, яка регламентує розподіл повноважень та відповідальності, встановлює екологічні стандарти та забезпечує контроль за їх дотриманням).

Перевагами екологічного федералізму необхідно визначити: ефективність (децентралізоване управління дозволяє швидше реагувати на місцеві екологічні проблеми); залучення громадян (місцеві громади краще розуміють свої екологічні потреби та можуть пропонувати більш дієві рішення); диспозитивність вибору змісту регіональної політики та можливість врахування ландшафтних особливостей регіону.

Проблемами екологічного федералізму та його впровадження є: низький рівень взаємодії між різними рівнями влади може бути складною і вимагати значних зусиль для координації; недостатність фінансових ресурсів у місцевих органах влади для реалізації природоохоронних функцій; наявність диспропорції розподілу повноважень між місцевими та центральними органами влади.

Екологічний федералізм, таким чином, є інноваційним підходом до управління довкіллям, який може забезпечити більш ефективне та відповідальне використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля та підтримку сталого розвитку на всіх рівнях управління.

4.2. Напрями забезпечення ефективності адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні

Ефективність впровадження Стратегії сталого розвитку залежить від її реалізації на регіональному рівні. В ряді досліджень регіон розглядається

навіть як окремий суб'єкт публічного адміністрування. Саме регіон стає суб'єктом, від діяльності якого залежить ефективність впровадження природоохоронної політики. Екологічна політика є складовою загальнонаціональної політики, що найбільше може відрізнятись на регіональному рівні, і має враховувати природні та ландшафтні особливості окремих територій. Отже, регіональний рівень здійснення екологічної політики є певним базисом для забезпечення ефективності реалізації політики охорони навколишнього природного середовища [22;132;133; 152;370].

Варто підкреслити, що процеси децентралізація публічної влади, вимагає здійснення дослідницького пошуку змісту співвідношення компетенцій органів адміністрування, що функціонують на загальнонаціональному рівні, та органів адміністрування на регіональному рівні.

Відображення значення регіонального рівня у реалізації загальнонаціональної екологічної політики може відбуватися за рахунок визначення співвідношення компетенцій публічно-управлінських суб'єктів шляхом розширення повноважень органів місцевої влади, що в цілому корелюється із розуміння категорій «децентралізація» чи «децентралізація влади».

Х. Марич визначає, що здійснення екологічного управління відноситься до певного інструментального засобу, ефективність якого залежить як від функціонування органів влади, так і від якості законодавства [212, с. 87-91].

Однак при цьому як система екологічного законодавства України, так і система органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері охорони НПС є доволі динамічною категорією, і перебуває в стані реформації.

У попередніх підрозділах нами визначено, що на нормативному рівні регіон розуміється як окрема адміністративно-територіальна одиниця, але

при цьому виникає питання доцільності саме застосування таких категорій саме у змісті реалізації екологічної політики. Побудова екологічної політики за іншими критеріями обґрунтовується в наукових публікаціях ряду вчених. Зокрема, у дисертації Ю.О. Легези на тему «Адміністративно-правові засади публічного управління у сфері використання природних ресурсів» (2018 р.) визначено, що публічне управління у сфері використання природних ресурсів в Україні шляхом «впровадження ландшафтного підходу до вирішення регіональних природоресурсних проблем» [185, с. 4, 35-36,]. Такий висновок вченої базується в тому числі і на застосуванні положень Європейської ландшафтно-конвенції [96], що ратифікована Законом України від 7 вересня 2005 року № 2831-IV «Про ратифікацію Європейської ландшафтно-конвенції» [341]. В межах чинного законодавства України переслідується ідея дотримання ландшафтного різноманіття. Ю.О. Легеза визначає, що комплексність впровадження екологічної політики на регіональному рівні вимагає її побудови, виходячи із засад ландшафтного підходу [185, с. 115-117]. Ландшафт розуміється як певна комплексна взаємопов'язана природна чи антропогенна система, що відображає однорідну подібну структуру взаємодії природних ресурсів та об'єктів, що пов'язується із відображення характерних особливостей географічного становища території, режиму використання земель та надр, що визначається рельєфом місцевості, режиму використання водних ресурсів, специфіки біоценозів. За такими критеріями в межах енциклопедичного підходу ландшафти поділено на степові, лісові, субтропічні, тропічні та ін.. [420, с. 450–451].

Згідно із світовими стратегічними актами встановлюється ландшафтний принцип природокористування та здійснення публічного адміністрування. До таких актів відносяться: Всеєвропейська стратегія збереження біологічного і ландшафтного різноманіття [54], Концепція збереження біологічного різноманіття України [164]. Відповідно до міжнародних актів виділяються такі ландшафти, як: ландшафти морського узбережжя; ландшафти земель річок, озер та болот; степові ландшафти;

ландшафти лісів; ландшафти гір; ландшафти земель агропромисловості та ведення інших видів господарської діяльності. Необхідність підтримання ландшафтного підходу обґрунтовується у дослідженнях Ю.О. Легези. На думку вченої саме такий підхід має бути пріоритет у здійсненні стратегічних засад сталого розвитку в Україні [420, с. 449–452].

Натомість в Україні діє побудова органів здійснення екологічної політики, що інституційно поділяються на такі рівні, як: загальнонаціональний, обласний та місцевий (або регіональний) [332], що, на жаль, не здатен повною мірою задовольнити потреби окремих територій, в тому числі територій, що зазнали шкідливого впливу від російської військової агресії.

Відповідно до ч. 2 ст. 143 Конституції України до компетенції обласних та районних рад відноситься затвердження програм соціально-економічного розвитку відповідних територій, тобто на рівні областей чи районів, і розробка та затвердження всіх місцевих бюджетів, як на рівні сел, селищ, міст, так і на рівні областей (районів) [162].

Такий конституційний підхід фактично закріплює диспропорцію компетентностей, що існує між радами сел, селищ, міст та радами областей та районів, що особливо є відчутним у нормативному врегулюванні реалізації засад фінансової децентралізації.

Згідно із ст. 144 Конституції України [162] реалізація функцій нормотворення органами місцевого самоврядування також відбувається на нижчому рівні у порівнянні із реалізацією нормотворчої функції Президентом України, КМ України, ЦОВВ, що також є свідченням низького рівня здійснення процесів із децентралізації публічної влади в Україні [439;387;148, с. 120-123].

Деталізація окремих зазначених положень Конституції України відображується у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст.ст. 13-17) [332]. В межах даного дослідження важливо зазначити, що саме до повноважень ВР України відноситься встановлення

джерел фінансування здійснення природоохоронних заходів в аспекті формування державної екологічної політики.

Виконавчу функцію публічної влади реалізує уряд України – Кабінет Міністрів України та ЦОВВ і їх територіальні управління (ст. 17 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [332]). До компетенції КМ України відноситься: здійснення загальнонаціональної екологічної політики; розробка стратегічних державних екологічних програм; координація діяльності ЦОВВ; визначення використання публічних фінансових ресурсів, зокрема, ресурсів Державного фонду охорони НПС як складової Державного бюджету України; встановлення екологічних нормативів, лімітів використання природних ресурсів, викидів і скидань забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів; визначення порядку справляння загальнообов'язкових екологічних зборів, податків, платежів. Децентралізація функцій управління у сфері охорони НПС, що належить КМ України, відбувалась у 2012 році відповідно до Закону України від «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні» шляхом виключення у пункті 5 статті 14 повноважень уряду із розробки регіональних екологічних програм [265].

Але при цьому не відбулася подальша децентралізація повноважень КМ України у частині встановлення змісту урядової компетенції щодо закріплення екологічних нормативів, розмірів податків, зборів та платежів. Варто відзначити, що дані категорії мають регламентуватися КМ України на рівні закріплення лише рівня мінімального розміру зборів, чи рівня мінімально допустимого забруднення довкілля, а вже максимальні рівні мають регламентуватися регіональними місцевими органами публічної влади.

Здійснення регіональної екологічної політики має на компетенційному рівні відображатися через: нормативне закріплення специфіки

геополітичного положення території; створення умов для забезпечення природно-ресурсного, виробничо-економічного та демографічно-соціального потенціалу; збереження екологічно безпечного стану НПС.

Вирішення проблеми низької ефективності здійснення регіональної екологічної політики вимагає вироблення концептуальних підходів до її структури та змісту. Структурно концепція регіональної екологічної політики має складатися із таких розділів, як: досягнення балансу повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування; екологізація господарської діяльності; вжиття заходів із зменшення антропогенного впливу на довкілля; усунення наслідків заподіяння екологічної шкоди; оптимізація заходів із екологічного оподаткування та інших механізмів стимулювання інвестицій у сфері природокористування; забезпечення збереження біорізноманіття.

До проблем низького рівня ефективності здійснення регіональної екологічної політики як було встановлено у попередніх розділах цієї дисертації є відсутність механізму екологічного страхування відповідальності діяльності, що пов'язується із експлуатацією об'єкту, що становить загрозу довкіллю та життю і здоров'ю людей. Попри встановлення основ здійснення екологічної аудиторської діяльності її механізм реалізації на підзаконному рівні належним чином не врегульовано, а відтак є низько ефективним. Крім того не виробленим є механізм здійснення діяльності із екологічного страхування.

Прийняття окремого законодавчого акту «Про екологічне страхування» є однією із вимог євроінтеграції України до ЄС. Задля цього профільним комітетом розроблено та подано до Верховної Ради України декілька проєктів Закону України «Про екологічне страхування» - проєкт Закону України №6018-1 від 29.09.2021 року [277] та проєкт Закону України №6018 від 09.09.2021 року [276], Крім того на розгляді у Верховній Раді України перебуває проєкт Закону України №6018-2 від 29.09.2021 року «Про екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку» [275]. Відповідно

до проекту Закону України №6018-2 від 29.09.2021 року «Про екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку» визначено, що екологічне страхуванням є здійснення екологічного страхування цивільної відповідальності за шкоду, яку може бути завдано життю, здоров'ю або майну фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців, майну юридичних осіб всіх форм власності та територіальних громад, навколишньому природному середовищу внаслідок здійснення ними діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку, встановлюються законом [275].

Реалізація інституту екологічного страхування є неможливою без належної акумуляції фінансових ресурсів коштів Державного та місцевих бюджетів.

Згідно із проектом Закону України №6018-2 від 29.09.2021 року визначається такі види обов'язкового екологічного страхування, як: «страхування відповідальності за пожежу, що спричинила настання екологічної шкоди; страхування відповідальності особи, що здійснює утилізацію чи видання небезпечних відходів; страхування відповідальності осіб, що здійснюють перевезення небезпечних відходів; страхування відповідальності володільця ядерної установки; страхування цивільної відповідальності за заподіяння екологічної шкоди при видобування нафти та газу; страхування відповідальності виробника та/або володільця пестицидів та агрохімікатів» [275].

Встановлення розміру страхових внесків відповідно до зазначених проектів Закону України про екологічне страхування [275;276; 277] залежить від стану об'єкту, тривалості договірних відносин із поводженням із небезпечними вантажами та речовинами, оцінки можливого негативного впливу на довкілля та ймовірності настання екологічних ризиків. Встановлення розмірів страхових внесків по здійсненню страхування відповідальності у сфері охорони довкілля включає здійснення оцінки шкоди, заподіяної об'єктам тваринного та рослинного світу. Реалізація ідеї

екологічного страхування вимагає утворення спеціальної системи кваліфікованих спеціалістів, якими згідно із проектом Закону України №6018-2 від 29.09.2021 року пропонується зробити Бюро екологічного страхування [275].

Попри нормативну невизначеність механізму екологічного страхування його запровадження сприятиме досягненню ефективності належного рівня із забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення безпеки довкілля, а отже позначиться на ефективності формування та здійснення регіональної екологічної політики.

Таким чином, нагальним є ухвалення Закону України про здійснення діяльності із екологічного страхування відповідальності осіб, що формують управління небезпечними об'єктами, функціонування яких створює ймовірність настання шкоди довкілля, життю та здоров'я людей.

Досягнення успішності здійснення регіональної екологічної політики вимагає, окрім запровадження нормативних напрямів, є необхідним впровадження організаційних напрямів, до яких варто віднести проведення паспортизації підприємств, діяльність яких має підвищену екологічну загрозу, здійснення аудиту та моніторингу їх діяльності, встановлення гранично допустимих нормативів забруднення довкілля, запровадження механізму екологічного страхування їх функціонування.

Варто відзначити, що дієвість контролю, що здійснюється громадськістю у сфері охорони довкілля, вимагає створення умов контролю за всім процесом ухвалення рішення, включаючи доступність інформації про застосування до винної особи заходів дисциплінарної відповідальності.

На разі зараз в Україні є відсутнім спеціальний загальнонаціональний реєстр дисциплінарних проваджень, попри актуальність та нагальність його створення. Забезпечення функції громадського контролю у процесі здійснення дисциплінарного провадження полягає у наданні можливості для заінтересованих осіб оскаржувати рішення дисциплінарних комісій у порядку адміністративного судочинства. Однак при цьому відсутньою є

єдина практика щодо визначення належності такого позивача у справах про захист довкілля, де відбулося порушення внаслідок дій, рішень чи бездіяльності владних суб'єктів, як заінтересована громадськість.

Міжнародні стандарти захисту права на безпечне довкілля оперує категоріями «зацікавлена громадськість» та «громадськість», що, зокрема, використовуються в Орхуській конвенції або Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Так, згідно із Орхуською конвенцією «громадськість» означає одну або більше фізичних чи юридичних осіб, їхнє об'єднання, організації або групи, які діють згідно з національним законодавством або практикою; тоді як «зацікавлена громадськість» означає громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні навколишнього середовища та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість [158]. Орхуська конвенція була ратифікована Верховною Радою України згідно із Законом України від 6 липня 1999 року № 832-XIV [342]. І таким чином, в питаннях забезпечення доступу зацікавленої громадськості до інформації про стан охорони довкілля суди виробили усталену практику належності таких позивачів. Тоді як у справах про застосування заходів дисциплінарного провадження здійснення громадського контролю обмежується, як правило, лише можливістю ініціювання дисциплінарного провадження, і відсутністю формалізованого підходу до встановлення процедури доступу до ухваленого дисциплінарною комісією рішення, що є необхідним в умовах відсутності загальнонаціонального реєстру дисциплінарних проваджень. До моменту створення загальнонаціонального реєстру дисциплінарних проваджень є необхідним розробити механізм забезпечення безумовного доступу зацікавленої громадськості до відомостей про результати дисциплінарного

провадження, яке було ініційовано у зв'язку із порушенням посадовою особою органу державної влади чи місцевого самоврядування права особи на безпечне довкілля. Зазначене вимагає внесення відповідних змін до чинного законодавства України.

З врахуванням зазначеного пропонується на рівні окремої статті КАС України, де встановити специфіку провадження у справах за адміністративними позовами про порушення права на безпечне довкілля у наступній редакції:

«Стаття 267-1. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля

1. Право звернутися з адміністративним позовом про порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля мають як окремі фізичні особи, так і зацікавлена громадськість як громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні навколишнього середовища та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які відповідно до закону можуть викуповувати ці об'єкти для суспільних потреб.

2. Позовна заява про особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля подається до адміністративного суду без сплати судового збору.

3. Суд вирішує адміністративні справи про захист права особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля за правилами загального позовного провадження».

Забезпечення ефективності здійснення громадського контролю до ухвалення рішення про створення загальнонаціонального реєстру дисциплінарних провадження вимагає внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1039 «Про затвердження

Порядку здійснення дисциплінарного провадження» (URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2019-п#Text>) [310] такі зміни:

3.1. Доповнити пунктом 37 у такій редакції:

«Якщо дисциплінарне провадження ініційовано за зверненням громадян у сфері охорони права особи на безпечне для життя та здоров'я довкілля, то за його результатами рішення має бути повідомлено зацікавленій громадськості» (додаток Б).

До нормативно-правових пріоритетів із здійснення регіональної політики у сфері охорони довкілля необхідно відзначити вимогу із здійснення правотворчої діяльності, спрямованої на розробку та прийняття Екологічного кодексу України, досвід впровадження якого, як було встановлено у підрозділі 4.1, є у Французькій Республіці. Ідея розробки та прийняття Екологічного кодексу України не є новою для розвитку українського суспільства [169, с. 71]. В. В. Копейчиков обґрунтував доцільність його розробки Екологічного кодексу України [165], що було в подальшому підтримано у дисертації Л.Р. Наливайко [227, с. 226]. Ухвалення Природоресурсний кодекс України, на думку Н. Р. Малишевої та В. І. Олещенко [208, с. 181]. Ряд вчених визначали відсутність необхідності кодифікації з питань здійснення екологічної політики, але при цьому робили наголос на доцільності подальшої правотворчої діяльності із систематизації адміністративно-деліктного законодавства України [255, с. 214–219].

Норми, які містяться в цьому розгалуженому і вкрай незадовільно систематизованому законодавстві, яким є природоохоронне законодавство, вимагають ухвалення комунікативних кодексів, зміст яких полягає у створенні нормативного базису для «переведення» норм, що встановлюють відповідальність за правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища до відповідного кодексу - Екологічного чи Природоохоронного кодексу.

Одним із стратегічних напрямів розвитку регіонів має, як зазначається у Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року

має стати посилення значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, що вбачається за доцільне реалізовувати через перегляд нормативних підходів до формування змісту економічного механізму здійснення політики у сфері охорони довкілля та встановлення принципів екологічної децентралізації.

Формування дохідної частини місцевих бюджетів Ю.О. Легеза обґрунтовує розуміти через впровадження принципу територіальності розташування об'єктів оподаткування, що дозволяє вчній обґрунтувати доцільність віднесення екологічного податку до місцевих податків [438].

Встановлення змісту таких характеристик, що визначають опис відходів, впливають на обрання ефективних заходів управління відходами. Наприклад, у разі планування діяльності із виробництва RDF/SRF для цементних заводів, необхідно визначити вміст ртуті, що має важливе значення для забезпечення якості цементу. І у разі перевищення показників її вмісту використання такого палива є неприйнятним. Іншим прикладом є визначення обсягу хлору у відходах, що впливає на утворення діоксинів, що утворюються при спалюванні відходів, що має враховуватися при здійсненні дозвільно-ліцензійного провадження і отримання спеціального дозволу на здійснення викидів до атмосферного повітря.

Особливе значення має встановлення режиму управління на регіональному рівні поводженню з небезпечними відходами.

Відповідно до Європейських директив відходи поділяються на безпечні та небезпечні.

Здійснення комплексної та збалансованої екологічної політики є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку та збереження навколишнього середовища. Регіональні та місцеві особливості повинні враховуватися в екологічних стратегіях, оскільки у кожному регіоні можуть існувати унікальні екосистеми, які вимагають специфічних заходів збереження. Залучення громадян та місцевих громад у прийняття рішень є ключовим елементом. Інформування та залучення громадськості може

сприяти ширшому розумінню екологічних питань та підтримці необхідних заходів. Врахування вигод і витрат, а також внутрішньої екологічної відповідальності, є важливим етапом в процесі формування політики. Інтерналізація екологічних витрат дозволяє краще зрозуміти ефективність заходів та їхній внесок у сталість. Засновані на наукових доказах стратегії сприяють розробці інноваційних технологій та підвищенню ефективності заходів з охорони довкілля. Забезпечення надійних та актуальних даних про стан навколишнього середовища є важливою складовою для визначення ефективних заходів політики. Ці принципи сприяють розвитку ефективних та сталій екологічної політики, яка враховує різноманітність умов та потреб різних регіонів та громадян.

Обов'язковою вимогою Директиви 2006/12/ЕС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи [426] є вимога про необхідність адаптації та гармонізації національного законодавства країн-кандидатів до стандартів ЄС, де важливим наголосом є гарантування безвідходного виробництва, а також для розробки заходів щодо запобігання утворенню відходів та належного управління ними [248].

Відповідно до змісту Додатку III Директиви 2006/12/ЕС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи [426] до небезпечних відходів відносяться відходи, що містять у собі токсичні або дуже токсичні гази, що виявляється при контакті з водою, повітрям або кислотою.

Вимога формування окремих підходів до здійснення регіональної екологічної політики відображується у Стратегію державної екологічної політики України на період до 2030 року, де закріплено, що з врахуванням відмінностей соціально-економічного розвитку регіонів України, їх нерівномірного техногенного навантаження на навколишнє природне середовище, є необхідним формування окремих підходів до змісту таких цільових програм розвитку. Вбачається, що такий підхід вимагає доповнення аргументації, де обумовленість формування регіональної екологічної політики має пов'язуватися із ступенем заподіяної екологічної шкоди,

внаслідок російської військової агресії, що вимагає внесення відповідних змін.

Реалізація такої пропозиції вимагає внесення змін до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII такого змісту: положення «Регіональна екологічна політика» розділу I. «Існуючі проблеми та сучасний стан довкілля в Україні» доповнити словосполученням «*ступінь екологічної шкоди, заподіяної внаслідок російської агресії*» та викласти у такій редакції:

«Регіональна екологічна політика

Відмінності соціально-економічного розвитку регіонів України, ступінь екологічної шкоди, заподіяної внаслідок російської агресії, зумовлюють нерівномірне техногенне навантаження на навколишнє природне середовище. Передбачається, що положення Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року і розроблені на її основі та з урахуванням завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України, національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, на основі яких будуть розроблені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад.

За результатами виконання місцевих планів дій передбачається посилити значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, визначити напрями її вдосконалення з урахуванням регіональної специфіки» (додаток Б).

Одним із стратегічних напрямів розвитку регіонів має, як зазначається у Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року

має стати посилення значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, що вбачається за доцільне реалізовувати через перегляд нормативних підходів до формування змісту економічного механізму здійснення політики у сфері охорони довкілля та встановлення принципів екологічної децентралізації.

Формування дохідної частини місцевих бюджетів Ю.О. Легеза обґрунтовує розуміти через впровадження принципу територіальності розташування об'єктів оподаткування, що дозволяє вчній обґрунтувати доцільність віднесення екологічного податку до місцевих податків [438].

На основі здійсненого дослідження є необхідним здійснити розробку та прийняття окремого Закону України «Про засади побудови економіки замкненого циклу та регіональну екологізацію виробництва». В якості основи даного законодавчого акту є необхідним взяти наявну нормативну практику зарубіжних країн, зокрема, Федеративної Республіки Німеччини та її Закон «Про економіку замкненого циклу» [431].

Структура проекту Закону України «Про економіку замкненого циклу та екологізацію виробництва» має передбачати такі розділи, як: розділ 1 «Загальні положення», де встановити його мету закону, сферу застосування, визначити ключові поняття; розділ 2 «Принципи побудови економіки на засадах циклічності та замкненості», де встановити нормативні положення щодо використання побутових та промислових відходів, а також можливостей їх використання у подальшому виробництві; розділ 3 «Субєкти господарювання із впровадження ідеї сталого розвитку та екологізації виробництва»; розділ 4 «Відповідальність за порушення засад побудови економіки замкненого циклу та екологізації виробництва»; розділ 5 «Стимулювання економіки замкненого циклу та екологізації виробництва»; розділ 6 «Управління у сфері економіки замкненого циклу та екологізації виробництва»; розділ 7 «Процедури у сфері економіки замкненого циклу та екологізації виробництва »

Процеси децентралізації публічної влади створюють умов для створення громадськістю власних органів самоорганізації екологічної спрямованості, функціональними завданням яких має визнаватися сприяння реалізації та захисту суб'єктивних екологічних прав територіальної громади та її окремих членів. Представників таких органів можна наділити юрисдикційними повноваженнями у сфері: здійснення контролю за додержанням земельного та природоохоронного законодавства, вирішення земельних спорів; здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами; розгляду справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення екологічного законодавства; здійснення контролю за забезпеченням загального і спеціального природокористування [319]. Такий підхід корелюється із положеннями Закону України «Про органи самоорганізації населення» від 30 листопада 2001 року № 2625-III. Зокрема, ст. 3 Закону передбачає можливість захисту такими органами прав представників громади, у тому числі й екологічних. В свою чергу, ст. 14 цього Закону регламентує право участі громадськості у заходах щодо охорони навколишнього природного середовища, наприклад, шляхом створення спеціальних комітетів із охорони довкілля, в структурі яких можуть створюватися тимчасові або постійні бригади [324].

Отже, зміст участі громадськості у сфері реалізації регіональної екологічної політики полягає у здійсненні таких форм, як: участь у громадських слуханнях, консультаціях та обговореннях (громадські організації та активісти можуть брати участь у громадських слуханнях з питань екології, де обговорюються плани будівництва об'єктів, використання природних ресурсів, зміни у виробничих технологіях та інші аспекти, що впливають на навколишнє середовище); моніторинг та звітування (громадські організації можуть здійснювати моніторинг стану довкілля, виявляти порушення екологічного законодавства та інформувати громадськість про це; вони також можуть збирати дані щодо забруднення,

втручання у екосистеми тощо); участь у правотворчих процесах (громадські організації можуть брати участь у судових процесах щодо екологічних питань як сторони, які представляють інтереси громадськості; громадські організації можуть подавати скарги на рішення органів влади, що порушують екологічні стандарти або недотримуються законів); проектна діяльність (громадські організації можуть розробляти та впроваджувати проекти з метою збереження природи, реабілітації екосистем, популяризації екологічних технологій тощо).

Отже, участь громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики полягає у : наданні можливостей збору та подання матеріалів адміністративних справ до суду щодо вчинення адміністративного правопорушення у сфері охорони довкілля; ініціюванні провадження із розгляду публічно-правового спору, де предметом виступають правовідносини із забезпечення безпеки навколишнього природного середовища; участі у правотворчій діяльності із систематизації природоохоронного законодавства України; ініціювання звернення до органу державної влади та органу місцевого самоврядування у порядку Закону України «Про звернення громадян», де встановлюються такі форми взаємодії суспільства та держави, як подання пропозиції, скарги чи електронної; складання протоколу про адміністративне правопорушення чи інших процесуальних актів фіксації дій у сфері охорони довкілля.

За своєю сутністю участь громадськості у сфері охорони довкілля характеризуються наявністю делегованого походження виникнення наданих їй повноважень.

Функціональне спрямування участі у здійсненні регіональної екологічної політики визначається направленістю на забезпечення публічного інтересу із охорони навколишнього природного середовища.

До перспектив розвитку інституту громадськості у здійсненні регіональної екологічної політики необхідно віднести визначення нормативно-правового базису для функціонування незалежних громадських

організацій, що на засадах волонтерства та благодійництва діють задля реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи.

Зазначена пропозиція вимагає активізації процесів правотворення у порядку Закону України «Про правотворчу діяльність» [334] може бути втілена у розробці спеціального акту щодо здійснення волонтерської діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Вирішення проблеми низької ефективності регіональної екологічної політики вимагає вироблення концептуальних підходів до її структури та змісту. Структурно концепція регіональної екологічної політики має складатися із таких розділів, як: досягнення балансу повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування; екологізація господарської діяльності; вжиття заходів із зменшення антропогенного впливу на довкілля; усунення наслідків заподіяння екологічної шкоди; оптимізація заходів із екологічного оподаткування та інших механізмів стимулювання інвестицій у сфері природокористування; забезпечення збереження біорізноманіття.

Висновки до четвертого розділу:

1. На основі дослідження досвіду зарубіжних країн встановлено існування ряду моделей адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики та цілей Сталого розвитку. До найбільш поширених моделей впровадження екологічної політики віднесено модель, де функціонує центральний орган виконавчої влади у сфері охорони НПС та відповідні підзвітні йому територіальні одиниці (Республіка Польща, Чеська Республіка, Болгарія, Хорватія, Латвія, Словаччина, Румунія). Встановлено наявність практики функціонування у країнах ЄС міжвідомчого органу державної виконавчої влади, що виконує функцію системоутворюючого інституційного елементу у формуванні та здійсненні загальнонаціональної та регіональної політик.

Визначено будують свою системи здійснення екологічної політики на засадах фінансової децентралізації, що визначається певним трендом розвитку країн ЄС (зокрема, такий принцип запроваджено у ФРН, Франції, Італії). Встановлено, що концепція фінансової децентралізації, покладена в основу формування регіональної екологічної політики в країнах ЄС є особливо важливою і має розглядатися через встановлення специфічних функцій для нижчого та вищого рівнів влади. До нижчого рівня системи органів публічної влади віднесено виконання конкретних завдань, що полягають у зборі інформації, формування проєктів та їх оцінки. До вищого рівня адміністративно-правового забезпечення механізму віднесено здійснення регіональної екологічної політики та цілей Сталого розвитку, що має визначати загальні цілі, переговорювати з нижчим рівнем, розподіляти ресурси та забезпечувати інституційну підтримку, що дозволяє впровадити ідею вирішення рівномірного розподілу завдань та адаптація до територій, що вказує на необхідність врахування унікальних характеристик і потреб різних регіонів при впровадженні децентралізаційних стратегій.

На основі здійсненого узагальнення наукових публікацій та практик правозастосування зроблено висновок про те, що запровадження децентралізованого управління у сфері екологічної політики призводить до запровадження дворівневої системи побудови владних органів, які у сукупності мають гарантувати забезпечення права особи на безпечне довкілля та здійснення природоохоронної функції, що має будуватися на здійсненні так званого принципу «екологічного федералізму». Висловлено авторський підхід до необхідності поглиблення принципу «екологічного федералізму» через використання засад субсидіарності відповідальності держави за результативність здійснення політики із забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

Визначено, що здійснення децентралізації природоохоронної функції має здійснюватися з врегулюванням змісту адміністративно-територіального устрою держави, регіональних ландшафтних особливостей тощо.

Здійснено характеристику реалізації системи побудови органів впровадження регіональної екологічної політики в таких країнах, як ФРН та Французька Республіка. Встановлено, що у ФРН принципи побудови адміністративно-територіального устрою ФРН відображено у статті 30 Основного закону (Das Grundgesetz). Визначено, що до виключної компетенції федеративного уряду ФРН відноситься здійснення такого обсягу повноважень та компетенції, як: ухвалення нормативних актів щодо регулювання закордонних справ та оборони, включаючи захист цивільного населення; регуляції національності населення; регуляції актів про реалізацію права на свободу пересування, функціонування паспортних систем, систем реєстрації та ідентифікації, імміграції та еміграції, екстрадиції; регулювання використання валюти, грошової та монетної систем, мір і ваги, а також визначення часу; встановлення єдності митного і торговельного простору, торгових і морських договорів, вільного переміщення товарів і переміщення товарів і платежів з іноземними державами, включаючи митний і прикордонний захист; захисту німецьких культурних цінностей від міграції за кордон; захисту безпеки повітряного транспорту; руху залізниць, які повністю або більшою частиною належать федеральному уряду (федеральні залізниці), будівництво, технічного обслуговування та експлуатації федеральних залізниць і стягнення плати за користування цими залізницями; поштової системи та телекомунікацій; правових відносин осіб на службі федерального уряду та федеральних державних корпорацій; прав інтелектуальної власності, авторського права та видавничого права; захисту від загроз міжнародного тероризму Федеральним управлінням кримінальної поліції у випадках, коли існує транскордонна загроза; співробітництва між федеральним урядом і урядом штату в кримінальній поліції, для захисту вільного демократичного базового порядку, існування та безпеки федерального уряду чи штату (захист конституції) та для захисту від зусиль на федеральній території, які ставлять під загрозу іноземні інтереси Федеративної Республіки Німеччина шляхом застосування

сили або підготовчих дій, спрямованих на це, а також створення Федерального управління кримінальної поліції та боротьби з міжнародною злочинністю; обігу зброї та вибухових речовин та захисту прав особи під час збройних конфліктів; виробництва та використання ядерної енергії в мирних цілях, будівництво та експлуатація об'єктів, які служать цим цілям, захист від небезпек, що виникають у результаті викиду ядерної енергії або іонізуючого випромінювання, а також захоронення радіоактивних речовин.

До компетенції урядів земель ФРН відповідно до ст. 72 *Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* віднесено ухвалення управлінських рішень у сфері охорони довкілля з питань регулювання здійснення: полювання (без права на полювання); охорони природи та ландшафтного менеджменту (за винятком загальних принципів охорони природи, законодавства про охорону видів або охорони морської природи); розподілу земель; просторового планування; водного балансу (без речовинних або системних нормативів); справляння податку на майно.

Встановлено, що коло делегованих повноважень між національним урядом ФРН та урядами земель ФРН визначено у ст. 74 *Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* і складається із таких сфер, як: цивільне право, кримінальне право, судова конституція, судочинство (за винятком закону про досудове ув'язнення), юридична професія, нотаріат та юридичні консультації; система громадянського стану; право асоціацій; право на проживання та поселення іноземців; справи біженців і переміщених осіб; суспільне благо (без домашнього права); збитки та репарації, завдані війною; військові могили та могили інших жертв війни та жертв тиранії; право економіки (гірничодобувна промисловість, промисловість, енергетика, ремесла, комерція, торгівля, банківська справа та фондова біржа, приватне страхування) без закону про час закриття магазинів, ресторанів, аркад, показу людей, ярмарків, виставок і ринків; трудове законодавство, включаючи статут про роботу, охорону праці та служби зайнятості, а також соціальне забезпечення, включаючи страхування на випадок безробіття; регулювання

стипендій на навчання та сприяння науковим дослідженням; право на експропріацію; передача землі, природних ресурсів і засобів виробництва у суспільну власність або інші форми суспільного господарства; запобігання зловживанню економічною владою; сприяння сільськогосподарському та лісовому виробництву (без права на консолідацію земель), питання продовольчої безпеки, імпорту та експорту сільськогосподарської та лісової продукції, глибоководне та прибережне рибальство та захист узбережжя; операції з майном у сфері міської забудови, земельне право (за винятком закону про внески в розвиток) і право на житлові пільги, закон про списання старих боргів, закон про житлові бонуси, закону про будівництво житла для шахтарів і закон про поселення шахтарів; заходи проти громадського здоров'я чи інфекційних захворювань людей і тварин, допуск до медичних та інших медичних професій і цілительства, а також закон про аптеки, ліки, медичні вироби, засоби захисту, наркотики та отрути; питання економічної безпеки лікарень та регулювання тарифів на лікарняну допомогу; закону про харчові продукти, включаючи тварин, які використовуються для їх виробництва, закон про розкішні продукти харчування, споживчі товари та корми для тварин, а також захист у торгівлі сільськогосподарським та лісовим насінням і садивним матеріалом, захист рослин від хвороб і шкідників та захист тварин; океанського та прибережного судноплавства, а також навігації, внутрішнього судноплавства, служби погоди, морських та внутрішніх водних шляхів, що обслуговують загальні перевезення; питання автомобільного транспорту, будівництва та утримання проміжних доріг для перевезень на далекі відстані, збору і розподілу зборів або зборів за користування дорогами загального користування транспортними засобами; питання функціонування залізниць, що не є федеральними залізницями, за винятком гірських залізниць; питання управління відходами, контролю забруднення повітря та зменшення шуму (без захисту від поведінкового шуму); питання державної відповідальності; питання медичної охорони життя та здоров'я людини, дослідження та штучна модифікація генетичної

інформації, а також правил трансплантації органів, тканин і клітин; статусні права та обов'язки державних службовців штатів, муніципалітетів та інших державних органів, а також суддів у штатах, за винятком кар'єри, заробітної плати та пенсії; питання здійснення полювання; питання охорони природи та ландшафту; питання розподілу землі; питання просторового планування; питання водного балансу; питання вступу до університету та університетські дипломи.

Визначено, що побудова справляння екологічних платежів будується на впровадженні двох екологічних підсистем оподаткування, що, по-перше, полягають у здійсненні суб'єктами господарювання зборів у сфері оподаткування діяльності, пов'язаної із виробництвом енергії; по-друге, полягають у справлянні платежів, пов'язаних із отриманням та використанням дозволів на спеціальне природокористування.

Визначено, що відповідно до положень Екологічного кодексу Французької Республіки встановлюється, що до повноважень регіональних органів влади відноситься забезпечення вирішення проблем благоустрою, соціально-економічного зростання та розвитку територій, вирішення проблеми забруднення атмосферного повітря та інших природних об'єктів, що у сукупності є гарантією функціонування навколишнього середовища як «здорового» та «якісного».

2. Встановлено, що в сучасних умовах система органів публічної влади у сфері охорони НПС в Україні будується за адміністративно-територіальним принципом, що функціонує на таких рівнях, як: загальнонаціональний, обласний та місцевий (або регіональний), що визначається низькою ефективністю реалізації і вимагає здійснення критичного аналізу підходів до встановлення структурних елементів системи суб'єктів екологічної політики. Зроблено висновок, що наявним є процес стагнації впровадження в Україні принципів екологічної федералізації, що вимагає перегляду підходів до встановлення централізованої урядової компетенції щодо закріплення природоохоронних нормативів, розмірів податків, зборів та платежів.

Зроблено висновок, що вирішення проблеми низької ефективності здійснення регіональної екологічної політики вимагає вироблення концептуальних підходів до її структури та змісту. Визначено, що структурно концепція регіональної екологічної політики має складатися із таких розділів, як: досягнення балансу повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування; екологізація господарської діяльності; вжиття заходів із зменшення антропогенного впливу на довкілля; усунення наслідків заподіяння екологічної шкоди; оптимізація заходів із екологічного оподаткування та інших механізмів стимулювання інвестицій у сфері природокористування; забезпечення збереження біорізноманіття.

До проблем низького рівня ефективності здійснення регіональної екологічної політики віднесено: відсутність механізму екологічного страхування відповідальності діяльності, що пов'язується із експлуатацією об'єкту, що становить загрозу довкіллю та життю і здоров'ю людей.

Визначено необхідність встановлення структури концепції регіональної екологічної із таких розділів, як: досягнення балансу повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування; екологізація господарської діяльності; вжиття заходів із зменшення антропогенного впливу на довкілля; усунення наслідків заподіяння екологічної шкоди; оптимізація заходів із екологічного оподаткування та інших механізмів стимулювання інвестицій у сфері природокористування; забезпечення збереження біорізноманіття.

Висновки та положення, обґрунтовані у третьому розділі дисертації, оприлюднені у ряді авторських наукових праць [448;107;116; 106;101].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у визначенні на підставі аналізу доктринальних та нормативних джерел моделі адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. За результатами дисертаційної роботи сформульовано такі основні висновки:

1. Встановлено, що в сучасних умовах основним функціональним змістом регіональної екологічної політики має стати відхід від домінування контрольного-наглядного провадження у сфері природокористування, за якого органи публічної адміністрації виконують роль стороннього «спостерігача», та перехід до підходу, де органи публічної влади є адміністративно-сервісним суб'єктом, що використовує інструменти адміністрування задля підвищення ефективності формування природно-ресурсного потенціалу країни.

Обґрунтовано, що здійснення регіональної екологічної політики має визнаватися базисом для формування стратегії розвитку системи національного виробництва товарів та послуг, впровадження політики споживання «замкненого циклу» та енергозбереження, що базується на використанні природних ресурсів як основи Стратегії сталого розвитку держави.

Визначено, що основою розуміння змісту регіональної екологічної політики є раціональне використання природних ресурсів, яке характеризується через: економічну складову; природоохоронну складову; соціально-культурну складову; етичну складову. Підкреслено, що розуміння етики регіональної екологічної політики полягає у визначенні ресурсів як

спадщини, що має бути передана майбутнім поколінням, і прагнення до соціальної справедливості та добросовісності у використанні ресурсів.

2. Визначено, що інституційно концепція сталого розвитку має забезпечуватися через сукупність таких елементів, як: політико-правовий, що вимагає удосконалення змісту загальнонаціональної та регіональної політик; освітянський - як формування кадрового забезпечення із впровадження вироблених системи природоохоронних заходів та підвищення рівня екологічної свідомості громадян; фінансово-економічний, що реалізується через забезпечення ефективності системи екологічних податків та зборів; економічно-структурний, що вимагає подальших процесів екологізації виробництва; громадський, що вимагає створення умов для активної залученості до процесів управління у сфері природокористування та впровадження діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля.

Встановлено, що відповідність та результативність політики із впровадження Стратегії сталого розвитку вимагає розробки певної системи показників, що є критеріями та індикаторами успішності її реалізації, які поділено на: первинні показники; похідні показники; інтегральні показники.

3. Визначено, що елементами адміністративно-правового механізму забезпечення регіональної екологічної політики є: суб'єкти (територіальні управління державних органів виконавчої влади, адміністрації державних та комунальних підприємств і установ; структурні підрозділи органів держави, посадові особи державних органів; власники природного ресурсу чи особи, які мають право на його використання; громадські об'єднання, кооперативи, органи самоврядування, іноземці, особи без громадянства); адміністративні процедури у сфері природоохорони; адміністративно-правові норми; функції у сфері природоохорони; інструменти досягнення таких функцій.

4. Аргументовано, що важливою складовою системи нормативних засад здійснення регіональної екологічної політики є регулювання побудови системи екологічного моніторингу, що має здійснюватися на основі акумуляції даних про стан використання природних ресурсів, що мають

надходити до владних суб'єктів від суб'єктів господарювання як первинних володільців такої інформації та відомостей.

Обґрунтовано, що розуміння нормативних засад здійснення екологічної політики на місцях вимагає систематизації актів за таким критеріями, як: територіальна приналежність (акти, дія яких поширюється на всій території України; акти, дія яких поширюється на певних місцевостях (регіональні або локальні акти); сфери впливу (норми, що встановлюють загальні засади природокористування; норми, що встановлюють використання окремих природоресурсних об'єктів; норми, що регулюють питання забезпечення вимог екологічної безпеки; норми, що забезпечують вимоги управління відходами та екологізації виробництва); за способом впливу на учасників правовідносин (уповноважуючі норми; стимулюючі норми; зобов'язуючі норми); за функціональним змістом (матеріальні та процесуальні норми).

5. Наголошено, що функціонування системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей Стратегії сталого розвитку у сфері охорони довкілля в Україні має відповідати вимогам: комплексного міжсередовищного підходу; басейнового принципу адміністрування та управління; забезпечення прозорості та багатогранності еколого-економічних інструментів впливу на діяльність суб'єктів природокористування; децентралізації публічної влади.

Встановлено, що вектор розвитку системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей Стратегії сталого розвитку у сфері охорони довкілля в Україні визначається на рівні стратегічних планів та концепцій. На основі контент-аналізу ухвалених за часів незалежності України стратегічних документів з питань охорони довкілля зроблено висновок про те, що їх головним недоліком є їх декларативний характер, що є суттєвою перешкодою для їх ефективної реалізації, що робить сумнівним можливість виконання вимог, що покладається на суспільство.

Визначено, що поза полем зору законодавця залишився найважливіший принцип європейського права – принцип субсидіарності, який має бути

основою для побудови системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля в Україні для у тому числі й в управлінні екологічною сферою, що вимагає подальшої активізації процесів екологічної децентралізації повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, що має містити як процеси децентралізації еколого-економічних інструментів впливу, так і дозвільно-ліцензійних, контрольних-наглядових проваджень.

6. Наголошено, що на регіональному рівні має бути забезпечено повноту здійснення керівництва природоресурсною системою, що визначає потенціал області, району, селища, села, міста чи інших самоврядних одиниць.

Акцентовано на підставі характеристики повноважень місцевих рад депутатів та місцевих державних адміністрацій, що і досі спостерігається ситуація взаємного поглинання ними функцій та компетентностей. Зазначене обґрунтовує висновок про дублювання повноважень суб'єктів владних повноважень на місцях, що призводить до безвідповідального ставлення до забезпечення якісного та оптимального виконання функцій держави та впровадження Стратегії сталого розвитку, що вимагається реалізувати через здійснення регіональної екологічної політики в Україні. Підкреслено, що є необхідним не лише здійснення розмежування повноважень із реалізації екологічної політики в Україні, але і створення нормативних підстав щодо закріплення механізму відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування за неналежність впровадження природоохоронних заходів із охорони довкілля.

7. Визначено, що забезпечення ефективності участі громадськості у здійсненні обговорення проєктів законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів гарантується шляхом запровадження різноманітних форм, що реалізуються громадськістю як безпосередньо, так і опосередковано.

До безпосередніх форм участі громадськості у здійсненні обговорення проєктів законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів віднесено:

проведення обговорень та слухань проєктів законодавчих актів; підписання петицій та подання колективних звернень до адміністративних органів в порядку чинного адміністративно-процедурного законодавства.

До опосередкованих форм участі громадськості у здійсненні обговорення проєктів законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів віднесено : створення експертних груп з певним обсягом делегованих повноважень, що є правомочними на ухвалення результативного висновку із оцінки змісту та якості підготовленого акту, його відповідності вимогам та стандартам європейського законодавства; підготовка санкціонованої оцінки ефективності такої діяльності.

Зроблено висновок, що зміст участі громадськості у сфері реалізації регіональної екологічної політики полягає у здійсненні таких форм діяльності, як: участь у громадських слуханнях, консультаціях та обговореннях; моніторинг та звітування; участь у правотворчих процесах; проєктна діяльність.

8. Виділено такі групи інструментів механізму адміністративно-правового забезпечення державної та регіональної екологічної політики, як: *регуляторно-планувальні* (нормативні акти, адміністративні акти, акти-дії, плани заходів щодо реалізації Стратегії відповідно на 2021-2023 і 2024-2027 роки; програми та проєкти регіонального розвитку; регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації; державні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку окремих територій тощо); *організаційно-технічні* (технічне регулювання та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки); *соціальні або освітньо-інформативні* (інформування та комунікація, освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку); *координаційні* (міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін; міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки; угоди щодо регіонального розвитку тощо);

моніторингово-облікові (стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля; екологічний аудит, екологічна сертифікація та маркування продукції ; екологічний облік); *економіко-правові* (економічні та фінансові механізми, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку)); *контрольно-наглядові* (комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів) та інші.

9. Визначено, що перспективними видами економіко-правових інструментів, що підлягають запровадженню згідно із чинного законодавства є : посилення взаємної екологічної відповідальності усіх учасників відносин в агропромисловому комплексі; розроблення, сприяння впровадженню та запровадженню моніторингу дотримання мінімальних екологічних стандартів у всіх галузях виробництва; гармонізація норм у сфері стандартизації та сертифікації адаптація промислового виробництва до екологічних вимог; запровадження моделі екоіндустріальних парків; забезпечення екологічності енергетичного сектору та досягнення чистої генерації енергії ті інші.

10. До соціальних інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні: інструменти морально-етичного впливу й переконання, спрямовані на надання екологічної освіти, формування екологічної свідомості та культури для всіх жителів територіальної громади; комплексні територіальні соціально-екологічні програми, розроблені за участю громадськості, суб'єктів господарювання, громадських організацій та освітніх установ; соціальне партнерство з органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та громадськими організаціями у сфері екології; соціальна та екологічна звітність суб'єктів господарювання перед територіальними громадами; екологічна корпоративна

відповідальність суб'єктів, що входять у простір соціального партнерства в сфері реалізації регіональної екологічної політики щодо оцінювання впливу діяльності організації на навколишнє природне середовище; залучення працівників до екологічних ініціатив, екологічної відповідальності працівників через аспекти екологічної етики; екологічності постачальників, природозберігаючі технології; виробництва екологічно чистих товарів; заходи із залучення громадян, суб'єктів господарювання та громадських організацій та забезпечення умов для сортування та переробки сміття та інші.

11. Розмежовано поняття «контроль» та «нагляд» у сфері забезпечення охорони довкілля. Визначено, що під контролем у сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні необхідно розуміти діяльність Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, його територіальних підрозділів, Державної екологічної інспекції та її територіальних підрозділів, органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, спрямована на забезпечення дотримання вимог законодавства з охорони навколишнього природного середовища на території конкретного регіону, використання його природних ресурсів органами публічної влади, суб'єктами господарювання, громадськими організаціями, фізичними особами, виявлення та фіксації порушень природоохоронного законодавства на цій території, а також притягнення винних осіб до відповідальності.

Визначено, що під наглядом у сфері забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні необхідно розуміти діяльність Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, його територіальних підрозділів, Державної екологічної інспекції та її територіальних підрозділів, органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, громадських формувань, що полягає у систематичному спостереженні, моніторингу, аудиті, аналізі діяльності усіх учасників екологічних правовідносин, що виникають у певному регіоні, з метою попередження екологічних правопорушень, забезпечення екологічної безпеки, удосконалення організаційно-правових

заходів з покращення стану навколишнього природного середовища конкретного регіону.

12. На основі здійсненого узагальнення наукових публікацій та практик правозастосування в зарубіжних країнах зроблено висновок про те, що запровадження децентралізованого управління у сфері екологічної політики призводить до запровадження дворівневої системи побудови владних органів, які у сукупності мають гарантувати забезпечення права особи на безпечне довкілля та здійснення природоохоронної функції, що має будуватися на здійсненні так званого принципу «екологічного федералізму». Висловлено авторський підхід до необхідності поглиблення принципу «екологічного федералізму» через використання засад субсидіарності відповідальності держави за результативність здійснення політики із забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

Визначено, що здійснення децентралізації природоохоронної функції має здійснюватися з врегулюванням змісту адміністративно-територіального устрою держави, регіональних ландшафтних особливостей тощо.

13. Обґрунтовано, що нормативно-правовими напрямками підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення регіональної екологічної політики в Україні є: активізація процесів фінансової екологічної децентралізації у частині делегування органам місцевої влади встановлення структури та розміру природоохоронних нормативів, розмірів податків, зборів та платежів; розробка та ухвалення окремого спеціального законодавчого акту «Про екологічне страхування»; уніфікація судової практики щодо встановлення належності такого позивача у справах про охорону довкілля як «заінтересована громадськість», що вимагає внесення змін до КАС України шляхом його доповнення окремою ст. 267-1, де передбачити процесуальні особливості провадження у справах за адміністративними позовами про порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля; створення загальнонаціонального реєстру дисциплінарних проваджень шляхом внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України

від 04 грудня 2019 року № 1039 «Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження»; розробка та ухвалення Екологічного (Природоресурсного) кодексу як кодифікованого комунікативного акту, зміст якого має полягати у створенні нормативного базису для «переведення» норм, що встановлюють відповідальність за правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища до відповідного кодексу; внесення змін до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII щодо встановлення змісту регіональної екологічної політики; розробку та прийняття окремого Закону України «Про засади побудови економіки замкненого циклу та регіональну екологізацію виробництва», який структурно має складатися із розділу 1 «Загальні положення», де встановити його мету закону, сферу застосування, визначити ключові поняття; розділу 2 «Принципи побудови економіки на засадах циклічності та замкненості», де встановити нормативні положення щодо використання побутових та промислових відходів, а також можливостей їх використання у подальшому виробництві; розділу 3 «Суб'єкти господарювання із впровадження ідеї сталого розвитку та екологізації виробництва»; розділу 4 «Відповідальність за порушення засад побудови економіки замкненого циклу та екологізації виробництва»; розділу 5 «Стимулювання економіки замкненого циклу та екологізації виробництва»; розділу 6 «Управління у сфері економіки замкненого циклу та екологізації виробництва»; розділу 7 «Процедури у сфері економіки замкненого циклу та екологізації виробництва»; визначення нормативно-правового базису для функціонування незалежних громадських організацій, що на засадах волонтерства та благодійництва діють задля реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи; ухвалення окремого Закону України про екологічний контроль, що дозволить акумулювати об'єктивні дані про стан забруднення довкілля і сприяти вживанню заходів по його збереженню та відновленню.

До організаційних напрямів забезпечення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення регіональної екологічної політики в Україні віднесено: проведення паспортизації підприємств, діяльність яких має підвищену екологічну загрозу, здійснення аудиту та моніторингу їх діяльності, встановлення гранично допустимих нормативів забруднення довкілля, запровадження механізму екологічного страхування їх функціонування; запровадження спеціального загальнонаціонального реєстру дисциплінарних проваджень, що дозволить підвищити якість громадського контролю; розширення повноважень громадськості у сфері природоохорони юрисдикційними повноваженнями із здійснення контролю за дотриманням земельного та природоохоронного законодавства, вирішення земельних спорів; здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами; розгляду справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення екологічного законодавства; здійснення контролю за забезпеченням загального і спеціального природокористування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України : Академ. курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. : у 2 т. В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк [та ін.]; Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 583 с.
2. Авер'янов В.Б. Державне управління в Україні: навч. посіб. За заг. ред. В.Б. Авер'янова. 1999. 432 с.
3. Адміністративне право України : підручник. Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О.В. Дьяченко [та ін.]; за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О. [та ін.]; За заг. ред. В. Галуцька, О. Правотворової. Видання третє. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 584 с.
5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. В. Галуцько та ін. Херсон : Олді-Плюс, 2018. 446 с.
6. Адміністративне право України: [підруч.] за ред. Ю.П. Битяка. Х.: Право, 2001. 528 с.
7. Андрейцев В.І. Актуальні проблеми екологічного права: новітні доктрини: ретроспективний аналіз та погляд у майбутнє. Матеріали доповіді Міжнародного круглого столу. Дніпропетровськ: НГУ, 2010. С. 25
8. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України : проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія. Дніпро : Нац. гірничий ун-т, 2011. 373 с.
9. Андрейцев В.І. Екологічне право: курс лекцій. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.

10. Андрейцев В.І. Право громадян на екологічну безпеку: проблеми конституційно-правового забезпечення. *Право України*. 2001. № 4. С. 8–11.
11. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с.
12. Андрейцев В.І. Проблеми інтеграції антропозахисного права в системі екологічного права та системі права України. URL : <http://ir.nmu.org.ua/jspui/bitstream/123456789/147415/1/34-57.pdf>
13. Андрейцев В.І. Тектолого-правові аспекти забезпечення сучасної екологічної політики держави. *Право України*. 2011. № 2. С. 66–83.
14. Андрієнко М.В., Шако В.С. Механізми реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 47–53.
15. Ашикова І. Громадська участь у реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. *Публічне управління: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 132–138.
16. Бабаніна І. В. Формування екологічної культури молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2010. № 23 (243). С. 25 – 30.
17. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2003. 256 с.
18. Балашов А. Концепція сталого розвитку в глобальному вимірі та її управлінська операціоналізація. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2009. Вип. 3(3). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/2009_3/index.html/
19. Балюк Г.Л. Контроль і нагляд за додержанням законодавства про ядерну та радіаційну безпеку. *Екологічний контроль: питання теорії та практики*/(монографія). К.,1999. С.60
20. Бандурка О.М. Адміністративний процес: підруч. для вищ. навч. закл. О.М. Бандурка, М.М. Тищенко. К.: Літера ЛТД, 2001. 336 с.

21. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. Х., 1998. 480 с.
22. Барбашова Н.В. Проблеми деволуції в екологічному праві України : мо-нографія. Донецьк : Апекс, 2007. 268 с.
23. Барбашова Н.В. Регіон у правовому забезпеченні екологічної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. К., 2013. 446 с.
24. Барліт А.Ю. Суб'єктивні публічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Юридичні науки*. 2020. №3. С. 70–77
25. Белєвцова Я.С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2011. 20 с
26. Битяк Ю.П., Гаращук В. М., Дьяченко О. В. та ін. Адміністративне право України : підручник . За ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
27. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: конспект лекцій. Ю.П. Битяк, В.В. Зуй. Х.: Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. 1996. 160 с.
28. Біда О.А., Зорочкіна Т.С., Орос І.І., Кучай О.В., Чичук А.П., Кучай Т.П. Формування екологічної культури фахівців. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 3. Ч. 2. URL: <http://www.academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/83/77>
29. Білецька Г. А. Критерії, показники й рівні сформованості природничо–наукової компетентності майбутніх екологів. *Освіта та педагогічна наука*. 2014. Вип. 2 (163). С.19–24.
30. Білоскурський Р. Р. Механізми державного регулювання в системі еколого-економічного розвитку України. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Том 2. Випуск 1. С. 14–27.
31. Блінова Г.О. Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: актуальні

- питання теорії та практики: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 545 с.
- 32.Блінова Г.О. Інформаційне забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 503 с.
- 33.Блінова Г.О. Інформаційно-правове забезпечення механізму поводження з відходами війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. №7. 2023. С. 93-99. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/20>
- 34.Богач К.С. Удосконалення економічного механізму управління природокористуванням у вуглевидобувному регіоні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06. Дніпро, 2016. 192 с.
- 35.Богачов В. Необхідність підвищення екологічної безпеки в Україні. *Економіст*. 2008. № 9. С. 12–14.
- 36.Богун В., Солодихін Г. Господарська-правова відповідальність за порушення законодавства про ціни. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 1. С. 80–83.
- 37.Боковикова Ю.В., Коваль Н.В. До питання реалізації державної екологічної політики в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2018. № 4 (63). С. 34–42.
- 38.Бондар Г. Головними екологічними проблемами в Україні є забруднення води, повітря та зростання кількості відходів – опитування. URL: <https://www.unian.ua/ecology/golovnimi-ekologichnimi-problemami-v-ukrajini-ye-zabrudnennya-vodi-povitrya-ta-zrostannya-kilkosti-vidhodiv-opituvannya-11548564.html>
- 39.Бублик Г.В. Делегування повноважень місцевими органами влади: організаційно-правовий аспект: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2005.

- 40.Буканов Г.М. Економічні інструменти реалізації державної екологічної політики. *Аспекти публічного управління*. Т. 8. № 5. 2020. С. 5–12. URL: 10.15421/152088.
- 41.Буканов Г.М. Інструменти екологічного менеджменту в контексті реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. *Публічне урядування*. 2020. № 5(25). С. 40–50.
- 42.Буканов Г.М. Концепція сталого розвитку як основа формування державної екологічної політики на державному та регіональному рівнях. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. № 3. Том 31 (70). С. 71–76.
- 43.Буканов Г.М. Соціальне партнерство як інструмент реалізації екологічної політики на регіональному рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 22. С. 84–89. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2019/16.pdf
- 44.Буканов Г.М. Формування та реалізація державної екологічної політики на регіональному рівні: дис. ... д-ра наук з держ. управ. : 25.00.02. Запоріжжя, 2021. 390 с.
- 45.Бунякова Ю. Я. Екологічний менеджмент : конспект лекцій. Одеса : ОДЕКУ, 2018. 126 с.
- 46.Бурич І.В. Формування портфелю інноваційних проектів для забезпечення «зеленого» зростання економіки регіону: дис. канд. екон. наук.:.00.06: . Суми, 2016. 235 с.
- 47.Бутрим О. Питання управління екологічною безпекою України. *Регіональна економіка*. 1998. № 2. С. 116–124.
- 48.Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
- 49.В Україні 20% сільськогосподарських земель зазнали деградації через війну. *Видання Район. Еко*. 05.12.2022. URL: <https://eco.rayon.in.ua/news/557903-v-ukraini-20-silskogospodarskikh-zemel-zaznali-degradatsii-cherez-viynu>.

50. Великий енциклопедичний юридичний словник. За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К.: ТОВ «Вид-во «Юри-дична думка», 2007. 992 с.
51. Ветвицький Д.О. Розвиток державної екологічної політики України в умовах глобалізації: автореф. дис.... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. К., 2010. 20 с.
52. Вівчаренко О. А. Правова охорона земель України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2013. 446 с.
53. Водний кодекс України від 07 червня 2020 № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
54. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного і ландшафтного різноманіття : прийнята в м. Софія 23–25 жовтня 1995 р.. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_711
55. Галіцина Н. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави: вихідні положення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 6. Т. 2. С. 40–45.
56. Гаман П.І. Інструменти екологічної політики та їх вплив на рекреаційне природокористування. *Агросвіт*. №12. 2009. С. 21-25. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2009/6.pdf
57. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: Х., 2003. 34 с.
58. Герасимчук З.В. Еколого-економічні основи формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку (питання методології та методики) : дис. ... д-ра екон. наук : 08.10.01. Львів, 2002. 522 с.
59. Герасимчук З.В., Вахович І. М., Каменська І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону : монографія. Луцьк, 2006. 220 с.
60. Гетьман А. П. До питання розробки проекту Екологічного кодексу України. *Екологічний вісник*. 2003. № 3–4. С. 20–21.

61. Головкін О.В. Державний контроль і нагляд у сфері охорони довкілля як складова екологічної політики України. *Часопис Київського університету права*. 2011. №4. С. 290-293.
62. Голосніченко І. П. Розвиток місцевого самоврядування та його роль в управлінні комунальною власністю. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць*. 2012. № 1 (13). С. 128–134.
63. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф. Адміністративний процес: навч. посібник. Київ: ГАН. 2003. 256 с.
64. Голубовська-Онісімова Г., Гаврилюк Р., Андрусевич Н., Кравченко О., Малькова Т. Оцінка впровадження екологічної політики в Україні: 5 системних проблем. К., 2023. URL: <https://necu.org.ua/oczinka-vprovadzheniya-ekologichnoyi-polityky-v-ukrayini-5-systemnyh-problem/>
65. Гончарук О. Б., Савичук Н. О. Поняття механізмів державного управління та їх практичне значення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 7. С. 77–83.
66. Гончарук С. Т. Адміністративне право України : навч. посібник. Київ, 2000. 446 с.
67. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
68. Гречко Т. К., Лісовський С. А., Романюк С. А., Руденко Л. Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку : навч. посіб. Херсон : Грінь Д. С., 2015. 264 с.
69. Громадський проект «У стилі еко: учора, сьогодні завтра». URL: https://www.amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Dodatok_shkilnyj-kalen-dar.pdf
70. Громадськість виділила п'ять системних проблем у сфері екологічної політики України. URL: <https://necu.org.ua/gromadskist-vydilyla-pyat-systemnyh-problem-u-sferi-ekologichnoyi-polityky-ukrayiny/>

- 71.Грудзевич І., Стрільчук Д. Економічні механізми реалізації державної екологічної політики в контексті сталого розвитку. *Наука молода*. 2011. № 15-16. С. 271–273.
- 72.Гусаров С. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ: автореф. дис... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2007. 40 с.
- 73.Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- 74.Державне управління : словник-довідник. За заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
- 75.Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. В. Б. Авер'янов, В. А. Дерещь, А. М. Школик [та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юстиніан, 2007. 288 с.
- 76.Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. За заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.
- 77.Деркач А. Л. Організаційно-правові аспекти контролю у галузі ядерної та радіаційної безпеки : дис. ... канд. юрид. наук: К., 2007. 213 с.
- 78.Децентралізація управління в екологічному праві: поняття, зміст і основні тенденції розвитку. URL: <https://diplomukr.com.ua/news/2014/09/22/7213>
- 79.Деякі питання ведення обліку об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту: Постанова КМ України від 19 грудня 2023 р. № 1331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1331-2023-п#Text>
- 80.Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2022 р. № 1400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1400-2022-п#n763>
- 81.Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-п#Text>

82. Деякі питання функціонування органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2020-p#Text>
83. Дикий А.П. Соціальне звітування суб'єктів господарювання як інструмент забезпечення сталого розвитку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2011. № 1. С. 132–141.
84. Дикий А.П., Грицишен Д. О. Соціальне звітування суб'єктів господарювання як інструмент забезпечення сталого розвитку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2011. № 1. С. 132–141.
85. Діденко Т. І. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» 1991 року як важлива віха в розвитку вітчизняного екологічного законодавства. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. 2007. Т. 20 (59). № 1. С. 181–188.
86. Дідух В. Р. Економічні механізми реалізації державної екологічної політики. *Державне будівництво*. 2008. № 1. 10 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_15.
87. Діхтієвський В.П. Адміністративно-правові засади реалізації доступу до інформації про стан використання природних ресурсів. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 13. С.111-117.
88. Дніпропетровська обласна комплексна програма (стратегія) екологічної безпеки та запобігання змінам клімату на 2016-2025 роки: рішення Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 21 жовтня 2015 року №680-34/VI. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/region-programmes/>
89. Додаток XXX до глави 6 «Навколишнє природне середовище» до розділу 5 «Економічне і галузеве співробітництво» до Угоди про

- асоціацію України з Європейським Союзом. URL :
http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_V/30_Annex.pdf
- 90.Долішній М.І, Гринів Л. Соціоекологічна функція регіональної економіки. *Вісник НАН України*. 2000. № 3. С. 25-35.
- 91.ДОСТ 17.0.0.04-90. Екологічний паспорт промислового підприємства. Основні положення. URL :
http://www.google.com.ua/url?url=http://epl.org.ua/uploads/media/gost17.0.0.04-90-_2000_.doc&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ei=MIRSVM2_214IoXqaMbwgpgF&ved=0CBgQFjAB&sig2=PHjltYja_F4ueVgZ09cGTQ&usg=AFQjCNH0CBTdY66Z5QbSHXHVD_bMfYcDiQ
- 92.Дубич К.В. Механізм державного управління системою надання соціальних послуг: дис. ... докт. наук з держ. управл.: 25.00.02. Київ, 2015. 437 с.
- 93.Екологічне право України. Академічний курс : підручник. За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К : ТОВ «Вид-во «Юрид. думка», 2005. 848 с.
- 94.Екосередовище і сучасність : монографія. Дорогунцов С. І., Хвесик М. А., Горбач Л. М., Пастушенко П. П. К. : Кондор, 2006. Т. 3 : Економічна оцінка природного середовища. 425 с.
- 95.Екосистема. URL: <https://eco.gov.ua>
- 96.Європейська ландшафтна конвенція від 20 жовтня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_154#Text
- 97.Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>
- 98.Жадан Є.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні і: сучасний стан та структура. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 683-685. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/160>

99. Жадан Є.В. Екологічна безпека як складова регіональної політики: нормативний аспект. *Правові новели*. 2023. №19. С. 466-470. URL: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.62>
100. Жадан Є.В. Економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей регіональної екологічної політики в Україні. *Law, State, Technology*. 2024. №1. С. 26-33. URL: <https://doi.org/10.32782/LST/2024-1-4>
101. Жадан Є.В. Забезпечення раціонального використання природних ресурсів як зміст регіональної екологічної політики. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Рівне, 14 березня 2023 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 177-179. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-49>
102. Жадан Є.В. Зміст регіональної екологічної політики: правовий аспект *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 242-246. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.2.43>
103. Жадан Є.В. Іноземний досвід використання економіко-правових інструментів забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні. Матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених «Наукова весна», 27-29 березня 2024 р.
104. Жадан Є.В. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні: термінологічно-понятійний аспект. *Law, State, Technology*. 2023. №4. С. 47-54. URL: <https://doi.org/10.32782/LST/2023-4-8>
105. Жадан Є.В. Контроль та нагляд в механізмі адміністративно-правового забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 621-626. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/150>

106. Жадан Є.В. Національна екологічна політика як складова Стратегії сталого розвитку: нормативно-правовий аспект. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р.. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 308-310 <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-85>
107. Жадан Є.В. Нормативне закріплення цілей сталого розвитку: стандарти ЄС. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 186-188. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-47>
108. Жадан Є.В. Нормативно-правовий зміст регіональної екологічної політики. *Правова позиція*. 2023. №2 (39). С. 142-145. URL: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.29>
109. Жадан Є.В. Показники ефективності впровадження ідеї сталого розвитку як базису регіональної екологічної політики: адміністративно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 195-200. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.28>
110. Жадан Є.В. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 514-516. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/129>
111. Жадан Є.В. Соціальні інструменти забезпечення цілей сталого розвитку в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 615-620. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/151>
112. Жадан Є.В. Співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні. *Київський*

- часопис права.* 2024. №1. С. 154-159. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.20>
113. Жадан Є.В. Структура Стратегії сталого розвитку: генеза наукових досліджень та нормативного регулювання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки.* 2023. Том 34 (73) № 6. С. 63-67. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/10>
114. Жадан Є.В. Суб'єктивне право на безпечне довкілля та його реалізація в процесі здійснення регіональної екологічної політики. *Право та державне управління.* 2023. № 2. С. 225-229 <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.32>
115. Жадан Є.В. Сутність адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. *Право і суспільство.* 2023. № 3. С. 348-352. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.52>
116. Жадан Є.В. Трансформація права екологічної безпеки та суб'єктивного права на безпечне довкілля. *Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу: реалії та перспективи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 18 травня 2023 р.. Львів – Торунь : Liha-Press, 2023. С. 184-186. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-315-9-46>
117. Жадан Є.В. Форми участі та залученості громадськості у здійсненні регіональних екологічних програм: правове регулювання. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2023. Випуск 4 (51). С. 50-55. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2023.9>
118. Жадан Є.В. Формування Концепції сталого розвитку як нормативно-правового базису для формування регіональної екологічної політики. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 1. С. 383-385. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/86>

119. Жадан Є.В. Цифровізація діяльності із реалізації регіональної екологічної політики: адміністративно-правовий аспект. *Правова позиція*. 2024. №1. С. 9-12. URL: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-1.2>
120. Жарова Л. Сучасна екологічна політика: чинники впливу та підходи до формування. *Наука молода*. 2008. № 10. С. 136–140.
121. Женевська декларація принципів. Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті (Женева, 12 грудня 2003 р.). Асоціація підприємств інформаційних технологій України. URL: <http://apitu.org.ua/wsis/dp>
122. Женевський план дій. Женева, 12 грудня 2003 року. Асоціація підприємств інформаційних технологій України. URL: <http://apitu.org.ua/wsis/dp>
123. Заблодська І. В., Куляк А. І., Носкова С. А. Теоретичні аспекти та нормативно-правове забезпечення збалансованого розвитку регіону. *Економіка та держава*. 2013. №2. С. 28–30.
124. Загальне адміністративне право : підручник . І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька [та ін.]; за заг. ред. І. С. Гриценка. К. : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
125. Загороднюк П. О. Взаємозв'язок екологічної й економічної безпеки та її вплив на економічне зростання України. *Екологія довкілля та безпека життєдіяльності*. 2014. № 6. С. 9–14.
126. Загорський В. С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 336 с.
127. Задирака Н.Ю. Перспективи впливу особливого адміністративного права на інститут публічного майна. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2019. Випуск 68. С. 151-157.

128. Зайкова Л.М. Нормативно-правове регулювання управління безхазяйними відходами в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Випуск 5. С. 95-100. URL: <http://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/311/272>
129. Зайкова Л.М. Окремі аспекти адаптації законодавства України про відходи до законодавства ЄС. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 145-149. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/1/28.pdf>. DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-1.28>
130. Залєвська-Шишак А. Д. Основні напрями державного регулювання охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів в Україні. *Економіка*. 2014. Вип. 24. С. 46–54.
131. Заржицький О.С. Екологічна безпека в регіоні як об'єкт правового регулювання. *Право України*. 2002. № 5. С. 63–67.
132. Заржицький О.С. Правові аспекти регіональної екологічної політики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. К., 2002. 176 с.
133. Заржицький О.С. Проблеми вдосконалення правових засад регіональної екологічної політики. *Право України*. 2003. № 3. С. 75–78.
134. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні: жовтень 2023 с. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf С. 1
135. Звіт про стан виконання у 2021-2022 роках Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Zvit-pro-stan-vykonannya-u-2021-2022-rokah-Natsionalnogo-planu-dij-z-ohorony-navkolyshnogo-pryrodnogo-seredovyshha-na-period-do-2025-roku.pdf>
136. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.

137. Золотухіна Л.О. Прояв публічного інтересу в окремих різновидах адміністративних правовідносинах. *Правова позиція*. 2019. № 3(24). С. 37–42.
138. Зуєв В.А. Організаційно-правові аспекти природокористування та охорони навколишнього природного середовища : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ : НУВС, 2002. 215 с.
139. Зуєв В.А. Організаційно-правові аспекти природокористування та охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2003. 23 с.
140. Зуєв В.А. Правове регулювання реалізації екологічного управління в Україні та шляхи його вдосконалення. URL: http://archive.mama-86.org/archive/ecodemocracy/experts_zuev_u.htm
141. Казміришин Е.О. Адміністративно-правові інструменти забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 78-83. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2019/19.pdf.
142. Калашник О.М. Екологічна безпека як складова державної політики України: понятійно термінологічний аспект. *Демократичне врядування*. 2018. Вип. 21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2018_21_4
143. Карпенко Т. Екологічні збитки включають викиди шкідливих речовин в атмосферу й забруднення ґрунтів. 03.05.2023. URL: <https://uworld.news/news/rosiia-zruinuvata-35-naftobaz-v-1002596.html>.
144. Карцигін Д. С. Природа та сутність інституту взаємодії органів влади та громадськості в контексті охорони екологічних прав. *Правова позиція*. 2019. № 2 (32). С. 21–28.
145. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

146. Кірін Р. С. Кодифікація законодавства про надра : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2016. 374 с.
147. Кірін Р.С. Право видобування корисних копалин: монографія. Дніпро: Національний гірничий університет, 2011. 219 с.
148. Коваленко Г.В., Топольскова Д.Ю. Впровадження децентралізації публічної влади на основі досвіду європейських країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 13. Частина 1. С. 120-123.
149. Коваленко М. А., Мацієвич Т. О. Економічний механізм реалізації екологічної політики в Україні. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2013. № 2. 12 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2013_2_5.
150. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 грудня 1984 року № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
151. Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр#Text>
152. Колишко Р.А. Децентралізація публічної влади в унітарній державі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2003. 14 с.
153. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
154. Колпаков, В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер. 1999. 733 с.
155. Комісаров С. А. Сутність адміністративно-юрисдикційної діяльності. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 3. С. 100–107.
156. Конвенції про охорону біологічного різноманіття від 05 червня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text
157. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи

- та/або опустелювання, особливо в Африці. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_120#Text
158. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) від 25.06.1998. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
159. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення 1992 року. Протоколи до Конвенції. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065#Text
160. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція). URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_136#Text
161. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129#Text
162. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
163. Концепція екологічної освіти України. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2002. №7. С. 3–23. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
164. Концепція збереження біологічного різноманіття України : постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.1997 р. № 439. URL :
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/439-97-п>
165. Копейчиков В. Питання кодифікації законодавства України. *Вісник Академії правових наук України*. 1994. № 2. С. 44–52.
166. Корнякова Т. Охорона довкілля – важлива функція української держави. *Право України*. 2009. № 12. С. 202–208.
167. Костицький В.В. Десять тез про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення. *Про українське право: Часопис кафедри*

- теорії та історії держави і права*. КНУ ім. Тараса Шевченка. 2010. Число 5. Правова відповідальність. С. 312–322.
168. Костицький В.В. Екологічна функція держави та економіко-правовий механізм охорони довкілля. *Право України*. 2004. № 1. С. 147–148.
169. Костицький В.В. Екологічне право України: деякі проблеми теорії та кодифікації. *Право України*. 1998. №1. С. 67–72.
170. Костицький В.В. Екологічні права громадян як основа конституційного закріплення екологічної функції держави. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2011. № 1-2. С. 3-7.
171. Костицький В.В. Методологічні проблеми кодифікації екологічного законодавства. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права: матеріали II Всеукраїнська науково-теоретична конференція (Київ, 31 січня 2009 р.)*. Ред. кол. Є. М. Моїсеєв, О. М. Джужа, М. В. Костицький; Всеукраїнська асоціація філософії права і соціальної філософії. Асоціація психологів України. Київський національний університет внутрішніх справ, 2009. С.78-81.
172. Кравченко М.Г. Європеїзація муніципального управління побутовими відходами в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Юридичні науки. 2018. Вип. 4. Т. 2. С. 7–11. URL:<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/738418.pdf>
173. Кравченко М.Г. Реформування інституту приватних осіб суб'єктів делегованих повноважень як крок до європеїзації управління побутовими відходами в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Право. 2018. Вип. 52. Т. 2. С. 52–55. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30787/1/РЕФОРМУВАННЯ%20ІНСТИТУТУ%20ПРИВАТНИХ%20ОСІБ%20СУБ'ЄКТІВ.pdf>
174. Кравченко М.Г. Управління побутовими відходами в Україні (адміністративно-правовий вимір): монографія. К.: КНУ імені Т.Г. Шевченка, 2019. 491 с.

175. Кращі європейські практики управління відходами (посібник). А. Войціховська, О. Кравченко, О. Мелень-Забрамна, М. Панькевич, за заг. ред. О. Кравченко. Львів: Видавництво «Компанія “Манускрипт”», 2019. 64 с.
176. Кривенко Л.В. Соціально-економічні інструменти забезпечення сталого розвитку. *Механізм регулювання економіки*. 2011. №2. С. 33-37.
URL:
https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_13/L_V_KryvenkoSocio_economic_tools_for_sustainable_development.pdf.
177. Кузіна О. 20 прикладів крутої соціальної реклами про захист природи. URL: <https://www.depo.ua/ukr/life/20-prikladiv-krutoyi-socialnoyi-reklami-pro-zahist-prirodi-20180622794765>
178. Кузьменко О.В. Контрольно-наглядові повноваження суб'єктів публічної адміністрації за дотриманням законодавства про охорону праці. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 199-204.
URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284679/278768>
179. Кузьменко О.В., Чорна В.Г., Брода А.Ю. Контрольно-наглядові повноваження суб'єктів публічної адміністрації за дотриманням законодавства про охорону праці. *Аналітично-порівняльне правознавство*. С. 199-204.
180. Курінний Є.В. Предмет і об'єкт адміністративного права України : характеристика категорій в умовах системного реформування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2004. 428 с.
181. Курінний Є.В. Про актуалізацію питання підготовки нового етапу реформування адміністративного права України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. № 2. С. 191–201.
182. Кучер Л.Ю. Державний екологічний контроль у системі екологічної безпеки. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”*. 2020. № 4. Т. 1. С. 212-232.

183. Кучма К. С., Легеза Ю. О. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері екології та природних ресурсів: процедурний аспект : монографія. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 192 с.
184. Легеза Є.О. Концепція публічних послуг: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 34 с.
185. Легеза Ю.О. Адміністративно-правові засади публічного управління у сфері використання природних ресурсів: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 512 с.
186. Легеза Ю.О. Визначення змісту екологічної функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. №1. С. 95-101.
187. Легеза Ю.О. Дозвільно-ліцензійне провадження у сфері використання природних ресурсів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2017. Вип. 25. С. 35–40.
188. Легеза Ю.О. Досвід зарубіжних країн зі здійснення публічного управління щодо оподаткування діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 3. С. 62–65.
189. Легеза Ю.О. Здійснення державної екологічної політики в умовах децентралізації державної виконавчої влади. *Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту*. Серія Право. 2016. № 38. Т. 1. С. 172–176.
190. Легеза Ю.О. Напрямки розвитку нормативних засад публічного управління у сфері використання природних ресурсів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 90–93.
191. Легеза Ю.О. Нормативно-правове та організаційне забезпечення функціонування публічних інформаційних сервісів у сфері охорони довкілля в Умовах воєнного стану та у повоєнні часи. *Трансформація законодавства України в період дії правового режиму воєнного стану*

- та у післявоєнний час: збірник тез доповідей та повідомлень за матеріалами круглого столу (м. Харків, 17 березня 2023 року). С. 116-119. URL: <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/vnd/zbirnyky-naukovyh-konferenczij/>
192. Легеза Ю.О. Публічне адміністрування у сфері використання техногенних родовищ в Україні. *Visegrad journal on human rights*. 2015. № 5/2. С. 63–67.
193. Легеза Ю.О. Публічне управління природо-ресурсним потенціалом держави : досвід України та зарубіжних країн. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2016. № 3. С. 139–143.
194. Легеза Ю.О. Система дисциплінарних стягнень як гарантія забезпечення службово-трудової дисципліни. *Право України*. 2023. №12. С. 29-38.
195. Легеза Ю.О. Сутність та структура адміністративно-правового механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів. *Visegrad journal on human rights*. 2016. № 6. Р. 1. С. 104–114.
196. Легеза Ю.О. Шляхи удосконалення контрольної діяльності в аграрно-промисловому комплексі України. *Митна справа*. 2011. № 5 (77). Ч. 2. С. 244–247.
197. Легеза Ю.О. Нормативно-правове забезпечення функціонування публічних інформаційних сервісів. В кн.: Концептуальні засади розвитку вітчизняного адміністративного права та процесу: тенденції, перспективи, практика : колективна монографія. Є. Герасименко, П. Діхтієвський, Н. Задирака, Т. Коломоець, В. Клиничук та ін.; за заг. ред. П. Діхтієвського, В. Пашинського. Рига, Латвія : “Baltija Publishing”, 2022. С. 482-502. URL: 10.30525/978-9934-26-233-3
198. Легеза Ю.О., Легеза Є.О. Адміністративно-правові засади охорони водних ресурсів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск 2. С. 116-120. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.19>

199. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 року № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
200. Лісовський С. А., Марушевський Г. Б., Павличенко П. Г., Руденко Л. Г., Тимочко Т. В. Майбутнє, якого ми хочемо: особливості реалізації парадигми сталого (збалансованого) розвитку в Україні. К.: Центр екологічної освіти та інформації. 2012. 60 с.
201. Ліпинський В.В. Загальна характеристика тлумачення адміністративно-деліктних правових норм як системного утворення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 5. С. 120–128.
202. Ліпинський В.В. Право на справедливий суд та тлумачення адміністративно-деліктних правових норм. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 3. С. 263–270.
203. Ліпинський В.В. Право на справедливий суд та повна юрисдикція судів у справах про адміністративні правопорушення. *Правові новели*. 2020. № 12. С. 58–65.
204. Люх В.В. Інструменти адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки держави. *Юридична наука*. №2. 2020. С. 237-247.
205. Мавродієва М.В. Адміністративно-господарські санкції за правопорушення у сфері містобудування: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07, Запоріжжя, 2024. 225 с.
206. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. 2-ге вид., доп. і випр. Київ : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 254 с.
207. Малишева Н. Екологічне право: вектори розвитку в ХХІ сторіччі. *Право України*. 2011. № 2. С. 114–123.
208. Малишева Н. Р., Олещенко В. І. Актуальні проблеми розвитку екологічного права та перспективи їх розв'язання. *Правова держава*. 2014. Вип. 25. С. 167–181.

209. Малишко М.І. Державний контроль за охороною атмосферного повітря. Київ: Наукова думка, 1982. 132 с.
210. Манн Т., Мельник Р., Бевзенко В., Комзюк А. Адміністративний процес: загальна частина (Федеративна Республіка Німеччини, Україна): наук.-практ. Посібник. пер. та адапт. з нім. Р. Мельника; за заг. ред. В. Бевзенка. Київ: Алерта, 2013. 306 с.
211. Марич Х.М. Правовий режим національних природних парків України (на матеріалах Карпатського регіону України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Івано-Франківськ, 2013. 220 с.
212. Марич Х. М. Співвідношення державної екологічної політики і екологічного законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №11. С. 87-91.
213. Медяник В.А. Поняття та види інструментів адміністративного забезпечення державної соціальної політики. *Прикарпатський юридичний вісник*. №3. 2021. С. 44-48. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2021/12.pdf.
214. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 308 с.
215. Мельник Р.С. Категорія «публічне управління» у новій інтерпретації. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 1(3). С. 8–14
216. Мельник Ю.М. Адміністративні та ринкові інструменти забезпечення сталого розвитку регіону. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Випуск 19.15. С. 71– 72.
217. Миклуш Т.С. Еколого-економічні засади розвитку комплексного природокористування у Карпатському регіоні: дис канд. екон. наук: 08.00.06 .К., 2020. 246 с.
218. Мирна Н. В. Опрацювання комплексного механізму державної регіональної політики. *Державне будівництво*. 2010. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_20

219. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.
220. Міжнародні стандарти державного управління : навч. посіб. для здобув. ступ. вищ. освіти магістр спец. «Право» освіт.-проф. прогр. «Правознавство». За заг. ред. Т. О. Коломоєць. Запоріжжя : Гельветика, 2018. 56 с.
221. Мішина Н.В. Тимчасово окуповані території: зарубіжний досвід захисту прав людини. *Law. State. Technology*. 2023. № 3. С. 11-15. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/lst/article/view/459/405>
222. Млиновська О., Яценко Л. Внутрішні вимушені переміщення: обсяги, проблеми та способи їх вирішення. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vnutrishni-vymusheni-peremishchennya-obsyahy-problemy-ta-sposoby-yikh>
223. Мороз В.В., Воробйов С.В. Розвиток правової культури громадян у сфері охорони довкілля з використанням інструментів цифрового врядування. *Вісник післядипломної освіти*. Вип. 23(52) Серія «Соціальні та поведінкові науки». С. 149-166 http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/23_52_2023/social/Bulletin_23_52_Social_and_behavioral_sciences_Moroz_Vorobyov.pdf С. 149
224. Мороз Г.В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Івано-Франківськ, 2006. 204 с.
225. Москаль Д.Д. Розмежування повноважень між органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування України: адміністративно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2024. 220 с.

226. Навроцький Р.Л. Економічне стимулювання запровадження екологічних інновацій у регіоні (на прикладі Рівненської області): дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06. Рівне, 2017. 257 с.
227. Наливайко Л. Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2010. 535 с.
228. Нестор В.Р. Міське самоврядування в Україні та в Сполученому Королівстві Великобританії і Північної Ірландії: компаративне дослідження: дис. ... д-ра юрид.наук. Київ, 2021. 434 с.
229. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління : навч. посібн. За заг. ред. Н. Р. Нижник. Київ : УАДУ, 1998. 160 с.
230. Нікола С. О. Формування системи економічного стимулювання природокористування в умовах екологізації підприємницької діяльності : дис... канд. екон. наук : 08.00.06. Одеса, 2018. 263 с.
231. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. Т.3: Обє-Роб. уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. К.: Аконіт, 1998. 928 с.
232. Омаров А.Е. Механізми формування та реалізація державної політики екологічної безпеки України : дис. ... д-ра наук з держ. управ.: 25.00.05. Харків, 2019. 421 с.
233. Остапенко О. І. Адміністративне право : навч. посіб. Київ : «Прав. Єдність», Всеукр. асоц. вид., 2008. 533 с.
234. Оцінка впливу на довкілля: дерегуляція чи імітація?. Офіс сталих рішень. 22 серпня 2022 року. URL: <https://ukraine-oss.com/oczinka-vplyvu-na-dovkillya-deregulyacziya-chy-imitacziya/>
235. Панченко О.В., Проскура Т.Б. Кодифікація екологічного законодавства: світовий досвід та українські перспективи. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). С. 549-554.
236. Паньчук О.В. Комзюк А.Т. Громадський контроль як засіб забезпечення законності у сфері державного управління. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. №23. С. 160-164.

237. Пахомов І. М. Адміністративна реформа: як її розуміти? (Роздуми над книгою). *Право України*. 2001. № 3. С. 144–146.
238. Педько Ю. Адміністративна юстиція і адміністративна юрисдикція: деякі теоретичні та практичні питання співвідношення. *Право України*. 2001. № 10. С. 72–75.
239. Печенка Я. О. Походження концепції місцевого самоврядування: еволюція поглядів та основні наукові підходи до визначення сутності. *Вісник Дніпропетровського університету. Політологія*. 2012. Вип. 22 (4). С. 299-305.
240. Питання Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи: Указ Президента України від 5 березня 2004 року № 283/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283/2004#Text>
241. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text>
242. Пімоненко Т.В., Ус Я., Леус Д.В., Федина С.М. Сучасні еколого-економічні інструменти забезпечення сталого розвитку. *Вісник СумДУ. Серія “Економіка”*. 2017. № 2. С. 57-67. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/231761806.pdf>
243. Повідомлення про формування Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 роки. URL: <https://menr.gov.ua/news/33432.html?fbclid=IwAR2eY5fuNdQTTAL6pShJ11NYRrQfWM1RsQxFAZu4e8a5KEtDSa9R93ntICs>
244. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
245. Полінець О.П. Контроль в державному управлінні України: теоретико-організаційні питання: дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.01. К. 2003. 248 с.

246. Політики на державному та регіональному рівнях. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/15.pdf
247. Положення про Державну екологічну інспекцію України. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>
248. Польща В. Європейський досвід правового регулювання діяльності з управління небезпечними відходами. *Law. State. Technology*. 2023. № 1. С. 63-70.
249. Попов В. К. Наукові основи екологічного законодавства України. *Вісник Академії правових наук України*. 1995. № 4. С. 35–36
250. Попович Н. П. Поняття та зміст адміністративно-юрисдикційної діяльності у сфері поводження з відходами. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 182–186.
251. Постанова судді Василівського районного суду Запорізької області Ю.В. Сидоренко у справі № 311/1206/20 від 19.06.2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90315141>
252. Потіп М.М. Правове регулювання використанні відходів війни як ресурсу для відновлення України. *Нове українське право*. 2023. № 3. С. 98-110.
253. Почуй голос лісу: електронна петиція. Електронні петиції Київської міської ради. URL: <https://petition.kyivcity.gov.ua/petition/?pid=8046>
254. Пояснювальна записка до до проекту Закону України «Про державний екологічний контроль» від 18.03.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186
255. Правдюк А. Л. До питання систематизації норм адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 214–219.

256. Правові форми екологічного контролю: Навчальний посібник. Краснова М. В., Поздняк Е. В, Коваленко Т. П. [та ін.]; за ред. Красної М.В. К.: Алерта, 2012. 760 с.
257. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 № 687-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/687-14>
258. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.12.2022 № 802. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1647-22#Text>
259. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16 травня 1995 року № 162/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-вр#Text>
260. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр#Text>
261. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності: Закон України від 14 жовтня 1994 року № 208/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-вр#Text>
262. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 року № 141-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>
263. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2621-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2621-19#n9>
264. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення та цифровізації процедури оцінки впливу на довкілля: Закон України від 13 липня 2023 року № 3227-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3227-20#Text>

265. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні: Закон України від 16 жовтня 2012 року № 5456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5456-17#n392>
266. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 17 березня 2020 року № 530-IX. *Голос України*. 2020. № 51.
267. Про внесення змін до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України: Закон України від 16 січня 2020 року № 467-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-20#n2>
268. Про внесення змін до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень: Закон України від 9 липня 2022 року № 2390-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2390-20#n2>
269. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр#Text>
270. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: Постанова КМ України від 14 січня 2015 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-п#Text>
271. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. стор. 60. Ст. 43.
272. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

273. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
274. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 року № 2782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (втратив чинність)
275. Про екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку: Проєкт Закону України №6018-2 від 29.09.2021 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27880>
276. Про екологічне страхування: Проєкт Закону України №6018 від 09.09.2021 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27689>
277. Про екологічне страхування: Проєкт Закону України №6018-1 від 29.09.2021 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27888>
278. Про екологічний аудит: Закон України від 24 червня 2004 року № 1862-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>
279. Про Єдину екологічну платформу “ЕкоСистема”: Постанова Кабінету Міністрів України від від 11 жовтня 2021 р. № 1065. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-2021-п#Text>
280. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки: Закон України від 21 вересня 2000 року № 1989-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1989-14#Text>
281. Про затвердження Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поводження з медичними відходами: наказ МОЗ України від 08.06.2015 р. № 325. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-15#Text>
282. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня

- 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
283. Про затвердження Державної цільової програми «Ліси України» на 2010-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/977-2009-п#Text>
284. Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів: Закон України від 22. 03. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2333-14#Text>
285. Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року: Закон України від 24 травня 2012 року № 4836-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4836-17#Text>
286. Про затвердження Інструкції з оформлення Державною екологічною інспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05 липня 2004 р. № 264. *Офіційний вісник України*. 2004. № 31. стор. 241. Ст. 2104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-04#Text>
287. Про затвердження Концепції створення Єдиної державної автоматизованої паспортної системи: Постанова КМ України від 20 січня 1997 р. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-97-п/print> (втратив чинність).
288. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з поводження з небезпечними відходами: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 р. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2016-п#Text>
289. Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року:

- розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-p#Text>
290. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 3.03.2021. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>
291. Про затвердження Переліків національних стандартів, відповідність яким надає презумпцію відповідності виробів вимогам Технічного регламенту будівельних виробів, будівель і споруд: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 02.07.2020 № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0153914-20#Text>
292. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України № 88 від 27.02.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02#Text>
293. Про затвердження Положення про громадських інспекторів рибоохорони: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 24 лютого 2012 року № 83. *Офіційний вісник України*. 2012. № 23. стор. 116. Стаття 894. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0401-12#Text>
294. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 22 лютого 2002 р. № 88. *Офіційний вісник України*. 2002. № 12. стор. 265. Стаття 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02#Text>
295. Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України: Постанова КМ України від 20 серпня 2014 р. № 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-п#Text>
296. Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: Постанова КМ України від 8 жовтня 2014 р. № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-п#Text>

297. Про затвердження Положення про Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм: Постанова КМ України від 30 вересня 2015 р. № 895.
298. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п#Text>
299. Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. № 391. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/391-98-п/>.
300. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: Постанова КМ України від 30 грудня 2015 р. № 1174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-п#Text>
301. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-п#Text>
302. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text>
303. Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 р. № 1120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1120-2000-п#Text>
304. Про затвердження положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-п#n11>

305. Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 32. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/247927180#:~:text=Мінприроди%20%20го ловним%20органом%20у,2.>
306. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-п#n8>
307. Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів: Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 18 грудня 2000 р. № 338 (у ред. від 16 серпня 2005 р. № 140). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0062-01/>.
308. Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18 грудня 2003 р. № 168. *Офіційний вісник України*. 2004. № 6. стор. 223. Стаття 357.
309. Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на довкілля: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 771. *Урядовий кур'єр*. 2011. № 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2011-п#Text>
310. Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1039. *Урядовий кур'єр*. 2019. № 243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2019-п#Text>

311. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2013-п/print> (втратила чинність).
312. Про затвердження форми квитанції та інструкції щодо її застосування при стягненні штрафів (готівкою) на місці скоєння адміністративних правопорушень в галузі охорони навколишнього природного середовища: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 09 жовтня 1997 року № 162. *Офіційний вісник України*. 1998. № 4. Стор. 113. Стаття 152.
313. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
314. Про заходи щодо підвищення ефективності державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів : Указ Президента України від 15.09.2003 р. *Екологічне законодавство України* : у 4-х кн. за заг. ред. та вступ. статтею акад. В. І. Андрейцева. Київ : Слово, 2007. Кн. 1. С. 200–201.
315. Про заходи щодо підвищення якості вітчизняної продукції: Указ Президента України від 23 лютого 2001 року № 113/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113/2001#Text>
316. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text>
317. Про землеустрій: Закон України від 22 травня 2003 року № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15>
318. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

319. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
320. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
321. Про національну інфраструктуру геопросторових даних: Закон України від 13 квітня 2020 року № 554-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text>
322. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: Указ Президента України № 68/2016 від 26 лютого 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
323. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 року № 2245-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>
324. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 30 листопада 2001 року № 2625-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 254.
325. Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. *Вісник Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269719?lang=uk>
326. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17#Text> (втратив чинність).
327. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 року № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>

328. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 38–39. Ст. 248.
329. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. № 188/98. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 38–39. Ст. 248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-вр#Text>
330. Про основоположні засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 року № 156-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
331. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 року № 2707-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>
332. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 45. С. 546. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264–12>
333. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
334. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
335. Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі: Закон України від 29 жовтня 1996 року № 436/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/96-вр#Text>

336. Про приєднання України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці: Закон України від 4 липня 2002 року № 61-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-15#Text>
337. Про приєднання України до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин: Закон України від 19 березня 1999 року № 535-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/535-14#Text>
338. Про приєднання України до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення: Закон України від 14 травня 1999 року № 662-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/662-14#Text>
339. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>
340. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16 червня 1992 року № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
341. Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції: Закон України від 7 вересня 2005 року № 2831-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2831-15#Text>
342. Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Закон України від 6 липня 1999 року № 832-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/832-14#Text>
343. Про ратифікацію Конвенції про захист Чорного моря від забруднення: Постанова Верховної Ради України від 4 лютого 1994 року № 3939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3939-12#Text>

344. Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття: Закон України від 29 листопада 1994 року № 257/94-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257/94-вр#Text>
345. Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 7 квітня 2004 року № 1672-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1672-15#Text>
346. Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами: Закон України від 12 грудня 2019 року № 376-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-20#Text>
347. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18>
348. Про службу державної охорони природно-заповідного фонду України: постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2000 року №1127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2000-п#Text>
349. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 18. ст.73.
350. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
351. Про стандартизацію: Закон України від 5 червня 2014 року № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>
352. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 року № 93-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>
353. Про столицю України - місто-герой Київ: Закон України від 15 січня 1999 року № 401-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text>
354. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 року № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>

355. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020": Указ Президента України №5/2015 від 12 січня 2015 року. *Офіційний вісник України*. 2015. № 4. Ст. 67. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/52015-18245>
356. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2004 р. № 675-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-2004-p#Text>
357. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>
358. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p#Text>
359. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. Розпорядження КМУ від 20.10.2021 №1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#n235>
360. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1353-р. *Урядовий кур'єр* від 31.10.2020. № 212.
361. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>
362. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text>

363. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>
364. Про Цілі сталого розвитку України на період 2030 року. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
365. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політиків»: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2008 р. № 14. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n14-08/prin>
366. Проект Конституции ЕС. URL: <http://europa.eu>
367. Проект Закону України «Про державний екологічний контроль» № 3091 від 19 лютого 2020 року URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186
368. Публічний звіт т.в.о. Голови Державної екологічної інспекції України за 2022 рік. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/2515>
369. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text
370. Регіональна політика і механізми її реалізації. За ред. акад. НАН України М. І. Долішнього. К. : Наук. думка, 2003. 520 с.
371. Регіональна Програма з локалізації та ліквідації амброзії полинолистої та інших карантинних організмів на території Дніпропетровської області протягом 2012 – 2026 років: рішення Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 23 березня 2012 №259-12/VI. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/region-programmes/>
372. Реформування державного управління в Україні : проблеми і перспективи : монографія. К. : Оріяни, 1998. – 364 с.
373. Рішення Конституційного Суду України від 30 травня 2001 р. № 7-рп/2001 у справі № 1-22/2001 за конституційним зверненням ВАТ «Всеукраїнський акціонерний банк» щодо офіційного тлумачення

- положень п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України, ч. ч. 1, 3 ст. 2, ч. 1 ст. 38 КУпАП (справа про відповідальність юридичних осіб). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01#Text>
374. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів "а", "б", "в", "г" статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України (№ 1-6/2010) від 1 квітня 2010 року № 10-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-10#Text>
375. Рябець К. А. Екологічне право України: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 438 с.
376. Савицький О. Україна зможе подолати сміттеву кризу. Що передбачає ухвалений Радою закон? *Економічна правда*. 20.06.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/20/688345>.
377. Сизоненко О.В. Теоретичні підходи до формування механізмів державного управління сталим розвитком територій. *Молодий вчений*. 2018. №11 (2). С. 987-992. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_11\(2\)__114](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_11(2)__114)
378. Синякевич І.В. Інструменти екополітики. Львів : ЗУКЦ, 2003. – 183 с.
379. Сірант М. Механізми адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки: інструментальна основа. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: “Юридичні науки”. № 3. 202. С. 158-165. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/nov/22532/27.pdf>

380. Сливка М. М. Взаємодія суб'єктів охорони навколишнього природного середовища (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2018. 214 с.
381. Бирик С. П., Сьота Г. М. Б59 Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. За ред. С. Я. Єрмоленко; Худож. оформлювач Б. П. Бублик. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.
382. Сментина Н. В., Фіалковська А. А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 244 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10516/183.pdf>
383. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Н.М. Сіренко, Т.І. Лункіна, А.В. Бурковська. Миколаїв : МНАУ, 2021. 216 с. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9758/1/socialna-vidpovidalnist_navch_posibnik.pdf С. 27
384. Стагнація урядової екологічної політики. URL: <http://ecoclubua.com/2016/05/stahnatsiya-uryadovoji-ekolohichnoji-polityku/>
385. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 624 с.
386. Стрельник В.В. Правові питання визначення екологічного контролю та нагляду у сфері охорони надр. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/2903/1.pdf>
387. Тацій В. Українська держава і право на початку XXI століття. *Право України*. 2010. № 1. С. 6–14.
388. Тіщенко І.О. Електронні послуги у діяльності публічної адміністрації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2015. 216 с.
389. Тустановська І. В. Застосування права в галузі охорони довкілля в Україні та США (порівняльний аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Львів, 1998. 180 с.

390. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_a11
391. Українці за чисте довкілля: електронна петиція. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/80018>
392. Улютіна О. А. Адміністративно-правові засади охорони навколишнього природного середовища та природокористування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 209 с.
393. Федеральне міністерство довкілля, охорони природи та ядерної безпеки Німеччини (BMUV). URL: <https://www.greenindustryplatform.org/uk/organization/german-federal-ministry-environment-nature-conservation-and-nuclear-safety-bmu>
394. Фелонюк Д.Л. Сучасна екологічна політика України: правові засади інституційно-функціонального забезпечення формування та здійснення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Одеса. 2023. 247 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300.pdf?sequence=7&isAllowed=y>
395. Формування екологічної культури молоді : практичний посібник. Л. Г. Нечитайло. Балаклія, 2018. 75 с.
396. Харитоненко Р.А. Оцінка впливу деградаційних процесів на продуктивність сільськогосподарських земель на регіональному рівні: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06. К., 2018. 255 с.
397. Хом'яченко С.І. Правове забезпечення контролю за використанням та охороною земель в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2004. 207 с.
398. Храброва Н.І. Механізм регулювання системи екологічних відносин. *Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»:*

- збірник наукових праць Луцького національного технічного університету*. 2010. Випуск 7 (26). Ч. 3. С. 281 - 283.
399. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
400. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь. К., 2017.
176 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
401. Цокур В. В. Інструменти громадянського суспільства у прийнятті рішень щодо розвитку гідроенергетики. К.: Видавництво «Фенікс». 2017. 24 с.
402. Чеканова Т. Д. Взаємодія адміністративних та політичних механізмів у системі управління охороною здоров'я : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 25.00.02. Київ, 2008. 20 с.
403. Чернік С.Д. Сталий розвиток як основа екологічної політики України. *Наукові записки. Серія: право*. № 9. 2020. С. 64-68.
404. Чорноус А.Г. Адміністративно-правове регулювання Національної інформаційної інфраструктури України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 195 с.
405. Чорноус А.Г. Механізм адміністративно-правового регулювання національної інформаційної інфраструктури України. В кн. «Сучасні дослідження актуальних проблем адміністративного права та процесу». С. 809-849. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/256/7184/14939-1?inline=1>
406. Шаповал Г.М., Косяк А.П. Соціальний звіт як інструмент діалогу з суспільством. *Вісник Хмельницького національного університету* 2021. № 1. С. 270-276. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/07/2021-1-%D0%95%D0%9D-47.pdf>
407. Шахов В. С. Екологічні інтереси і права людини. *Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку* : короткі тези

- допов. та наук. повідом. республ. наук.-практ. конфер., 9-11 листоп. 1995 р. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1995. С. 214-215.
408. Шем'яков О. П. Правове регулювання, використання та охорони надр : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2003. 207 с.
409. Шемшученко Ю. Актуальні проблеми кодифікації національного та між-народного екологічного права. *Право України*. 2011. № 2. С. 4–10.
410. Шемшученко Ю.С. До історії розвитку українського екологічного зако-нодавства. *Правова система України: історія, стан та перспективи* : у 5 т. Т. 4 : Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права. За ред. Ю. С. Шемшученка. Харків : Право, 2008. 480 с.
411. Шемшученко Ю.С. Екологічний кодекс України в системі відповідної галузі законодавства. Стан та перспективи розвитку аграрного права: зб. наук. праць. К., 2005. 480 с.
412. Шемшученко Ю.С., Погорілко В. Ф. Адміністративно-правова охорона природи Української РСР. Київ : Наук. думка, 1973. 128 с.
413. Шершун С. М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні. Київ : Нац. академія наук України Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2005. 202 с.
414. Шестак В. С. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: Х., 2002. 18 с.
415. Шкарупа О. В. Еколого-економічна оцінка стану регіону в контексті екологічно сталого розвитку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06. Суми, 2008. 21 с.
416. Шмагіна В.В. Механізм мобілізації природного ресурсного потенціалу розвитку рекреації та туризму на прикладі Українського Причорномор'я: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.08.01. Одеса, 2001. 21 с.

417. Щербань П. Формування національної самосвідомості засобами природничо–екологічного виховання. Рідна школа. 2002. № 10. С. 24 – 26.
418. Що робити із уламками від війни? ReStart Ukraine. UNDP Accelerator Lab. URL: <https://restartukraine.io/wardebris-ua/>.
419. Юридична енциклопедія : в 6 т. редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5 : П–С. 2003. 736 с.
420. Юридична енциклопедія : в 6 т. редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 3 : К–М. 2001. 792 с.
421. Adler H. Jonathan. A New Environmental Federalism: Environmental policy-makers are increasingly turning to the states for solutions to today's environmental problems. *Forum for Applied Research & Public Policy*. 1998. Vol. 13
422. Adler Jonathan H. When Is Two A Crowd? The Impact Of Federal Action On State Environmental Regulation. *Harvard Environmental Law Review*. 2007. Vol. 31. P. 67–114.
423. Biering Raymond A. Massachusetts v. EPA: Rescuing Icarus with Environmental Federalism. *J. Envntl. Law and Litigation*. 2008. Vol. 23. P. 35–72.
424. Code de l'environnement. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006074220/.
425. Des principes fondamentaux et des modalités des transferts de competences. Loi n°83-8 du 7 janvier 1983 relative à la répartition de compétences entre les communes, les départements, les régions et l'Etat «loi Defferre». URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte,do?cidTexte=LEGITEXT000006068819&dateText=20101008/>
426. Directive 2006/12/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on waste (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0012>

427. Dorfman Mark H. Environmental Dividends: Cutting More Chemical Wastes. New York : INFORM, 1992. 271 p.
428. Eckpunkte einer Frankreichstrategie für das Saarland. URL: https://www.saarland.de/SharedDocs/Downloads/DE/mfe/Großregion_und_Europa/Eckpunkte_Frankreichstrategie_D.pdf?__blob=publicationFile&v=1
429. Geschichte (n), menschen und visionen. URL: <https://malchingeschichten.wordpress.com>
430. Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz - BNatSchG). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/BJNR254210009.html
431. Gesetz zur Förderung der Kreislaufwirtschaft und Sicherung der umweltverträglichen Bewirtschaftung von Abfällen. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/krwg/>
432. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>
433. Herman E. Daly. Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development. Boston: Beacon Press, 1996. 253 p.
434. Intergovernmental Decisionmaking for Environmental Protection and Public Works / U.S. Advisory Commission on Intergovernmental Relations. URL: <http://www.library.unt.edu/gpo/acir/Reports/policy/a-122.pdf/>.
435. International Union for Conservation of Nature (IUCN). URL: <https://www.britannica.com/topic/International-Union-for-Conservation-of-Nature>
436. Legeza J. O. Importance of the international cooperation in ensuring environmental safety in the anti-terrorist operation zone in Ukraine. *Supremance of law*. 2017. № 5. C. 40–43.
437. Leheza Yevhen, Filatov Viktor, Varava Volodymyr, Halunko Vira, Kartsyhin Dmytro. Scientific and practical analysis of administrative jurisdiction in the light of adoption of the new code of administrative

- procedure of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Volume 22. Issue 5. 2019. P. 1–8.
438. Leheza Yu.O. Public environmental funds as a source of the formation of local budgets of Ukraine. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №7. С.522-524.
439. Mishyna N. Decentralization: European court of human rights' judgements implementation. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2023. Випуск 32. С. 94-99.
440. Pearce D.W. *Economic Values and the Natural World*. Cambridge: The Massachusetts Institute of Technology Press, (1993).
441. Report of the United Nations Conference on the human environment. Stockholm, June 1972. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL7/300/05/PDF/NL730005.pdf?OpenElement>
442. Report of the United Nations Conference on Environment and Development, June 1992. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/836/55/PDF/N9283655.pdf?OpenElement>
443. SächsNatSchG - Sächsisches Naturschutzgesetz Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege im Freistaat Sachsen. URL: https://www.umwelt-online.de/recht/natursch/laender/sa/lg_ges.htm
444. Stirn Isabel I. Current (Legal) Aspects of the German and European Discussion on Regionalization / Isabel Stirn // Lecture 32nd EGPA Annual Conference 7–10th September Toulouse, France. URL: <http://egpa2010.com/documents/PSG4/panel/Stirn.pdf/>
445. Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>
446. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/goals>

447. U.S. Environmental Protection Agency. URL: <https://www.epa.gov>
448. Zhadan Ye., Odnolko I., Hladii O., Bondarchuk O., Leonidova O. Anti-corruption reform as a component of the Sustainable Development Strategy and its impact on a safe environment: administrative, legal and criminological regulation. *Cuestiones Politicas*. 2022. Vol. 40. № 75. P. 232-242. URL: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.15>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

**Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації:
*статті в періодичних фахових наукових виданнях України:***

1. Жадан Є.В. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 514-516. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/129>
2. Жадан Є.В. Зміст регіональної екологічної політики: правовий аспект *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 242-246. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.2.43>
3. Жадан Є.В. Суб'єктивне право на безпечне довкілля та його реалізація в процесі здійснення регіональної екологічної політики. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 225-229. <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.32>
4. Жадан Є.В. Екологічна безпека як складова регіональної політики: нормативний аспект. *Правові новели*. 2023. №19. С. 466-470. <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.62>
5. Жадан Є.В. Нормативно-правовий зміст регіональної екологічної політики. *Правова позиція*. 2023. №2 (39). С. 142-145. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.29>

6. Жадан Є.В. Сутність адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 348-352 <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.52>

7. Zhadan Ye. The essence and structure of the administrative and legal mechanism for ensuring sustainable development goals in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine. *Правові новели*. 2023. №20. С. 222-226. URL.: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.31>

8. Жадан Є.В. Форми участі та залученості громадськості у здійсненні регіональних екологічних програм: правове регулювання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Випуск 4 (51). С. 50-55. DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2023.9>

9. Жадан Є.В. Показники ефективності впровадження ідеї сталого розвитку як базису регіональної екологічної політики: адміністративно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 195-200. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.28>

10. Жадан Є.В. Структура Стратегії сталого розвитку: генеза наукових досліджень та нормативного регулювання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) № 6. С. 63-67. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/10>

11. Жадан Є.В. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні: термінологічно-понятійний аспект. *Law. State. Technology*. 2023. №4. С. 47-54. <https://doi.org/10.32782/LST/2023-4-8>

12. Жадан Є.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні: сучасний стан та структура. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №6. С. 683-685. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/160>

13. Жадан Є.В. Формування Концепції сталого розвитку як нормативно-правового базису для формування регіональної екологічної політики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 383-385 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/86>

14. Жадан Є.В. Економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей регіональної екологічної політики в Україні. *Law. State, Technology*. 2024. №1. С. 26-33. <https://doi.org/10.32782/LST/2024-1-4>

15. Жадан Є.В. Співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні. *Київський часопис права*. 2024. №1. С. 154-159. <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.20>

16. Жадан Є.В. Соціальні інструменти забезпечення цілей сталого розвитку в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 615-620. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/151>

17. Жадан Є.В. Контроль та нагляд в механізмі адміністративно-правового забезпечення охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 621-626. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/150>

18. Жадан Є.В. Цифровізація діяльності із реалізації регіональної екологічної політики: адміністративно-правовий аспект. *Правова позиція*. 2024. №1. С. 9-12. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-1.2>

Статті в періодичних наукових виданнях, які індексуються в наукометричних базах Web of Sciences та Scopus:

19. **Zhadan Ye.**, Odnolko I., Hladii O., Bondarchuk O., Leonidova O. Anti-corruption reform as a component of the Sustainable Development Strategy and its impact on a safe environment: administrative, legal and criminological

regulation. *Cuestiones Politicas*. 2022. Vol. 40. № 75. P. 232-242. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.15> (Web of Sciences)

20. **Zhadan Ye.**, Hladii O., Bondarchuk O., Minka T., Alforova T. The right to an enabling environment in the system of public interests of the territorial community within the implementation of the sustainable development goals. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41 № 76. P. 162-171. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.08> (Web of Sciences)

21. Hladii O., Bondarchuk O., **Zhadan Ye.**, Kucher I., Samus V. Decentralization of Public Authorities in Ukraine: Administrative-legal, Environmental, Social and Customs Aspects. *Khazanah Hukum*. 2023. Vol 5. № 3. P. 183-193. DOI: <https://doi.org/10.15575/kh.v5i3.30377> (Web of Sciences)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

22. Жадан Є.В. Нормативне закріплення цілей сталого розвитку: стандарти ЄС. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 186-188. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-47>

23. Жадан Є.В. Трансформація права екологічної безпеки та суб'єктивного права на безпечне довкілля. *Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу: реалії та перспективи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 18 травня 2023 р.. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 184-186. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-315-9-46>

24. Жадан Є.В. Національна екологічна політика як складова Стратегії сталого розвитку: нормативно-правовий аспект. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р.. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 308-310 <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-85>

25. Жадан Є.В. Забезпечення раціонального використання природних ресурсів як зміст регіональної екологічної політики. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Рівне, 14 березня 2023 року. Львів – Торунь : Liha-Press, 2023. С. 177-179. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-49>

26. Жадан Є.В. Взаємодія громадськості та суб'єктів владних повноважень у здійсненні регіональної екологічної політики. *Молодь: наука та інновації*: матеріали XI Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 22–24 листопада 2023 року: у 2-х т. / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2023. Том 2. С. 227-229.

27. Жадан Є.В. Участь громадськості у розробці регіональних екологічних програм: нормативно-правовий аспект. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів*: матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Дніпро, 16 листопада 2023 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 66-69.

28. Жадан Є.В. Система органів публічної влади у сфері охорони довкілля в Україні. *Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи*: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 23 лютого 2024 р.. Тернопіль: Вектор, 2024. С. 205-208.

29. Жадан Є.В. Щодо нормативного та теоретичного розуміння категорії «регіон». *Актуальні проблеми правової науки* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 29 лютого 2024 року / за заг. ред. Т.О. Коломоець. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 39-43.

30. Жадан Є.В. Проблеми системи суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля. *Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції* : матеріали Міжнародного науково-практичного

конгресу у 2 частинах, м. Запоріжжя, 16 травня 2024 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. Частина 1. С. 93-98.

31.Жадан Є.В. Іноземний досвід використання економіко-правових інструментів забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні. *«Наукова весна» 2024*: матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27–29 березня 2024 року. Дніпро : НТУ «ДП», 2024. С. 374-375.

ДОДАТОК Б**Пояснювальна записка щодо прийняття Закону України
«Про забезпечення ефективності здійснення регіональної
екологічної політики в Україні»****1. Обґрунтування необхідності прийняття Закону України «Про
забезпечення ефективності здійснення регіональної екологічної політики
в Україні»**

Забезпечення ефективності задоволення потреб територіальних громад безпосередньо залежить від ефективності виконання покладених на місцеві органи публічної влади обов'язків перед населенням. Саме органи публічної влади, що складаються із органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, зобов'язані у своїй діяльності спрямовуватися на задоволення суспільних потреб та інтересів відповідних територій. Дуалізм публічної влади на місцях при цьому проголошується відповідно до ст. 5 Конституції України і є складовою розуміння змісту реалізації форм безпосередньої та опосередкованої демократії.

Попри проголошення реформи децентралізації публічної влади в Україні, що корелюється із положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування, ратифікованою Верховною Радою України, та підкріплено ухваленням низки законів та супровідних підзаконних нормативно-правових актів, де закріплено специфіку реалізації розмежування компетенції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, ще у 2014 році, і досі не можливим є висновок про те, що територіальні громади в державі є фінансово спроможні та майнової самостійні, і їх органи здатні задовольняти потреби регіонів.

До проблем розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади відносяться такі, як:

дублювання повноважень, що призводить до того, що місцеві державі адміністрації не лише представляють інтереси держави на місцях, але і мають повноваження втручання та контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, в тому числі із питань використання публічних фінансових ресурсів; фінансова необґрунтованість розширення повноважень органів місцевого самоврядування шляхом делегування їм компетенції із надання соціальних послуг без встановлення механізмів забезпечення належного рівня акумуляції матеріальних коштів на забезпечення такої діяльності.

Тому вбачається за доцільне запровадити зміни до чинного законодавства України, спрямовані на удосконалення розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади.

2. Цілі й завдання змін до нормативно-правових актів

Завданням проекту є оптимізація розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади.

3. Загальна характеристика й основні положення змін до нормативно-правових актів

Удосконалення адміністративно-правових засад розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади пропонується досягти шляхом: внесення до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР таких змін: 1) викласти абзац 13 частини першої статті першої у такій редакції: «делеговані повноваження - повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад *на підставі укладеного адміністративного договору*»; 2) у ст. 26. «Виключна компетенція сільських, селищних, міських рад» пункт 58 викласти у такій редакції «прийняття рішення про запровадження системи енергетичного менеджменту, затвердження положення про систему енергетичного менеджменту, сприяючи впровадженню стратегії енергетичної децентралізації».

4. Стан нормативно-правової бази в цій сфері правового регулювання

Вимагається внесення змін до внесення до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень законопроекту не впливатиме на видаткову та прибуткову частини державного або місцевих бюджетів.

6. Обґрунтування очікуваних соціально-економічних, правових та інших наслідків застосування законопроекту після його прийняття

Реалізація норм законопроекту сприятиме оптимізації адміністративно-правових засад розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади в Україні.

**Проект Закону України «Про забезпечення ефективності
здійснення регіональної екологічної політики в Україні»**

I. Внести до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> такі зміни:

1.1. Положення «Регіональна екологічна політика» розділу I. «Існуючі проблеми та сучасний стан довкілля в Україні» доповнити словосполученням *«ступінь екологічної шкоди, заподіяної внаслідок російської агресії»* та викласти у такій редакції:

«Регіональна екологічна політика

Відмінності соціально-економічного розвитку регіонів України, *ступінь екологічної шкоди, заподіяної внаслідок російської агресії*, зумовлюють нерівномірне техногенне навантаження на навколишнє природне середовище. Передбачається, що положення Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року і розроблені на її основі та з урахуванням завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України, національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, на основі яких будуть розроблені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад.

За результатами виконання місцевих планів дій передбачається посилити значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, визначити напрями її вдосконалення з урахуванням регіональної специфіки»;

II. Внести до Кодексу адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>) такі зміни:

2.1. Доповнити статтею 267-1 у такій редакції:

«Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля

1. Право звернутися з адміністративним позовом про порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля мають як окремі фізичні особи, так і зацікавлена громадськість як громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні навколишнього середовища та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які відповідно до закону можуть викупувати ці об'єкти для суспільних потреб.

2. Позовна заява про особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля подається до адміністративного суду без сплати судового збору.

3. Суд вирішує адміністративні справи про захист права особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля за правилами загального позовного провадження»;

III. Внести до Постанови Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1039 «Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження» (URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2019-п#Text>) такі зміни:

3.1. Доповнити пунктом 37 у такій редакції:

«Якщо дисциплінарне провадження ініційовано за зверненням громадян у сфері охорони права особи на безпечне для життя та здоров'я довкілля, то за його результатами рішення має бути повідомлено зацікавленій громадськості»;

IV. Прикінцеві та перехідні положення.

Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

**Порівняльна таблиця до проєкту Закону України «Про
забезпечення ефективності здійснення регіональної екологічної політики
в Україні»**

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text		
<p>I. Існуючі проблеми та сучасний стан довкілля в Україні <...> Регіональна екологічна політика Відмінності соціально-економічного розвитку регіонів України зумовлюють нерівномірне техногенне навантаження на навколишнє природне середовище. Передбачається, що положення Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року і розроблені на її основі та з урахуванням завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України, національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, на основі яких будуть розроблені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад. За результатами</p>	<p>Положення «Регіональна екологічна політика» розділу I. «Існуючі проблеми та сучасний стан довкілля в Україні» доповнити словосполученням «ступінь екологічної шкоди, заподіяної внаслідок російської агресії» та викласти у такій редакції: «Регіональна екологічна політика Відмінності соціально-економічного розвитку регіонів України, ступінь екологічної шкоди, заподіяної внаслідок російської агресії, зумовлюють нерівномірне техногенне навантаження на навколишнє природне середовище. Передбачається, що положення Основних засад (стратегії) державної</p>	<p>I. Існуючі проблеми та сучасний стан довкілля в Україні <...> Регіональна екологічна політика Відмінності соціально-економічного розвитку регіонів України, ступінь екологічної шкоди, заподіяної внаслідок російської агресії, зумовлюють нерівномірне техногенне навантаження на навколишнє природне середовище. Передбачається, що положення Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року і розроблені на її основі та з урахуванням завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України, національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, на основі яких будуть розроблені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного</p>

<p>виконання місцевих планів дій передбачається посилити значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, визначити напрями її вдосконалення з урахуванням регіональної специфіки.</p>	<p>екологічної політики України на період до 2030 року і розроблені на її основі та з урахуванням завдань <u>Державної стратегії розвитку на період до 2020 року</u>, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України, національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, на основі яких будуть розроблені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад.</p> <p>За</p>	<p>середовища, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад.</p> <p>За результатами виконання місцевих планів дій передбачається посилити значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, визначити напрями її вдосконалення з урахуванням регіональної специфіки</p>
--	---	---

	<p>результатами виконання місцевих планів дій передбачається посилити значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, визначити напрями її вдосконалення з урахуванням регіональної специфіки»</p>	
<p>Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text)</p>		
<p>Норма відсутня</p>	<p>Доповнити статтю 267-1 у такій редакції: «Особливості провадження у справах за адміністративним и позовами про порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля</p> <p>1. Право звернутися з адміністративним позовом про порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля мають як окремі фізичні особи, так і зацікавлена громадськість як громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що</p>	<p>Стаття 267-1. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля</p> <p>1. Право звернутися з адміністративним позовом про порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля мають як окремі фізичні особи, так і зацікавлена громадськість як громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні навколишнього середовища та відповідають вимогам національного</p>

	<p>стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні навколишнього середовища та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які відповідно до закону можуть викупувати ці об'єкти для суспільних потреб.</p> <p>2. Позовна заява про особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля подається до адміністративного суду без сплати судового збору.</p> <p>3. Суд вирішує адміністративні справи про захист права особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля за правилами загального позовного провадження».</p>	<p>законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які відповідно до закону можуть викупувати ці об'єкти для суспільних потреб.</p> <p>2. Позовна заява про особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля подається до адміністративного суду без сплати судового збору.</p> <p>3. Суд вирішує адміністративні справи про захист права особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля за правилами загального позовного провадження.</p>
--	---	---

**Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1039. Урядовий кур'єр. 2019. № 243.
(URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2019-п#Text>)**

<p>Норма відсутня</p>	<p>Доповнити пунктом 37 у такій редакції: «Якщо дисциплінарне провадження ініційовано за зверненням громадян у сфері охорони права особи на безпечне для життя та здоров'я довкілля, то за його результатами рішення має бути повідомлено зацікавленій громадськості»</p>	
-----------------------	---	--

Акти впровадження

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

просп. Олександра Поля, 2, м. Дніпро, 49004, тел./факс 742-75-89,
e-mail: info@oblrada.dp.gov.ua, <http://www.oblrada.dp.gov.ua>, код ЄДРПОУ 23928934

13.09.2024 № ВИХ-2162/0/2-24

АКТ

упровадження напрацювань дисертаційного дослідження

За результатами дисертаційного дослідження докторанта кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, кандидата наук з державного управління Жадана Євгенія Володимировича

на тему: „Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні” на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право – засвідчую, що результати дисертаційного дослідження докторанта кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, кандидата наук з державного управління Жадана Євгенія Володимировича на тему: „Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні” використані у діяльності Дніпропетровської обласної ради із питань функціонування забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні.

У роботі Дніпропетровської обласної ради із питань функціонування забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні можуть бути використані результати дисертації Є.В. Жадана, опубліковані, зокрема, у таких наукових публікаціях у фахових виданнях, як:

1. Жадан Є.В. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 514-516. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/129>
2. Жадан Є.В. Зміст регіональної екологічної політики: правовий аспект *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 242-246. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.2.43>
3. Жадан Є.В. Суб'єктивне право на безпечне довкілля та його реалізація в процесі здійснення регіональної екологічної політики. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 225-229. <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.32>

4. Жадан Є.В. Екологічна безпека як складова регіональної політики: нормативний аспект. *Правові новели*. 2023. №19. С. 466-470. <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.62>

5. Жадан Є.В. Нормативно-правовий зміст регіональної екологічної політики. *Правова позиція*. 2023. №2 (39). С. 142-145. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.29>

6. Жадан Є.В. Сутність адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 348-352 <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.52>

7. Zhadan Ye. The essence and structure of the administrative and legal mechanism for ensuring sustainable development goals in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine. *Правові новели*. 2023. №20. С. 222-226. URL.: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.31>

8. Жадан Є.В. Форми участі та залученості громадськості у здійсненні регіональних екологічних програм: правове регулювання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Випуск 4 (51). С. 50-55. DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2023.9>

9. Жадан Є.В. Формування Концепції сталого розвитку як нормативно-правового базису для формування регіональної екологічної політики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 383-385 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/86>

10. Жадан Є.В. Показники ефективності впровадження ідеї сталого розвитку як базису регіональної екологічної політики: адміністративно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 195-200. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.28>

11. Жадан Є.В. Структура Стратегії сталого розвитку: генеза наукових досліджень та нормативного регулювання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) № 6. С. 63-67. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/10>

12. Жадан Є.В. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні: термінологічно-понятійний аспект. *Law. State. Technology*. 2023. №4. С. 47-54. <https://doi.org/10.32782/LST/2023-4-8>

13. Жадан Є.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні: сучасний стан та структура. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №6. С. 683-685. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/160>

14. Жадан Є.В. Економіко-правові інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення цілей регіональної екологічної політики в Україні. *Law. State, Technology*. 2024. №1. С. 26-33.

15. Жадан Є.В. Співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у

сфері охорони довкілля на регіональному рівні. *Київський часопис права*. 2024. №1. С. 154-159. <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.20>

16. Жадан Є.В. Соціальні інструменти забезпечення цілей сталого розвитку в сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 615-620.

Голова обласної ради

М.В. ЛУКАШУК

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Університету
митної справи та фінансів,
Д.О. Бочаров

06 2024 р.

АКТ

про впровадження у навчальний процес Університету митної справи та фінансів основних результатів дисертації Жадана Євгенія

Володимировича

на тему «Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі: проректора з навчальної роботи, к.ю.н., доцента Є.В. Гармаша (голова), начальника навчально-методичного відділу забезпечення якості освіти та акредитації, к.т.н., доцента Д.М. Свиначенка, завідувачки кафедри публічного та приватного права, д.ю.н., професора Т.П. Мінки, уклала цей акт про те, що основні результати дисертації Жадана Євгенія Володимировича на тему «Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні» використовуються у навчальному процесі Університету митної справи та фінансів, зокрема: при підготовці навчально-методичних комплексів з дисциплін «Адміністративне право України», «Інструменти публічного адміністрування», для підготовки відповідних підрозділів підручників і навчальних посібників із курсу «Адміністративне право України» та при розробці навчальних посібників, підручників з адміністративно-правової тематики тощо.

Проректор з навчальної роботи
Університету митної справи та фінансів,
к.ю.н., доцент

Є.В. Гармаш

Начальник навчально-методичного відділу забезпечення
якості освіти та акредитації
Університету митної справи та фінансів,
к.т.н, доцент

Д.М. Свиначенко

Завідувачка кафедри
публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів,
д.ю.н., професор

Т.П. Мінка

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Університету
митної справи та фінансів,
Д.О. Бочаров

06 2024 р.

АКТ

про впровадження у науково-дослідну діяльність Університету митної справи та фінансів основних результатів дисертації Жадана Євгенія Володимировича на тему «Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі: проректора з наукової роботи Університету митної справи та фінансів, д.ю.н., професора Д.В. Приймаченка (голова), керівника навчально-наукового центру, к.н. з держ. упр., доцента О.О. Марценюк, завідувачки кафедри публічного та приватного права, д.ю.н., професора Т.П. Мінки, уклала цей акт про те, що основні результати дослідження Жадана Євгенія Володимировича на тему «Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні» використовуються у науково-дослідній діяльності Університету митної справи та фінансів, а саме: в процесі наукового дослідження за науково-дослідною темою кафедри адміністративного та митного права «Адміністративно-правове регулювання публічних відносин» (№ державної реєстрації 0119U100014) було подано для ознайомлення та подальшого використання матеріали, в яких викладено основні положення дисертації Є.В. Жадана:

1. Жадан Є.В. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 514-516. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/129>
2. Жадан Є.В. Зміст регіональної екологічної політики: правовий аспект *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 242-246. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.2.43>
3. Жадан Є.В. Суб'єктивне право на безпечне довкілля та його реалізація в процесі здійснення регіональної екологічної політики. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 225-229 <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.32>
4. Жадан Є.В. Екологічна безпека як складова регіональної політики: нормативний аспект. *Правові новели*. 2023. №19. С. 466-470. <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.62>
5. Жадан Є.В. Нормативно-правовий зміст регіональної екологічної політики. *Правова позиція*. 2023. №2 (39). С. 142-145. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.29>

6. Жадан Є.В. Сутність адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 348-352 <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.52>

7. Zhadan Ye. The essence and structure of the administrative and legal mechanism for ensuring sustainable development goals in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine. *Правові новели*. 2023. №20. С. 222-226. URL.: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.31>

8. Жадан Є.В. Форми участі та залученості громадськості у здійсненні регіональних екологічних програм: правове регулювання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Випуск 4 (51). С. 50-55. DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2023.9>

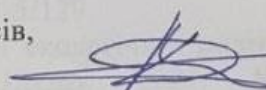
9. Жадан Є.В. Показники ефективності впровадження ідеї сталого розвитку як базису регіональної екологічної політики: адміністративно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 195-200. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.28>

10. Жадан Є.В. Структура Стратегії сталого розвитку: генеза наукових досліджень та нормативного регулювання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) № 6. С. 63-67. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/10>

11. Жадан Є.В. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні: термінологічно-понятійний аспект. *Law. State. Technology*. 2023. №4. С. 47-54. <https://doi.org/10.32782/LST/2023-4-8>

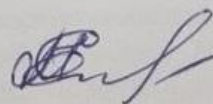
Комісія вважає, що результати проведеного Жаданом Євгеном Володимировичем дослідження за темою «Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні», є актуальними, науково обґрунтованими й вдосконалюють концептуальні основи подальшого розвитку сучасної доктрини адміністративного права.

Проректор з наукової роботи
Університету митної справи та фінансів,
д.ю.н., професор

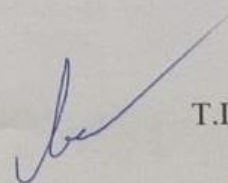
Д.В. Приймаченко

Керівник навчально-наукового центру,
Університету митної справи та фінансів,
к.н. з держ. упр., доцент

О.О. Марценюк

Завідувачка кафедри
публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів,
д.ю.н., професор

Т.П. Мінка